Jag, Ljung och Medardus

Bokutgåva

Albert Bonniers förlag, Stockholm 1923.

GUDMÖDRARNA

Den 13 april 1879 föddes jag, den 13 april 1886 fyllde jag alltså sju år. Den dagen minns jag synnerligen väl.

Mor ville pröva mitt hjärtelag. Far hade skänkt mig en guldfemma: mor föreslog mig att giva den åt någon, som därav var i bättre behov än jag. I förstone tillbakavisade jag förslaget med vrede och smärta. En enda gång på året har man födelsedag. Är det meningen att man ska få saker på den dagen? Eller är det meningen att man ska ge bort saker? Mor mäktade ej på ett fullt tillfredsställande sätt besvara dessa frågor. Emellertid ångrade jag mig snart. Det storslagna i mors förslag tilltalade mig. Utan tvivel låg det någonting fantastiskt ädelt och förbryllande dumt i detta: att utan vidare ge bort sin födelsedags guldfemma.

Jag beslöt att skänka den åt gudmor Pflöke, som enligt mitt förmenande var Wadköpings fattigaste människa. Hon bodde i stadens mest förfallna träruckel mittemot Södra Körrgårn. Jag hade aldrig talat med henne; men otaliga gånger hade jag och min vän Ben Gawenstein stått på lur utanför hennes fönster. Vi brukade spotta på fingertopparna och låta dem glida över rutan, varvid ett gnisslande ljud uppstod. Det lockade henne till fönstret. Höllo vi oss nu tysta, tycktes hon icke märka oss. Hon rörde sig sakta av och an. I det skumma rummet och genom rutans grova, smutsgrå glas sågo vi henne otydligt, men då hon vände ansiktet mot oss, blänkte det till, som när en fisk i ett mörkt akvarium plötsligt visar sin vita buk. Vi gjorde oss många underliga föreställningar om henne. Högra axeln sköt upp ända till örat och armen stod ut från kroppen på ett besynnerligt sätt. Vi inbillade oss, att hon nattetida hakade upp armen på den tomma takkroken och sov hängande som en läderlapp. Hon fick mitt guld. Hon ryckte till sig slanten med ena handen och med den andra drog hon mig omilt i håret. Hon sa, att så fräckt hade ditintills ingen vågat behandla den stackars gamla fröken Pflöke. Hon hade sett bättre dagar; hon var den stolta fattigdomen. Men för hela min femma köpte hon, visserligen i flera omgångar, gräddbakelser hos sockerbagare Wedblad. Hela staden undrade, var Pflökan tog pengar till dessa excesser. Det visste jag men teg. Jag skämdes.

Mitt guld hade jag förslösat på en ovärdig. Nu begav jag mig till gudmor Holländer vid Drottninggatan. Jag lät henne på ett fint sätt veta, att det var min födelsedag. Hon insåg sin plikt och utropade:

Vad du säger! Kvickt då! Önska dig något! Men stå inte och schåpa dig utan önska dig genast!

Trängd av denna brådska svarade jag ögonblickligen:

Stäng in mig i gudmors skafferi!

Hon skrattade och stängde in mig. Hennes skänkrum betydde för köttet, vad forna dagars huskapell betytt för anden. Det finns icke längre huskapell och det finns icke längre skänkrum, värda namnet. Kammaren var kvadratisk och dess golvyta cirka fem gånger fem. Från golv till tak bestodo väggarna av lådor, stora, djupa, mäktiga lådor, var och en fylld med sin sort. Jag kände icke hälften av dessa sorter; och finge jag se dem i dag, skulle jag icke känna fjärdedelen. Många av dem har kanske gått ur handel och bruk, lämnande luckor i vår avtacklande kulinariska konst. Dofterna från dessa lådor voro tunga, söta, bittra, eggande och sövande;

de flöto i osynliga kaskader ned över golvet och bildade en sjö av vällukt och vällust. Jag berusades. Tre stegar av olika höjd stodo till mitt förfogande. Tyst och allvarlig klättrade jag från låda till låda. Försiktigheten bjöd mig att endast hålla mig till kända saker: russin, mandel, pomerans, suckat, kanderade och sockrade frukter, vaniljstänger, kakao med farinsocker, sylter, kompotter. Ett och annat okänt fick också slinka med, stundom till njutning, stundom till sveda. Omkring mig rådde en djup och andaktsfull tystnad, som jag då och då bröt med en tung suck. Jag anade att denna stund aldrig skulle återkomma i mitt liv; och min aning bedrog mig ingalunda. Jag vet icke, hur länge jag stannade i skänkrummet, men då jag trädde ut, var jag fördärvad. Plågorna ansatte mig med våldsam stegring. Har du äntligen fått nog, frågade gudmor Holländer. Jag mumlade tack och tumlade hemåt.

Under vägen upptäckte jag en folksamling framför Gawensteins bod. Jag kilade mig fram till rutan. Tvärsöver fönstret hängde ett vitt band och på detta stod någonting präntat i svart. Jag stavade ihop följande förunderliga ord:

VÄLKOMMEN! STIG IN! GAWENSTEIN ÄR HEDERLIG OCH EXTRA BILLIG MÅTTE DEN ALLSMÄKTIGE HÅLLA FRÖKEN UTTER OCH ANDRA DÅRHUSHJON FJÄRRAN FRÅN MIN TRÖSKEL!

Denna förfärliga skymf mot fröken Utter grep mig så djupt att mina magknip med ens upphörde. Ty fröken Utter var även hon min gudmor och dessutom kunde hon tre sagor: en om Åke Bolle, en om Lunkentuss och en om den lilla Sjöjungfrun. Hur ohyggligt var det icke att se en sådan människa offentligen skymfad! Jag trodde hela världen skulle förgås.

Saken förhöll sig så här:

Herr Gawenstein var stadens ende israelit. Då jag lärde känna honom, hade han redan bott ett par decennier i Wadköping. Han köpte och sålde gamla saker och bedrev dessutom en liten lånerörelse. Jag kan vittna, att hans affärsmoral var sund, hederlig och något litet sentimental. Engång köpte jag en guldbrosch av honom och den fick jag extra billigt, emedan herr Gawenstein trodde, att jag skulle skänka den åt min mor. I själva verket skänkte jag den åt en flicka, som hette Sonja och som egentligen bodde i Arboga, fast hon någon tid tjänade hos Markurells på utvärdshuset Kupan. Vidare har jag vid ett tillfälle, då jag befann mig i svår knipa, till herr Gawenstein avyttrat ett silverskrin, en gåva av onkel Bernhusen. Jag fick broschen extra billigt och herr Gawenstein fick skrinet extraextra billigt. Sådan var herr Gawensteins metod och sålunda fick han det att gå ihop.

Gudmor Utter var dotter till en landskamrer och tillhörde följaktligen stadens societet. Men hennes yttre var tarvligt och hennes uppförande väckte ofta anstöt i Wadköping. Hon saknade värdighet. Hennes gång var en fjantande språngmarsch. Hatten satt på sned och en grånande hårtest svepte sig kring dess slokande brätte. Om gudmor Pflöke var den stolta fattigdomen så var gudmor Utter den ödmjuka. Genom renskrivning och hjälp med bokföring skrapade hon ihop cirka 500 om året, vidare hade hon en livränta på 700 och i utdelning från Wadköpings Enskilda 100, summa 1,300. Med dessa medel utövade hon en storartad välgörenhet. Miljonären, som då och då donerar 100,000, vet ingenting om välgörenhet, förrän han studerat Carolin Utters metoder. För resten skulle han varken kunna, vilja eller böra följa dem. Då det gällde att hjälpa någon fattig sate, var hon fullständigt taktlös och fullständigt samvetslös. Wadköping ogillade hennes kärleksverksamhet. Den var måttlös och alltså osund. Den tog sikte uteslutande på behovet och alls icke på värdigheten. Därav led hennes egen värdighet. Hennes skyddslingar bemötte henne skäligen otvunget. Förfallna busar bjödo henne hand och hjärta. Ty en karl är ändå karl, fröken lilla! Ogifta mödrar överlämnade frikostigt sina barn och sina modersfröjder åt gudmor Utter, väl vetande att gamla nuckor äro tokiga i ungar. Olyckliga hustrur gåvo henne så öppenhjärtigt sina förtroenden att den blida prostinnan Book engång nödgades säga: Inte för att jag vet, vad du vet, och inte vill jag veta det. Men visste jag det,

skulle jag blygas!

Vartill gudmor Utter genmälte:

Vad landskamrer Utters dotter kan göra och höra, det skulle kanske inte ens vanhedra dig, min söta vän!

Ty trots allt var hon ju ett bättre fruntimmer och dotter till en landskamrer. Men för herr Gawenstein var hon en påle i köttet. Bland hans klienter voro gudmor Utters skyddslingar i flertal. Som vanligt sköto de henne framför sig. Vid sitt första sammanträffande med herr Gawenstein pantförskrev hon sitt bo för en annans skuld. När saken var ordnad, sa Gawenstein till sin son:

Kom fram Ben och buga dig för fröken Utter. Hon är en god människa.

Vid ett senare tillfälle lyckades hon rädda en skyddsling från exekutiva åtgärder genom att ställa sin livränta som säkerhet. Gawenstein fann affären tvivelaktig men lät sig övertalas. Och han sa till sonen:

Ben buga dig för fröken Utter. Hon är en besynnerlig människa.

Efter tredje sammanträffandet sa han:

Ben betrakta fröken Utter. Hon är en farlig människa.

Hans dom blev allt strängare, hans sätt alltmera ohövligt och avvisande. Men landskamrer Utters dotter ansåg sig stå högt över hans förolämpningar och lämnade honom ingen ro. Så småningom började han hata henne. Sannolikt överdrev han den materiella betydelsen av hennes manipulationer; sannolikt led hans moral mera än hans ekonomi. Men han beslöt att krossa henne, begära henne i konkurs, anklaga henne för oredlighet mot borgenärer, kasta henne i fängelse och äntligen få frid i sitt hus och i sin lovliga näring. Han gick till borgmästaren.

Nu visade det sig, att Wadköping visserligen ogillade gudmor Utter men ingalunda ville utlämna henne åt Gawensteins hämnd. För att skydda henne begagnade sig borgmästaren av ett enkelt, oskyldigt och ofta använt ämbetsmannaknep. Han sa:

Herr Gawenstein kan begära henne i konkurs. Men vill han lyda mitt råd, så betänker han sig först mycket väl. Som ämbetsman kan jag icke göra något uttalande men som privatman kan jag ge herr Gawenstein en välment vink. Det finns lag och rätt här i landet, men det finns också rätt och lag. Förstår han, vad jag menar, så är det bra.

Naturligtvis förstod icke Gawenstein, vad borgmästaren menade och naturligtvis var det just det, borgmästaren åsyftade. Herr Gawenstein avstod från att kasta gudmor Utter i fängelset. Hämnd ville han dock ha och satte upp skynket med den skymfliga skriften. Då inskred polisen, skynket togs ned och Gawenstein fördes till vaktkontoret följd av halva staden. Borgmästaren lät föra honom inför sig och yttrade strängt:

Bad jag inte Gawenstein att vara försiktig? Nu se vi oss nödda att ställa honom under åtal för missfirmelse och förargelseväckande beteende. Det blir en tråkig och dyrbar historia.

Gawenstein grät och släpptes av nåd. Han vågade icke längre företaga sig något mot gudmor Utter. Men varsnade han en flik av hennes blankslitna kappa, stängde han butiken och rullade ned fönstrets gardin. Kom hon oförhappandes över honom, låste han in sig i gårdsrummet. Gudmor sökte locka ut honom med skämt och med pock. Kunder kommo. Var är herr Gawenstein? Vad gör han därinne? I sin nöd ropade han:

Gå! Gå! Jag förrättar min andakt!

Och han hördes rabbla något på ett underligt språk, som antogs vara hebreiska. Kanske nedkallade han himmelens straff över gudmor Utter, representanten för en kristlig människokärlek som tog alltför liten hänsyn till världsliga förhållanden och en sund affärsmoral.

För resten delade det kristliga Wadköping sin israelitiske medborgares syn på gudmor Utter. Man betvivlade hennes klara förstånd. Först efter hennes död insåg man, att hon varit en sällsynt människa och en god människa. Då gav man henne en ståtlig begravning. Min far och gudmor Holländer bestredo kostnaderna och hela staden skickade blommor. Hundratals människor samlades för att följa henne till graven. Till sist kom också Gawenstein, anständigt fast gammalmodigt klädd och med den höga hatten svept i rikligt krusflor. Min far sa:

Herrn, som alltid förföljt gumman Utter med sina elakheter, kan gärna hålla sig borta!

Vad nu? skrek Gawenstein. Jag som förlorat så mycket pengar på henne! Ska jag inte få gå i procession?

Far lät skälet gälla och Gawenstein anvisades en plats i slutet av tåget. Därmed nöjde han sig icke utan arbetade sig fram till de främsta leden. Han grät kraftigt och höll en stor vit näsduk för ansiktet.

Det är godheten själv, som vi följa till graven! snyftade han. Godheten själv! Jag gåve gärna hundra kronor om hon åter vore i livet!

Herr Gawenstein sträckte vapen. Och det kunde han tryggt göra. Hans hus’ välfärd stod ej längre på spel.

Sådan var gudmor Utter, sådant hennes liv och leverne. Helt annorlunda gudmor Holländer, Wadköpings ståtligaste matrona! Hon var vacker och glad, välbärgad och välsedd. Hennes man, en rik köpman, hade dött för många år sedan; hennes barn hade flugit ur boet. Hon fyllde ensam det stora Holländerska huset med sin vällevnad. De klara, kupiga fönsterrutorna skeno ofta i festlig glans. Även de högst uppsatte gingo med heder och fröjd till hennes bord. Hon hade flera vänner än väninnor och i en annan stad och en annan tid hade hon kanske blivit en nordisk Aspasia. Men för denna fulländade matrona var erotiken någonting oväsentligt och någonting som hon gravlagt med sin salig man. Det vackra, rika, välförsedda huset var hennes älskare; det lysande, dignande, doftande bordet hennes vällusts altare! Och hur älskad och vördad var hon icke! En högre svensk ämbetsman är ofta gourmet, oftast gourmand. Fru Holländer var en huldgudinna för den högre administrationen inom länet. Hur ungdomligt rätade man icke på ryggen och tvinnade den grånade eller vita knävelborren, hur sökte man icke sammansmälta ett högt ämbetes värdighet med vännens förtrolighet, då man hälsade den vackra, junoniska frun, i vars leende kulinariska gracer lekte och lockade! Circe omgiven av hjältar förvandlade till spinnande, ståtliga katter — se där gudmor Holländer och de högre ämbetsmännen! Om hon varit maktlysten, skulle hon ha blivit allsmäktig i Wadköping. Men hon trådde icke efter annan seger än den glada triumfen vid ett vällyckat middagsbord.

Men även solen har fläckar! Gudmor Holländer var bekajad med en svaghet, som vållade hennes glada vänner bekymmer och förargelse. Hon älskade att vistas vid dödsläger. En besynnerlig drift drev henne till sjukbäddar, enkannerligen sådana, från vilka hoppet redan flytt. Kanske var detta endast ett utslag av hennes kvinnliga ömhet och moderliga pliktkänsla. I sin oemotståndlighet liknade det nästan en elementär naturdrift och väckte därför anstöt i Wadköping. Hon nöjde sig icke med vänners och släktingars sjukläger, hon uppsökte även främmande sjuka och erbjöd dem vänligt och mjukt sina tjänster. Hon lär ha varit en utmärkt sköterska, mild och lugn, lätt på hand, lagom gladlynt, utrustad med erfarenhet och kunskaper.

Icke förty blev hon en skräck för de sjuka och en förargelseklippa för läkarna. Det hade sin naturliga orsak. I regel infann hon sig först, då verklig fara var för handen, och då familjens krafter förbrukats i nattvak och ångest. Hennes kraftiga kropp och medlidsamma själ krävde strängt arbete. Flertalet av hennes skyddslingar voro redan dödsdömda. Följden blev, att då denna milda, vackra, glada kvinna inträdde i sjukrummet,

spärrade den sjuke upp sina ögon i skräck eller slöt dem krampaktigt hårt. Det är ute med mig! tänkte han. Nu är hon här! Då vet man! Hon fick öknamnet »Dödens Ängel». Medvetandet om detta namn kunde någon gång verka egendomligt kylande vid de glada festerna i Holländerska huset. I sjukrummet verkade det förkrossande. Till slut måste läkarna avvisa henne. Det sårade henne djupt. Men icke ens denna skymf förmådde bota det egendomliga begäret. Den goda gudmor Utter dog i hennes armar och den elaka gudmor Pflöke.

Och min Hannele.

Hur blev Pflökan min gudmor?

Min far, Axel Arnfelt, var älste son till verkställande direktören i Wadköpings Enskilda Bank, Olof Anton Arnfelt. När mina föräldrar förlovade sig, var far löjtnant; sedermera tog han avsked som kapten för att träda i bankens tjänst. Min mor tillhörde en släkt, som varit rik men ruinerats, delvis tack vare dryckenskap. Farfar ogillade giftermålet och det kom till obehagliga uppträden mellan honom och min far. De fyra första åren av äktenskapet voro barnlösa. Då sa farfar:

Se där! Hon kan inte ens skänka dig barn! Det är följden av att gifta sig inom en fördärvad släkt.

Så kom jag.

Då blev far så uppspelt och stursk, att det inte var händer med honom. En söndag i maj gick han och mor ut för att bjuda faddrar. På den tiden var Wadköping en riktig småstad och alla människor kände varandra. Folk hälsade till höger och vänster, stannade, lyckönskade, frågade efter unga fruns och sonens tillstånd. Far fick rikligt tillfälle att skryta med sin vackra hustru och sin treveckorspojke. Han blev alltmera uppspelt och vandrade omkring så spanskt som blott en nybakad tjugusjuårig far kan göra.

Plötsligt ropade han:

Nej titta bara! Gumman Pflöke är ute och flaxar!

Far och mor hade varit hos fru Holländer och voro på väg till fröken Utter, som bodde i den då för tiden lantliga nejden på andra sidan ån. Längs med ån kom nu gumman Pflöke singlande fram kors och tvärs som ett ljusbländat nattdjur.

Låt oss vända, föreslog mor, som var en smula vidskeplig. Men far ville raljera.

Jag ska tjusa till gumman, sa han. Vänta bara!

Han hälsade på det mest älskvärda sätt. Och far kunde vara älskvärd! Gumman stod där vacklande och osäker inför min långe, smärte far, såg ned i marken men kastade ibland en hastig kisande blick upp mot hans ansikte. Far skildrade på nytt den lyckliga händelsen, prisade sin hustru, prisade sin son, prisade sin lycka!

Kom och titta på pilten! avslöt han. Den tål att se på! Kom och stå fadder, fröken Pflöke!

Gumman nöp ihop munnen.

Inte ska löjtnanten göra narr av stackars gamla fröken Pflöke! Inte menar han, att jag ska stå fadder?

Kom och stå fadder! upprepade far, skrattande.

Efteråt sa mor: Det skulle du inte ha sagt! Tänk om hon kommer!

Bah! sa far. Pflökan är minsann inte så dum att hon inte förstår skämt.

Dagen för dopet kom, faddrarna kommo, prosten kom, silverskålen med vattnet bars in. Då råkade mor titta ut genom fönstret och hon hajade till.

Se nu vad du har gjort! ropade hon till far. Här står gudmor Pflöke på gatan och väntar att bli insläppt.

Gudmor! fräste far. Gumman har blivit tokig. Låt henne stå!

Men mor sa:

Har du bjudit henne, så har du bjudit henne, jag tål inte att man gör narr av en fattig gumstackare.

Trots fars och gästernas motstånd, gick hon själv och öppnade porten. Men fröken Pflöke vägrade att stiga in. Hon hade blott kommit för att höra efter, vad pilten skulle heta. Mor har erkänt, att hon i förstone fasade för att utlämna mina namn åt gumman Pflöke. Men hon betvang den löjliga känslan och svarade:

Han skall heta Ludvig efter morfar och Anton efter farfar.

Jaså, Ludvig Anton, upprepade gumman. Tänk att det nästan jag trodde.

Hon krafsade under sin kappa och tog med darrande händer fram ett fyrkantigt paket, som hon räckte mor. Så singlade hon bort och mor, som i själ och hjärta var lycklig att ha blivit henne kvitt skyndade upp i våningen. Ceremonien ägde rum. Efteråt gingo gästerna ut i salen, där några faddergåvor lågo på bordet, och bland dem paketet. Vad är det här? frågade far. För att retas svarade mor:

Det är gudmor Pflökes faddergåva!

Far rev upp paketet och tog fram en liten gammal målning på maskstunget trä. Den var gjord utan talang eller skicklighet. Man såg en hop klumpiga människor till fots och till häst; mitt i hopen upptäcktes en kärra och i kärran stod en karl. Han höll axlarna uppdragna ända till öronen och liknade en stor, ruggig, fångad fågel, som söker taga till flykten. Vid tavlans fot lästes i svarta bokstäver:

Then olyckelige Fader-Dråparen Ludwig Anton Pflöke föres till Galgbacken 13 aprilis 1779.

Far höll den lilla träbiten mellan sina händer och stod i begrepp att krossa den mot sitt knä. Men kammarjunkare Ursell, fru Holländers motfadder, ryckte till sig tavlan. Han sa:

Det är ju ett kulturhistoriskt dokument! Vill du inte ha den, så giv den åt mig.

Han fick den. Föräldrarna och faddrarna undrade, vem denne Pflöke månde ha varit och om han sonat sitt brott på Wadköpings galgbacke eller annorstädes. Ingen visste besked. Ingen kunde ens säga när eller varifrån gumman Pflöke kommit till staden. Vad tavlan beträffar så skänktes den av Ursell till Wadköpings museum. Där hänger den än i dag på en av pelarna och liknar en votivtavla, skänkt av någon, som tack vare ett mirakel undgått stupstocken.

Holländer, Utter, Pflöke, mina tre gudmödrar, två äkta och en falsk. Varför har jag talat så utförligt om dem? Åtminstone två av dem voro ingenting annat än gamla betydelselösa och ointressanta gummor. Sant. Men jag skall skildra min barndom. Och för barn äro just gummorna intressanta och betydelsefulla.

FAR, MOR OCH JAG

Engång blev jag så skamligt bedragen av en flicka, att jag sedermera aldrig riktigt litat på medlemmar av

detta kön. Det kan tyckas otacksamt. Trofastare varelse än min mor finns icke och detsamma kan jag säga om min hustru. Hjälper icke! Ett förräderi är tillfyllest om det blott träffar rakt i hjärtat. Och min första Eva (hon hette verkligen Eva) gjorde sin sak bra. Någon stor sak var det visserligen ej. Men jag var så liten.

Under mina tidigaste år rådde mellan far och mig en viss svartsjuka beträffande min mor. Jag höll av dem båda men en alltför stor respekt hindrade mig att visa far min ömhet. Annorlunda var det med mor. Så snart far om morgonen avlägsnat sig, var hon min hel och hållen. Hon gick sällan ut och mottog sällan besök. Vår gamla hushållerska skötte allt, vad till köket hörde och tyckte inte om intrång av unga frun. Följden blev, att mor hela förmidagen satt vid sin knyppeldyna i en av salens fönstersmygar. Jag hade då oinskränkt rätt att föra väsen och tumla omkring. Hon behövde inte hjälpa mig med lekarna; jag var nöjd, bara jag då och då fick rusa, upp på henne, klänga och slänga en smula. Ibland lekte jag höna och kyckling för att få krypa in under hennes kjolar. Då kunde det hända att jag i ett anfall av förtjusningsfeber slog armarna kring hennes ben och gned mitt ansikte mycket hårt mot hennes strumpor. Det tyckte hon inte om utan drog fram mig och gav mig en liten klatsch. Jag skrek:

Ja men mamma, jag har ju förtjusningsfeber!

Hon svarade:

Då ska du få ricinolja; det hjälper för allt!

Och så skrattade vi! Långt senare i tiden, då jag förde mitt fria ungkarlsliv och intresserade mig för kvinnodräkten, visade jag en egendomlig och nästan lidelsefull förkärlek för ett visst slags strumpor: mycket mjuka men på samma gång grovtrådiga. Det skulle inte förvåna mig, ifall min mor burit just sådana strumpor på den tid jag led av »förtjusningsfeber». Jag har emellertid inte undersökt saken.

Fram emot middagstiden dämpades min glada iver. Han var i annalkande! Han, det var far. I tilltal kallade jag honom pappa men i omtal han — trots min mors stora förargelse och upprepade förbud. Jag kunde ännu ej avläsa en klocka, men jag visste precis, hur stora salsklockans visare skulle stå, då h a n var att vänta. För resten kunde jag se det på mor, som också höll allt tätare utkik på klockan. Slutligen reste hon sig och sa:

Snart ha vi pappa här!

Och med vilken retsam glädje i rösten! Hon stökade undan spåren efter mina lekar; till sist skyndade hon in i sängkammaren och tog en hastig överblick av sin egen person i stora spegeln. Jag satt trumpen under bordet och tjurade.

När far kom, kysste han först mor på kinden. Så tog han mig under axlarna och lyfte mig högt upp mot taket. Jag beundrade honom oerhört och löd honom blint. Han lekte en stund med mig och vanligen så våldsamt, att mor ibland skrek till. Då föraktade jag mor och kände mig ense med far, som kunde låta mig flyga som en fågel mellan himmel och jord. Men hans ofattbara överlägsenhet och omätliga styrka tryckte en tagg i mitt hjärta. Hur skulle mor kunna föredraga mig framför far eller ens jämställa oss? Jag förstod, att det var orimligt. Dessutom kände jag mycket tydligt, att fars lek med mig inte beredde honom något nöje. Han lekte därför att det skulle så vara. Kanske också för att göra ett gott intryck på mor, som hela tiden stirrade på honom som på en uppenbarelse. Det retade mig. Jag tänkte: Han kunde gärna låta bli; mig roar det inte heller. Till sist gav han mig en kyss, satte mig ned och sa:

Seså, nu kan det vara nog. Gå nu snällt in i barnkammaren.

Det kändes i alla fall som en skopa kallt vatten! Jag traskade lydigt åstad men kastade långa, bedrövade blickar än över den ena axeln än över den andra. Innan jag ännu hunnit dörren, hade far tagit mor i famn. Jag var avundsjuk men visste inte rätt vem av dem, jag skulle avundas mest.

Om vardagarna fick jag inte lämna barnkamren, förrän far begivit sig till kontoret. Men en morgon fann jag honom vid frukostbordet, insvept i sin nattrock. Jag blev helt bestört; jag drog mor avsides och viskade: Ska han inte gå snart? Mor svarade: Pappa är sjuk; i dag måste du hålla dig i barnkammaren. Det blev en tråkig dag. Följande morgon kom mor in till mig och sa: Stackars pappa måste stanna i sängen hela dagen. Lek nu riktigt snällt i barnkammaren, så ska jag titta till dig ibland.

Jag muttrade: Det är orättvist. Jag är också sjuk.

Mor skrattade åt mig och hotade med den förfärliga ricinoljan. På hela dagen gjorde hon mig ej något besök och jag var strängt förbjuden att lämna barnkammaren. Jag blev mycket förbittrad och tänkte ut någonting hemskt, som skulle såra henne i hjärtroten. När hon slutligen kom för att säga godnatt, låg jag redan i min säng med näsan mot väggen. Utan att vända mig om, muttrade jag ilsket:

Hur länge ska jag ligga här och vänta? Är han inte död än?

Mor lyfte upp mig och stirrade på mig med vittuppspärrade ögon. Jag kände en bitterljuv blandning av trots och begynnande ånger. Jag sa:

För resten kan jag också dö. Det gör just detsamma. Ingen bryr sig om mig. Här i huset har jag djävligt tråkigt.

Svordomen insköts blott för att göra saken allvarligare och mera betydande; men mor tog illa vid sig. Efter ett långt samtal slutade det hela med gråt och försoning. Jag insåg, att min själ var svart och beslöt att göra bot genom att bedja alla de böner jag kände, samt vad jag själv kunde sätta ihop. Så snart mor gått, ställde jag mig på knä i sängen och började bedja. Där stod jag och vacklade fram och tillbaka, sömndrucken och tyngd av samvetskval. Sömnen torde väl ha segrat rätt snart.

Far blev emellertid sämre för varje dag och mor såg jag alltmera sällan. Jag började vänja mig vid den nya ordningen och försökte leka så gott jag kunde i min ensamhet. När barnflickan skulle gå ut och gå med mig, togo vi köksvägen. I sal och förmak fick jag inte sätta min fot, än mindre i sängkammaren. Jag tänkte inte mycket pa far. Men en natt skrämdes jag av en dröm. Jag stod på knä vid salsfönstret och tittade i reflexionsspegeln.

Jag såg hela långa Drottninggatan. Solljuset var klart och skarpt som på en sommardag, men gatan låg alldeles öde. Då visade sig allra längst bort en karl, svart som en sotare. Även skägg, ansikte och händer voro svarta. Han bar något i händerna, men jag kunde inte se, vad det var. Han gick mycket långsamt och på ett ohyggligt hemskt och hemlighetsfullt sätt. Han gick från port till port och sökte någon. Han gjorde sig ingen brådska. Det var far han sökte. I hela stan fanns inte flera människor än vi. Han gick så långsamt som om han tänkt: jag hinner nog, jag hinner nog. Och någon sa: Är du nöjd nu? Nu kommer han och hämtar din far.

Jag tumlade ur sängen. Nattlampan brann. Barnflickan låg i sin säng och snarkade, halvnaken. Jag visste, att hon sov tungt, när hon sparkat av sig kläderna. Jag gick genom skänkrummet in i salen. Sängkammardörren stod halvöppen och därinne brann ljus. Jag gick dit. Far låg med många kuddar bakom ryggen; han nästan satt. Det rosslade, då han andades. Mor i sin säng satt med ryggen stödd mot gaveln. Hon hade knäppt armarna kring benen och stödde hakan mot knäna. Antagligen hade hon, uttröttad av vaka, fallit i en ofrivillig slummer. Jag vågade inte väcka henne och jag vågade inte vända tillbaka genom den mörka salen. Jag tänkte på den svarte karlen som långsamt närmade sig. Försiktigt kröp jag upp i mors säng vid fotändan. Där satte jag mig med ryggen stödd av gaveln mittemot mor och i samma ställning som hon. Skräcken försvann med ens. Jag tänkte med välbehag på den svarte, som skulle finna oss alla tre så här samlade. Jag satt med hakan mellan, knäna och gned med händerna mina nakna ben. Jag älskade mig själv, min mor och

min far. Aldrig har jag känt mig så trygg i denna världen som just då. Och i denna trygghet somnade jag. Min mor vaknade antagligen strax därpå och bar mig tillbaka till min säng utan att jag vaknade.

Följande dag kom Eva.

Här har du någon att leka med, sa mor.

Jag betraktade flickan och hennes skönhet gjorde mig till en början blyg. Hon hade mycket svällande röda kinder, mycket stora blå ögon. Hennes dräkt var av mörkblå sammet med mycket silver på. Hon tog mig i famn med moderlig ömhet och kysste mig mycket hårt. Hon var dotter till en av min fars underordnade tjänstemän och troligen hade man sagt henne, att besöket hos direktörens son var en stor ära, som hon borde göra sig värdig. Hon smekte och kysste mig nästan till kvävning. Först tyckte jag inte om det, sen tyckte jag mycket om det. Jag blev förälskad. Under de sex eller sju dagar, vårt förhållande varade, steg mitt rus till delirium. När jag vaknade om mornarna skrek jag av förtjusning, kippade efter andan. Mor var helt och hållet undanpetad. Eller kanske inte helt. Jag sa till henne:

Nu behöver mamma inte tänka på mig. Jag har mycket roligare än när jag lekte med dig!

Det var en hämnd. Ett barn är alltid rov för någon häftig känsla: kärlek, svartsjuka, hat, skräck, överdrivna förväntningar. Tröga stunder finnas ej. Hur jagar icke den ena miniatyrcyklonen den andra! Livet är nära, döden är nära. De första sju åren är passionernas tid; vad sedan kommer, är blott dyningar, förstorade och försvagade vågor. Jag glömde eller låtsades glömma mor. Gentemot far hade jag dåligt samvete och glömde honom därför icke. Mina paradisiska barnkammarfröjder voro beroende av hans sjukdom och jag måste önska den uttänjd i det oändliga. Det gjorde jag också men kryddade därmed bittert min glädje.

Evas moderlighet förtjuste mig och retade mig. Hennes smek verkade behagligt mattande som ett ljumt bad och jag kämpade manligen emot dessa försök att beröva mig min kraft och min självständighet. Mina lekar blevo alltmera stojande och oförvägna. Jag gick ut i köket och sa till sotaren: Vad du är svart! Varför tvättar du dig inte, smutsgris! Jag slog sönder mina vackraste leksaker för att visa, vad sorts karl jag var. Jag dunkade barnpigan med mina knytnävar, jag var ohövlig mot själva hushållerskan, jag begick oanständigheter. Likväl endast i den rödkindade Evas närvaro; så snart hon avlägsnat sig, blev jag åter helt beskedlig, begrät mina krossade leksaker och bad hushållerskan vackert om förlåtelse. Min stojande sinnesstämning stod helt säkert i förbindelse med fars sjukdom och mitt hemliga samvetsnagg. När leken var som vildast, bröt jag av, satte mig på min pall och grubblade. Vad tänker du nu på? frågade Eva. Jag sa: Vi ska leka sjuk. Så lekte vi »sjuk» och ännu oftare begravning. Allt skulle begravas. En dag slog jag sönder mitt nattkärl, som kallades Rebecka. Även hon skulle begravas. Vi svepte oss själva i lakan och Rebecka i en filt; så tågade vi in i en mörk garderob, där vi slogo oss ned, mumlande allehanda mystiska böner. Plötsligt övergick min rörelse från låtsad till verklig och jag började snyfta på allvar. Jag sa:

Tänk om jag aldrig får se Rebecka mer!

Eva — som kanske var från ett läsarhem — svarade allvarligt:

Herren är de troendes hopp!

Man kan inte ana, vad detta svar betydde för mig! Min rörelse var så djup och så äkta som möjligt — den gällde blott icke pottan. Den gällde far och kanske även mor. För första gången i mitt liv var jag skild från dem, visserligen mera i fantasien än i verkligheten. Vad var min sprattlande livlighet annat än ett försök att visa att jag kunde reda mig utan dem? Och min glupska kärlek till den rödkindade, var den någonting annat än ett försök att byta föremål för mitt hjärtas trängtan? Men kunde jag säga henne det? Eller mig själv? Kunde jag blotta mig? På sin höjd i lek. Och hon hade förstått mig! Hon hade inte svarat: Vad du är fånig!

Vill du återse en trasig potta? Hon lekte som jag lekte och grät, när jag grät. Har någon annan begärt något annat av sin käresta?

Naturligtvis bedrog hon mig. Jag tror icke ens att hon leddes av någon kvinnlig eller moderlig instinkt. Hennes föräldrar hade strängeligen tillsagt henne att vara riktigt foglig mot herr direktörens son. Det var hela hemligheten. Hon var falsk och snart skulle hon avslöjas.

Jag stod i köket och underhandlade med hushållerskan om diverse gotter. Det ringde på tamburdörren; husan gick för att öppna. Efter en stund kom hon rusande tillbaka, viktig och hemlighetsfull, viskade:

Nu är det färdigt! Nu är hon här!

Vem?

Dödens Ängel.

Då sjönk blodet ned i fötterna på mig, huvudet blev kallt, ansiktet slappt, magen skalv så att jag fick kväljningar. Men det varade icke länge. Jag var förälskad och allt märkligt ställde jag samman med min älskade. Jag skulle få visa henne Dödens Ängel! Vilken triumf! Var är den? frågade jag och fick till svar: I salen. Jag smög mig in i salen. Där fanns ingen mer än gudmor Holländer, som satt vid stora bordet, ännu i hatt och kappa. Jag gick på tå fram till henne och frågade efter Dödens Ängel. Jag vet icke, om gudmor Holländer kände sitt öknamn. I alla händelser såg hon ovanligt barsk ut och befallde mig att genast återvända till barnkammaren. Jag lydde.

Väl där tycks jag genast ha glömt Dödens Ängel. Vi lekte och stojade värre än vanligt, så att barnpigan ett par gånger kom för att tysta på oss. Jag hörde henne säga till hushållerskan: Direktörn ligger och dör men ungen han stojar! Och jag hörde hushållerskans släpiga uttryckslösa röst svara: Barn är det elakaste, som finns; di ä onaturliga. Jag räckte ut tungan för att visa, hur trotsig jag var.

Vårt leverne tillkallade gudmor Holländer; hon sa:

Barn, ställ er där i vrån med ansiktena mot väggen — och vad ni gör, så titta inte hit!

Vi gjorde så och stodo där med våra heta huvuden ihop och fnissade. Tills gudmor klappade i händerna, då vi vände oss om och sågo ingen annan förändring än den att hon ställt min stora pall mittpå golvet. Nu satte hon mig på pallens ena kant och Eva på den andra med ryggarna emot varandra. Och hon sa:

Jag har gömt en stor chokladkaka här i rummet. Men det är inte någon vanlig kaka och jag har gömt den på ett alldeles särskilt sätt. Den av er, som sitter alldeles stilla och är riktigt tyst, kommer att upptäcka kakan först och får äta upp den.

Hon gick och vi sutto där. Vi trodde henne blint. Man lär sig; sent att de vuxna ljuga. Till en början voro vi alldeles tysta; så började vi viskande undra över kakans egenskaper; så blevo vi åter tysta. Våra uppspärrade ögon rullade långsamt runt och spejade i alla rummets vinklar och vrår. Vi sutto nedhukade och måste ha liknat ett par paddor på lur efter kringflygande flugor. Då och då svalde vi spotten, ty det vattnade sig i munnen. Så småningom blevo vi sömniga.

Då slås dörrn upp med en skräll, som jag hör än i dag. Det är mor, som kommer injagande, intumlande, snubblande, förblindad. Behärskade, lugna, kyliga, förnuftiga mor! Ja, käraste, vart hade det allt tagit vägen? Hon griper mig som då en örn hugger klorna i ett lamm. Hon håller mig upp till sitt ansikte; hennes ögon äro som eld i vatten, flammande upp, slocknande, flammande upp —

Han går ifrån oss! viskar hon. Och hon kramar mig och rister mig som om jag hade någon skuld eller som

om jag kunde hjälpa. Hon säger:

Bed att han inte ska dö! Bed att han inte ska dö!

Hon besinnar sig och sätter mig tillbaka på pallen. Hon är lugnare men hon upprepar i det hon smeker våra huvuden:

Bed, att far inte ska dö. Kära barn, bed båda två, så kanske den gode Guden hjälper oss.

Hon vänder sig om; gudmor står i dörren och viskar:

Han har frågat efter dig.

Innan jag hann vända mig om, hade mor ljudlöst försvunnit och jag såg endast gudmor Holländer sakta stänga dörren efter dem. Jag hade samma känsla som då jag om morgonen hörde, att Dödens Ängel kommit. Men nu förjagades den icke av något fåfängt begär att visa mig viktig. Att mor bett mig om hjälp hade förkrossat mig och gjort min egen hjälplöshet ömklig. Jag förmådde inte ens resa mig.

Eva tör ha märkt, hur det var fatt. I alla händelser tog hon ledningen. Hon grep mig under axlarna och reste mig upp. Hon sa: Du måste bedja! Det kändes skönt att hon tog hand om mig och jag ville bara lyda henne.

Lägg dig på knä! befallde hon. Annars ser inte Gud att du ber.

Jag föll på knä framför pallen; hon knäppte mina händer och stödde mina armbågar mot pallen; hon ordnade mina ben, så att jag inte skulle bli trött av att ligga på knä. Hon plockade med mig och det kändes skönt och tryggt. Slutligen tryckte hon ned mitt huvud och befallde mig att blunda. Jag frågade: varför? Hon sa:

Så ska det vara! Du ska knipa ihop ögonen hårt och du får inte öppna dem, förrän du har slutat att bedja. Och du ska bedja länge för då får du vad du vill.

Jag frågade: Vad ska jag säga?

Hon svarade:

Det måste du hitta på själv; annars gills det inte.

Jag tänkte efter men fann ingenting särskilt utan bad: Käre, gode Gud låt honom leva! Käre gode Gud låt honom leva —

Då ropade hon:

Du ska bedja högt; annars gills det heller inte.

Det gjorde mig förlägen. Inför Gud kunde jag mycket väl upprepa samma ord om och om igen, men jag ville inte göra det, så att hon hörde det. Jag kunde också mycket väl ha hittat på underliga ord och vändningar, men jag kände på mig att det å andra sidan ej skulle behaga Gud. Under det att jag funderade härpå, föll det mig in, att hon ropat till mig från andra sidan rummet. Där stod en liten hylla med mina bilderböcker. Utan att lyfta på huvudet eller öppna ögonen, frågade jag:

Vad gör du vid bokhyllan?

Hon svarade snäsigt och fräsigt:

Jag ber men du ber inte. Och ändå är det din far, som håller på att dö! Tänk att du inte skäms!

Jag svarade:

Jag ber tyst, för det brukar jag göra och det går lika bra.

Och jag bad. Min religion var på den tiden en konstig religion. Himmel och jord befolkades av en hel massa olika väsenden, vilkas namn, utseenden och egenskaper jag ganska noga kände. Denna kunskap gav mig en särställning i världsalltet, en särställning som jag icke anförtrott åt någon, ej ens åt mor. Jag ansåg mig kunna förhandla med Härskarornas Herre om ej på jämställd fot så dock ganska förtroligt. Jag älskade Honom mycket och trodde fullt och fast att Han höll av mig. Därför tumlade jag vanligen käckt omkring med Hans änglar och de togo Hans befallningar genom min mun. Nu svävade jag omkring i de olika regionerna för att finna Dödens Ängel — som jag dock förut ej kände — och förmå honom att avstå från min far.

Bäst jag det gjorde förnam jag ett tjockt, smackande ljud tätt bakom min rygg. Vingarna slogos ihop, flykten avstannade, pojken föll som en lerklump till jorden. Jag lyssnade och hörde åter det tjocka, klibbiga, smackande ljudet. Jag lyfte lite på huvudet och frågade:

Vad gör du?

Jag hörde henne svälja; därpå:

Jag ligger bakom dig alldeles som dom gör i kapellet.

Ja, men vad gör du med mun? frågade jag.

Nu hade hon tagit sig en ny tugga; svaret kom tjockt och klibbigt:

Jag ber. Du ska också be. Bed! Bed! Jag tänkte efter. I rummet fanns ingenting ätbart undantagandes gudmor Holländers chokladkaka. Alltså hade hon funnit den. Jag brydde mig inte om chokladkakan. Jag kunde få chokladkakor vilken dag och vilken stund som helst. Men hon hade begagnat sig av min sorg och min förskräckelse; hon hade avvaktat den stund, då jag var som svagast och eländigast. Jag är viss om, att hon upptäckt kakan redan då vi sutto på pallen, men hon vågade inte ta den, hon vågade inte lita på min hederskänsla, därför att hon inte vågade lita på sin egen. Kanske tänkte hon att jag skulle slumra in, ty jag hade börjat nicka. Då kom mor med sin skräck, som gjorde mig alldeles hjälplös. Nu hade hon ett tillfälle att visa mig! all sin godhet blott för att förråda mig. Hur många kvinnor motstå en dylik frestelse? Man ska bara inte tro, att chokladkakan är den avgörande faktorn. Den sköna Judits patriotism har alltid förefallit mig tvivelaktig. Men helt säkert älskade hon Holofernes och framför allt hans huvud.

Jag blev mycket ledsen, då jag förstod, vad min lilla väninna gjort sig skyldig till. I sju dagar hade vi varit de bästa vänner; jag hade aldrig gjort henne något ont; jag höll mycket av henne och jag skulle ha gått med förbundna ögon, vart hon behagade. Varför skulle hon då lura mig? Det var mitt enkla resonemang och det gjorde mig oändligt sorgesam. Jag började gråta, där jag låg med knäppta händer och hårt slutna ögon. Eva steg upp och började smeka mig. Antagligen blev hon rädd, då hon hörde herr direktörns son gråta. Och den förbannade kakan hade hon väl redan slukat. Hon ville, att jag skulle stiga upp. Jag hade bett nog. Gud hade hört min bön.

Hur vet du det? frågade jag; hon svarade tanklöst:

Det känner man invärtes.

Ja, du känner det i magen! skrek jag alldeles förbittrad. Det känner du, därför att du ätit upp chokladkakan!

Då kunde hon inte återhålla sitt jubel utan hoppade på ett ben och klappade i händerna. Jag låg orubblig i

min ställning. När hon slutat dansa, frågade jag:

Var det något särskilt med den?

Jag såg på papperet, som hon slängt ifrån sig under krigsdansen, att chokladen varit en vanlig 10-öreskaka. Jag frågade blott för att ge henne ett tillfälle till försoning. Själv började jag redan längta efter att bliva tröstad. Men hon ville ingalunda minska glansen av sitt förräderi. Hon snappade åt sig papperet och bedyrade att kakan varit så och så stor och så och så tjock och så och så underbar till sin inre beskaffenhet. Hennes uselhet blev mig ännu tydligare och jag grät på nytt. Hon försökte att resa mig men jag gjorde mig tung och grät.

Plötsligt kom jag att tänka på, att far kanske redan dött utan att jag gjort något för att rädda honom. Gud hade ställt mig på prov; Han hade ordnat alltsammans — fars sjukdom, Eva, gudmor Hollanders kaka, bönen — blott för att visa, att jag inte brydde mig om far. Tanken gjorde mig förtvivlad och trotsig. Jag ville hämnas. Men huru? En hågkomst hjälpte mig. Jag hade engång hört komminister Roths halvvuxne pojke ropa till sina syskon: Vem fan tror på gud? Orden hade ingen klar betydelse för mig, men jag kände, att de voro djupt kränkande. Med munnen tryckt mot pallens hjärtformade hål började jag mumla: Vem fan tror på gud? Vem fan tror på gud? Vem fan — — —

Barnflickan kom in i rummet.

Vad i all sin dar gör Love?

Den rödkindades söta röst svarade:

Låt honom vara. Han ber för direktörn.

Å tänk! Å tänk! mumlade flickan. Hon hämtade husan, husan hämtade hushållerskan. Där stodo de alla tre i dörröppningen och jag hörde dem snyta sig och prassla med sina förkläden. Jag var brännhet av skam och vämjelse. Jag skulle ha velat rusa upp och slå dem, men kände mig fastlåst vid pallen. Likvisst var jag icke någon hycklare. Jag mumlade allt starkare och starkare: Vem fan tror på gud? Vem fan tror på gud? Eftersom jag höll munnen hårt inpressad i pallhålet blev det i alla fall ett otydligt mummel. Kanske gjorde jag så med flit, i det jag både ville och icke ville avslöja mig. Något torde de dock ha uppfattat, ty jag hörde hushållerskan säga:

Så underligt han ber, stackars barn.

I detsamma kom gudmor Holländer; hon gick fram till mig och lyfte upp mig. Hon sa:

Kära Love, du behöver inte gråta mer. Pappa är redan bättre. Det värsta är överståndet. Det hjälper att bedja.

Då skrek jag verkligen:

Jag har inte bett, jag har inte bett!

Gudmor Holländer torkade mitt blöta ansikte och tillrättavisade mig, sägande:

Tror du kanske att det är en skam att be för sin far?

Barn är underliga, sa hushållerskan.

Jag skulle kanske ha avslöjat sanningen, om ej min mor kommit. I hennes famn föredrog jag att på nytt ta till tårarna.

Fars sjukdom var akut lunginflammation och han hade verkligen just under dessa timmar lyckligen övervunnit krisen. Doktor Rygell gav sina injektioner äran; så gjorde också far. Pigorna och gudmor Holländer spridde emellertid legenden om min bön och dess kraft. Legenden lever ännu. Vid ett uppbyggelsemöte för icke så längesedan uppmanades jag att vittna i saken. Jag vittnade. Falskt? Det är möjligt men icke alldeles säkert. Pro et contra skall jag senare framlägga.

Min förfärliga Eva kom inte vidare i vårt hus och jag vägrade bestämt att återse henne. Likväl beredde hon mig ännu en sorg eller rättare sagt förskräckelse: hon dog i mässling några månader senare. Det grep mig djupt fast ingalunda för hennes skull. Jag hade ditintills trott att små barn inte kunde dö. Hennes död ökade min otrygghet.

Jag sa till mor:

Dog hon, därför att hon var så elak?

Jag måste förklara mig och berättade historien om chokladkakan. Mor förstod mig inte alls; hon blev bestört.

Är du verkligen så självisk, att du kunde missunna den fattiga stackarn ett stycke gott? Jag ska ta pengar i din sparbössa och köpa henne blommor.

Utan att blinka svarade jag:

Tag alltsammans! Det får hon gärna!

Gudmor Utter sa:

Nu är hon i himlen hos den gode Guden. Tänk vad hon ska skämma ut dig!

Det blev mig för mycket och jag ropade:

Det kan hon roa sig med! Om hon törs! Men Gud är nog inte så dum som ni båda.

Jag hade tydligen icke förlåtit den rödkindade Eva hennes förräderi; jag har inte gjort det än i dag.

*

Åren gå —

Mor sitter i fönstersmygen vid knyppeldyna eller sybord. Där sitter hon, när barnflickan går ut med mig för att jag ska få leka i Carléns park; och där sitter hon, när jag kommer tillbaka. En dag mötte jag henne på gatan. Det klack till i mig. Vad för slag? Hon kom emot mig med öppen famn men jag höll mig på min kant.

Varför sitter inte mamma i salen?

Kära barn, svarade hon högst förundrad, jag kan väl inte sitta i salen hela dagen.

Kan inte mamma åtminstone gå hem nu, så att mamma sitter i salen, när jag kommer?

Jo, det kan jag, medgav hon och gick hem. Så var den saken bra igen; fast inte riktigt bra. Ty nu visste jag inte längre var jag hade henne, när jag själv lekte i Carléns park.

På gatan hände mig ett och annat, som troget inberättades till mor. Än hade en pojke lovat att skära näsan av mig, än hade en buse hotat mig med en yxa, än hade en häst hållit sin hov över mitt huvud. Hade ingenting hänt, så hittade jag på någonting men blev beslagen med osanning och utskämd. Mina vanligaste äventyr voro av erotisk art. Jag tyckte mycket om små flickor, men de tyckte inte om mig, därför att jag kramade

dem så hårt. Flickorna sprungo och jag förföljde dem. Pigorna i parken sa: Nog märks det, att han är direktör Arnfeldts pojke. En av dem högg mig i hampan, gav mig en klatsch där bak och viskade i mitt öra: Du är så ful unge, så du borde skämmas att springa efter flickor! Då lät jag dem vara ifred en tid men började snart på nytt. Pigans tillvitelse glömde jag dock icke och den förbittrade mitt nöje och kunde plötsligt göra mig helt modfälld. Vid ett annat tillfälle föll jag under jakten pladask i en hästspillning. Nu jublade barn och pigor och jag grät. När jag kom hem, illaluktande och bedrövlig, sa mor:

Där ser du, hur roligt det är att jaga små flickor.

Jag muttrade:

Det är roligt ändå!

I Wadköping skedde en och annan förändring; det mesta gick mig spårlöst förbi, men den nya vattenledningen spelade mig ett spratt. Jag fick icke längre följa köksan till torgpumpen för att hämta vatten. Vid pumpen fanns en pojke, vars uppgift var att hålla den tunga pumpstången i svängning. Han gjorde det genom att ridande på klumpstången gunga fram och tillbaka. Sysselsättningen var i och för sig avundsvärd och gav honom dessutom tillfälle att plåga de vattenhämtande gummor och flickor, som ej föllo honom på läppen. Vår köksa gav honom då och då en slant och fick vatten före alla andra. Mig skänkte han ingen uppmärksamhet och min varma beundran var honom tydligen likgiltig. Engång sökte jag vinna hans bevågenhet genom att skänka honom en lång, tjock och endast obetydligt sugen lakritsstång. Gungande av och an tog han den i förbifarten och stoppade den i mun. Men såg mig fortfarande icke. En annan gång såg han mig desto tydligare och det hade jag ingen glädje av.

Det hände någonting stort: kyrktuppen togs ned och ställdes på plåtslagare Petterssons gård till nödig lagning. Hela Wadköping var i rörelse för att på nära håll få skåda, vad man dagligdags hade så högt över huvudet. Magistraten utfärdade en kungörelse, som vid vite förbjöd varje obehörig att beträda plåtslagarens gård. Och då frestelsen att en gång i livet få rida grensle över en kyrktupp måste anses vara särskilt stor, stadgades dubbla böter för denna förseelse. Jag tänkte: Den som finge rida på tuppen, behövde inte önska sig något mer.

Efter mycket saggande förmådde jag barnflickan att taga mig med sig till plåtslagarens gård. Trots förbudet var gården till hälften fylld av åskådare, gamla och unga. Plåtslagarens mäktiga gestalt och hetsiga lynne höll dem dock på vederbörligt avstånd. Men barnflickan klev modigt fram till tuppen och blev inte heller bortmotad. Plåtslagaren sa: Är det direktörns pojke, så ska han få rida på tuppen. Och han satte mig upp på det väldiga plåtkräket, sägande:

Håll dig säkert fast! För nu flyger han!

Jag bad i tysto:

Gode Gud, om du håller mig kär, så låt honom flyga!

Det gjorde han icke. Jag kände mig en smula besviken men lyckan att sitta på kyrktuppen var dock överväldigande. Jag klamrade mig hårt fast vid halsen och allting; försvann omkring mig, alldeles som om jag varit bland molnen. Jag hörde barnflickan säga: Sitt där; jag ska bara springa tvärsöver gatan. För mig fick hon springa, vart hon ville. Jag hade bara en önskan: att min mor skulle se mig. Jag hade hittat på så mycket utan att bli trodd men något så underbart som detta hade jag aldrig mäktat hitta på.

Rätt vad det var, lyfte plåtslagaren ned mig. Jag gjorde inga invändningar, ty jag förstod, att en dylik lycka ej kan vara länge. Nu såg jag mig om efter flickan men fann henne inte. Jag tänkte: Hon kommer kanske. Jag gick och ställde mig vid en vägg för att åtminstone ha ryggen fri. Bäst jag stod där och stirrade på

tuppen, ställde sig någon framför mig. Det var pumppojken. Nu såg han mig, minsann! Och sedan han stirrat på mig en rundlig tid, harklade han och spottade. Han sa:

Du ska ha tvätt, snorunge.

Det fanns lite gammal snö på gården, sotig och blandad med grus och sopor. Han tog därav och gned mig försvarligt hårt i ansiktet. Motstånd hade varit lönlöst och skrika ville jag inte. Dessutom var jag alltjämt så lycklig över tuppritten, att jag ansåg mig böra tåla något. Slutligen sprang min näsa i blod. Pumppojken upphörde att tvätta och frågade, om jag visste hur man stämmer näsblod. Det visste jag inte.

Man spottar och stryker bak öronen. Hjälper inte det, ska du hålla huvut bakut och hålla armarna i luften.

Han spottade själv på fingrarna och strök mig bakom öronen och sedan även det andra botemedlet prövats, upphörde näsan att blöda. Pumppojken såg sig omkring. Han fann att vi inte voro iakttagna. Då vände han sig åter till mig och frågade rätt vänligt:

Vet du, varför du fick tvätt?

Det visste jag inte.

Det fick du, därför att du fick rida på tuppen. Det var inte rättvist. Men nu går du väl och skvallrar, jäkla blodpalt?

Jag började känna mig förnärmad och insåg att jag åtminstone måste yttra någonting kraftigt. Jag sökte bland uppsnappade glosor och sa:

Kyss mig i rumpan, om jag skvallrar!

Hans förakt endast ökades; han sa:

Du! Du vet inte ens, vad rumpan är!

Det var alldeles sant men därför icke mindre kränkande. Jag kunde icke längre återhålla tårarna, allra helst som det sönderskråmade ansiktet sved som eld. Då kände han vämjelse för mig, tryckte händerna mot magen; och sedan han med vissa bålrörelser antytt, att han måste kasta upp, avlägsnade han sig. Strax därefter kom flickan och förde väsen. Än värre blev det hemma. Olyckligtvis träffade jag far före mor. Han tog mig i förhör. Min högtidliga utfästelse hindrade mig från att tala sanning. Jag sa, att en karl, svart som en sotare, rivit mig i ansiktet med något, som jag inte visste vad det var. Far sa till mor:

Man behöver inte vara mycket skarpsinnig för att förstå att han ljuger. Men varför ljuger han? Troligen bara därför att det bereder honom ett nöje. Din uppfostran börjar visa sina frukter.

Bredvid tuppritten minns jag en annan märklig tilldragelse från ungefär samma tid: Min mor ändrade sin håruppsättning. Så långt jag kunde minnas tillbaka hade hon burit håret i en lodrät valk bak i nacken. Den var mycket lämplig att ta i; alldeles som ett handtag. Vidare var den alldeles slät och jämn och blank och behaglig för handen. En vacker dag fanns den inte kvar! Håret låg i någon sorts korg eller tofs uppe på hjässan. Jag trodde först, att det var en tillfällighet. Men nej! Hädanefter skulle hon alltid bära håret så. Det var modernt. Jag blev i högsta grad förtörnad och nästan gråtfärdig. Mor sa:

Du vill väl inte, att jag ska se ut som en gammal nucka?

Jo det vill jag!

Men det vill inte pappa! avklippte hon och i detsamma rodnade hon. Då blev jag modfälld. Men jag sa:

Hur ska jag kunna ta mamma om huvut, när det inte finns något handtag?

Det går nog ändå!

Nej, sa jag, det går inte. Och nu tänker jag aldrig mer ta mamma om huvut.

Då får du låta bli. Den här gången gör jag, som jag vill och inte som gunstig herrn behagar.

Jag ska nog sagga mig till det, tänkte jag och plågade henne dagligen en veckas tid. Men hon förblev ståndaktig. Då fattade jag ett utomordentligt djärvt beslut, som bäst visar, vilken vikt och betydelse saken hade. Jag beslöt att taga far själv till bundsförvant! En kväll, då han satt och läste tidningen, ställde jag mig bredvid honom och sa:

Tycker pappa, att mamma är vacker så där?

Hur så där? frågade far. Mor satt på andra sidan bordet med sitt handarbete. Hon rynkade pannan åt mig, men jag tänkte: Det bryr jag mig inte om. Jag sa:

Så där med håret.

Far började granska mor, som blev alldeles blodröd och vände sig till hälften bort. Plötsligt utbrast far:

Nej, ser man på! Jag tror, att du har lagt om håret! När gjorde du det?

Det är länge sen, sa jag, det är mer än en vecka.

Mor smålog men såg varken på far eller mig utan bara på arbetet. Far sa:

Att jag inte märkt det förut. Det klär dig förträffligt.

Han tog åter till tidningen och jag förstod, att han inte skulle hjälpa mig. Bäst jag stod och förargade mig över det, fick jag klart för mig, att mor var ledsen. Jag förstod inte varför. I alla händelser tyckte jag det var bäst att trösta henne. Jag gick bort och tog henne om huvut alldeles som då hon hade handtaget. Hon kysste mig lite på kinden. Jag viskade: Förstår mamma, vad jag menar? Hon nickade. Men jag var inte riktigt säker att hon förstod; utan jag satte mun till örat:

Jag ska ta mamma om huvut ändå.

Hon nickade. Så reste hon sig och gick med sitt arbete in i sängkammaren. Far fortsatte att läsa. Och jag gick in i barnkammaren och åt min kvällsvard.

*

Far och jag voro inte längre rivaler. Det stod mig fritt att taga mors tid och ömhet helt och hållet i anspråk. Så småningom märkte jag det och så småningom blev jag åtminstone till det yttre mera kylig gentemot mor. Det är mödrars ofrånkomliga lott att se mannens och sonens kärlek svalna ungefär samtidigt.

Far och jag voro inte längre rivaler men vi blevo icke heller vänner. Det var hans plikt att uppfostra mig men han hade gjort en god gärning, om han svikit sin plikt. Far var tämligen slarvig, vilket han själv var den förste att erkänna och beklaga. Av mig krävde han ett utomordentligt ordningssinne. En halvtimme innan far skulle komma hem till middagen, greps jag dagligen av en feber, som var ett sorgligt motstycke till min »förtjusningsfeber». Jag snodde omkring i våningen med ögonen på skaft för att upptäcka någon kvarglömd leksak. Mor hjälpte mig och sökte samtidigt lugna mig men ibland växte min förskräckelse till panik, hela huset kom på benen och pigorna sprungo om varandra för att se »om Love glömt något framme». Så hördes

fars steg i trappan, nyckelknippan rasslade. Jag ställde mig i salen så, att jag kunde se honom, då han trädde in utan att han genast kunde se mig. Jag måste utforska hans lynne för dagen. Det var inte alltid så lätt. Han hade mycket att tänka på och rynkade ofta pannan, även då han var vid gott lynne. Följde så min hälsning som avpassades efter lynnet — mycket hjärtlig ifall det var gott, mycket tillbakadragen, ifall det var dåligt. Sen kom det värsta. Far tog av sig och gick in i sängkammaren för att tvätta sina händer; när han det hade gjort, brukade han gå några slag av och an genom våningen. Troligen skedde det helt oavsiktligt men enligt min övertygelse gick han nu för att uppspåra mina synder. Jag följde honom steg för steg, allt under det jag låtsades leka. Ibland blev dock min spänning så stark, att jag rusade in i min garderob och tänkte: Låt det komma! En gång ska det i alla fall komma.

Vad? Vad skulle komma? Det hände någon gång, att far upptäckte ett eller annat brott mot god ordning. Love! ropade han. Jag steg fram ur min garderob och jag skulle ha stigit fram ur min grav. Han spände ögonen i mig.

Vad vill det här säga? Har jag inte förbjudit dig att dra omkring med dina saker? Du gör dig olycklig med ditt slarv.

Därtill inskränkte sig bestraffningen. Långa litanior förekommo ej, än mindre aga. Hans ögon skrämde mig. Då han var upprörd — och han kunde bli upprörd av minsta anledning — skiftade de hastigt färg och lyste av en hetta, som förrådde vredens temperatur. Vad hjälpte det mig att han i regel behärskade sig? Han utstrålade vrede och hans vrede försatte hela min kropp i dallring och stängde mina sinnen, så att jag befann mig i en kvav säck. Jag kunde icke andas. Min ångest prisgav mig åt alla möjliga marter. Han slog mig icke och lovade mig icke ens stryk. Men hans vrede satte min fantasi i rörelse och skapade en skräckkammare, där jag led de plågor, som i verkligheten besparades mig. Efter varje dylik liten scen kände jag mig så kroppsligen matt och rådbråkad som om jag fått det mest obarmhärtiga kok stryk.

Jag kände mig helt och hållet i hans våld och denna känsla böjde mig och förödmjukade mig. I själva verket saknade den grund. Jag hade mor vid min sida och ingen kunde ha varit bättre skyddad än jag. Mor skulle aldrig ha tillåtit ett straff utöver de mest rimliga gränser. Men mor själv visade far så stor undfallenhet, att jag inte trodde på hennes förmåga att trotsa hans vrede. Ifall den engång bröte lös på allvar! Och det var det, jag väntade på med en ganska ohygglig visshet! Det mest spännande var att gissa anledningen till detta kommande utbrott. Den kunde vara stor, den kunde vara liten. Den kunde vara, vad som helst. Det enda vissa var, att den var ogissbar. Likväl satt jag många timmar på min pall och gissade.

Mor var inte ensam om att visa honom en utomordentlig undfallenhet. Var han gick fram, omgavs han av en viss skygghet — åtminstone så vitt och brett min erfarenhet sträckte sig. Min skygghet blir därigenom mindre oförklarlig. Man hade i hans närvaro alltid orsak att vänta sig det oväntade. Jag tror, att hans själ ständigt befann sig i en spänning, som då och då krävde utlösning. Anledningen blev honom med åren alltmera likgiltig. Därför fick jag det intrycket att han gick och lurade på mina små försyndelser och kanske i brist på bättre skapade dem själv. Jag å min sida lurade på honom. Det blev mig en bitter njutning att på förhand uttänka och avvärja hans anfall. Än mer att böja och forma mitt eget lynne så, att det i varje ögonblick motsvarade hans. Gråten t. ex. var en viktig och kinkig sak. I allmänhet gjorde den honom så uppbragt, att han inte längre kunde behärska sig. Vid andra tillfällen kunde den beveka honom. Det gällde att ha icke ett snabbt omdöme men väl en snabb känsla. Komedispel kunde inte komma i fråga. Ack, han var i sin vrede alltför skarpsynt! Lika gärna kunde en sjöman spela komedi med storm och vågor.

Kanske skulle jag inte så obetingat ha underkastat mig hans tyranni, hans nycker, hans oberäknelighet, hans i många stycken otroliga självviskhet om icke denna självviskhet motvägts av en lika otrolig godhet. Vad han gjorde mot andra må andra förtälja, om de eljest gitta. Hans omsorger om mig och erkannerligen om min hälsa voro rörande intill det löjligas gräns och stundom därutöver. Ingenting var för gott för herr

arvprinsen. Rikast blommade hans godhet, då vi voro på tu man hand; kargast i mors närvaro. Rätt ofta tog han mig med på små resor, än till andra städer, än på landsbygden. Då kunde jag göra vad jag ville och ingenting förargade honom. Allt var förträffligt och hans lynne orubbligt. Men mors frånvaro pålade honom som en tung förpliktelse att även uppfylla hennes skyldigheter. Engång, då vi kuskade på landsvägen, upptäckte han att jag hade sorgkanter på naglarna. Å det var förfärligt! sa han. Det måste vi genast klara. Han lät vagnen stanna, tog upp sin pennkniv, repade eld på en sticka och desinficerade bladet. Så grep han försiktigt min hand. Jag var ganska ängslig, huvudsakligast därför att jag såg, att han var mycket ängslig. Han grep sig an med tummen och stack mig genast rätt försvarligt. Jag ryckte till. Han spände ögonen i mig. Gör det ont? Nej då, sa jag. Han fortsatte allt under det han mumlade: Jaha. Nu kunde mamma gärna vara här; men du ska få se, att vi reder oss. Jag ryckte till på nytt. Då blev han en smula ond. Love, sade han, om det gör det allra minsta ont, ska du säga ifrån. Genast! Jadå, sa jag. Han fortsatte och det gjorde gräsligt ont, men jag blundade och bet ihop tänderna. Plötsligt gav han till ett stönande och släppte min hand. Mina fingrar blödde! Nu ville han fara med mig till närmaste läkare, men mina böner och kuskens bedyrande, att hästarna inte skulle orka så långt, avstyrde. Far svettades så att han måste byta tröja och skjorta mittpå landsvägen. Det här gör jag aldrig om! sa han. Nej inte för sju tunnor guld!

En höstdag frågade far, om jag ville följa honom till Rogershus. Jag hade nyss börjat storskolan och lov utan giltig orsak var då för tiden någonting oerhört. Min ordningsälskande far tyckte inte om ordning, när den på något sätt lade hinder för hans infall. I ett kort men kraftigt samtal med rektor utverkade han tre dagars lov. Så gåvo vi oss åstad. Första kvällen kommo vi till en gård, vars namn jag glömt. Där bodde en urgammal hovjägmästare. En gumma välkomnade oss. Hovjägmästaren hade ännu ej stigit upp — klockan var sju på kvällen — men bad de ärade gästerna hålla till godo med en enkel måltid. I matsalen stod ett oändligt långt bord dukat för två, med kuverten på de båda kortsidorna. Ett enda ljus brann på bordet och jag blev nästan mörkrädd i den stora, skumma salen, allra helst jag knappt kunde urskilja far på andra sidan bordet. Men hur var icke detta bord dukat! Det dignade under tungt gammalt silver, ostindiskt porslin och kristaller. En hastig räkning av silvret gav vid handen, att vi skulle få minst sju rätter mat, vilket också stämde med vinglasens antal. Så farligt blev det inte. Rätterna voro tre: en mycket vattenhaltig soppa, en mycket segsliten harpalt och en liten sevreskopp fylld med skämd äggröra. Vinet, varav jag ingenting smakade, kom far att blinka spasmodigt; sex av de sju glasen förblevo obegagnade. Kaffe bjöds ej.

När måltiden var undanstökad, infann sig hovjägmästaren svept i en ganska trasig nattrock. Han var ett levande skelett utan spår av kött på knotorna och hans infallna mun såg alldeles svart ut i skumrasket. Han hälsade förbindligt på far och frågade om måltiden smakat. Därpå vände han sig till mig, tog mig med två kalla fingrar om hakan, vände upp mitt ansikte och kysste mig med sitt tandlösa gap mittpå mun. Härav fick jag sådana kväljningar, att harpalten begynte skutta fram och tillbaka i halsen på mig. Gubben sa:

Det gläder mig att kunna bjuda herrarna på en raritet. Det är någonting, som min salig bror på sin tid sände mig från Java. Jag har ännu några bitar kvar.

Han försvann och kom igen, ringande med en nyckelknippa. Han öppnade ett stort väggskåp och i detta en låda, som också var låst. Ur lådan tog han upp ett silverskrin. Han sa:

Min husmamsell är mycket hederlig men mot vissa frestelser står intet fruntimmer rycken.

Allt detta stegrade min nyfikenhet och jag inbillade mig allt möjligt. Gubben ställde skrinet på bordet och öppnade det med en nyckel, som han bar i band om halsen. Jag var inte sen att sticka dit näsan. På botten låg några tjog gula och rätt smutsiga sockerbitar! Jag trodde knappt mina besvikna ögon men gubben utbrast helt triumferande:

Socker, mina herrar! Äkta rörsocker!

Han serverade far två bitar och mig två, själv nöjde han sig med en. Far, den spjuvern, sög och himlade sig. Jag däremot kände mig så illa besviken att jag blev oartig och sköt tillbaka mina. Då suckade gubben av lättnad och gömde dem skyndsamt i skrinet. Far satt hela natten och pratade med hovjägmästaren och jag låg en god del av natten med vatten i mun, sköljde och spottade för att bli kvitt den otäcka kyssen. Just så kommer väl döden engång och kysser mig.

Vi fortsatte färden tidigt om morgonen och när vi kört en stund sa far: Nu är vi redan på Rogershus' ägor. Då hade vi ännu tre eller fyra timmar att köra. Far beskrev för mig alla de domäner, gruvor, skogar, sjöar, bergverk, ugnar, smedjor, valsverk och vad det nu allt var som tillhörde herr baronen och kammarherren Roger Bernhusen de Sars. Jag väntade mig att få se en riktig bjässe och gjorde mig alla möjliga föreställningar. På sätt och vis blev jag inte besviken. Först och främst var manbyggnaden det största hus, jag sett, näst slottet i Wadköping. En betjänt, mager som den gamle hovjägmästaren kom spindlande nedför trappan och hjälpte oss ur vagnen.

Goddag min gode Wickberg, sa far. Hur har vi det med humöret.

Tackar som frågar, herr direktör, alldeles förträffligt! svarade betjänten med den torraste stämma, jag någonsin hört. Men till min häpnad såg jag honom samtidigt göra de förfärligaste och ömkligaste grimaser, varförutom han kraftigt gned sin bakdel med vänstra handen.

Förstår fullkomligt, sa far och blinkade finurligt. Nu hörde jag ett stånkande och frustande och ut ur porten kom ett åbäke till karl. På onaturligt långa och smala ben satt en stor och uppsvälld bål och däruppå ett förhållandevis ännu större huvud. Hållningen var majestätisk och motsvarade tillfullo mina förväntningar, men vad som störde det ståtliga intrycket var en vit väst fullsållad med såsfläckar, äggfläckar, syltfläckar, vinfläckar och alla andra sorters fläckar. Det var den store jorddrotten Roger Bernhusen de Sars. Han kom med betydlig fart utrusande och såg förfärligt arg ut. Jag tror nästan att han tuggade fradga. När han blev oss varse, tvärstannade han och ansiktsuttrycket blev lugnare ehuru icke särdeles vänligt. Han vinkade med handen och ropade:

Ser man på! Ser man på! Jaså, det var i dag min käre bror skulle göra mig den äran? Det kunde inte fan ana! Men välkommen i alla fall! Välkommen!

Plötsligt röt han:

Wickberg! Vad är det för dag i dag?

Fredag herr baron.

Jaså verkligen? Fredag? Ja, käre bror skrev, att han skulle komma på fredagen. Nåja, det kan ju vara möjligt, att det är fredag. Jag säger inte annat. Och i alla fall — välkommen!

Nu vågade jag mig fram till honom, men det skulle jag inte ha gjort: han drog mig i örat, så att jag aldrig ska glömma den misshandeln.

Vad heter den här krummeluren? sa han.

Då var det far, som röt.

Släpp pojken! skrek han. Är du blixt förbannad, karl?

Och sannerligen stodo de inte mittemot varandra som ett par stridstuppar; så när hade besöket börjat med slagsmål. Emellertid släppte baronen sitt tag.

Hahaha, tralala, sa han. Gossen är av glas. Wickberg, svep honom i något mjukt.

Jag blev mycket förargad och likaså min far och ännu mer förargade skulle vi bli, ty under dagens lopp anlände gäster i två eller tre omgångar, och för varje gång, jag skulle föreställas, ropade han:

Rör icke gossen! Han är av glas!

Gästerna voro alla herrar och överhuvudtaget såg man inte många kvinnfolk på gården, men väl ett otal drängar, ridknektar, skogvaktare och betjänter. Två barn fanns där, en gosse och en flicka. Flickan kallade gårdens herre onkel, gossen sa som alla de andra: herr baron. Jag anförtroddes åt deras omsorger och flickan visade sig mycket vänlig; pojken däremot började genast trula och var synbarligen inte glad åt att bli störd i sina lekar med flickan. Mig kunde det kvitta lika, varför jag efter middagsmålet drog mig undan deras sällskap och gick och larvade för mig själv.

Jag vandrade genom parken och kom ut på en väg; den förde mig till en flod och här låg ett valsverk. Järnet glödde och fräste, de sotiga smederna skyndade beskäftigt av och an och några av dem voro i bara skjortan. Jag hade aldrig sett något dylikt förr och stod där och gapade. Så småningom makade jag mig in, fast jag hyste stora betänkligheter. De svartmuskiga karlarna med sina håriga bröst och armar sågo imig inte ut att vara Guds bästa barn. Engång började de allesammans skrika och hojta. Jag vet inte, vad som hade hänt; kanske ingenting särskilt. Jag sprang emellertid på dörren. Det hade börjat skymma och när jag nu vände mig om, lyste den glödande metallen så underligt. Jag gick tillbaka och satte mig att titta in i elden. Karlarna brydde sig inte om mig, men jag märkte, att då någon av dem gick förbi mig, smålog han och nickade åt mig. Då kände jag mig trygg.

Rätt vad det var, högg mig någon hårt i skuldran. Det var pojken från herrgården. Han drog mig ut, ty därinne hörde man inte sin egen röst. Ute stod en sadlad häst. Pojken sa:

Du har ställt till det trevligt. Din far har vänt upp och ned på hela gården, därför att du har sprungit bort. Och hans nåd är alldeles ursinnig. Han får inte spela vira i fred. Men du kommer att få, du, var lugn för det!

Nu väntade jag mig allt möjligt men bet ihop tänderna för att pojken ingenting skulle märka. Han svingade sig upp i sadeln och jag satte mig bakom honom. Det var första gången jag satt på en häst. Jag vet inte, om han red särskilt ovålig för att plåga mig, men jag plågade i min tur honom, i det jag knep honom om livet som en hummerklo. Vi kommo äntligen till stallbacken. Pojken sa:

Kan du gå ensam nu? Eller ska jag leda dig", dibarn?

Hans ovänlighet gjorde mig så ledsen, att jag inte kunde giva svar på tal. Dessutom hade jag hjärtat i byxfickan. Jag smög mig nedåt gården och kom fram vid den ena flygelbyggnadens gavel. Här såg jag en löjlig syn. På gårdsplanen spatserade herr baronen omkring i ensamt majestät, händerna på ryggen, näsan riktad mot skyn. Han tycktes söka mig i himlen.

Min käre krummelur, kom fram, kom fram! ropade han med en röst, som skulle föreställa mild. Och dessemellan mera lågmält men desto mera ettrigt:

Förbålda pojklymmel — förstöra hela kvällen för oss — jag önskar jag hade dig. — Var inte rädd, min gosse lilla! Kom fram! Här är full traktering, sockertårta, russin, mandlar —

Helt oväntat fick han sikte på mig, där jag stod: vid husknuten och med sina långa ben sköt han fart och högg mig i nacken innan jag visste ordet av. Min far kom tillstädes. Han var inte alls ond och jag fick än en gång besanna, att på resor var mig allt tillåtet. Emellertid krävde baronen att jag genast skulle gå till sängs för att inte vidare med mina dumheter störa viraspelarna.

Följande morgon väcktes vi av jaktsignaler; man skulle jaga älg. Far och de andra gåvo sig åstad, så att jag blev nästan ensam på den stora gården Nu trivdes jag förträffligt. Ingen störde mig, jag kunde ströva omkring efter behag och inbilla mig vad som helst. Dylika ensamma stunder voro för mig en alldeles otrolig njutning. De flesta barn bli i varandras sällskap glada, livliga, upphettade, snara till påhitt och infall. På mig hade däremot ensamheten denna verkan. Min fantasi arbetade då mycket livligt och jag hetsade upp mig.

Bäst jag larvade omkring, småpratade och hade trevligt, kom pojken gående emot mig. Han var klädd i en sorts jägaruniform och hade en liten hirschfängare vid sidan. Jag kände mig stukad av hans dräkt och alls inte glad. Än mindre glad blev jag, då jag förnam hans kyliga hövlighet och behärskade ovilja. Han sa:

Jäg fick inte vara med på jakten för din skull. Din far skickade hem mig för att jag skulle leka med dig.

Det bittra i denna uppoffring undgick mig icke och jag blev helt ödmjuk. Så småningom tycktes pojken försona sig med sitt öde; min ödmjukhet smickrade honom, han befallde och jag löd. Efter några timmars lek och sedan vi ätit en duktig middag voro vi nästan vänner. Vi stjälpte kull oss i en gräsmatta, alldeles för mätta för att orka röra oss. Pojken somnade men inte jag. Och nu kom ofriden åter i flickans gestalt. Hon satte sig bredvid mig och sa:

Vi ska tala tyst så att vi inte väcker honom.

Jag frågade, enfaldigt nog:

Varför ska vi inte väcka honom.

Hon svarade:

Därför att han kan gärna sova!

Vi samtalade viskande, mest om allvarliga ting. Hon frågade bland annat, om jag snart skulle gå för prästen. Hon sa:

Jag ska be onkel, att jag får gå nästa år. Innan man gått för prästen, får man inte sätta upp håret och dör man, kommer man till helvetet.

Hår att sätta upp hade jag inte men helvetet, gav mig något att tänka på. Jag försjönk i tankar. Därvid riktade jag blicken åt sidan och upptäckte att pojken låg och glodde på oss med stora och vreda ögon. Jag skrek till: Aj, nu är han vaken i alla fall! Vi sprungo upp alla tre och stodo och tittade på varandra. Flickan fann sig först; hon föreslog en lek. Vi lekte, men pojken försummade intet tillfälle att förfördela mig. Ju vänligare och älskligare flickan sökte medla mellan oss, desto ondare blev han. Slutligen kunde han inte längre behärska sig utan började trampa mig på tårna. Vi togo livtag men brottades tillsvidare icke utan stodo där och flämtade och höllo varandra i famn. Flickan satte näsan i vädret och sa: Jag ser, att man inte kan vara tillsammans med er. Så snart hon gått, viskade jag: Nu så! Släpp!

Vi släppte båda på en gång men han var långt ifrån blidkad. Jag gick ned mot flygelbyggnaden; han vandrade bakom mig och trampade mig samvetsgrant på hälarna. Det liknade en mardröm; jag kunde inte bliva honom kvitt. Jag försökte att taga upp ett samtal, som kunde intressera oss båda. Han svarade icke, utan fortsatte att trampa mig på hälarna. Lyckligtvis öppnades ett fönster i flygeln och en gumma ropade på honom. Jag rymde fältet och försvann på andra sidan slottet. Här låg parken, tyst och höstöde, med väldiga gulröda drivor mellan stammarna. Jag hoppades få återvända till mina inbillningar.

Olyckligtvis blev jag varse en hund i hundkoja. Djuret sprang ut och började skälla. Det var en stor, vacker lurvig hund, han liknade en varg och hette mycket riktigt Wolf. Sedan jag övertygat mig om kedjans längd,

satte jag mig på huk framför honom, nätt och jämt utom räckhåll. Han väsnades. Plötsligt kom pojken springande och ropade:

Det är min hund. Jag förbjuder dig att reta honom.

Min avsikt var inte att reta hunden; men nu började jag känna mig förolämpad och svarade:

Jag retar honom så mycket jag vill.

Och jag började grimasera åt kräket, som snart råkade i det vildaste raseri. Pojken stod och såg på. Efter en stund sa han:

Du är feg. Om hunden vore lös, skulle du inte töras.

Jag uppmanade honom att släppa lös hunden; han invände:

Du vet, att jag inte får. Annars sa du inte så.

Då är det du, som inte törs, sa jag och gick nedåt parken. Han ropade efter mig: Ska jag släppa hunden?

Vad skulle jag svara? Sa jag ja, så var jag förlorad; sa jag nej, så var jag feg. Jag gick en medelväg och svarade: Om du törs! Jag fortsatte min väg men ovissheten om, vad som tilldrog sig bakom min rygg, gjorde mig knäsvag. Plötsligt förlorade jag besinningen och började springa. Då hörde jag pojken vissla och ropa. I nästa nu låg jag framstupa med hunden över mig. Han stod med framtassarna på min rygg, jag kände hans tänder och hans fradga i min nacke. Han bet dock inte till eller ens rispade mig. Jag låg alldeles stilla med näsan mot marken; hur länge vet jag inte. Pojken ropade. Tyngden på ryggen lättade. Jag väntade några ögonblick, lyfte sen lite på huvudet. Då slog han ånyo framtassarna i min rygg och morrade i mitt öra. Ligg bara still! Vi voro som katten och råttan. Nu kom pojken springande, högg honom i halsbandet och drog honom därifrån. Hunden vrålade. Pojken sa ingenting och jag sa ingenting. Efter en stund reste jag mig och började gå eller snarare ragla nedför parkgången. Jag kände mig alldeles maktlös. Rätt vad det var, började pojken åter skrika. Hunden hade slitit sig lös. Nu var jag inte maktlös längre. Jag rök fram genom lövhögarna. Jag hade upptäckt en stor grå spjälbur; jag skyndade dit, fick upp träpinnen och hann nätt och jämt slå igen dörren för hundkräket.

I detsamma fick jag ett hårt slag i nacken; någon grep mig omilt i skuldran. Det sved. Så hörde jag ett klapprande ljud vid örat. Jag hade sprungit in i en uvbur. Uven hade slagit sig ned på min axel. Hans grepp var troligen rätt beskedligt, men klorna trängde dock genom kavaj och kläder och rätt djupt in i köttet. Mest oroade mig näbben som var tätt intill mitt öra. Jag tänkte: Han äter upp mitt öra; hur ska jag sen se ut? Folk kommer att skratta åt mig, men jag slipper kanske att vara med i sången.

Jag var för upprörd att vara rädd. Hunden stod utanför och nosade. Han tycktes ångra sig och gnällde ömkligt. Gnäll du, fähund! tänkte jagDu har ställt till! Jag spottade på honom mellan spjälorna. Genast började uven klappra med näbben och trycka in klorna. Jag behövde bara draga ett djupt andedrag för att sätta hans förfärliga näbb och klor i verksamhet. Det gällde, att hålla sig alldeles stilla. Pojken lät inte höra av sig; antagligen hade han sprungit efter hjälp. Jag brydde mig inte ett dyft om pojken. Hela min förbittring: riktade sig mot Gud. Han lovar runt den där! sa jag inom mig. Och i detsamma tyckte jag mig se Gud i en gubbes skepnad, stående utanför dörren och med ena handen hållande i hundens halsband. Han lovar jämt, att han ska hjälpa hyggliga barn. Mig hjälper han inte. Där står han och håller i hunden fast uven är värst. Jag tror han är dum, det tror jag.

Så där stod jag och talade för mig själv och det lindrade. Äntligen kom en dräng springande med ett stycke rått kött i handen. Han sparkade undan hunden och kom in i buren. Uven till att slå med vingarna. Jag böjde

ned huvudet och bet ihop tänderna. Stå alldeles stilla, manade drängen. Han lockade med köttet och visslade på ett särskilt sätt. Rätt vad det var, hoppade uven upp på sin pinne. Då han lossade klorna, gjorde det så ont, att jag sjönk ihop som en trasa. Drängen bar mig upp till slottet.

Gårdsplanen var uppfylld av folk, hästar och vagnar. Jägarna hade just återvänt. Min far och baron de Sars stodo på trappan; jag sprattlade mig lös och sprang upp till dem. Far såg, att det var någonting galet med mig och började utfråga mig. Jag berättade en del, drängen resten, jägarna trängdes omkring oss. Den store baronen brast i ett rungande skratt och jägarna stämde in. Men far skrattade inte, och jag, som kände ansiktet och ögonen, förstod att något skulle komma. De andra gästerna tyckas också ha förstått eller anat; i varje fall tystnade skrattet snart och den store baronen gluckade ensam.

Varför skrattar du? frågade far.

Varför! kved baronen. Därför att det är en förbålt lustig historia.

Såå? sa far. Att din hund är nära att bita ihjäl min pojke — det är en luftig historia?

Bah, bah! Hunden är ett beskedligt kräk. Han står bunden därför att han biter får. Skulle din son vara ett får? Bä, bä lilla lamm!

Jag gömde mig skamsen och förbittrad bakom far. Jag tänkte: Vänta du fule gubbe, du kommer att få! Jag visste, att fars vrede redan stod i ljusan låga och för en gångs skull var jag stolt och lycklig över hans vrede. Jag såg triumferande på hela sällskapet och tänkte: Vänta bara!

Far sa:

Och vad tänker du göra med den där pojken, som släppte lös hunden?

Bah, bah! bräkte baronen. Pojkar är pojkar! Låt oss nu gå till bords.

Han tog far under armen, men far slet sig lös så häftigt, att den otympliga kroppen på de höga, smala benen vacklade betänkligt. Nu först tycks han ha anat, att det var oråd på färde. Far fortsatte:

Jag tänker inte sätta mig till bords; jag ämnar fara. Men dessförinnan skall pojklymmeln i min närvaro erhålla grundligt med prygel. Vad hunden beträffar, skall han ögonblickligen skjutas. Sedan skall det bli mig ett nöje att lämna ett ställe, där jag inte vidare ämnar sätta min fot.

Baronen började trampa av och an; han andades som en blåsbälg och tog sig för bröstet. Plötsligt röt han: Wickberg! Och betjänten stod inför honom. Baronen fyllde hela sin bål med luft och frustade ut:

Wickberg! Hunden Wolf skall skjutas. Ögonblickligen. Herr direktören önskar det och som Wickberg torde veta, är mina gästers önskningar min lag. Hunden Wolf skall skjutas! Förstått?

Betjänten bugade och försvann. Baronen svalde så mycket han kunde av sin förargelse och vände sig leende mot far. Men jag tänkte med stolthet och skadeglädje: Ih du! han är så ond, så det har du ingen aning om.

Baronen sa:

Ska vi nu lämna resten åt glömskan? De övriga ärade gästerna torde vara mera hungriga och mindre sinnesrubbade än kära bror!

Herrarna började verkligen draga sig uppför trappan och några av dem slunko in. Alla voro synbarligen besvärade. Far hejdade dem.

Ett ögonblick! Vår värd har gjort narr av min pojke, därför att han blivit misshandlad på hans gård. Jag uppmanar honom att i herrarnas närvaro be gossen om ursäkt.

Det hade man ändå inte väntat; några av herrarna började mumla. Far vände på huvudet och de tego. Jag jublade invärtes! Inte därför att gubben skulle be mig om ursäkt; utan därför att far bara behövde vända på huvut. Jag kände till det där!

Vaba? mumlade baronen. Gossen? Menar du gossen?

Far sa:

Om man bär sig tölpaktigt åt mot en person, så blir förolämpningen inte mindre tölpaktig, därför att personen råkar vara ett barn. Behöver jag än en gång påminna dig om, att du är värd på stället och min pojke din gäst.

Baronen kippade efter andan; han böjde sig fram och betraktade mig med blodsprängda ögon. Det såg nästan ut som om han haft svårt att upptäcka mig i all min litenhet. Men plötsligt sken han upp som en sol; han tog mig mellan sina händer, smaskade en kyss på min kind och sa:

Mon cher petit cousin, jag är förbålt ledsen att dylika vedervärdigheter skola hava drabbat honom på mitt ägandes Rogershus. Och när jag nu blivit upplyst om deras farlighet och förfärlighet, är det mig rent oförklarligt, att jag kunnat skratta åt honom, och hans kära pappa. Jag lovar, att det icke skall upprepas så länge Roger Bernhusen de Sars kan hålla sig för grin.

Är det nog nu? Kan vi få gå till bords?

Far svarade, att de övriga herrarna kunde gå till bords men att han och baronen först skulle se till, att hunden sköts och pojken fick prygel. Baronen stönade. Ja, stöna du! tänkte jag. Men när nu far tog min hand i sin, kände jag genast, att han inte längre var så ond. Jag måste erkänna, att det gjorde mig en smula snopen. Om fars vrede var i avtagande, så var emellertid baronens i tilltagande. Han hämtade en käpp och började strutta av och an nedanför trappan i väntan på pojken, som efterskickats. Hans ansikte blev så småningom mörkrött och han rev och slet i stärkkragen. Han morrade som ett lejon. Jag befann mig i största spänning. Nu, sedan far visat sin makt, hade jag alls ingen lust att se pojken pryglas och hunden dö. Jag hade förlåtit dem deras synder, i all synnerhet hundens. Jag gav noga akt på far, för att se, om han inte snart skulle låta tala med sig. Bäst jag det gjorde, hördes en lång, dov morrning från baronen och han började strutta fram över gårdsplanen, svängande käppen som en kvarnvinge.

Pojken hade kommit i sikte. Jag måste beundra hans frimodiga hållning. Han gick mycket lugnt och täljde ränder på en käpp. Antagligen gjorde han sig ingen brådska men släpade ej heller på stegen. Jag började viska litet åt far; han hörde mig inte. Nu möttes de båda på sandplanen; baronen grep pojken i nacken och höjde käppen. Far klämde min hand, så att jag skrek. Det hörde han heller inte. Han mumlade:

Vad tar han sig till!

Och han sprang. Jag efter. Men far med sina långa ben kom först. Då jag hann fram till dem, hade de tagit pojken i vardera armen och drogo var och en åt sitt håll. Far var vit av vrede, baronen kolblå. Far sa, lågmält men ursinnigt:

Jag förbjuder dig att slå pojken! Hör du vad jag säger? Jag förbjuder dig att slå pojken!

Baronen stammade och tuggade fradga:

Vansinniga människa! Först hindrar du mig från att äta och nu hindrar du mig från att slåss! Vansinniga

krummelur!

Pojken var den ende som förblev åtminstone själsligt oberörd. Han stirrade en smula sorgmodigt framför sig och formade läpparna till en tyst vissling. Plötsligt sa han, lugnt men med förebråelse:

Siså! Nu sprack rocken.

Far och baronen släppte sina tag. Ett ögonblick stodo de stilla och tittade på pojken. Så brast far i skratt. Baron var inte lika snar i vändningen; han smackade och svalde, stampade och hytte med käppen. Men fars skratt var mycket smittsamt. Baronens smackningar avbrötos av frustningar; han vände sig hotfull mot pojken.

Gå din väg, krummelur! Och kom inte inför mina ögon!

Tack, sa pojken, tog upp sin käpp och gick, täljande och lugn som han kommit. Far och baron återvände arm i arm till trappan. Just då de skulle stiga upp, small ett skott. Nu blev far riktigt förargad och började banna baronen, som låtit skjuta den stackars hunden.

Nej, nu går det för långt! skrek baronen. Var det jag?

Det gör detsamma, avbröt far häftigt. Det är lika dumt för det. Man tar inte livet av en hundkrake så där utan vidare. Jag måste säga att jag finner det tölpaktigt —

Nu var det jag, som började bli het om öronen. Jag visste, att om far ångrade sig riktigt, så skulle det gå ut över mig. Jag var ju det egentliga upphovet till alltsammans. Dessutom var far mycket förtjust i djur och han skulle aldrig förlåta sig, att han låtit döda hunden. När far inte förlät sig själv blev det värst för hans omgivning. Men baronen brast åter i skratt, han lade armen kring fars skuldror och viskade hemlighetsfullt:

Hav tröst! Du ska inte inbilla dig att vare sig du eller jag skulle kunna förmå Wickberg att skjuta hunden Wolf. Eller överhuvudtaget göra något, som inte faller honom på läppen. Hundra mot ett att hunden lever.

Du måtte ha trevliga tjänare, anmärkte min far. Baronen suckade. I detsamma sågo vi Wickberg komma från stallbacken; han gick fram till sin husbonde och rapporterade, att hunden skjutits. Baronen sa:

Gott, min käre Wickberg. Men direktör Arnfeldt är en skeptisk person, som önskar bevis. Han vill se kadavret.

Wickberg såg stint på sin husbonde; därefter vände han sig till far och sa utan att blinka:

Tyvärr låter det sig icke göra; djuret är redan nedgrävt.

Då, min gode Wickberg, svarade far och stack en sedel i handen på honom, ska jag be honom göra mig en stor tjänst. Gräv åter upp det stackars djuret och giv det ett mål mat.

Wickberg bugade för sedeln och genmälte utan skiftning i stämman: Som herr direktörn befaller!

När far och jag några minuter senare stodo i vårt rum, fingo vi mycket riktigt se Wickberg komma över gårdsplanen med hunden dansande omkring sig. Far den spjuvern slog upp fönstret och ropade:

Wickberg! Jag står just och begrundar en sak. Är det inte en sann Herrens välsignelse att ha lydiga tjänare?

Wickberg såg vördsamt upp mot min far och svarade:

Om herr direktören tillåter mig att yttra min mening, så är lydnad en sann Herrens välsignelse, varhelst den

påträffas. Fjäsk däremot är ett oting. Och vad nycker och ombytlighet beträffar, så borde sånt aldrig få förekomma bland tjänstefolk.

Far skrattade och så slutade hela den saken med skratt. Men den store baronen fick en låg tanke om mig, därför att jag låtit skrämma mig av hunden. När vi träffades i stan, brukade han säga: Jag tror att krummeluren är blek om nosen — har han kanske mött någon liten hund? Det retade mig och ännu mycket mer far.

*

På den tiden var far mycket stolt över mig. När han var förargad på mig, trodde han visserligen att jag var ett rötägg. Men när han inte var förförargad hyste han överdrivna föreställningar om mina dygder synnerligast min flit och min sanningskärlek. I själva verket var jag lat och min sanningskärlek dukade som oftast under för mitt begär att vara far till lags. När vi hade gäster i huset förevisades jag och far höll lovtal. Det tyckte mor inte om. Engång, då jag förevisats för ett antal tanter och farbröder, sa far med låtsad blygsamhet:

Om Love är begåvad eller ej, får framtiden utvisa. Men det är i alla fall en ovanlig pojke: han gör aldrig något rackartyg.

Hur vet du egentligen det? inföll mor näbbigt.

Hur jag vet det? upprepade far alldeles häpen. Vad menar du? Skulle jag inte veta det?

Han lär väl inte springa till dig och tala om, ifall han gjort något rackartyg!

Far rodnade och rynkade pannan. Han var djupt förolämpad.

Vill du därmed påstå, att gossen ljuger för mig?

Även det skulle kanske kunna hända, fortsatte mor på trots.

Han är kanske inte heller flitig? frågade far ironiskt. Till husbehov! sa mor. Då gick far efter mitt sista betyg och läste upp det för den sannolikt mycket litet intresserade församlingen. Hans röst var så barnsligt triumferande att både jag och mor rodnade.

Jag misstänker, att han fuskar bra, sa den retsamma mor. Far gav henne en förfärlig blick och hans lynne var förstört föl den kvällen.

Hans blinda förtroende tyngde mig. Jag skulle gärna ha givit honom några upplysningar, om jag vågat. Engång var jag nära att förråda mig. Vid en terminsavslutning upptäckte far, att en av mina kamrater hade bättre betyg än jag. Det förvånade honom. Hur kommer det sig, frågade han, att Ljung har bättre betyg än du? Jag svarade tanklöst och med stort förakt: Han! Han läser! — Läser? upprepade far och såg mäkta förbryllad ut. Läser inte du? — Jag svarade: Nej, jag läser inte, jag fuskar. Det var en bekännelse och mitt hjärta klappade hårt. Men far sa: Jag tror, att du är lättstött, min pys? Naturligtvis vet jag, att du inte fuskar.

Det var odrägligt!

Jag kunde ha sagt honom, att jag var den skickligaste fuskaren i min klass. Det hör till ungdomens väsen att söka en överdriven fulländning. Jag beflitade mig omi att vara lat. Lättjan var dock endast skenbar, ty fusket kostade ofta större möda, än vad den enkla läxan skulle ha gjort. Men jag hade ett rykte att uppehålla. Jag utarbetade mina metoder, ägnade dem många timmars eftertanke, finslipade detaljerna och ändrade dem efter olika lärares sätt och lynne. Mina metoder var ett samtalsämne och gossar, som inte ens kände mig till

utseendet, visste vem Love Arnfeldt var. Mina kamrater hade samma syfte som jag men mindre skicklighet och mindre äregirighet. Under trängande omständigheter föllo de för frestelsen att läsa. De skänkte mig sin aktning och jag skulle ha förverkat den, om jag blivit flitig. Detta var för mig ett tungt vägande skäl, men det var ingenting, som kunde övertyga far eller förmå honom att se saken med mina ögon.

Min filosofiske vän lektor Barfot brukade säga:

Att jag tåligt fullgör det betungande skolarbetet förvånar ingen, som vet, vilka rikedomar jag därigenom inhöstar. Men vad gör ni här, pojkar?

Klassen i korus: Fuskar!

Rätt! Ni fuskar. Men ni fuskar icke frivilligt, ty lögn och förställning tillgripes av den naturliga människan endast i nödfall. Samhället å ena sidan, föräldrar och målsmän å den andra ha emellertid dömt er till — vad?

Klassen: Nio års straffarbete!

Rätt! Och vi få icke antaga, att denna dom saknar ett förnuftigt syfte. Av den kunskap, ni här inhämtar, är hälften onödig och onyttig och den andra hälften kunde inhämtas under loppet av två eller tre terminer. Vad ger denna betraktelse oss anledning till?

Klassen: Att hoppas!

Rätt! Vi kunna hoppas att skolans verksamhet har ett högre syfte. Skolans uppgift är nämligen — vad?

Klassen: Att dana karaktären!

Rätt! Samhället består nämligen ej av människor, samhället består av karaktärer. Barnet är människa eller med andra ord råmaterial, skolynglingen är ett halffabrikat och läraren den fulländade produkten. Barnet uppväxer i hemmet och förkovras kroppsligen men förblir dock intill skolåldern rått och obildat. Saknar då hemmet all sedlig betydelse?

Klassen i korus: Nej! Ty redan i hemmet lära vi oss att undgå misshandel och svält dels genom måttliga och förnuftiga eftergifter åt föräldrarnas vilja och nycker dels genom lögn och förställning.

Rätt! Men först i skolan kan denna utbildning bli tillräckligt mångsidig. Lärarnas olika karaktärer och tänkesätt deras skiftande lynnen, skollagens otaliga och ofta svårförståeliga paragrafer, som årligen tillökas med nya fynd, vidare oväntade inspektioner av rektor, eforus och andra härför utbildade personer, överraskande provskrivningar, försåtligt framställda frågor, avsiktligt tillkrånglade uppgifter, allt detta och mycket mera ställer lärjungen dagligen och stundligen inför problem, som han äger att lösa efter förmåga och på för sig gynnsammaste sätt. Och vilket sätt är i regel det gynnsammaste?

Klassen: Det enklaste, ty det sparar tid och möda!

Rätt! Den lärjunge, som finner det enklare att lösa en ekvation än att titta i facit, tittar helt säkert icke i facit. Hans naturliga förstånd säger honom, att det vore en dumhet. Den åter, som av ekvationen väntar sig möda och ångest, torde sannolikt titta i facit. Och ur pedagogisk synpunkt sett handlar han rätt. Hans matematiska kunskaper ökas ej och varför skulle han också lära sig en konst, för vilken han saknar anlag? Men han får utkämpa en dust med lärarens misstänksamhet och list. Denna dust är pedagogiskt värdefull. Så fortgår skolåret under ständiga skärmytslingar mellan lärjunge och lärare, människan och skolan. Och mången gång skulle lärjungen duka under och uppge det hela som hopplöst om det inte funnes något som kallades — vad?

Klassen: Kamratanda!

Rätt! Kamratandan styrker lärjungens mod och uppmuntrar honom i kampen mot skolan. Den förpliktigar honom att i minsta möjliga mån giva efter för lärarens önskningar och infall. En vek natur kan vid hård påtryckning frestas att offra sina egna intressen men hedern förbjuder honom att offra hela klassens. Med kamraterna eggande bakom sig och läraren hotande framför sig råkar han ofta i spännande situationer som kräva rådighet och framför allt förställningsförmåga. Den för medborgaren absolut nödvändiga konsten att undgå misshandel och svält dels genom måttliga och förnuftiga eftergifter för de maktägandes vilja och nycker dels genom lögn och förställning innötes sålunda och blir beståndande. Jag har under min lärarpraktik blott träffat en yngling, som i detta hänseende aldrig kom till full mognad. Han sa nämligen på studentzwycken: Broder Barfot, denna skola är den sämsta i Sverige och du broder Barfot, är den sämste läraren i denna skola. Han, var fullständigt uppriktig och denna uppriktighet tyder på att han hade rätt. Vad säger ni, gossar?

Klassen i korus: Han hade alldeles rätt!

Jag delade lektor Barfots åsikt om lärjungens förhållande till skolan. Det gällde att vara rådig och snarfyndig! Plugghästar hade inte något gott anseende och vid närmre bekantskap visade de sig vara tråkiga. Jag fortsatte därför att utveckla mina fuskmetoder, ehuruväl jag hade en känsla av att det måste sluta med en krasch. Men jag tänkte: Kanske dör jag innan dess.

Och far fortsatte att beundra mig, berömma mig och skryta med mig. Enligt Barfots åsikt borde detta ha varit höjden av triumf. Så var det emellertid icke för mig. Jag ville, att far skulle veta precis hurudan jag var. Hans lugna tillit sårade mig och retade mig. Vad hade han för rätt att tro mig bättre än jag var? Det lockade mig att bekänna men jag vågade icke. För mor kunde jag ha bekänt men det lockade mig inte. Vid den tiden betydde mor ingenting, far allt. Jag hade ett gruvligt begär att göra honom till min förtrogne för att sålunda minska hans oerhörda överlägsenhet. Ibland, då han berömde mig inför främmande, kunde jag utbrista:

Jag är den sämste i klassen. Jag läser aldrig på en läxa. Pappa ljuger.

Att säga »pappa ljuger», smakade mig särskilt väl. Besynnerligt nog blev han inte ond utan nöjde sig med att säga: Falsk blygsamhet är osmaklig. Att jag menade, vad jag sa, föll honom icke in. Hans tilltro var lika blind som sedermera hans misstro. Kraschen kom nämligen. Den kom på ett oväntat sätt och i två vännor. Den första kraschen var den minsta men gjorde dock slut på fars förtroende.

Vi hade främmande. Jag åt i barnkammaren men jag visste, att jag efter middagen skulle kallas in för att hälsa på gästerna. Och naturligtvis skulle far på ett eller annat sätt skryta med mig. Bäst jag modfälld och butter väntade på detta oundvikliga obehag, kom husan infarande med hast och försvann i garderoben. Jag låtsades om ingenting men när hon gått, letade jag i garderoben och fann ett krus. Det var en skvätt punsch som hon ställt undan för att vid lägligt tillfälle traktera någon hjärtevän. Jag hade aldrig smakat något starkt, icke ens öl eller vin. Nu tog jag en klunk. Det smakade sött och gott. Jag tog en till. Plötsligt blev jag kavat. Jag tänkte: Vad jag är dum! Jag kan säga till pappa precis vad jag vill. Varför ärjag rädd? Jag är jämt rädd; det är det dumma med mig. Vad kan han göra mig? Han kan slå ihjäl mig och inte ett dyft mer. Jag skulle förlåta honom på min dödsbädd.

I denna heroiska och rörda sinnesstämning tog jag flera klunkar och blev ännu mera kavat och rörd. Jag tänkte: Nu ska jag gå in och be att få tala med honom. Då säger han: Efter middagen, Love, du ser ju att jag sitter till bords. Men då säger jag: Nej nu, pappa! Det här är det viktigaste som finns. Då säger han: Är du tokig! Vi ha ju främmande! Då säger jag: Bryr du dig mera om ditt dumma främmande an om mig?

Jag gick mot dörren het och hågsen att göra något märkligt, som skulle bliva avgörande. Men nu hade punschen hunnit till knäna, vek dem och satte mig på hasorna. Jag lade mig vackert tillrätta och lät golvet gunga. Där låg jag, då husan kom med fars befallning att jag skulle hälsa på gästerna. Flickan förstod, hur

det var fatt. Samvetet talade mäktigt till henne och det gick ut över mig. Hon slog mig och drog mig i håret men golvet gungade inte mindre för det. Hon baddade min panna med vatten; inte heller det hjälpte. Då ropade far i korridoren:

Love! Varför kommer du inte?

Jag sprang upp, jag vacklade men stod. Flickan grät av förskräckelse och ville hindra mig från att gå in. Men jag vinkade henne åt sidan och gick med långa, långsamma, tunga steg. De första voro de kinkigaste, sen gick det bättre. Jag tänkte: Om ingen ställer sig i vägen, så går det bra. I förmaket var det fullt med folk. Det här blir min död, tänkte jag, ty hur ska jag kunna vända? Rakt fram går det nog bra. Jag tog sikte på gudmor Holländer och gick fram till henne, slog samman klackarna och bockade. Vad du är het, barn! sa gudmor och klappade mig på kinden. Jag vågade inte öppna munnen till svar. Jag dröjde några ögonblick i ängslan; så vände jag på klacken. Det gick förträffligt. Jag bugade för nästa man och gick till nästa. Lyckligtvis var samtalet mycket livligt, varför man inte skänkte mig stor uppmärksamhet. När jag kommer till dörren, tänkte jag, så har jag hälsat på alla och då kan jag smita. Olyckligtvis kom jag aldrig till dörren; jag råkade ur kursen och började hälsa på folk, som jag redan bockat för. Jag hörde mor säga: Kära barn, du ska väl inte hälsa två gånger! I detsamma upptäckte jag dörren helt nära och trodde mig räddad. Personen som jag hälsat på för andra gången var Rogershusbaronen. Han tog mig i armen och sa:

Om den unge herrn är så förbålt lärd som hans far påstår, så får man inte förtänka honom en liten distraktion. Säg mig, min gosse, när slöts det schmalkaldiska förbundet? Vet du det, så antar jag utan vidare att du vet allt.

Han skrattade och släppte sitt tag. Jag gjorde en sista vändning och tog säkert sikte på dörren. Ingen människa hade fäst sig vid baronens dumma fråga eller väntat något svar. Ingen mer än far. Nu hörde jag ur ett fjärran hans röst:

Nå, Love, varför svarar du inte? När slöts schmalkaldiska förbundet?

Svetten bröt fram över hela min kropp! En ironisk slump ville, att jag verkligen kände detta årtal. Jag skulle ha kunnat göra min far lycklig! Men jag vågade icke öppna munnen! Ty dels var jag rädd, att punschlukten skulle förråda mig, dels kändes tungan alldeles tjock och obrukbar, dels hade jag häftiga kväljningar.

Baronen sa:

Krummeluren svarar icke, därför att han i likhet med mig lever i djup och lycklig okunnighet om detta märkliga förbund.

Det gör han visst inte! genmälte far redan en smula hetsigt. Love! När slöts förbundet!

Paré att han inte har en aning om det! skrek baronen, som efter en god middag lätt blev högröstad. Det gjorde mig alldeles ursinnig. Jag tänkte: Ska du till på köpet stå och hetsa upp far, du gamla vrålapa! Är det inte eländigt nog ändå? Innan jag visste ordet av, öppnade jag min förseglade mun och tjöt:

1530! Du dumma bulleribas!

Tystnad. Så dånade baronens skratt över mitt huvud. De andra stämde in. Alla skrattade, dock icke far. Hans röst hördes åter från fjärran och skrattet tystnade. Far frågade, vad jag sagt. Jag ropade:

Bulleribas! Bulleribas! Han är en bulleribas!

Och jag tillade alldeles ursinnig:

För resten är han full!

Jag slöt ögonen för att slippa vara med längre. Då föll jag, gungningen började på nytt. Röster skreko omkring mig och jag hörde baronen säga:

Av vissa tecken att döma är krummeluren mogen för sängen.

Någon skrek: Han luktar punsch!

Nu kan det inte bli värre, tänkte jag och somnade eller domnade bort. Likväl icke alldeles; då och då såg jag fars vita ansikte och de gröna, flammande ögonen. Kanske slog han mig; jag vet inte. Dagen därpå var jag ganska öm och flickorna i köket påstodo att jag fått mycket smörj. Men det kan hända att de sa så för att retas. Emellertid vaknade jag fram på natten och var då alldeles redig. Mor satt vid min bädd med ryggen vänd åt mig. Far gick av och an i rummet, mycket snabbt och tyst. Håret var stripigt och blänkte av svett. Jag såg på mors rygg att hon var trött och slapp som en trasa. Så småningom erinrade jag mig vad som hade hänt. Jag slöt ögonen och låtsades sova. Efter en stund sa mor:

Jag tycker ändå att du är orimlig. Det hela var ju en olyckshändelse.

Far svarade genast, lågmält men hetsigt:

Nej. Det tjänar ingenting till att skylla på slumpen. Om en pojke dricker en kvarts kanna punsch, så visar det, att han har smak för starka drycker. Han har tydliga anlag. Och hur kan det vara annorlunda? Din bror är drinkare, din far var drinkare, din farfar söp upp hela Falla gård. Det är det påbrå, du har gett honom.

Mor satt tyst en stund. Så reste hon sig och jag såg genom ögonspringorna att hon gick bort till far och lade armarna kring hans hals. Hon kysste honom och sa:

Ja, du begick nog en stor dumhet då du gifte dig med mig.

När mor talade med den smeksamma rösten, brukade far bli god igen. Men inte den gången. Han svarade:

Onekligen.

Far gick. Mor stod där med hängande huvud. Jag sprang ur sängen och omfamnade henne, eftersom far inte gjorde det. Mor besvarade inte min smekning. Far hördes återvända och jag skyndade att krypa till kojs igen. Till min häpnad började far upprepa vad han nyss sagt nästan bokstav för bokstav: Det tjänar ingenting till att skylla på slumpen. Om en pojke dricker en kvarts kanna — och så vidare ända till: det är det påbrå du har gett honom. Jag tänkte: Vad går åt honom? Är han inte klok? Det har vi ju nyss hört! Men mor suckade och sa:

Stackars barn! Vi få väl göra vårt bästa för att bekämpa hans dåliga anlag. På sätt och vis var det ju väl att det upptäckts i tid.

Jag hörde, att mor skämtade; men det hörde inte far eller också var det just det, som retade honom: Han svarade:

Upptäckt! Ja, spritbegäret ha vi upptäckt. Men det finns vissa andra egenskaper hos din släkt, som inte är mindre ödesdigra —

O ja många! avbröt mor, rädd att jag skulle få höra för mycket. Hon tillade: Men vi kan ju i alla fall göra vårt bästa för att rädda honom.

Jag ska göra mitt bästa, genmälte far och tryckte hårt på jaget.

*

Nu visste han alltså att jag var ett rötägg och nu skulle han göra sitt bästa. Lyckligtvis hade han inte mycken tid att spilla på mig. Han kunde icke se mig utan att förbjuda mig något. Ibland förbjöd han mig handlingar, som aldrig arit i mina tankar. Engång sa han till mig: Jag hoppas att du aldrig gör så och så; det är ett vidrigt oskick och undergräver totalt en gosses hälsa. Ämnet plågade honom synbarligen och mig plågade det ännu mer. Han kunde ha besparat oss obehaget. Ditintills hade jag aldrig gjort, vad han åsyftade; nu gjorde jag det.

Ty jämsides med hans mani att förbjuda mig allt, växte min mani att överträda alla hans förbud. Det blev mig så småningom en plikt och ofta var den tung och besvärlig. Han förbjöd mig till exempel att läsa annat än mina läxor. Hur skulle jag nu göra? Bokskåpet höll han stängt och såg noga till att inga böcker lågo framme. Då lånade jag hushållerskans Nya testamente och satte mig mittframför far och läste.

Är det din läxa, du läser? frågade far efter en stund.

Nej! svarade jag och jublade invärtes.

Far: Har jag inte förbjudit dig att läsa något annat än dina läxor! Vad är det, du läser?

Bibeln!

För skams skull kunde han inte neka mig att läsa bibeln och jag läste tills ögonen runno. Öppet vågade jag icke trotsa honom men för ett kränkt hjärta är det hemliga trotset lika ljuvt som det öppna eller kanske ännu ljuvare. Tre förbud plågade mig särskilt: jag fick inte gå ut, om jag inte hade ett giltigt och godkänt ärende; jag fick inte besöka mina kamrater i deras hem och jag fick inte mottaga besök av dem i mitt. Undantag gjordes för Ljung. Han var en plugghäst och far hade märkt att jag inte tyckte om honom. Härav drog han den slutsatsen att Ljung var en dygdig och pålitlig gosse, vilket han också var. Far ville pumpa honom angående mitt uppförande i skolan. Men Ljung var som sagt pålitlig och ehuru han bättre än någon annan kände mina fuskmetoder, prisade han min flit på det mest trohjärtade sätt. Ljung och jag skulle läsa läxorna samman. Det gick så till, att Ljung satt i mitt rum och rabblade högt. Det hörde far och trodde, att vi båda sutto där men jag var som oftast ute och drev i stan eller satt hos bagare Wedblad och åt kakor och drack porter med socker i.

Om sommaren bodde vi på landet. Där fanns knappt en gång, som jag fick gå på, icke en sten, som jag fick kasta, icke ett träd, som jag fick klättra i. Allt var förbjudet. Större delen av dagen var far i stan och då gjorde jag allt, som var förbjudet. Mor stod helt och hållet utanför. Far hade sagt, att han skulle bekämpa mina dåliga anlag och att han helst ville göra det i fred. Jag kände, att mor ogillade de många förbuden men jag fick aldrig öppet medhåll av henne. Engång, då far förbjudit mig att hoppa jämfota över ett dike — jag kunde nämligen snava och bryta benen och dessutom var det en odygd — sa jag efteråt till mor: Nog kan man väl ändå säga, att han är dum? Det skulle jag inte ha sagt! Mors ögon blixtrade till och jag fick en förfärlig orre. Jag blev djupt förolämpad och krävde att hon skulle be mig om förlåtelse. Då gav hon mig en orre till. Då förlät jag henne ändå.

Ty nu höllo vi ihop, hon och jag. Visserligen sökte jag samvetsgrant bryta mot alla fars förbud men förbudet att vara tillsammans med kamraterna, gick inte så lätt att överträda. Jag ville på inga villkor förråda, hur besynnerligt far behandlade mig och det återstod mig då ingenting annat än att draga mig undan kamraterna. Till sist tappade jag också lusten att vara tillsammans med dem. Jag gick som de stora gåsungarna allena. Men mor skulle finnas i närheten. Ibland sjöng hon för mig. Då blev jag poetisk, började svärma och pratade dumheter, tills jag såg att det ryckte i hennes mungipor. Skratta inte, skrek jag högst förnärmad. Hur kan du tro, att jag skrattar! svarade mor skenheligt. Jo, du skrattar i magen! sa jag. Nej, bedyrade hon, jag skrattar

ingenstans! Sedan hon tagit mig i hand på det, berättade jag någon märklig dröm eller syn, som jag haft eller trodde mig ha haft. Eller också någon upplevelse. Dessa upplevelser voro ofta blodiga och förfärliga och mor vägrade resolut att tro på dem.

Hör du, Love, sa hon allvarligt, det där låter bra besynnerligt. När skulle det ha hänt?

Jag spände ögonen i henne.

Tror mamma kanske att jag ljuger? För mamma!

Nej, men kanske att du skarvar, sa mor sökande en kompromiss.

Jag sa:

Det har hänt alldeles precis som jag säger. Har det inte hänt i den här världen så har det hänt i en annan värld. Och alldeles nyligen för jag stod själv och såg på.

Det var min övertygelse och den kunde hon inte rubba. Jag tyckte inte om några som helst påverkningar; fars många förbud och befallningar hade gjort mig genstörtig på alla håll och kanter. Mor var religiös. Hon frågade mig, om jag läste min aftonbön ordentligt. Jag sa:

Nej, jag är för gammal för sånt. Men mamma ska inte vara ledsen: jag tror på Gud, fast jag inte låtsas om det.

Det var ju mycket roligt för Gud, sa mor, men för mig vore det roligare om du också ville låtsas om det en smula. Jag har till och med hört dig svära.

Bry sig inte om det, mamma, den saken har jag gjort upp med honom.

Med vem? frågade mor.

Med Gud förstås. Jag har lovat att aldrig svära i onödan. Och Fader Vår läser jag var söndagmorgon baklänges.

Baklänges! utbrast mor förfärad. Jag förklarade:

Mamma begriper väl att det är mycket svårare. Det är jämnt sju gånger så svårt och därför gills det för hela veckan, utifall att man inte gjort någon, särskild synd. Då ska man läsa en gång framlänges extra.

Nu tyckte mor, att jag var en hedning, och förkunnade att jag skulle följa henne i kyrkan varje söndag, fast det var mittpå sommaren. Jag stretade emot av alla krafter men det hjälpte inte. För att inte behöva höra prästen mot min vilja stoppade jag bomull i öronen utan att mor märkte något. Undantag gjordes, när en viss ung präst predikade. Om honom sas det, att han icke var fullt renlärig och skvallret visste berätta, att biskopen rentav förbjudit honom att predika. Detta förbud gav honom i mina ögon en gloria. Jag sa till mor:

Den prästen vill jag gå fram för. Låt mig göra det redan i höst.

Mor tyckte att jag var för ung, och far sa: Du får inte gå och läsa förrän du har fyllt sexton. Jag tänkte: Då skall det ske så snart som möjligt.

Bäst tyckte jag om mor, när hon satt alldeles stilla och låtsades icke se mig. Då kunde jag sköta mig som jag ville, tala för mig själv, grimasera och gestikulera efter behov. När jag blev upprörd kunde jag ställa mig bakom henne och oförmärkt vidröra hennes dräkt eller stolen, på vilken hon satt. Det lugnade. Däremot kunde jag inte anförtro henne, vad det egentligen var som upprörde mig. Och hon var strängeligen tillsagd

att aldrig fråga. Hemligheten var, att jag själv icke så noga visste, varför jag blev upprörd. Det hade sällan något med leken eller med stundens tankar att skaffa. Utan plötsligt tänkte jag: Nu är olyckan här! Nu är, det slut! Nu falla de över mig allasammans! Det hände också att jag förnam en röst ropa dylikt: Det är slut! De komma bakom dig! De falla över dig! Spring! Spring!

Och jag sprang till mor.

Engång, då jag stod och höll i stolen kom far in. Han sa:

Varför står du och håller i stolen?

För ingenting särskilt.

Låt bli att stå så där! Det ser så dumt ut. Du är ju stora pojken och ska inte jämt hänga mamma i kjolarna.

Han tyckte inte om att se mig och mor tillsammans; antagligen trodde han, att jag beklagade mig och fick medhåll. Smekte jag mor, skickade han mig ut ur rummet; smekte mor mig, gick han själv sin väg. En dag fann han mig sittande vid mors fötter. Han ryckte upp mig och förbjöd mig strängeligen att sitta eller ligga på golvet. Senare på kvällen lyckades jag oförmärkt krypa under bordet, vid vilket far och mor sutto. Där låg jag med näsan alldeles vid fars fot och jag sa till foten: Ser du nu att jag ligger på golvet? Mor visste inte heller att jag låg där och rätt vad det var, började hon tala om mig.

Nå, sa hon, har du upptäckt några fler förfärliga anlag hos Love? Eller skulle det kanske vara så väl att han brås på din släkt och inte på min?

Far svarade buttert:

Det vore minsann inte bättre det!

Mor måste skratta; hon sa:

Love är nog inte värre än andra pojkar. Men du är för misstänksam.

Far utbrast:

Det behöver du inte säga mig! Det vet jag bäst själv! Det plågar mig så att jag kan bli tokig!

Mor reste sig och gick bort till far. Jag förstod att hon smekte honom. Det hade inte hänt på långliga tider. Mig gick det illa. Far gjorde en häftig rörelse och råkade sparka mig mittpå mun, så att läpparna blödde och tänderna värkte. Jag gav inte från mig ett knyst men far kände att det fanns något under bordet och drog fram mig. Han såg på mig och. han såg på mor och mumlade: Var det meningen att göra narr av mig? Han gick sin väg utan att banna mig men bannor fick jag tillräckligt av mor.

Näst far och mor spelade vid denna tid pumppojken den största rollen i mitt liv. Jag ville prompt ha honom till vän och han ville absolut inte veta av mig. Jag gav mig icke, ty dels beundrade jag honom varmt, dels hade far engång sagt att med en dylik buse fick jag på inga villkor samvara. Han var son till ett kringresande skådespelarpar och åtnjöt en avundsvärd frihet. Hans övriga villkor voro mindre avundsvärda. Han bodde hos gumman Pflöke och gudmor Utter betalade hans inackordering och skolutgifter med pengar, som hon tiggde av far och andra. Hans föräldrar hade döpt honom till Medardus och detta namn, som varje annan yngling skulle ha förbannat och om möjligt dolt, bar han med stolthet. Hör ni Lassar, Kallar och Pellar, brukade han säga, det finns på hela jordklotet bara en som heter Medardus och det är jag! Tänk på det!

Medardus var tre eller fyra år äldre än jag och två klasser före mig i skolan. Som han regelbundet offrade ett

par år på varje klass måste vi förr eller senare bli kamrater och kanske också vänner men jag ville inte ställa saken på en oviss framtid. Jag gjorde flera fruktlösa försök att närma mig honom. Under en rast tände jag en cigarrett och rökte den vid själva skolans vägg. Denna djärvhet var ny och gjorde lycka. Mina klasskamrater voro stolta över mig, de sprungo omkring och berättade att Arnfeldt stod mittpå skolgården och rökte. Alla måste se mig! Även Medardus. infann sig och som vanligt knuffade han alla andra åt sidan. Jag bävade av fröjd. Men Medardus yttrade:

Jag kan inte stå till svars att låta en sån knatte röka. Det äcklar mig.

Han tog cigarretten ur min mun och stoppade den i sin och han tog cigarrettasken ur min ficka och stoppade den i sin. Men något närmande blev det icke; jag var den tomma luften för honom. Då hände det sig en morgon att prästen efter bönen uppmanade de gossar, som önskade deltaga i konfirmationsundervisningen att anmäla sig. Medardus trädde fram. Genast slog mig den tanken, att nu kunde vi bli kamrater. Jag anmälde mig. Prästen sa: Du är för ung. Har du något särskilt skäl, varför du vill gå redan i år?

Det särskilda skälet kunde jag näppeligen anföra utan svarade i häpenheten: Min far önskar det. I detsamma kom jag ihåg, vad far hade sagt och förstod att han helt enkelt skulle förbjuda mig att gå för prästen. Men prästen sa: Är det din fars önskan, så har jag ingenting däremot. Och han skrev upp mig i sin bok.

Nu hade jag ställt det trevligt för mig. Ett återbud skulle reta prästen och skämma ut mig. Att söka övertala far var lönlöst. Jag gick länge fram och tillbaka framför vårt hus och vågade inte stiga upp. Jag sa: Gode Gud gör nu ett under!

Knappt hade jag det sagt, förrän vår droska körde fram ur porten; på baksätet stod fars stora kappsäck. Far kom. Adjö Love, sa han, jag reser till Stockholm. — Blir pappa länge borta? — Ett par veckor.

Han passade på att förbjuda mig ett och annat, som just kom honom i tankarna. Men jag var glad och kände mig ganska andäktig därför att Gud så snabbt bönhört mig, Mor kunde jag alltid övertala, och hade jag väl börjat läsningen, kunde far inte låta mig avbryta. Alltså bearbetade jag mor. Hon frågade som prästen, om jag hade någon särskild anledning och jag bekände öppet, att jag ville bli kamrat med Medardus. Mor önskade få närmare upplysningar om den beundrade Medardus. Dem fick hon men de gjorde henne icke villigare, ty Medardus var en stor rackare och jag stack inte under stol med hans rackartyg, eftersom det just var dem, jag beundrade. Mor sa:

Med en sådan lymmel vill du gå till Herrens bord?

Jag gav inte tappt och hur jag saggade så fick jag till sist hennes tillstånd. Men hon sa: Du kommer att ångra dig!

Prästen undervisade i sitt hem. Första dagen gick jag till gumman Pflökes hus i andra ändan av staden och väntade ut Medardus. Han kom i sista stund och jag bjöd honom en cigarrett. Vi gingo rökande, visslande, spottande. Jag kände mig stolt. Vi mötte en gammal polis.

Hör du, Medardus, sa han, det går inte att neka i längden. Det var du, som högg rumpan av borgmästarns hund.

Medardus svarade:

Håll käften! Ska du bråka om sån strunt, just som jag ska gå till prästen?

Å herregud! sa polisen och sackade efter.

Att Medardus huggit svansen av borgmästarens hund var för skolan ingen hemlighet. Jag tog mod till mig

och frågade efter orsaken. Medardus svarade:

Det var hämnd för något. Men det begriper inte du, småknatte.

Det sårade mig och jag sa:

I somras sköt jag en katt, som tog fågel.

Åt du upp den? frågade Medardus. Det är väldigt syndigt att döda djur, ifall man inte äter opp dom. Är du religiös?

Jag nekade. Medardus sa:

Då är det förbannat falskt av dig att gå för prästen. Jag är religiös.

Det gjorde mig häpen och ännu mera glad. I själva verket var jag religiös men hade ditintills betraktat detta som en svaghet. Medardus' bekännelse styrkte mig. Man kunde alltså vara en sådan sälle som han och samtidigt religiös. Det fann jag smickrande för Gud och det öppnade en angenäm utsikt för mig själv. Jag sa:

Jag tror på Gud, förståss!

Tror på Gud! upprepade Medardus och fnös rök ur näsan. Tycker du det är något att skryta med? Det gör väl varenda en, som är klar i huvut. Men jag älskar Gud över allting!

Nu fnös jag rök genom näsan och sa:

Vem gör inte det!

Men jag! forsatte Medardus, jag ligger varenda natt en lång stund och tänker på Gud. Jag ligger vaken bara för att göra det.

Jag var övertrumfad och lycklig. Mellan Medardus och mig fanns redan ett band, som skulle knyta oss fast samman. Jag sa:

Hur dags brukar du ligga vaken? Om du sa det, så kunde jag kanske ligga vaken på samma gång.

Det vore som ett sällskap, medgav Medardus men gav inga upplysningar. Jag tyckte att detta började bra och jag kände mig högtidlig och tacksam mot Gud.

Prästen tog vänligt emot oss, förde oss omkring i sina rum och visade oss sina dyrbarheter, bland annat en liten smal silversnusdosa som hans far, hovpredikanten, fått av högst salig konung Oscar I. Dosan stod på ett bord i läsrummet. Den var fylld med snus och prästen tog sig då och då en pris. När alla pojkarna samlats, sa han:

Det är ett heligt arbete vi skola begynna; låt oss inleda det med en bön.

Medardus, som ställt sig främst, knäppte händerna, slöt ögonen och böjde fram överkroppen som om han plötsligt fått magknip. Vi gjorde alla som han, ty jag var ingalunda ensam i min beundran för Medardus. Överallt var han den tongivande. När bönen var slut, sa prästen:

Gossar! Det är icke något lekverk att föra tjugutre ynglingar fram till nådens bord. Mitt ansvar är stort och min möda blir icke ringa. En vanlig lärare har att meddela vissa kunskaper. Prästen skall meddela kunskaper- men dessutom skall han skänka sina lärjungar tro på den uppenbarade sanningen, hopp om frälsning och ett evigt liv samt kärlek till Gud och de heliga tingen. Som ni förstår, mina kära gossar, är

detta icke småsaker. Och jag ber den Högste förläna mig kraft att utföra detta arbete för vilket rektor har bemyndigat mig att taga tio kronor av var och en i ett för allt.

Nu fnissade Medardus och vi fnissade alla. Vi fnissade, därför att vi väntat på frasen, som prästen upprepade varje höst inför varje ny klass. Prästen fnissade ej men han log. Han sa:

Icke sant? Det är en ganska ringa penning! Också kan jag i förtroende nämna, att ännu har ingen av mina lärjungar betalt så litet.

Medardus fnissade åter men denna gång tog prästen illa upp; han sa:

Varför skrattar du, Medardus? Du är medellös. Av dig får jag ingenting.

Pojken blev blodröd och utbrast:

Pastorn ska få sin tia, om jag så ska stjäla den!

Det låtsades prästen icke höra och vändande sig till mig sa han:

För en yngling med Medardus' utpräglade hederskänsla måste det kännas pinsamt att ej på något sätt kunna vedergälla mina omsorger. Även för mig känns det en smula pinsamt, ty vid konfirmationsundervisningen bör väl alla sociala skillnader utplånas. Men detta är dock en sak av ringa vikt och ordnas ofta nog genom mellankomsten av någon förmögen och godhjärtad man, som av glädjen över sin egen välartade son manas att räcka den medellöse en hjälpande hand. Låt oss aldrig förlora tron på det goda hos människan och låt oss nu rikta blicken mot de himmelska tingen!

Det gjorde vi.

Efter lektionen frågade jag åter Medardus, vid vilket klockslag han brukade tänka på Gud. Han svarade: Klockan två. Jag sa: Hur kan du vakna klockan två?

Jo, det ska jag säga dig. Klockan två går gumman Pflöke på bleckpottan och det hörs genom hela kåken. Då vaknar jag och tänker på syndafloden och sen är det inte långt till Gud.

Han tog mina sista cigarretter och sa:

Är du så dum, ruka, att du inte begrep att jag drev med dig?

Visst begrep jag det! svarade jag men gråten satt mig i halsen. Medardus fortsatte att krossa mina vackra förhoppningar.

Inte tror jag på Gud och inte ska du inbilla dig att prästen tror på honom. Så därför är jag renhårig och lurar ingen, fast jag gar och läser. Och läser gör jag, därför att gumman Utter lovat mig en kråsnål, när jag går fram. Kråsnålen ska jagsälja åt Gawenstein. För pengarna ska jag köpa biljett till Göteborg. Och där ska jag ta hyra och segla åt helvete. Så nu vet du min religion!

När jag kom hem, sa mor genast:

Vad var det, jag sa? Jag ser, att du redan ångrat dig.

Jag ångrade mig förtvivlat. Min förhoppning att bli Medardus' vän hade grusats. Han behandlade mig med större likgiltighet och förakt än någonsin och det enda närmande han tillät mig bestod i att bjuda honom på cigarretter. Vidare väntade jag mig svåra obehag vid fars hemkomst. De uteblevo inte heller men mor klädde skott för mig och jag slapp rätt lindrigt undan. Vad jag däremot inte slapp undan, var prästen. Och

honom avskydde jag, så att jag knappt kunde vara i rum med honom. Slutligen tog jag mod till mig och bad far att få slippa. Men nej! Har du gett dig i leken!

Nattvardsgång är väl inte någon lek! invände mor. Ska Love behöva ha ett så obehagligt minne av sin första nattvardsgång?

Far förblev obeveklig. Hade han åtminstone den gången gått ifrån sina stränga principer, så hade han räddat oss från någonting ohyggligt. Min avsky för prästen delades av kamraterna. Vi hämnades genom att gyckla med honom på alla upptänkliga sätt. Mitt under lektionen blev han regelbundet utkallad av sin hustru för att dricka kaffe. Då släppte vi Barrabam lös och levde som vildar. Engång möblerade vi om hela rummet. Prästen slogs och hotade med rektor. Det hjälpte inte. Han hotade att inte släppa fram oss i kyrkan. Medardus svarade: Då får pastorn inga pengar!

Prästens hustru bad honom att förlägga lektionerna till skolan. Vi ropade i korus: Dit gå vi inte! Här är så hemtrevligt!

Alla stojade och skojade, alla utom jag. Lusten fattades ingalunda men Medardus förbjöd mig. Han var som en hök över mig. Så fort jag rörde på mig, ropade han: Stilla knatte! Det passar sig inte för småbarn att skoja! Jag var betydligt yngre än mina kamrater och kände mig försagd. Men det grämde mig gruvligt. När jag nu offrade min konfirmation på den snåle prästens altare, borde jag åtminstone få skoja. Det var dock i och för sig en ära att få vara med, ty Medardus' upptåg blevo snart ryktbara.

I min klass fanns det förutom mig blott en konfirmand: Ljung. Han var son till en hemmansägare i Myren; han var lantlig och blyg och vanligen vida mer försagd än jag. Men Medardus beskyddade honom. Ljung deltog i skojet och utförde ett särskilt nummer, som upprepades varje gång. Han log prästens silverdosa och härmande hans röst, yttrade han:

Denna äkta silverdosa fick min högtsalig herr far, hovpredikanten, av sin högstsalig herr vän konung Oscar den första. Nu äro de båda i himmelen och jag snusar dagligen ur dosan, ty den hava de gudskepris lämnat i jämmerdalen.

Jag tyckte, att Ljung gjorde det där mycket bra, men jag trodde att jag skulle kunna göra det ännu bättre. Jag övade mig hemma och tyckte mig härma prästen fulländat. Jag lät mor njuta av konststycket men hon sa helt försmädligt: Du blir aldrig någon skådespelare min gosse! Jag övade mig ännu mer men lektion efter lektion gick utan att jag vågade visa mig på styva linan. Till sist hade vi bara en kvar före terminsavslutningen. Nu skulle det ske! Prästen gick ut till sitt kaffe och pojkarna stojade som vanligt. Ljung gjorde sitt nummer och belönades med skrattsalvor. Jag var het av oro och spänning. Så snart skrattet lagt sig gick jag fram till bordet. Där låg flera småsaker och jag letade med blicken efter dosan. I detsamma fick jag ett hårt slag i nacken. Det var Medardus. Han skrek:

Har jag inte förbjudit dig att skoja, fördömde knatte? Det finns då ingen hut hos småbarn!

Jag var alldeles yr i huvudet av slaget och än mer av förödmjukelsen. För att se obekymrad ut stack jag händerna i fickorna och gick i sakta mak tillbaka till min plats. Mitt lugn retade Medardus och han slog mig på nytt. Ljung trädde emellan till mitt försvar. Prästen vågade sig inte in förrän vi stillnat. Utkommen på gatan uppmanades jag av de andra att taga revansch. Jag kastade mig över Medardus, fick åter smörj och lomade hem djupt nedslagen. Det var tydligt att jag inte dög till någonting.

Följande dag var terminsavslutning. Jag satte på mig mina svarta kläder och gick till skolan. Allt förlöpte som vanligt; mina betyg voro tillräckligt goda för att far skulle ge mig en slant. Ljungs betyg visade sig vara betydligt bättre, varför far gav honom en större slant. Till mig sa han: Lättjan tycks aldrig gå ur dig. Jag gav

tillbaka slanten och far räckte den åt Ljung. Så tågade vi upp i bönsalen och prästen höll bön. Vi märkte att han var upprörd, stammade och hackade. Knappt hade han sagt amen, förrän han utbrast:

Mina konfirmander skola genast samlas i klass IV.

Rektor trädde fram och yttrade:

De övriga gossarna samt deras föräldrar och anhöriga torde genast avlägsna sig. Ingen av konfirmanderna får meddela sig med dem, som lämna skolan.

Ljung och jag stirrade på varandra. Vad stod på? Antagligen hade prästen tröttnat och anmält vårt stoj för rektorn. Men varför skulle vi inte få meddela oss med någon? Vi begåvo oss till klass IV och träffade de andra. Vi undrade och utlade och sökte hålla modet uppe. Medardus sjöng en visa. Plötsligt slogs dörren upp och prästen kom inrusande. Han gick rakt fram till Medardus, grep honom i kragen, spände ögonen i honom. Bekänn! dundrade han. Bekänn! Det var tydligen ett försök till överrumpling. Men Medardus svarade:

Dra nu på trissor! Va ska jag bekänna? Jag har väl inte gjort mer än de andra.

Ah vilken fräckhet! stönade prästen och rusade ut lika hastigt som han kommit. Vi trängdes kring Medardus och frågade, vad han gjort. Han grubblade, sökte och fann.

Jo, nu vet jag! sa han. I går när jag kom till prästen, öppnade pigan för mig. Hon är väldigt kittlig i sidorna och jag kittlade henne tills hon tjöt. Det är det!

Vi funno förklaringen antaglig och sa: Nu får du byka pigans våta kalsonger! Men Ljung invände: Varför skulle då vi hållas kvar? Det är något annat och värre.

I detsamma kommo flera lärare och bland dem lektor Barfot som var Ljungs och min klassföreståndare. Han vinkade oss båda till sig och förde oss in i ett annat rum.

Ni båda, sa han, äro höjda över alla misstankar. Men om ni vet någonting, så kan ni anförtro det åt mig. Ifall ni så önskar. Ty inte tänker jag tubba eller locka, det talar jag om på förhand.

Är det pigan? frågade jag. Han svarade: Om någon stulit pastorns piga, så skulle han troligen ha tagit det med ro. Men ni vet nog, att det är silverdosan som försvunnit.

Det klack till i mig. Ljung! tänkte jag, och vågade inte se åt honom. Men jag hörde, att han klapprade tänder. Det hörde också Barfot och frågade, hur det var fatt. Ljung svarade: Jag mår illa. — Det märks, sa Barfot och frågade än engång, om vi visste något. Jag svarade helt kort nej; Ljung sa mellan klapprande tänder:

Jag för-säk-rar att jag ing-en-ting vee-et —

Gå då tillbaka till de andra, befallde Barfot. Under vägen sa Ljung till mig: De komma att tro att det är jag. — Det trodde jag också men jag sa: Inte! — Jo! sa han och jag upprepade: Inte!

Alla pojkarna sutto musstilla på sina platser, ty rektor själv satt i katedern, prästen vandrade av och an framför fönstren och en annan lärare gick från pojke till pojke och frågade i högtidlig ton, om han tagit dosan eller visste vem som tagit den. Alla svarade nej, kort och bestämt, alla undantagandes Ljung, som stammade: Inte har jag tagit den. Vad skulle jag gör med den?

Jag tänkte: Han förråder sig! Och det tänkte vi alla. Men lärarnas misstankar gingo i en annan riktning. En

pojke viskade till mig: De håller på och pryglar Medardus i gymnastiksalen; jag tycker att Ljung kunde bekänna.

Plötsligt hördes skrik från gårdsplanen. Trots rektors närvaro störtade vi bort till fönstren. Medardus sprang över gården och efter honom kapten Edeblad, gymnastikläraren, med sitt ridspö i högsta hugg. Vi skreko av upphetsning. Rektor och de andra lärarna skyndade ut. Vi öppnade fönstren för att se bättre. Vaktmästaren hade genskjutit Medardus och han och Edeblad släpade honom tillbaka till gymnastiksalen. Rektor kom ut på skolgården; Edeblad ropade flämtande men förtjust:

Snart bekänner han! Vänta bara en liten stund!

Barfot kom in till oss; han sa:

Ja, nu återstår det blott att hoppas att Medardus verkligen förövat gärningen. Och skulle någon annan ha gjort det, så få vi hoppas att han skäms gruvligt.

Han ställde sig framför Ljung.

Mår du fortfarande illa, min gosse?

Jaa, mumlade Ljung.

Rektorn och lärarna återvände. En stund förflöt under tystnad. Vi kände oss alla gruvligt illa till mods och Ljung var inte längre ensam om att hacka tänder. Så slogs dörren upp och Edeblad inträdde följd av Medardus. Edeblad triumferade:

Nu är det gjort! Han har bekänt!

Prästen tryckte hans hand. Medardus gick med mycket försiktiga steg fram till sin pulpet. Rektorn gav honom tillstånd att sitta men han svarade sorgmodigt: Jag ska nog be att få stå.

Var har du dosan? frågade prästen.

Jag har sålt den till Gawenstein.

Hur mycket fick du för den?

Edeblad gnuggade fryntligt sina händer och utbrast:

Seså, bråka inte om struntsaker! Pojken har bekänt och nu låter vi det här vara glömt!

Det är jag, som skall lösa tillbaka min dosa! fräste prästen. Jag måste veta, vad han fått.

Tolv riksdaler, sa Medardus.

Var har du pengarna?

Jag har dem inte. Jag gick strax och köpte en biljett till Göteborg. Jag tänkte ta hyra, för jag har märkt att jag inte passar i den här skolan.

Du blir naturligtvis relegerad, inföll rektor. Jag hoppas att pastorn i sitt ädelmod vill avstå från att överlämna dig i rättvisans händer, men givetvis blir du relegerad.

Först ska jag ha dosan, sa prästen och skyndade ut. Rektor fann nu stunden kommen att hålla ett tal.

Gossar! sa han. Detta är den förfärligaste händelse, som timat under min länga skoltid. Att en skolans lärjunge gör sig skyldig till stöld är i och för sig enastående. Men dessutom föreligga försvårande omständigheter. Den bestulne är en Herrens tjänare och tjuven är en yngling, som sagde Herrens tjänare med nit, kärlek och självuppoffring leder till nådens bord —

Han avbröts av prästen som högst upprörd störtade in och ropade:

Han har ljugit! Jag har telefonerat med Gawenstein. Han har inte min dosa! Var är min dosa?

Låtom oss då återvända till gymnastiksalen! utbrast Edeblad helt förnöjd. Medardus vägrade, sägande:

Inte jag, inte! Jag har fått smörj för att jag skulle bekänna och jag har bekänt. Men vem som tog dosan, det får ni reda ut själva.

Rektor tog sig om sitt stora huvud och utbrast:

Detta är förfärligt! Ska vi nu börja om igen?

Det gör ingenting, sa Edeblad, jag ska gå igenom hela raden så finner jag nog den rätte.

Han grimaserade vänligt och blinkade uppmuntrande åt oss. Men Barfot föreslog, att man skulle draga sig tillbaka till kollegierummet för en rådplägning och så skedde. När vi nu åter voro allena gick Medardus fram till Ljung och yttrade helt saktmodigt:

Hör du Ljung, tycker du inte att jag fått bra nog mycket smörj för din skull?

Ljung mumlade. Medardus sa:

Ja, jag bara frågar. Trött är jag som en sill och inte kan jag sitta. Jag får väl ligga på magen så länge.

Han lade sig på golvet och vi bidade tysta, vad nu skulle ske. Det dröjde inte länge, förrän dörren öppnades och en lärare ropade: Ljung! Nu visste vi, att han var fast. Ljung reste sig långsamt och gick som om han haft beck under fötterna. Medardus sa:

Ni ska se, att han inte får hälften så mycket smörj som jag.

Vi frågade, varför han bekänt, när det inte var sant; han sa:

Det var inte fråga om att tala sant utan det var fråga om att bekänna. Endera skulle jag bekänna att jag tagit dosan eller också skulle jagi bekänna att någon annan tagit den. Jag visste, att det var Ljung och engång var jag på vippen att säga det. Men då hade jag redan fått så mycket smörj så jag tyckte det var försmädligt, att de skulle få veta något.

Nu slipper du att bli relegerad! tröstade vi.

Tack, sa Medardus, men det har ingen fara. Jag behöver bara gå till polisen med borgmästarens hundsvans, så blir jag kvitt hela eländet. Räcker inte det, så finns det gatlyktor och fönsterrutor i den här staden.

När vi suttit en stund och pratat, kom vaktmästaren och gav oss lov att gå hem. Ljung hade bekänt utan smörj. Han tredskades blott på en punkt: han ville inte säga, var han gömt dosan. Det påstod han sig ha glömt. Vi sa: Så fånigt! Hur skulle han kunna glömma, var han gömt dosan? Det får han ingen att tro.

När vi kommo ned på gatan, märkte vi att hela staden ägnade oss sin uppmärksamhet. Utanför skolan stodo skockar med folk, gamla och unga. Var och en av oss fick en ring av utfrågare kring sig. En lång karl med

gråvitt ansikte och stort yvigt rött skägg la handen på min axel och sa: Har han kanske sett till min pojke? Jag hukade mig ned och slingrade mig undan. Då vände han sig till Medardus.

Vad heter han? frågade Medardus.

Ljung.

Medardus gjorde som jag. Men en gatpojke svarade:

Ljung, det är han som har stulit dosan. Han sitter i skruv nu, må tro!

Vad har han gjort? frågade mannen. Pojken upprepade:

Han har stulit skolprästens silverdosa. De säger, att prästen telefonerat efter polisen, så att nu kommer han i kurran.

Ljungs far tog av sig mössan och satte den åter på sig. Han började trampa av och an på gatan, gick bort och kom tillbaka, sprang plötsligt uppför skoltrappan, som om han haft eld efter sig och försvann. Strax därpå kommo två herrar och gingo in i skolan. Någon sa:

Det var fiskalen och detektiven.

Då fick jag kväljningar och kunde inte stanna kvar. Jag rusade hem. Far frågade, var jag varit så länge och jag berättade alltsammans. Far blev uppbragt.

Vad för slag! utbrast han. Ska de släpa pojkstackaren till polisen? Det ska vi väl ändå sätta p för!

Han kastade på sig rock och hatt och skyndade åstad. Mor och jag väntade i stor spänning. När far kom tillbaka, var han ännu mera förargad. Han hade betalt prästen, vad han begärde för sin dosa och polisen hade dragit sig tillbaka. Far sa:

Men nu ångrar jag mig! Prästen och pojken är lika stora lymlar båda två. Prästen kunde gärna ha havt sin förlust och pojken skulle på tukthus. Med sådana anlag hamnar han förr eller senare i fängelse. Det är ett kräk till pojke, ett riktigt kräk! Han kunde varken tala eller svara. För resten tycker jag synd om honom. Fy tusan! Tänka sig att han har sprungit här i huset! En tjuv!

Nå, från oss har han ju ingenting stulit, sa mor.

Hur vet du det? Man kan stjäla annat än silver och guld. Han har varit Loves lekkamrat. Vem vet vad han har —

Mor avbröt: Gå nu och lägg dig, Love.

Innan jag stigit upp följande morgon, kom far in till mig och sa:

Jag far till Rogershus. Vill du följa med, så skynda dig. Om en timme far vi.

Jag upp med fart!

Timmen förflöt. Far tittade i dörren.

Varför kommer du inte? Står du och sover?

Jag stod mittpå golvet och där hade jag stått, sen jag fått kläderna på mig. Far gick före och jag följde. Vi satte oss upp i vagnen. Vi körde, vi åkte ut genom tullen, vi foro förbi den ena sockenkyrkan efter den

andra. Vi passerade den gamle hovjägmästarens gård.

Minns du, när vi voro här? sa far. Minns du gubbens sockerbitar?

Far skrattade rätt hjärtligt men jag drog inte på mun och gav inte ett ljud ifrån mig. Far sa:

Du sitter och tänker på den där Ljung? Nå, jag förstår att det ska plåga dig. Men man bör inte spilla många tankar på dylika lymlar. Deras öde är avgjort och ohjälpligt. Det är ingenting att göra åt den saken. Man får freda sig för dem och låta dem gå under.

Äntligen upplät jag min mun.

Tror pappa att han får mycket stryk just nu?

Sitt inte och tänk på det där! snäste far otåligt. När vi körde genom Rogershusallén i månsken, sa han:

Se så vackert här är! Gaska nu upp dig och var glad!

Då kastade jag om mitt lynne och följde hans råd till punkt och pricka. Jag visade mig så upprymd, att far kände sig alldeles förbryllad. Vad går det åt dig? sa han. Du är så röd i ansiktet.

Jag svarade:

I dag röd i morgon död!

Gör dig inte till! snäste far. Jag yttrade i överlägsen ton:

Kära pappa, om jag gör mig till, det gör varken till eller från.

Jag fick en orre i lön men helt lindrig, ty far trodde visst att jag var sjuk och hade feber.

På Rogershus var som vanligt många gäster. Vid frukostbordet dagen därpå berättade far om stölden och det stora förhöret. Prästen dömdes hårdare än tjuven. Jag lät dem veta, hur vi skojat under lektionerna. Far sa: Men väl inte du? Jag fnös och svarade: Visst! Jag var den värste!

Baronen yttrade:

Dessa lärare äro förbålt löjliga krummelurer. Det är deras stora svaghet. Är man icke i sig själv löjlig, så blir man inte heller förlöjligad. Jag skulle med glädje åtaga mig en klass på hundra gossar av det värsta slag. Och jag försäkrar herrarna, att det i den klassen ej skulle förekomma någon otillbörlig munterhet.

Du! utbrast far. Ack du min gud, klassen skulle vrida sig av skratt, bara du trädde inom dörren.

Åja, nog skulle den det, sa jag helt tanklöst. Baronen gav mig en vred blick men jag lät mig inte förbluffas utan började härma prästen. Äntligen fick jag utföra mitt nummer! Det gjorde stor lycka och alla skrattade, baronen mest, far minst. Uppblåst av framgången härmade jag den ene läraren efter den andre, hela collegium. Far mulnade; men baronen och hans gäster uppmuntrade mig på det livligaste. Domprosten Hyltenius, baronens svåger, sa: Härma nu onkel Roger! Baronen visade sina mörkbruna och maskstungna tänder i ett överlägset leende.

Mig? Jag är tyvärr en alltför avslipad och banal person för att vara ett lämpligt objekt för karrikatyr. Men du har mitt tillstånd att försöka.

Jag hade icke avvaktat tillståndet utan stod redan på golvet med magen starkt framskjuten och huvudet stolt kastat bakut. Jag lade händerna på ryggen, höjde mig på tåspetsarna och började strutta omkring i rummet.

Betjänten Wickberg fanns där och jag urladdade ett växande oväder av vreda ord över hans huvud. Till sist tog jag min servett, kastade den i ansiktet på honom och ropade:

Försvinn ur min åsyn, fördömde krummelur!

Nu var till och med far road; domprostinnan Hyltenius grät av skratt och snyftade: Förlåt min älskade Roger men jag dör! Baronen däremot drog icke på mun och ej heller Wickberg. Baronen sa:

Jag skulle vara den förste att skratta, om gossen visade ett spår av talang i sitt okynne. Här fanns ingen likhet. För det första putar jag inte ut med magen och sätter inte näsan i vädret utan har tvärtom som gammal gardesofficer en ganska korrekt hållning. Att Wickberg någon gång får en hovsam skrapa, är sant, men över kroppslig misshandel torde han icke behöva klaga. Dessutom: krummelur? Vad är det för ett kuriöst ord? Kanske använder jag det någon gång men att jag skulle använda det oftare än andra, tillåter jag mig bestrida!

Plötsligt rann sinnet på honom; han knövlade ihop sin servett och slungade den emot mig, i det han ropade:

Bort ur min åsyn, fördömde krum-krum-krum- stav!

Skrattet växte till orkan men jag fann det rådligast att följa uppmaningen. Sedan lekte jag med Blenda och Jacob, de båda barnen på gården. Vid min ankomst hade jag sagt till pojken: Den här gången far jag inte från Rogershus, förrän jag gjort något riktigt rackartyg. Det tilltalade honom och vi blevo vänner. Jag fick också leka med flickan utan att han därför trampade mig på tårna. Men då dagen led och jag inte infriade mitt löfte, blev han misstänksam. Jag hade nog bara skrutit, menade han, och skulle inte komma att göra något rackartyg. Jag svarade:

I min klass finns det en pojke, som ska få väldigt med stryk i dag. Jag ska göra rackartyg bara för att hämnas. Men jag ska inte göra det förrän jag känner på mig, att han får stryk. Gillar du det?

Han sa:

Ja men tänk om han inte får något stryk? Då slipper du billigt!

Jag svarade högtidligt och bittert:

Var du bara lugn. Jag slipper inte billigt.

Så lekte vi en stund med flickan tills plötsligen oron för Ljungs öde hårt ansatte mig. Jag tog Jacob avsides.

Nu är det färdigt! Nu får han stryk!

Hur känner du det? frågade Jacob. Jag sa:

De håller honom så hårt att han knappt kan andas. Det är det, som jag känner.

Jacob granskade mig nyfiket.

Det är nog rätt, sa han, för du är vit i synen. Vad ska du göra?

Jag har ingen fiende här att hämnas på. Men kanske att du har någon, som du gärna vill åt, så kan vi ta den.

Han tänkte efter.

Det finns en smed vid vägskälet, sa han. Den må du tro! Den har varit efter mig med kniv! Bara därför att jag retade honom för att han har klumpfot. Jag retar honom, när han är helfull; men när han är halvfull törs

jag inte.

Den duger, avgjorde jag genast. Den ska vi ta.

Vi smögo oss in i baronens jaktrum. Här fanns bland allahanda vapen och jaktgrejor några tämligen stora träaskar fyllda med patroner. Vi togo två av dem och begåvo oss åstad till smeden vid vägskälet. I närheten av smedjan kröp jag ned i diket. Jag sa till Jacob:

Gå du nu och reta smeden så att han springer efter dig och förföljer dig riktigt långt. När han kommer tillbaka ska det inte finnas mycket kvar av hans usla smedja.

Jacob gick in i smedjan och det dröjde inte länge förrän han kom utfarande på snabba fötter; efter honom den klumpfotade smeden med slägga i handen och munnen full av svarta och fräsande svordomar. Sannolikt var han mera helfull än halvfull. Så snart han avlägsnat sig ett stycke, smet jag upp ur diket och in i smedjan. Jag ställde de båda askarna på glöden. För att visa mig själv att jag inte var rädd, stannade jag några ögonblick och såg askarnas trä långsamt svartna. Så sprang jag ut med hjärtat i halsgropen. Smeden hade redan uppgivit förföljelsen och kom emot mig. Vad skulle jag göra? Hann smeden in i smedjan före knallen, så vore han dödens. Återvända till de glödande askarna för att taga dem ur elden vågade jag icke. Jag ställde mig i smedens väg. Han såg mig inte förrän han var nära att stupa på mig. Då grep han mig hårt i axeln och svor:

Vad är du för en liten djävul?

För att vinna tid redogjorde jag omständligt för min person; smeden sa: Är du Arnfeldts son, så ska du slippa; för honom gillar jag. Men hälsa hans nåd att han sätter den andra satungen i bur. Eljest blir han kall, vad det lider. Det svor Ljung på, så det hördes!

Att han just skulle heta Ljung föreföll mig hemlighetsfullt och skrämmande. Jag frågade om han hade släkt i Myren.

Han sa:

Känner du bror min? Ah fy tusan! Hans pojk är tjuv. Det står i bladet.

Står det i tidningen? skrek jag och glömde för ögonblicket allt annat. De säger det, mumlade gubben och sicksackade fram mot smedjan. Jag stod en stund bedövad av den sista olyckan men erinrade mig snart, vad som väntade i smedjan. Jag sprang efter gubben och högg tag i förskinnsbandet. Omöjligt att hålla fast honom; jag släpade med. Han sa:

Ja följ mig du, så får du se, hur smen klipper klorna på fanen.

I detsamma kom skrällen. En hagelsvärm hittade ut genom dörren, smattrade mot gubbens förskinn. Sot och aska bolmade ut och en eldslåga slog fram ur mörkret. Gubben ryggade, slog benen i kors och satte sig. Men i nästa nu störtade han in i smedjan. Förödelsen var inte så stor som jag tänkt mig; en del av muren vid härden hade dock rasat. Gubben stod en stund och funderade och jag ville inte störa utan drog mig mot dörren. Då sa han:

Pojk! Såg du honom?

Vem?

Fanen förstås! Såg du fanen, när han skvatt ut?

Nej, sa jag.

Hörde du inte hur han krafsa på förskinnet heller?

Var det inte hagel? sa jag.

Hagel! skrek gubben. Haglar det i december, tokskalle! Är det hagel, som rivit ner rökfånget? Ska du vara skolbildad och vet inte fanens vägar!

Kanske, sa jag, att någon ställt två lådor patroner på glöden och så blev det så här.

Då knuffade han ut mig och skrek:

Det var det djävligt dummaste jag hört! Nej hälsa du dom på herrgårn att de stänger spjällen. För nu är han på väg. Och vem han har kärlek till, det kan man nästan ana.

På ett fint sätt hade jag låtit honom förstå, vem gärningsmannen var; men när han inte ville förstå, kunde jag inte göra något åt saken. Jacob tyckte att det hela var bra; men själv var jag inte rätt nöjd utan sa: Jag ska göra någonting mycket värre! Det skulle jag inte ha sagt, ty därigenom ingav jag pojken överdrivna förhoppningar.

Det var mörkt nu och gårdens fönster lyste vackert. Vi tittade in genom fönstren i nedre botten. Nästan i alla rum sutto herrar och spelade kort. I betjäntflygeln sutto betjänterna och spelade kort. Vi jamade, skällde och trummade på rutan; det märkte de inte. Vi gingo genom rummen och ställde oss vid spelborden. Ingen såg oss. Jag kom in i det rum där far, baronen och några andra herrar spelade. Far såg verkligen upp och nikade åt mig. Jag hade Jacob i hälarna; han väntade otåligt på nästa bragd. I rummet fanns ett bord med dryckesvaror och cigarrer. Jag kom ihåg den där gången, då jag drack punsch och då far upptäckte, att jag var ett rötägg. Jag gick fram till dryckesbordet och ställde mig så, att far mycket väl kunde se mig. Jag fyllde ett glas till hälften med en mörk dryck, antagligen rom. Jag tillsatte varmt vatten och socker, rörde om, förde glaset långsamt till mun. Far såg inte upp från korten. Jag tog en klunk men lät den åter flyta ut i glaset, ty det smakade illa. Därpå tände jag en cigarr, den tjockaste som fanns. Far såg alltjämt inte upp från sina kort. Då höjde jag mitt glas och ropade: Skål far! Nu såg han verkligen upp, stirrade rakt på mig. Jag trodde, att hjärtat skulle stanna. Men far var alltför upptagen av spelet. Han såg mig med ögonen, men inte med tanken. Han sa:

Det är bra, Love, mycket bra. Men gå nu och lek.

Jag gick. Jacob fick cigarren och rökte upp den utan att visa mig någon tacksamhet. Tvärtom blev han alltmera pockande och krävde det utlovade rackartyget. Blenda föreslog att jag skulle klä ut mig till djävulen, ty smeden hade redan varit i herrgårdsköket och skrämt upp pigorna. Men jag fick en annan idé; jag sa:

Jag ska klä ut mig till fröken Pflöke och sen ska jag skoja, så att ni inte kan ana, hur jag ska skoja!

Blenda skaffade mig nödiga klädespersedlar och mjölade mig i ansiktet. En gammal hattskrolla trycktes djupt ned på huvudet och det hela fulländades med ett flor och ett paraply. Jag stannade i halvmörkret vid gårdstrappan; Blenda gick in efter sin onkel, baronen. Hon var den enda, som kunde förmå honom att lämna spelbordet. Snart hörde jag honom fräsande otålig i förstugan.

Pflöke? Det känner inte böveln någon Pflöke! Möjligen kan det vara en flyktig connaissance. Är det ett ungt fruntimmer?

Hon kan väl vara något äldre än jag, sa Blenda.

Fy tusan, då är det ju en barnunge! Är det en söt krummelur?

Onkel kommer nog att tycka om henne!

Den tanklöse baronen yttrade:

Bah, bah, jag har ju min kära syster på gården!

Men när han nu kom ut och fick se min figur, som jag gjort så vanskapt som möjligt och mitt mjölade ansikte, som lyste gråvitt genom floret, skrek han:

Usch! Usch! Det. är ju en käring! Detta är ju tout simplement abominabelt! Jag sitter i briljant tur och så kommer det en käring! Gå! Gå goda gumma! Jag känner henne icke. Var är Wickberg?

Jag gnällde:

Goa herr baron och kammarherre, jag är gamla fröken Pflöke från Wadköping och jag har gått den långa vägen för att berätta för herr baronen en tråkig händelse —

Å fy, å fy! jämrade baronen. Detta är ju en mardröm! En okänd käring kommer från staden för att berätta en tråkig händelse! Det kallar jag makabert! Var är Wickberg? Var är hundarna? Eller giv henne mat! Bädda ned henne! Gör vad ni vill! Men bort! Bort! Var är Wickberg?

Men Wickberg satt på sitt håll och spelade vira och alla betjänterna och drängarna och stallknektarna och skogvaktarna spelade vira och gud vet, om inte hundarna också spelade vira. Jag kunde lugnt fortsätta med mitt gnäll.

I staden, goa hans nåd, har det sorgliga hänt att en skolyngling bestulit prästen på en silverdosa.

Det vet jag! skrek hans nåd. Men vad attan tusan djävlar angår det mig?

Jo, fortsatte jag, det är allmänt bekant att hans nåd har en stor samling dylika dosor. Nu har den stackars tjuven bett mig fråga, om inte hans. nåd skulle vilja köpa dosan för sin samling?

Va-va-vasa? Va tillåter hon sig? stammade baronen och innan jag visste ordet av, hade han rusat nedför trappan och gripit mig i skuldran. Hatten stöttes av och ljuset från förstugan föll över mitt ansikte. Baronen rev bort floret. Ett ögonblick stod han och vägde mellan ilska och löje. Lyckligtvis hade han hela kvällen haft tur vid spelbordet, varför det goda lynnet fick övervikten.

Nå, nå min krummelur, sa han, det där gjorde du bättre, än vad du härmade mig. Nu ska vi narra din kära far. Det ska bli förbålt trevligt att förarga honom. Vänta här och spela din roll con amore, när kära far kommer.

Detta var just, vad jag önskade, fast hjärtat bråkade i bröstet på mig. Jag ordnade utklädseln och väntade. Snart hördes far och baronen samtala i förstugan. Far sa:

Det egendomliga är, att en av de misstänkta pojkarna verkligen bor hos Pflöke. Någonting ligger inunder det här och har hon dosan med sig, så är ju saken klar.

De båda herrarna stego ut på trappan och baronen yttrade med väl spelat allvar:

Bästa fröken Pflöke tillåt mig presentera direktör Arnfeldt som har särskild anledning att intressera sig för denna sak.

Nå det vill jag inte påstå, genmälte far. Men om fröken har dosan med sig, så kunde vi ju titta på den.

Jag fick inte fram ett ljud.

Kurage! uppmuntrade baronen. Låt ej respekten avskräcka!

Men jag fick inte fram ett ljud. Far började stiga nedför trappan.

Vad vill det här säga? sa han med sin barska röst. Då fick skräcken övertaget och jag skrek:

Pappa! Det är ju jag! Känner du inte igen mig? Det är bara skoj!

Och jag slet av mig de lånta fjädrarna och kastade dem långt bort. Far stod en stund tyst och betraktade mig. Jag hackade tänder alldeles som Ljung under förhöret. Slutligen sa far lugnt men med mycken ovilja:

Du vet, att jag inte tycker om sådana där dumheter. Det är inte kvickt. Inte alls. Jag förstår inte, vad det är med dig i dag. Gå och lek med de andra barnen.

De båda herrarna återvände in.

Hi, hi, hi, skrattade baronen. Krummeluren så att säga brast för eden. Men erkänn, att du blev lurad!

Fars svar hörde jag icke. Min våghalsiga sinnesstämning var förbi. Jag kände mig vek som entrasa. Nu passade mig flickans sällskap bättre än pojkens och jag tydde mig till henne. Men pojken, som blivit sviken i sina förvändningar på rackartyget, ville inte längre tillåta oss att vara samman. Vi smögo oss ur rum i rum, ständigt förföljda av den dorske och hotfulle pojken. Slutligen funno vi en fristad. Flickan frågade, varför jag var ledsen. Jag sa:

Du kan gärna låta mig kyssa dig, för jag kommer i alla fall att dö snart.

Du får kyssa mig på kinden, medgav hon, om du låter bli att smacka. För det äcklar mig.

Jag kysste henne så ljudlöst som möjligt; men aptiten växer medan man äter och jag försökte kyssa henne på mun. Det ville hon inte. Jag sa:

Om jag får kyssa dig på mun, så ska du få se det märkvärdigaste i hela världen.

Vad är det? frågade hon. Och varför är det så märkvärdigt?

Därför att det är hemskt.

Hon gav efter för sin nyfikenhet. När jag kysst henne, frågade hon ivrigt:

Var har du det?

I min vänstra ficka. Du kan själv ta upp det.

Hon tog upp ett föremål, vände det i handen och granskade.

Asch! utbrast hon besviken. Såna har onkel i hundraden!

Nu hade pojken snokat upp oss. Jag sa:

Om du visar den för far, så kommer hela Rogershus att springa i luften!

Tro honom inte! fräste pojken. Han är en skrytbläddra! Han ljuger vart ord!

Tyvärr skröt jag inte den gången och ljög knappast heller. Föremålet, som hon höll i handen och som jag plötsligt ryckte till mig och stoppade i fickan, kunde gott förliknas vid en sprängbomb.

Det var prästens silverdosa!

Morgonen efter terminsavslutningen och förhöret hade jag ännu icke en aning om dess gömställe. Eftersom jag skulle resa till kalas klädde jag mig i den svarta kostym, jag burit dagen förut. Men i fickorna på min vardagsrock låg en hel del förnödenheter, knivar och dylikt, som kunde vara bra att ha på landet. Jag tömde alltså dessa fickor och fann i den ena bland ett tiotal andra föremål prästens dosa.

Nu mindes jag allt och förstod allt. Vid sista lektionen hos prästen hade jag gått fram till bordet, där dosan låg. Jag skulle utföra Ljungs glansnummer i förbättrad form och var redan mycket ivrig. Jag tänkte inte stort på dosan men måste ha hållit den i handen, då Medardus bakifrån slog mig i nacken. Slaget var kraftigt och gjorde min förvirring fullständig. Jag skulle återvända till min plats och för att visa mig lugn och oberörd, stoppade jag händerna i fickorna. Här försvann dosan bland tio eller femton andra föremål. Under kvällens lopp hade jag ingen anledning att gräva i mina fickor, som ständigt voro spräckfyllda. Och följande morgon tog jag en annan kostym.

Hur kan det vara möjligt att jag under hela det långa och skiftesrika förhöret ej ett ögonblick erinrade mig, att jag tagit dosan? Förklaringen är enkel: jag visste aldrig, att jag höll dosan i hand. Att jag fann och grep den var en alltför obetydlig händelse för att inregistreras i mitt medvetande samtidigt med Medardus' överfall. Tilldragelsen förtjänar att beaktas av alla rannsakare, domare, lärare, föräldrar. Jag mindes blott att jag icke funnit dosan och drog sedermera den slutsatsen att någon annan och troligen Ljung redan stoppat den på sig. Alla pojkarna misstänkte Ljung helt enkelt därför att de voro vana att se honom handskas med dosan. Märkligast var förhållandet med Ljung. Under förhöret trodde han själv att han råkat stoppa dosan i fickan på sin vardagsrock. Om han nöjt sig med att erkänna detta, så hade saken avlupit lindrigare. Under förhörets tryck bekände han emellertid att han stulit med flit och att han gömt tjuvgodset i en rishög på Myren, vilket dock snart visade sig vara orimligt, eftersom han den kvällen inte lämnat staden. Beslagen med denna lögn ändrade han plötsligt taktik och vägrade bestämt och på goda grunder att giva några upplysningar om gömstället. Med andra ord: han var en förhärdad brottsling!

Mitt samvete var vitt som snö i denna sak; men under den långa, långa färden till Rogershus hade jag tid att begrunda en fråga: Hur skulle jag kunna övertyga andra om min oskuld? Att jag icke av feghet vältrat skulden på en kamrat, att jag under förhöret ej ett ögonblick misstänkt mig själv! Även om det otroliga lyckades mig, även om jag kunde övertyga rektor och collegium, Ljung och skolans övriga pojkar, polisen, pressen och hela Wadköping — far skulle jag aldrig övertyga. Mor kanske, ja säkert. Men aldrig far! Möjligen skulle han godkänna hälften av förklaringen: att jag stoppat dosan på mig i tankspriddhet. Men i mitt uppträdande under förhöret skulle han aldrig se något annat än den mest avskyvärda feghet, den vidrigaste falskhet och förställning. Hur jag än vände och vred på frågan, kom jag till den slutsatsen och vid den slutsatsen var jag, då far uppmanade mig att vara glad. Ja, tänkte jag, gärna det! Ty nu är det slut.

Far och jag återvände till staden. Jag hade bestämt mig för att yppa allt, så snart vi kommit hem och jag hade mor vid min sida. Men den första vi mötte inom stadstullen var gumman Pflöke. Då sa far:

Du! Hur kom du på den underliga idén att gumman Pflöke skulle veta något om dosan? Jag kan väl aldrig tro att du hållit tyst med något rörande den här saken? Det vore i sanning oförlåtligt!

Hans sätt att uttala ordet oförlåtligt blev avgörande. Redan detta att jag kanske hemlighållit något rörande tredje person skulle vara o-för-låt-ligt? Tack då och hjärtligt tack! Jag svarade kort: Det var förstås bara skoj. Men till mig själv sa jag:

Aldrig i livet att jag bekänner! Är jag en fähund så är det Guds fel och inte mitt. Nu har väl Ljung redan gått igenom det värsta och varför skulle jag då gå igenom detsamma och tio gånger värre? Jag har väl inte kommit till världen bara för att bli halshuggen! Jag kastar dosan i ån och sen får ingen reda på den före den yttersta dagen. Och om den dagen och den stunden vet ingen, icke ens änglarna i himmelen!

Fast i mitt beslut somnade jag den kvällen och sov förträffligt till på slaget sex, då jag plötsligt spratt upp och tänkte: Om en halvtimme går första tåget till Myren! Jag huttrade och hackade tänder, kom hastigt i kläderna, smög mig ut och sprang till stationen. Färden till Myren tog tjugu minuter. Jag visste inte, var Ljungs bodde utan måste fråga mig fram. Det var mörkt ännu fast med snösken. Flingor föllo, få men så stora att jag aldrig sett maken, föllo tysta och tunga. Jag. irrade omkring. Då det ljusnade var jag nära deras stuga. Gubben kom ut och efter honom sonen. Jag gömde mig och de gingo tätt förbi mig. Flingorna fastnade i gubbens håriga ansikte. Han bar en yxa över axeln och i handen ett grovt rep. Pojken bar en såg. De sa ingenting.

Jag gick in i stugan. Modern stökade omkring i köket. Hon var mycket närsynt och kom alldeles inpå mig. Jag sa vem jag var.

Jaså, sa gumman, ja pojken gick nyssens ut med far. Men det går an att sitta ner och vänta, om ungaherrn vill honom något.

Så satt jag en stund tills jag äntligen fick mål i mun och frågade, om han fått mycket stryk.

Ånej då, sa gumman stillsamt och släpigt, något har han väl fått men inte så mycket. Det hjälper nog inte för sånt. Men nu vill far att han ska in på Hall.

Oh! kved jag till.

För att han är så genstörtig, fortsatte gumman. Än bekänner han och än tar han tebaks. Men inte blir han bättre på Hall. Då är det likare att slå honom i huvut med yxen. För har de engång kommit in på korrektionen så blir det fängelse för hela livet. Det bästa hade varit, att han vurtit död. Dön kan vara svår men den är inte skamlig.

Hon gick där och vankade mellan sysslorna, tung och släpig i kroppen som i rösten och efter en stund fortsatte hon:

Ja, det är besynnerligt, att han skulle bli sån. Varken har jag märkt något eller far eller syskonen. Så nog är det besynnerligt. Men ska en ha honom gåendes från fängelse till fängelse, då blir det nästan liksom för tungt. Då vore det likare att slå honom i huvut med en yx och själv sitta på celln för livstid.

Hon gick in i kammaren och jag smög mig ut. Jag hörde sågen och gick efter ljudet. Gubben låg på knä vid en stor gran, vars stam var till hälften genomsågad. Pojken höll på att sträcka linan, som var fäst vid granens topp. Han hade slagit den andra ändan av repet kring en trästam och drog.

Du får dra bättre, sa gubben, om du orkar.

Pojken drog och fäste repet. Han föll på knä bredvid fadern och de började draga sågen mellan sig. Så reste sig gubben och tog yxan och plötsligt svängde han den över huvudet. Jag skrek till! Jag tänkte på morans ord! Men hugget träffade i skåran, som skulle vidgas. Gubben hörde inte mitt rop men pojken. Han vände på huvudet. Jag nickade åt honom. Han nickade tillbaka. Gubben sa:

Vi får lov att flytta på sågen.

De flyttade sågen och nu kom pojken att ligga på fallsidan. De sågade och granen sviktade något. Pojken

såg upp och sa:

Bara han inte faller på mig.

Gubben rätade på ryggen och tittade upp mot grantoppen. Efter ett ögonblick sa han:

Skulle det vara någons skada det?

Nej, sa pojken.

De sågade en stund och granen sviktade alltmera. Jag andades tungt, jag flåsade som om jag sprungit mig fördärvad. Men stilla stod jag! Så reste sig gubben och sa:

Ligg stilla du. Jag ska se, om jag kan sträcka på repet.

Pojken hastigt:

Då faller han!

Gubben sävligt:

Är du rädd, kan du maka dig.

Men pojken låg, där han låg och gubben tog repet.

Då gick jag fram till honom. Jag sa ingenting men jag räckte honom silverdosan. Han släppte repet och tog dosan, han tummade och vände den på alla kanter. Pojken låg med ryggen åt oss och såg ingenting. Och först efter en bra stund sa gubben:

Ska du komma och titta på den här dosan?

Pojken spratt upp som en hare ur sitt gömsle.

Det är prästens! skrek han. Det är prästens!

Det ska väl vara det, sa gubben. Var har herrn hittat den?

Jag berättade alltsammans så kort och hastigt som möjligt. Nu får jag se, tänkte jag, om någon människa tror mig. Men jag fick ingenting se och ingenting höra. Gubben tittade blott på klockan och sa:

Då far vi till stan.

De gingo hem och jag till stationen. De kommo strax före tåget. Då var pojken alldeles förgråten men på gubben kunde man ingenting se. Vi sutto i samma kupé. Vi sa ingenting. Jag vågade inte fråga, om de trodde mig. Framkomna frågade gubben, om jag ville följa med till rektorn. Jag skakade på huvudet. Gubben sa:

Ja, vi kommer förstås att säga detsamma som herrn sagt oss. Sen får herrn göra hur han vill.

Jag gick hem. Flickan som öppnade för mig, såg medlidsam och olycksbådande ut. Jag frågade efter mor.

Hon har gått ut men direktörn är i sängkammaren. Och jag säger bara: stackars Love!

Jag tänkte: Han är ond, därför att jag gått ut olovandes. Å herregud såna struntsaker! Jag gick in i sängkammaren. Far satt vid mors toalettbord med huvudet stött i händerna. Jag såg hans ansikte i spegeln och förstod genast, att han var vred över alla gränser. Han reste sig hastigt.

Var har du varit?

Hos Ljungs på Myren.

Hos Ljungs, upprepade han alldeles häpen. Hur understår du dig?

Jag sa:

Jag var tvungen.

Han stod en stund tyst och jag slog ned ögonen för att slippa se hans.

Hör du min gosse, började han i kylig ton, här har varit telefon från Rogershus. Vad är det, du har ställt till med i smedjan?

Så när hade jag brustit i skratt! Smedjan! Å du min gud sådana struntsaker. Jag sa:

Varför har mamma gått ut?

Därför att du och jag lämpligast gör upp den här saken på tu man hand.

Plötsligt röt han med hela sin orkanliknande vrede:

Till på köpet understår du dig att uppsöka den där tjuvstrykern Ljung!

Jag svarade:

Han är inte tjuv. Det var jag som tog prästens dosa.

Va? skulle han ha sagt, men det blev bara en kippning. Jag begagnade mig av hans mållöshet och sa:

Jag ska berätta precis hur det gick till. Om pappa vill tro mig, så är det bra. Om pappa inte vill tro mig, så vet jag inte hur det ska bli.

Och jag berättade. Han avbröt mig inte, jag fick berätta till slut. Jag vågade inte se på hans ögon men jag såg på hans mun. Han slickade oavbrutet läpparna; tungspetsen gick runt, runt. Den där röda tungspetsen i det svarta skägget påminde mig om eldslågan i smedjans sotsvarta dörröppning. När jag slutat, sa han:

Gå in i mitt rum!

Jag sa:

Om pappa ändå ville tro mig! Bara den här gången!

Han mumlade: Gå, gå, gå.

Jag gick in i hans rum. Det låg i ena ändan av våningen och där jag stod vid hans skrivbord kunde jag se genom hela filen av rum. Först kom mors skrivkabinett, därpå förmaket, därpå ett annat kabinett, därpå matsalen. På andra sidan matsalen låg korridoren till mitt rum, kök och kökskammare; men den dörren var stängd.

Far gick av och an, av och an genom rummen. Jag såg att han mumlade för sig själv. Stackars far! Jag är övertygad om att han gjorde sitt allra bästa för att tro mig, sitt allra bästa! Kunde han hjälpa, att han inte kunde!

Han gjorde något, som skrämde mig mer än allt annat. Först reglade han dörren till kökskorridoren, så stängde och reglade han dörren mellan matsalen och kabinettet, sedan i tur och ordning de andra dörrarna. Det hela gick ohyggligt långsamt. Åtminstone föreföll det mig så. Jag erinrade mig plötsligt den där drömmen, som skrämt mig många år tidigare: den svarte mannen som långsamt gick från hus till hus för att slutligen stanna vid vårt. Där har jag honom nu, tänkte jag.

Och far stängde dörren mellan sitt rum och mors.

Han badade redan i svett och rösten var tjock och hes.

Han sa:

Det var ohyggligare än jag någonsin tänkt mig. En tjuv! Och en eländigt feg stackare!

Jag sa:

Kan inte far tro mig?

Nej! skrek han. Jag kan inte! Jag kan inte! Jag kan inte!

Han sa:

Hela historien är ju så enfaldigt lögnaktig.

Han tillade efter en stund:

Jag måste slå dig. Förstår du? Jag måste.

Om han slog mig en lång stund eller en kort, hårt eller lindrigt, om det gjorde mycket ont eller om jag ingenting kände — det vet jag inte. Men jag vet, att slagen och min ångest och kanske ännu mer hans ångest bröt ned mig tum för tum.

Min ångest och kanske ännu mer hans ångest.

När jag ser en far tukta sin son, erinrar det mig om handpåläggningen som i den heliga allmänneliga kyrkan fortplantar den prästerliga makten och värdigheten från släkte till släkte. I den heliga allmänneliga ångestens kyrka bli ej alla goda präster, värdige ångestens tjänare. Icke alla, nej, men många. Tillräckligt många.

JAG, LJUNG OCH MEDARDUS

Kurage! sa baronen. Låt inte respekten avskräcka!

Världen ändras icke, därför att en pojke får stryk, och pojken ändras inte heller. Men kanske att hans syn på världen ändras.

Allt är sig likt. Mor sitter vid sitt sybord i fönstersmygen. Far kommer och går, regelbundet som vanligt, sköter sina affärer. Om kvällen spelar han kort med sina affärsvänner eller med f. d. regementskamrater. Gudmor Holländer ger då och då en middag och de vackra, buktiga fönsterrutorna i hennes hus lysa festligt som kyrkfönster vid vesper. Jag står i köket hos kokfrun; hon är stendöv på grund av olyckshändelse och halvblind på grund av välvilja mot ungdomen och jag mår som en prins bland läckerheter och vinskvättar. Då och då kommer gudmor Utter luggsliten och grå upp till mor och säger: Kära du, i dag kommer jag verkligen inte upp för att tigga! Och sedan hon pratat en stund och druckit kaffe, kan hon sätta pulla för ett eller annat namn på den långa tiggelistan och avlägsna sig med en sedel eller två. Då och då flyger gudmor

Pflöke ut i skymningen och viskar något om att direktör Arnfeldt betalt Rättvisan tiotusen riksdaler för att sonen inte skulle komma på fästning. Det var nämligen han, som stal prästens dosa.

Formellt ordnades saken med fars vanliga snabbhet och beslutsamhet. Han hade ett intimt samtal med rektorn och ett affärssamtal med prästen. Steg så prästen upp i bönsalens kateder ledande Ljung vid handen. Den Ljungska äran återupprättades. Dosan förevisades. Genom ett oförklarligt slarv hade den förkommit, genom en himmelens skickelse återfunnits. Han ljög icke, men han trodde själv att han ljög och övriga herrar lärare delade hans åsikt. Bland kamraterna rådde splittring. Större delen av min klass trodde på mig men frågan om klass-stut togs upp tack vare påtryckning av äldre pojkar, som nitälskade om god gammal sed. Ett möte hölls i frukostrasten. Konfirmanderna voro inbjudna och således också Medardus. Han visslade oavbrutet, putsade omsorgsfullt sin fällkniv och tycktes icke ägna förhandlingarna någon uppmärksamhet. Hans hållning oroade mig mer än något annat, men jag stramade upp mig och redogjorde för händelsens förlopp. Några talade emot mig och fordrade klass-stut; andra talade för mig och bland dem var den förorättade Ljung. Så småningom blev det tydligt att beslut ej kunde fattas, förrän Medardus upphört att vissla och putsa sin kniv. Klassens ordningsman vänder sig officiellt till Medardus och anhåller få veta, om han tror att Arnfeldt talat sanning. Medardus mumlar ovilligt: Vad gnisslar du, gnet? Ordningsman upprepar sin anhållan. Medardus sticker in kniven, reser sig och säger:

Om du vore den dummaste gneten på Korvens (Edeblads) träskalle, kunde du inte vara dummare än du är. Det hör väl en döv att knatten talar sanning.

Jag var räddad. Vi låtsades icke vidare om saken.

Och åren gå.

Åren gå och ingenting förändras. Det börjar bli oroande. Varför är jag inte redan stor? Eller varför brinner inte skolan? Det är en ringa begäran. Men den står där den står och varje morgon klockan halv sju infinner jag mig för att höra gaslågorna susa över mitt huvud. Lärarna betrakta mig numera med misstro och tvinga mig stundom att läsa. Har jag tid att läsa? Nej. Vad är viktigare än att läsa? Att förbereda sig. På vad? På att någonting skall hända. Vad? Det vet man för tusan hakar inte på förhand! Dumskalle! Hur ska man då kunna förbereda sig?

Jo! Genom att fundera.

Ibland skolkar jag för att åstadkomma någon omväxling. Då ligger jag och läser goda böcker och dåliga böcker samt pornografiska skrifter. Dylika cirkulera i skolan och äro commune bonum. Man skralar klassvis till deras inköp. De skattas utomordentligt högt icke minst därför att de äro mycket svåra att uppdriva i Wadköping. Gossar, som resa till skyttetävlingarna i Stockholm få i uppdrag att inköpa all pornografi, som de kunna komma över. På så sätt bli de hemmasittande ej helt vanlottade. De få inte gå på Berns och Blanch men de få läsa Chevalier Faublas' instruktiva memoarer.

En dag fann lektor Barfot en bunke pornografi i vår galoschhylla. Galoschhyllan var nämligen lånebibliotek och ordningsman bibliotekarie. Barfot började bläddra och sätta betyg. Denna är kraftig mumlade han, denna är mastig, denna är själsskakande! Plötsligt såg han upp och fann sig omgiven av en krets lyssnande lärjungar. Inseende sin pedagogiska plikt, yttrade han:

Gossar! Ni begriper nog, att allt som står i dessa dåliga böcker är lögn. Sådant händer ej i verkliga livet, åtminstone inte i vårt land. Här till exempel står: naken skred hon fram till honom! Hur tror ni väl att en anständig flicka skulle kunna tillåta sig något dylikt?

Nej men en oanständig! invände vi.

Ack kära ni, suckade Barfot, en dylik är en rara avis och dessutom mycket, mycket anständigare än man tror.

Han föreslog att vi genast skulle bränna böckerna i klassens kamin. Nej, sa vi, det är vår egendom och vi säger nej!

Det är rätt, medgav han. Men era kriaböcker äro också er egendom. Och nu tar jag hem de här för att rättas. Ty det är ingalunda nyttigt för er att läsa så dåliga översättningar.

Vi sågo dem aldrig mer och det betydde för oss en stor ekonomisk förlust, ty naturligtvis måste de ersättas. Efter Barfots död fann boutredningsmannen en förfärande samling pornografi. Kanske hade han gjort flera beslag, kanske var han liebhaber.

Åren gå och klimatet förändras. Vintermorgnarnas snödrivor voro höga som fjäll förr i världen, då jag gick i första och andra. Man måste arbeta sig fram genom dem, kämpa förtvivlat mot deras mjuka och sugande motstånd. Rätt vad det var, kunde man bli begraven, man kunde kvävas, det var helt enkelt livsfarligt. Nu när jag går i femte och sjätte, äro drivorna små vallar vid trottoarkanten; jag hoppar över dem som ett intet. Och alla backar ha förminskats, alla stenar och diken, gärdesgårdar och avstånd. Även levande varelser förminskas. Hundar, gatpojkar och lärlingar ha krympt ihop till ofarliga varelser. För att jag nu ska få smörj, krävs en fullvuxen buse och även den faran är liten. Ty jag är Medardus' vän och han är busarnas. Busarna gilla honom, därför att han huggit svansen av borgmästarns hund. Dådet ligger långt tillbaka i tiden, men därom gnatas ständigt i Wadköping. Att hugga svansen av en hund! Ja, men varför gjorde han det? Därför att borgmästaren efter en teaterföreställning stående mittpå teatertrappan ljudligen yttrat:

Det var mig en rumphuggen karl!

Därmed syftande på Medardus' far, den store skådespelaren. Borgmästaren menade kanske inte så illa, men det var i alla händelser en sorts kritik och Medardus tålde ej, att man kritiserade hans föräldrar. Han högg svansen av borgmästarns hund. Gumman Pflöke var honom behjälplig. Gumman Pflöke handlade av hat, Medardus av kärlek och vördnad för fjärde budet.

Allt förminskas, även Medardus. Han är icke längre den förskräcklige, beundrade och ouppnåelige. Vi bli vänner. Han kvartsar vartannat år och jag hinner fatt honom. Jag går om honom men vi förbliva vänner. Vi äro lika långa, ty, Medardus växer långsammare än jag. Men han växer! Han har matdagar hos hökare Anderssons hustru vid Vedbotorget. Om denna fru veta vi pojkar i sjätte och sjunde rätt mycket: vi veta bland annat, att hon föredrager feta, unga manspersoner framför magra. Det har hon själv sagt. Vi påstå att hon göder Medardus till slakt. Det retar honom och vi måste taga tillbaka. Men en dag gnider han sina läppar hårt och säger:

Vet ni va! Första året jag skulle tacka fru Andersson för maten, pussade hon mig på pannan. Se jag var lagom lång för att det skulle komma på pannan utan att hon behövde bocka sig. Men i år kommer det på mun. Det är vådligt vad en växer! Jag skulle önska, att hon redan vore vid hakan.

Någonting liknande händer mig och gudmor Holländer. Vi pussas visserligen ej men ibland tar jag henne i famn för att betyga min tacksamhet. Och se, nu märker jag att mina fingerspetsar börjar mötas bakom hennes rygg! Jag kan ta om gudmor Holländer! Skulle jag ha magrat? undrar hon ganska bekymrad och börjar knapra på en sockerskorpa. Ingen fara — det är mina armar, som vuxit. Och en dag ropar mor:

Nej men Love! Du räcker pappa till örat!

Prat! säger far. Jag får hjärtklappning och rodnar som en galande tupp. Mätningar företagas och det visar sig, att mor har rätt. Jag räcker far till örat!

Men åren gå och ingenting händer. Lärarna ansätta mig och fordra, att jag skall läsa. Historien med dosan har gjort dem misstänksamma. Alltmera enträget påstå de, att jag fuskat mig genom sex av läroverkets klasser. Nu åtminstone bör jag läsa, eljest kommer den stora skrällen vid studentexamen. Gott och väl, men jag har inte tid att läsa. Ty ingenting händer, ingenting. När ingenting händer måste man tänka sig händelser, märkliga tilldragelser, i vilka man deltager och utmärker sig, räddar människor och blir deras försyn. Det är en angenäm sysselsättning, men den är syndig, ty den är fruktlös.

Om något märkligt tilldroge sig, skulle jag kanske få tid och lust att läsa. De grå teorierna kräva ett kraftigt motgift. Men vad händer i Wadköping? Far kommer in till mor och mig, upprörd, flämtande, eldsprutande. Vet ni, vad som har hänt! Vet ni vad Cederfelt gjort? Gissa om ni kan!

Nu måste det väl ändå vara något! Mor gissar tarvligt nog att han gift sig med en schweiseriflicka. Cederfelt är en ung löjtnant, en kraftig och djärv karl. Och han skulle inte kunna hitta på någonting märkligare och djäkligare än att gifta sig med en kafétös. Värre, mycket värre! säger far. Det är en skandal för armén! Det är en skandal för staden! Gissa!

Vad kan han ha gjort? Har han försökt att tända eld på hela stan? Har han smugit sig ur hus i hus och placerat helvetesmaskiner i källarna? En vuxen karl kan ju hitta på så oändligt mycket och även sätta det i verket. Jag hyser stora förväntningar men gissar till en början helt blygsamt på ett mord. Prat! snäser far och fortsätter förkrossande:

Han har tagit avsked och gått in i Frälsningsarmén!

Någonting har hänt i Wadköping! Staden vaknar. Cederfelt förföljes på gator och torg. Parollen lyder: En sån schajas, en sån hycklare! Torggummorna ropa: Söte lille löjtnanten kom och fräls! Småpojkarna ställa upp sig i stram givakt och säga: Gubevare löjtnanten, order från general Petrus att föra första skvadron åt helvete! Eller någonting lika kvickt. Jag, Ljung och Medardus gå på mötet för att höra honom vittna. Där står han på estraden, stram som en löjtnant, vit i ansiktet under solbrännan men klar och bestämd i sitt tal. Han säger:

Inom kyrkan finns inte längre någon levande religion. Ett religiöst samfund måste kämpa för Kristus. Frälsningsarmén är det enda samfund, som kämpar och därför har jag slutit mig till den.

Jag, Ljung och Medardus ha ingenting emot att kämpa. Tvärtom! Men Medardus uttrycker en gemensam åsikt, sägande:

Att kämpa för lille Jesus, det är välan ändå blaskigt?

Vi pojkar i sjätte och sjunde likna inte längre skolpojkar. Vi likna unga ämbetsmän. Ett plommonstop sitter på huvudet, en portfölj bäres under armen, döljande de förnedrande skolböckerna. Vi infinna oss på vårt ämbetsrum och resonera med våra förmän. Man bemöter oss med en viss hövlighet. Allt detta är mycket bra och stärker själen men vad i herrens namn ska vi göra? Vad ska vi taga oss till, när ingenting händer? Ännu för något år sedan roade det oss att jaga katter och skrämma käringar. Det skulle alltjämt roa oss, ty ingen man blir så lastgammal, att han inte med nöje jagar katter och skrämmer käringar. Men med inträdet i gymnasiet följer en värdighet i tänkesätt och uppträdande, som hos mången blir bestående för hela livet. Denna värdighet är en tryckande börda.

Skolan är en förberedelse för livet, säger lektor Barfot i ett svagt ögonblick, då han inte längre förmår giva våra frågor förnuftiga svar.

Det var som tusan! genmäler Ljung, ty i samtal med denne vår lärare i svenska språket använda vi gärna äktsvenska uttryck. Förberedelse för livet? Lever jag inte? Lever jag inte just nu? Vem vet om jag lever i

morgon? Jag vill göra något, som det blir något av. Den här läsningen kan man inte ta på.

Läs! manar Barfot. Läs så får du betyg och betyg kan du ta på.

Betyg skaffar jag mig ändå och mycket mera lättvindigt, invänder Ljung.

Fuskbetyg bereda dig ej den sanna inre tillfredsställelsen, svarar Barfot patetiskt. Då blir Ljung ledsen och säger:

Lektorn skämtar jämt men jag menar allvar.

Vi pojkar i sjätte och sjunde mena allvar. Vi befinna oss i själanöd. Man vill bereda oss för livet men förbiser, att vi redan leva. Vi äro inte lata. Hur skulle vi kunna vara lata, då våra kroppar och själar värka av iver? Men vi kräva händelser, märkliga tilldragelser, ty det är just nu vi leva och sen kanske aldrig mer! Att lära sig en läxa är icke en tilldragelse.

I brist på verksamhet söka vi förströelse. Wein, Weib und Gesang? Gott. Gesang utbyta vi mot spel med kort eller tärning, ty dels är detta förbjudet, dels befinna vi oss i målbrottet. Vår sång liknar hyenors tjut. Jag, Ljung och Medardus spela vira. Än spela vi hos Medardus, än hos Ljung, aldrig hos mig. Det finner jag slutligen förödmjukande och tar en kväll de båda andra med mig hem. Jag går in till far och säger:

Pappa kunde väl inte låna mig ett par gamla kortlekar och marklådan? Jag, Ljung och Medardus skulle spela letet vira.

Efter den oglömda och oförglömliga dag, då dörrarna stängdes och vi voro allena, far och jag — efter den dagen har han aldrig förbjudit mig något och aldrig vägrat mig något. Alltså får jag mina kort och där sitta vi nu och spela och röka cigarretter. I kommoden står en punschbutelj och glas, ty de ärade herrarna äro mina gäster för första gången. Då stiger mor in i rökskyarna, kippar efter andan och utbrister:

Nej nu går det för långt! Är ni tokiga pojkar?

Ljung och Medardus flyga upp och stå som tända ljus, men jag förblir sittande, fast besluten att försvara min värdighet.

Vad menar mamma? säger jag. Kort är väl ett oskyldigt tidsfördriv.

Ni ska fördriva tiden med att läsa läxor! svarar mor.

All läxläsning är vid skolan avskaffad!

När blev den det?

Nu!

Mor anmodar herrar Medardus och Ljung att avlägsna sig och de loma ut köksvägen. Jag reser mig i hela mitt gymnasistmajestät tar mittför mors ögon punschbuteljen ur kommoden och följer dem. Utkommen på gatan falla samvetskvalen över mig som flygvärk; Jag stoppar buteljen i Medardus’ ficka och störtar tillbaka upp i våningen. Mor sitter på sin vanliga plats och jag ställer mig bakom hennes stol. Vi tiga tillsammans och låta sinnesrörelsen lägga sig. Slutligen frågar mor, vad jag vill, och jag mumlar: Be om förlåtelse! Mor ställer sina villkor, och jag är mjuk som vax. Till sist vill hon ha mitt löfta att aldrig spela kort. Jag funderar länge, svarar:

Nej, mamma, det kan jag inte. Då skulle jag ta livet av mig.

Vad är det för dumt prat! utbrister mor.

Jag svarar:

Mamma vet inte, hur jag har det.

Det visste hon inte och det visste jag inte heller själv. Visste bara att självmordstanken ibland fladdrade omkring mig. Den hade röst och talade tydligt och jag svarade.

Tänk om du skulle just nu —

Nej, sa jag, det vill jag inte. Varför skulle jag göra det? Nej, jag vill inte.

Och jag försökte läsa eller göra något annat. Jag inbillade mig att rösten hade kropp och liknade en liten grå uggla med ögon svarta som mors svarta örhängen. Jag såg den aldrig men ibland tyckte jag, att jag kände de mjuka fjädrarna snudda vid kinder eller panna.

Tänk om du skulle just nu — det finns så många sätt —

Detta är skillnaden mellan de här åren och de föregående. Så fanns det också en röst men den sa: Nu falla de över dig! Nu slå de ihjäl dig! Den nya rösten ville, att jag skulle göra det själv. Den var svårare att undgå. Det hjälpte inte längre att springa till mor.

Engång far kom från Stockholm, gav han mig en gymnastikapparat, vars huvudsakliga beståndsdel var ett grovt, elastiskt rep. Strax jag fick se repet, tänkte jag: I det där kan jag hänga mig. Ugglan tänkte detsamma men lät någon tid förflyta, innan hon så sakta och försiktigt började.

Tänk om du skulle köpa en lampkrok —

Vad skulle jag göra med den?

Skruva fast den i taket i garderoben —

Jag köpte verkligen kroken och skruvade fast den i garderobstaket. Men jag sa till mig själv: Därmed har jag inte lovat att hänga mig! Dagarna gingo utan att jag tänkte vidare på kroken och till slut hade jag alldeles glömt den. Så en natt drömde jag, att jag skulle gå in i garderoben och leta rätt på någonting i en rockficka. Jag visste inte vad jag sökte, men jag befann mig i en förfärlig ångest och antagligen var det prästens dosa, som spökade. Jag trevade omkring bland kläderna. Plötsligt fick jag repet i hand; det hängde ned från taket och var fastgjort vid kroken. Var det inte värre än så! tänkte jag i drömmen. Jag steg upp på min lilla barnpall, band repet om halsen och sparkade omkull pallen. Repet var elastiskt, jag föll och slog huvudet i väggen. Men jag föll icke blott i drömmen utan också i verkligheten. Jag hade gått i sömnen! I sömnen satt upp repet och slagit det kring halsen! Lyckligtvis var det svårt att slå en ordentlig knut på det elastiska repet. Men nu blev jag rädd, tog repet och stoppade det i förstugans kamin som brann dag och natt. Kroken kastade jag ut genom fönstret. Följande morgon var hela våningen förpestad av bränt gummi. Jag måste tillstå att jag bränt repet. Men varför jag bränt det fingo de mig ej att bekänna. Självmord är en stor skam.

Åren gå. Vi pojkar i sjätte och sjunde spela vira och förspilla en dyrbar ungdomstid, som aldrig återkommer. Men vad ska vi göra när ingenting händer? Och vira är spännande. Dessutom äger varje yngling en viss äregirighet. Han vill vara fulländad i något stycke. En fulländad lärjunge kan han icke bli; Barfot själv säger oss under en logiktimme, att en fulländad lärjunge, om en sådan tänktes existera, vore en contradictio in adjecto, ett logiskt oting. Däremot kan man bli en fulländad viraspelare. Och vira är svårt! Det ligger icke ringa ära i att vara en fulländad viraspelare. Vi pojkar i sjätte och sjunde, som länge lidit olidligt av terminernas längd och månadernas och dagarnas och timmarnas, upptäcka plötsligt att livet är knappt

tillmätt för den som vill hinna sitt mål. Eftermiddagarna räcka inte till. Vi nödgas anlita de officiella lärotimmarna. Vi välja matematiktimmarna, ty dels äro de många, dels är spel nära befryndat med den rena matematiken, dels skattar lektorn i matematik sitt lugn högt. Om jag ser något orätt — tänker han — så måste jag säga något, och om jag säger något, blir jag motsagd. Men nu finns det för en lärare ej större skymf än att bli motsagd. Motsägelse strider mot skolans innersta väsende. Det är en lärares plikt att aldrig bliva motsagd.

Gubben står vid tavlan, löser ekvationer. Nere i klassen sitta vi tre om tre och lösa viraproblem. Vi spela så ljudlöst som möjligt, ty vi vill icke störa eller såra någon. Men vira är upphetsande! Märkliga bud måste sägas med kraft. Aj fan, mumlar man efteråt och sneglar upp mot gubben vid tavlan. Han vänder sig inte om. Varför skulle han göra det? Nyfikenhet anstår inte en gammal man, som vet att matematikens lagar bestå, vad än som händer i fenomenens värld. Han lyfter handen med kritstycket, skakar den till milt hot och säger: Gossarna är väl riktigt uppmärksamma? Målbrottskören svarar. Jadå, lektorn kan vara alldeles lugn! Det är så intressant! — Ointressant är detta problem verkligen icke, medger gubben i en ton, som tackar för komplimangen. Den, som uppriktigt önskar fred och frid, får fred och frid.

Men vi pojkar i sjätte och sjunde älska icke friden. Vi spela vira, därför att spel är krig. När vi voro små, inbillade vi oss, att vi voro härförare, kejsare och statsmän. En gymnasist kan icke inbilla sig att han är kejsare. För att få en tillfredsställande och upplyftande syn på sin ställning, måste han dricka punsch. Varför händer ingenting? Då och då brinner ett hus, för resten mycket, mycket sällan. Och det förslår så litet. De små trärucklen brinna hastigt till grunden, och de stora stenhusen förefalla att vara eldfasta. Sedan Edeblad blivit chef för brandkåren, sker släckningen med vanvettig snabbhet. Det är slöseri. Ibland hjälpa vi pojkar till med släckningen. Då visar elden starka tendenser att sprida sig och vi bli skymfligen bortmotade. I skolan yppar sig icke minsta eldsvådetillbud, fast vi elda de svarta kaminerna röda. Ingenting händer och vi spela vira, därför att vi äro furstar utan land, härförare utan härar och tänkare utan tankar.

Jag, Ljung och Medardus vandra utmed ån. Där vandrar halva Wadköping, ty det är den första solsöndagen i mars. Snön är schaskig; isen lucker och sörjig. Vi gå och undra, om vi inte ska få se något lik: det är den tiden då Wadköpingsån ger igen, vad vakarna tagit. Egentligen ha vi ett annat ärende. Vi äro kära upp över öronen i en ung, nygift fru. Hon är syssling till min mor och hette som flicka Elsa Battwyhl, numera Elsa de Lorche. Hennes man är mellan fyrtio och femtio och hur ska hon då kunna älska honom? Naturligtvis göra vi oss inga förhoppningar för egen räkning men det kan vara tillåtet att titta på henne. Och det är särskilt intressant därför att hon är nygift. Man gör sig vissa föreställningar. Dessutom ska vi se efter om hon har hål på strumpan. Det hade hon i går, då Medardus gick efter henne på Storgatan — ett litet runt hål strax ovan kängskaftet.

Vi möta henne och mannen, vi hälsa och vi rodna. Vi passera förbi och komna på lämpligt avstånd, kommenderar Medardus: vänd! Vi göra en helomvändning, som skulle ha fröjdat kapten Edeblad, och följa paret i spåren. Men vi får ingenting för vårt fjäsk; hålet är borta, fru de Lorche har bytt strumpor. Äsch ja, det är ju söndag, säger Ljung, det glömde vi. Medardus kommenderar ånyo vänd och vi göra åter en helomvändning med schvung.

Plötsligt stå vi framför en flicka, som vi inte känna och som följaktligen ej kan vara någon Wadköpingsbo. Medardus har för stark fart och råkar få flickan i famn. Hon gör inte något försök att komma loss utan tyckes trivas gott. Medardus visar nu prov på sin erfarenhet och rådsnarhet. Han bjuder henne på kaffe. Vi ska alla fyra gå till utvärdshuset Kupan, där det finns krypin, särskilt avsedda för skolans lärjungar. För att icke väcka skandal bör flickan gå några steg före oss. Icke efter ty då kan hon fastna i flickjägares garn. Wadköping är en stad, full av farligheter. Flickan funderar, säger:

Till Kupan kan jag inte gå för jag är stadd i tjänst där från den första april. Men nu går jag hem till logit.

Hon går och vi följa. Vårt företag är i hög grad syndigt men i ännu högre grad farligt. Jag har samvetsbetänkligheter; och jag är rädd för vad som komma skall. Men jag är ännu mera rädd för att vara rädd. Att smita då flickan förtroendefullt traskade före oss, skulle ha varit en feghet. Redan detta att icke gå vid hennes sida genom Wadköpings gator den första solsöndagen i mars är en feghet. Jag går i kapp henne och öppnar ett samtal. Medardus följer mitt exempel, Ljung håller sig alltjämt bakom.

Detta är min första seglats till Pafos ö. Det ligger ingen glans över den, intet jubel. Rasslet av klackarnas klamp i den sandiga, smutsiga snöskorpan får ersätta cittrors och cymbalers ljud. Mitt hjärta är tungt och oroligt. Men vårvinden skjuter på, pressar mig framåt. Jag skulle önska, att den sloge om och förde mig till den hamn där min mors förklädesband är hamnvimpel. Men den slår inte om. Vi möta bekanta i tjogtal. Jag hälsar, Medardus hälsar, flickan pratar och skrattar. Hon kunde åtminstone ha hållit sig litet tystare! Medardus vill undvika Stortorget. Varför det? säger jag och vi styra tvärsöver det oändliga torget. Emot oss komma tre personer, två herrar och en dam alldeles som vi. Damen är Elsa de Lorche, herrarna hennes man och min far. Medardus sluter sig plötsligt till Ljung. Jag hör några hesa viskningar bakom mig. Jag aktar intet. Jag går tätt förbi de tre, i det jag artigt hälsar. Elsa de Lorche småler mot mig men kan näppeligen dölja sin förvåning. Far rodnar! Jag går som en drucken, den där med uppbjudande av sina yttersta krafter bevarar sin hållning. Rör vid honom och han faller. Ingen rör vid mig.

Äntligen komma vi in på gården, där flickan har sitt logi. Det är plåtslagarens gård, densamma där jag i en dimmig forntid red på kyrktuppen. Vi stiga in i ett kök och flickan bjuder på kaffe. Hon heter Sonja och är från Arboga. Hon undrar, om vi varit på stadshotellet i Arboga. Där äter en löjtnant och han har behandlat henne på ett allt annat än oklanderligt sätt. Sen dess har hon inte varit så noga med sig själv. Medardus fördömer kraftigt löjtnanten och jag instämmer. Vi bli upprörda över denna lymmels beteende mot en stackars flicka och på våra långa gymnasistben trava vi upphetsade omkring i det trånga köket; en stol vältes och en kaffekopp slås ut. Sätt er! uppmanar flickan, trycker ned Medardus på en stol och sätter sig i hans knä. Hon förklarar att hon alltid avskytt militärer, därför att de äro högfärdiga, obildade och hårdhänta. Däremot kan hon inte förneka sin svaghet för bildade pojkar med mörka ögon och en liten, liten svart mustasch. Och hon kysser Medardus på den lilla svarta mustaschen, vänder sig sen med ett belevat leende till mig och säger att blåögda pojkar utan mustasch är likaså bra om inte ännu bättre. Så erinrar hon sig tydligen att vi äro tre, men inför Ljungs uppnäsa, fräknar och rävperuk nöjer hon sig med att kasta en slängkyss. På oss börjar hennes uppträdande verka falskhet och förställning. Än sen? Hur många gånger ha vi inte sagt oss själva och varandra, att kvinnan är falsk? De sentimentala ungdomsdrömmarna ha vi för längesen förjagat. Men vad vi nu skulle vilja veta, det är hur vi ska bära oss åt. Min ovisshet plågar mig särskilt därför att jag tror Medardus vara i besittning av en erfarenhet, som jag själv saknar. Jag beslutar att göra precis som Medardus. Men Medardus gör ingenting. Den spännande händelsen sinar ut. Flickan gäspar. Så reser hon sig och säger:

Ja då går jag väl in i kammarn då.

Hon försvinner. Ljung reser sig och går mot dörren. Vart ska du gå? Ljung mumlar: Det var ett djäkla uselt kaffe, jag mår illa. Han går. Vid alla kritiska tillfällen räddar sig Ljung genom att må illa. För Medardus och mig duger icke dylika svepskäl. Men jag önskar, att Medardus måtte följa Ljung, ty i så fall skall jag ögonblickligen följa Medardus. Kanske tänker han på samma sätt om mig. Vi bevaka varandra och jag tycker mig se att han lättar lite från stolen. Då reser jag mig, då reser han sig. Vi gå mot utgången men i dörren möta vi en gumma. Ofrivilligt störtar jag tillbaka bakom spisen. Ty gumman är madam Klang, vår skurgumma. Jag borde ha tänkt på det förut, eftersom jag vet att hon bor i plåtslagarns gård. Nu är det för sent. Gumman säger:

Nej si, nej si, har Sonja fått främmande mitt på blanka söndan? Ja det är som jag säger, att söndag eller vardag men nog är man människa hela veckan. Sonja har gått in i kammarn kan jag tänka för att rusta sig

lite.

Nu upptäcker hon mig och förstummas för några ögonblick; så börjar hon med ännu lenare röst:

Nej si, nej si, är det inte själva herr Love! Det var änna som en överraskning att han är så vuxen och duktig redan.

Det gläntas på kammardörren, ett naket ben sticker ut och jag ser en skymt av gudinnans leende ansikte. Jag befinner mig i en ohygglig spänning. Det förefaller mig, som om de ville stänga in mig i ett alltför trångt rum. Jag kan inte andas. Med blicken söker jag hjälp hos Medardus. Han gör en rörelse med huvudet, pekar på gårdsdörren. Jag stiger fram från min vrå vid spiseln. Då tror gumman att jag tänker mig in i kammaren och gripen av en plötslig skräck, hugger hon tag i mig och säger:

Nej söte lille Love det går nog inte an! Får direktören nys om det, så slår han Love fördärvad!

Min olidliga spänning brast plötsligt i en sorts snyftning. Jag gav gumman en törn för bröstet, svängde om och trädde in till den fagra gudinnan, som föddes på Pafos, fostrades i Arboga och blev min i plåtslagargården vid Jordgatan i Wadköping.

För någon tid slapp jag ugglan; jag hörde inte vidare rösten säga: Tänk om du just nu skulle —

Det var en stor lättnad. Dylika tvångsföreställningar äro i och för sig en svår plåga. Därtill kom att jag i själ och hjärta betraktade självmord som någonting ytterst skamligt. I själ och hjärta! Jag erkände det aldrig. Tvärtom var jag angelägen att inför andra prisa självmord som en modig handling.

Jag tycker att det är en feg handling, sa mor. Vartill jag i överlägsen ton genmälte:

Det beror på, att mamma inte vet hur det går till. Mamma tror att det sker så där hux flux. Men så är det inte. Man måste förbereda sig i åratal och då gäller det, att inte vara feg.

Emellertid slapp jag ugglan för någon tid och det var kanske Sonjas förtjänst. Jag, Ljung och Medardus spelade icke längre vira. Vår tid, våra kontanter och vår list åtgick till att skaffa Sonja allahanda förnödenheter och lyxartiklar. Vi älskade henne utan att veta det. Vi älskade henne, därför att vi beskyddade henne. Till oss själva och varandra sa vi förklarande: Det är ju en vanlig slinka, men det är i alla fall synd om henne.

Glädjen blev inte lång. Sonja flyttade till utvärdshuset där värden, herr Markurell, höll henne i strama tyglar. För att åtminstone få träffa henne, drucko vi hans iskällardricka, tills vi fingo kolik. För resten stannade hon endast några dagar hos herr Markurell. Hon fick smörj med käpp och flyttade. Vi ville, att hon skulle stämma Markurell men hon sa:

Skulle man stämma var karl som slår en, så bleve det aldrig annat. Nej nu far jag till Arboga, för där har jag fästman och det är ändå det bästa!

Hur detta sårade oss! Vi hade ingen anledning att göra oss höga föreställningar om hennes dygd. Men att äga en riktig fästman och likväl ha så mycken kärlek över för en svartögd pojke och en blåögd pojke och en pojke med uppnäsa, det överträffade allt vad vi visste om uselhet. Utan ord och avsked drogo vi oss tillbaka. Hon kunde gärna fara! Men knappt hade hon det gjort, förrän vi ångrade oss. Kunde stackarn hjälpa att hon var så usel? Och var hon ensam om det? Hade inte Medardus i hökarhustruns allt varmare kyssar bevis för att det fanns stor uselhet, där man minst borde vänta det? Och berättades det inte åtskilligt annat om åtskilliga andra i Wadköping? Nu hade vi kanske gjort henne förtvivlad genom att stumma och kalla draga oss tillbaka utan ord och avsked. Dylika flickor ha svårt att bära människors förakt. Vem vet, vad hon kunde

taga sig till? Vi kunde få hennes liv på vårt samvete. Hur som helst så hade vi burit oss tarvligt åt mot en flicka, som visat oss väldigt mycken vänlighet. Ty det hade hon!

Saknaden växte och skärpte vår ånger. Vi beslöto att göra henne ett besök i Arboga. För att erhålla nödiga medel till resan för oss alla tre, slaktade jag min sparbössa. Den var inte fet men inte heller mager och jag såg mig i stånd att köpa henne en vacker guldbrosch hos Gawenstein. Medardus skulle ge henne en guldnål, som han fått av gudmor Utter. Ljung köpte likaledes hos Gawenstein för 1: 50 en liten bur med en kanariefågel. Vi avrådde honom från denna gåva, men Ljung var envis som synden. Han sa:

Alla flickor tycker om kanariefåglar. Det är det bästa de vet. De sjunger för dom, när dom är ensamma och kusliga.

En söndagsmorgon anlände vi till Arboga med våra gåvor. Vi kände icke hennes adress utan måste fråga en konstapel efter en flicka, som hette Sonja och som nyligen varit i Wadköping. Lyckligtvis voro dessa kännetecken till fyllest och han gav oss adressen. Hon bodde i ett litet litet hus vid en bakgård. Vi tittade in genom fönstret. Där satt hon mycket riktigt tillsammans med en gubbe och en gumma. Mitt hjärta flammade upp och jag ville knacka på rutan, men Medardus höll mig lyckligtvis tillbaka.

Är du dum! sa han. Vad skulle vi säga åt föräldrarna att vi är för ena?

Jag gav honom rätt. Vi väntade tåligt på gården. Då och då smög jag mig fram till fönstret och tittade in. De sutto som förut. Ibland trodde jag att Sonja såg mig fast hon inte vågade ge mig något tecken. Vad mig beträffar, så blev jag för varje titt allt hetare om huvud och hjärta. Jag tänkte att jag kanske ändå till slut skulle gifta mig med henne. När vi väntat en timme eller så omkring, kom hon ut jämte de gamla. De hade psalmböcker i händerna och voro kyrkklädda. Vi hade gömt oss i en vedbod och sågo dem tåga i väg.

Nu blev tiden oss lång. Antagligen hade de gått i högmässan, som slutade först klockan ett. Klockan tre gick vårt tåg. I gynnsammaste fall skulle vi få en helt kort stund, vi skulle inte hinna mer än hälsa, kanske ge henne en kyss och gå. Missmodiga drevo vi omkring i staden. Arbogaborna undrade, vad vi voro för ena och särskilt undrade de över Ljung och hans bur. Barn började följa oss i spåren. Vi smeto åter in på gården och gömde oss i vedboden. Äntligen återvände Sonja och de gamla. Vi måste i alla fall giva henne ett tecken. Jag ställde mig i vedbodörren och hostade. De gamla stirrade förvånade på mig men Sonja gav mig icke en blick. De gingo in och vi voro nära att förtvivla. Då kom hon ut, såg sig omkring och gick mot vedboden. Hon steg in och stängde dörren. Det var halvmörkt därinne.

Jag gick emot henne för att ta henne i famn. Hon gav mig en rungande örfil. Så fick Medardus en, så fick Ljung. Men hon nöjde sig inte med det; hon tog ett vedträ och började klå på oss. Vi kunde inte försvara oss, vi voro lamslagna. Hon lät oss emellertid veta, varför vi fingo detta mottagande. I dämpad men hätsk ton frågade hon oss, hur vi kunde vara så tarvliga att chikanera en hederlig flicka i hennes hem! Hon gav oss de allra fulaste namn och tillmälen. Slutligen orkade hon icke mer, varken slå eller smäda. Vi tego alltså alla fyra och jag för min del skalv i hela kroppen så att jag måste sätta mig på huggkubben. Medardus hade bevarat sin värdighet bättre än jag; kanske hade hans illusioner varit svagare än mina. Men hans hjärta var fullt av bitterhet och besvikelsens högtidlighet. Han räckte Sonja nålen, sägande:

Kanske att fröken Sonja ändå vill mottaga den här nålen som ett minne av några angenäma dagar i Wadköping?

Medardus’ hållning väckte min livligaste beundran och jag sprang upp från kubben. Jag tyckte mig se ett nytt ljus i den dunkla vedboden. Genom ädelhet skulle vi besegra henne! Hon tog nålen och synade den:

Det är väl kattgull?

Medardus log och hon måtte ha upptäckt kontrollen, ty hon stack nålen i livstycket. Men hon var ingalunda förmildrad.

Angenäma dagar! väste hon. Ska det vara angenämt att ha tre såna där snorgärsar hängande efter sig! Å fy sjutton! Pojkvalpar är det värsta jag vet!

Nu svällde plötsligt mitt hjärta av hat och sorg. Jag trädde fram och räckte henne broschen, i det jag yttrade:

Vi hade hoppats att Sonjas stora vänlighet mot oss inte bara var förställning.

Och jag försökte lägga all tänkbar smärta och all tänkbar ironi i det enda lilla ordet — bara! Vare sig det var ordets vikt och fullödighet eller broschens som verkade, så tycktes hon vekna. Hon gav mig en rätt vänlig blick och mumlade:

Jag har inte sagt annat än att ni pojkar var rätt hyggliga mot mig —

Då förstörde Ljung allt! Han stack fram buren, sägande:

Om det skulle bli ensamt och kusligt för Sonja, så kan den här kanske vara lite trevlig att ha.

Under det att han höll sitt lilla tal, gjorde han förfärliga grimaser. Hon borde ha vetat att dessa grimaser hos Ljung antydde djup rörelse. Men hon trodde, att han drev med henne. Ty vad skulle hon göra med buren? Och hur skulle hon kunna säga åt sina föräldrar, att hon hittat en kanariefågel i vedboden? Och varför skulle en så grann flicka som hon någonsin få det ensamt och kusligt? Hon ryckte till sig buren och kastade den i ansiktet på Ljung. Han fångade den och sprang. Då vände hon sin vrede mot oss och bombarderade oss med vedträn. Även vi togo till flykten. Det var ingenting annat att göra.

Vi hade ingen anledning att skryta med Arbogaresan; vi sökte begrava den i stillhet. Likväl gav den upphov till en äkta Wadköpingstragedi, liten och stor på samma gång, futtig, hemsk och ofrånkomlig.

Det ringde på förstudörren och mor själv gick och öppnade. Där stod gudmor Pflöke.

Det är den stackars fröken Pflöke, sa gumman, som elakheten berövat förståndet. Det är den stackars fröken Pflöke! Kan hon få komma in och vila lite?

Mor kunde inte säga nej. Gumman fick kakor och vin. Hon sa:

Jag har gått den långa vägen enkom för att berätta någonting riktigt tråkigt.

Ja varför eljest? sa mor. Men håll nu för en gångs skull tand för tunga!

Jag har inga tänder! grinade gumman. Och för resten är det en riktigt tråkig händelse. Love var förleden söndag i Arboga och hälsade på en slinka, som varit uppasserska hos Markurells.

I första häpenheten utbrast mor:

Det är inte sant! Vem har sagt det?

Gumman reste sig för att gå och mor var glad att bli av med henne. Men i förstugan stannade gudmor Pflöke och började viska.

Jag har hört det av fröken Leontin. Det är en elak människa. Akta sig för fröken Leontin! Hon säger stygga saker om Love.

Så gick gumman. Mor brydde sig inte om skvaller och gjorde mig icke ens några frågor. Men till gudmor

Utter sa hon:

Om du träffar den där fröken Leontin, så kan du gärna hälsa henne, att hon ska låta min gosse vara i fred. Vad han gör eller inte gör, angår henne inte.

Gudmor Utter framförde hälsningen.

Fröken Leontin var en liten beskedlig människa, grå och skygg som en mus, ödmjuk så att det äcklade oss pojkar. Hon bodde i en stor grå träkåk vid Skolgatan och hade hushåll för fjorton pojkar och sin bror, adjunkten Leontin. Hon bar ständigt en torgkasse på armen och dignade under kålrötter och andra rötter och luktade sill. Då och då gjorde hon konkurs; hennes liv var ständigt brådska och besvär. Hur skulle hon haft tid att springa med skvaller? Även om hon vågat och velat.

När hon fick mors hälsning blev hon översiggiven och skyndade strax till gudmor Pflöke. Medardus i sin vindskupa hörde de båda gummorna gräla och gråta en halvtimmes tid. Fröken Leontin avlägsnade sig snyftande och gudmor Pflöke ropade efter henne:

Var inte elak mot stackars Pflöke! Då hämnas Gud!

Kort därpå fick far besök av herr Gawenstein.

Herr direktör, sa Gawenstein, jag kommer i ett mycket delikat ärende. För någon tid sedan köpte unga herr sonen en vacker guldbrosch av mig. Den har han ärligt betalt. Men jag kan säga herr direktören att den broschen fick han extra billigt, emedan jag trodde att den skulle pryda en moders barm. Därför fick herr sonen den extra billigt. Jag är själv fader och har ett hjärta. Nu kommer den gamla fröken Pflöke till mig och berättar att broschen blivit en gåva till en slyna i Arboga. Det är icke en moders barm, herr direktör! Nu frågar jag mig själv: vad är rätt och riktigt? Bör jag vara affärsman och ingenting säga? Eller bör jag vara far och underrätta herr direktören om den fula historien? Vad är rätt och riktigt herr direktör?

Nåja, sa far, herr Gawensteins samvete tycks ju redan ha besvarat frågan. Men lyd mitt råd — tro aldrig gumman Pflöke!

Alldeles riktigt, medgav herr Gawenstein, gamla fröken Pflöke är en stor lögnerska. Och jag skulle icke ha trott ett ord, om hon icke hört den fula historien av fröken Leontin. Herr direktör, fröken Leontin är fattig men sannfärdig. Och märk nu, herr direktör! Hos fröken Leontin bor ynglingen Ljung, som är herr sonens bäste vän. Jag vet detta, ty min son har också äran att vara herr sonens vän. Ser nu herr direktören, huru allt bestyrker den fula historien?

Drag åt skogen! röt far, vars tålamod aldrig var långt. Herr Gawenstein drog sig sårad tillbaka, sägande:

Javäl, herr direktör. Men en slyna är icke en moders barm. Och jag säger än engång: han fick den extra billigt!

Far tog mig i förhör. Jag erkände utan vidare att jag skänkt broschen åt en flicka, som varit uppasserska hos Markurells. Far frågade plötsligt om det var den flickan, som han sett i mitt och Medardus' sällskap en viss söndag. Jag jakade. Blodet sköt upp i huvudet på far och jag såg att vreden var svår.

Såna dumheter! utbrast han. Men han behärskade sig. Jag var tabu. Efter de fem reglade dörrarnas dag hade en okänd makt fridlyst mig. Fars vrede måste söka sig ett annat föremål. Han sände en vaktmästare att hämta fröken Leontin. Inom en kvart infann hon sig, flämtande och uppskrämd. Och far var fruktansvärd.

Vad är det för satans skvallerhistorier ni sprider ut om min pojke! röt han. Fröken Leontin tryckte sig in i dörrvrån, hackade och stammade. Till sist fick hon fram:

Det är inte jag, det är fröken Pflöke.

Det är ni båda ihop, avgjorde far. Men hör nu på, vad jag säger er! Får jag höra, att dylika historier sprids om min pojke, så anmäler jag er ögonblickligen för polisen! Har ni förstått?

Förtvivlan ger mod och fröken Leontin utbrast:

Direktörn borde hellre anmäla fröken Pflöke!

Hon är otillräknelig, sa far.

Fröken Leontin mumlade:

Jag önskar, att jag också vore otillräknelig.

Hennes bön blev hörd.

Allt detta tilldrog sig på vårkanten. Sommaren kom och vi flyttade ut på landet. Där gick jag och larvade mellan de sommarvita molnen och den sommargröna jorden och inbillade mig att jag var utsedd till kejsare i ett fjärran rike. Men till något helt annat var jag utsedd.

Gudmor Pflöke singlade och vinglade som en mörkgrå ful fjäril härs och tvärs över de sommartysta gatorna, tisslade och tasslade. Tre gossar från skolan har besökt en slyna i Arboga. Vem har sagt det? Fröken Leontin!

Alla människor visste, att gudmor Pflöke var den största bland lögnerskor. Men det gick de övriga Wadköpingsborna som det redan gått gubben Gawenstein — de trodde inte på fröken Pflöke men de trodde på fröken Leontin. Var hon inte en liten beskedlig och sannfärdig människa? Sprang hon nånsin med skvaller och lögn? Och måste inte hon, som var fostermor till fjorton skolpojkar, bättre än någon annan känna skolans hemligheter? Jo visst! Så mötte de fröken Leontin och sa:

Hur var det egentligen med den där fula historien?

Fröken Leontin svarade:

Jag känner varken den historien eller några andra. Jag har ingenting sagt. Fröken Pflöke ljuger.

Vi förstå nog, sa Wadköpingsborna, att fröken vill försvara sina pojkar. Men nu är historien i alla fall ute. Det är bättre att tala om riktigt hur det var. Vi ska inte föra det vidare!

Fröken Leontin smög sig undan utan svar. Hon kunde inte gärna upprepa samma sak ideligen. Hon gick bakgator och smygvägar för att undgå sina plågoandar. De skarpsynta och skarpsinniga lade märke till detta. Någonting måste ligga inunder denna skygghet. Den beskedliga människan hade pratat bredvid mun och nu ångrade hon sig. Hon gjorde klokare i att vara fullt uppriktig, ty det var en ful och farlig historia.

De Wadköpingsbor, som nödgades stanna i staden över sommaren, roade sig med att spinna på denna lintotten. Den stackars Sonja blev en hetär i stor stil. Hon hade tjusat oss alla och vi pojkar i sjätte och sjunde hade samtliga njutit hennes gunst. Än värre! De tre ynglingar vilka en söndagsmorgon avrest till Arboga försedda med rika skänker, hade icke handlat på eget bevåg. De hade utsänts av sina kamrater för att förmå den sköna hetären att återvända till Wadköping instundande hösttermin. En skandal utan like! Och sagesmannen? Gumman Pflöke. Hon ljuger ju? Visserligen, men hon har hört det av fröken Leontin!

Historien i denna version nådde adjunkten Leontins öron. Han var en stor och lugn och fredlig karl men denna skandal gjorde honom förvirrad. Han insåg, att det mesta var lögn och lögnerskan var hans syster.

Han drack hårt och funderade skarpt och sedan han det gjort, gick han hem och slog sina förfärliga nävar i bordet:

Vad är det du har spritt ut om pojkarna i sjätte och sjunde?

Varken dunkandet i bordet eller den gruvliga basrösten skrämde fröken Leontin. Ännu var hennes samvete rent; men hon var trött och hon svarade:

Ifall du säger ett ord till om den där historien, så går jag upp på vinden och hänger mig.

Vad gör du? frågade adjunkten.

Jag hänger mig. För jag orkar inte längre.

Då tiger jag hellre, sa adjunkten, men jag vet inte vad jag ska tro.

Tro vad du vill, svarade fröken Leontin, bara jag får vara i fred. Åtminstone här hemma.

Men det fick hon inte. Vaktmästaren, som hämtat henne till far, gjorde henne ett besök. Han var en god man och leddes av den renaste välvilja.

Det här går aldrig bra, sa han. Fröken hörde, vad direktörn sa och han håller ord. Nu talar varenda käring i stan om den där historien! Hur ska det bli? Fröken får lov att gå omkring till vänner och bekanta och ta tillbaka, vad hon kan ha sagt. Fröken är ju i grund och botten ingen elak människa och då kan hon väl göra så mycket som så.

Ja men vad ska jag säga?

Det hittar nog fröken på själv! Visa nu att hon inte är någon elak människa! Pojkarna ha ju inte gjort henne något ont.

Fröken Leontin började gå omkring i husen alldeles som gudmor Pflöke. Hon sa: Det är inte sant det där om pojkarna. — Varför har fröken då spritt ut historien? — Jag har inte spritt ut den. — Å, något har väl fröken ändå sagt? — Ja, något har jag kanske sagt; jag minns inte så noga. Men det är i alla fall inte sant. —

Jo, snälla fröken, nog är det sant! Så nu tjänar det ingenting till att ta tillbaka! Fröken skulle ha tegat från början.

Om allt detta visste jag ingenting. Men när jag, Ljung och Medardus träffades den första höstdagen i skolan, sa Ljung:

Kan ni veta! Vår gumma har blivit konstig. Hon går till alla människor och ber dem om förlåtelse.

Hon har blivit religiös, förklarade Medardus. Då gör de så där. Eller är hon konstig på annat sätt också?

Nej. Eljest ligger hon i som vanligt.

Vi tänkte inte vidare på saken och vad den fula historien beträffar, så hade Wadköping lyckligtvis tuggat musten ur den under sommarmånaderna. Vi hörde aldrig talas om den. Fröken Leontin mötte jag alltsomoftast, när jag besökte Ljung. Mig bad hon inte om förlåtelse. Förrän en dag vår husa sa åt mig, att någon ville tala med mig i köket. Det var fröken Leontin. Hon tog min hand och behöll den. Det tyckte jag inte om, ty hon hade klibbiga händer. Därför var jag angelägen att förlåta henne så raskt som möjligt. Men hon sa: Nej, Love kan nog inte förlåta mig. — Jo då, jo då! bedyrade jag. — Nej, jag har sagt så mycket ont om Love. — Det gör tant rätt i, sa jag, för jag är en stor slyngel. — Ja, men jag har sagt att Love stulit mina

silverskedar.

Va för slag! skrek jag och blev verkligen förbryllad. Hur kunde tant ge sig till att säga det?

Hon drog mig intill sig och viskade hemlighetsfullt i mitt öra:

Därför att jag är så elak! Man kan gå omkring både länge och väl och inte veta, hur elak man är. Men så kommer det! Man får upp ögonen, ska jag säga. Och då gäller det att be om förlåtelse.

Jag bedyrade att jag förlät allt och hon gick.

Och hösten mörknade från septemberdis till oktoberdusk och novembernatt.

Jag gick ofta till Ljung för att spela kort. Den stora grå träkåken vid Skolgatan sken grant i mörkret; alla fönster voro för jämnan upplysta, ty i alla rum bodde två eller tre pojkar. Ett enda fönster var mörkt; där bodde fröken Leontin själv. I förstugan ljöd beständigt ett surr från de många rummen, som voro fyllda med läxläsare och kortspelare.

En kväll kom jag redan i skymningen och vi började genast dunka med kortlapparna, jag, Ljung och Medardus. Rätt vad det var kom en annan pojke in till oss och sa:

Vet ni va? Jag tror att gumman är sjuk. Hon sitter i sin länstol och rör sig inte.

Ljung gick in till henne för att höra hur det var fatt. Han kom snart tillbaka och sa:

Det är ingen fara. Hon har ont i halsen. Hon är så hes, så hon får inte fram ett ljud. Men nu har hon lindat ett halft dussin strumpor kring halsen så att nu ska hon väl bli bra.

Vi spelade en timme och vi spelade två eller kanske tre. Plötsligt fick jag oro i kroppen. Jag gav korten åt en annan pojke och började ströva omkring i huset. Överallt var det sorl och stoj, läxrabbel eller kortdunk. Jag gick in i det enda tysta rummet. Där brann varken ljus eller lampa men gaslyktan utanför gav ett någorlunda starkt sken. Fröken Leontin satt i närheten av fönstret. Jag gick fram till henne och frågade hur hon mådde. Hon öppnade munnen men fick bara fram en väsning. Då frågade jag om vi inte skulle hämta doktorn. Hon slog avvärjande med handen. Så tog hon plötsligt min hand och höll fast den. Hon kramade den gång på gång och tycktes inte vilja släppa den. Hur länge ska jag stå här, tänkte jag och gjorde mig slutligen lös.

Jag återvände till Ljung och Medardus. Spelet fortgick och jag ställde mig bakom den pojken, som hade mina kort. Jag höll min högra hand på hans axel. Då säger Medardus:

Love, du har gjort dig illa. Du blöder.

Han pekade på handen. Jag lyfte den och synade den. Där fanns fem blodmärken. Jag vet inte hur länge jag stod och stirrade på dem, innan det gick upp för mig, att de voro märken efter fröken Leontins fingrar.

Hon hade skurit av strupen. Vi skyndade genast efter doktorn men blodförlusten var redan för stor och hon dog framåt morgonen. Naturligtvis voro vi pojkar djupt upprörda och inte minst jag. Och jag skulle bli ännu mera upprörd. Dagen därpå talade jag med Medardus om saken och jag sa:

Pojkarna i sjuan följer henne väl till graven; då tycker jag att du och jag också ska gå med. För hon var snäll och det var synd om henne.

Är du dum! sa Medardus. Ingen mer än brodern får följa henne. Hon är självspilling och ska begravas i stillhet. Det blir varken klockringning eller liktal eller sångt eller sådant.

Det kändes som om jag skulle kvävas. Men jag sa bara:

Blir det inte? Få se.

Jag gick till far och frågade, hur det förhöll sig. Jo, Medardus hade alldeles rätt. Då bad jag honom laga så att fröken Leontin fick en ordentlig begravning.

Nej, sa han, det varken jag kan eller vill. Vad skulle det också tjäna till?

Jaså, genmälte jag. Först ska vi ta livet av henne och sen ska vi inte ens ge henne en ordentlig begravning!

Vi! utbrast far. Är du galen pojke! Vilka vi?

Vi allasammans, hela Wadköping. Ingen människa tar livet av sig, om inte de andra människorna tvingar henne.

Det där begriper du inte! muttrade far barskt. Tala inte om saker, som du inte förstår.

Jag sa:

Men tänk! Att jag förstår!

Så gick jag till mor, viss att få medhåll. Men det fick jag inte. Hon sa:

Om vi varit så elaka mot den stackars människan som du säger, så borde vi ha tänkt på den saken förut. Nu är det för sent. Hur begravningen sker, kan vara likgiltigt.

Jag såg henne in i ögonen och frågade:

Skulle mamma tycka det, om jag toge livet av mig?

Det är inte fråga om det, undvek mor.

Men det var just det, frågan gällde. Jag gick till gudmor Utter. Hon var visserligen ingen betydande person i samhället, men när det gällde olyckliga stackare hade hon en underbar förmåga att tjata och sagga sin vilja igenom. Inte heller här fick jag medhåll.

Ack den stackarn, sa gudmor Utter, kunde hon yttra sin vilja, skulle hon nog be att få komma i jorden så obemärkt som möjligt. Det är ju i alla fall en skam att ta livet av sig.

Då brände vreden i mitt hjärta och jag kände mig främmande för alla människor. Men jag lovade att göra vad jag kunde för fröken Leontin. Hos Ljung och Medardus fick jag äntligen medhåll. Blommor skulle anskaffas i så riklig mängd som möjligt. Pojkar skulle uppbådas att bilda ett ståtligt följe. En sångförening skulle vidtalas att sjunga vid graven. Och det allra viktigaste — Medardus, som några gånger hjälpt ringaren att ringa skulle på ett eller annat sätt lista till sig tornnycklarna.

Att vinna ett tillräckligt antal pojkar för planen var inte svårt. Men samtliga sångföreningar vägrade. I skolan fanns det också en sångförening; den stod visserligen inte högt i rop, men det kunde inte hjälpas. Pojkarna började genast öva lämpliga sånger. Då fick rektor nys om saken. Han förbjöd oss. Förbjöd oss att följa kistan, förbjöd oss att sjunga vid graven. Det var lagstridigt. Och det var hans plikt att uppfostra oss till laglydiga medborgare.

Gott! tänkte vi. Men då gäller det att hålla upp ögonen! Herr rektor!

Den döda skulle lämna sitt hem klockan fyra. Då var det nästan halvmörkt. Vi samlades ett femtiotal pojkar

i huset och på gatan utanför. Blommor var det nog av. Jag gick in i likrummet. Där stod adjunkten och viskade med sin vän Barfot. Jag hörde honom säga: Det plågar mig mest, att det inte blir ringning.

Jag sa:

Det blir ringning.

Barfot slog mig ett hårt slag på kinden och viskade:

Det är bra pojkar! Men akta er! Rektor kommer inte att lägga fingrarna emellan.

De fortsatte att viska sinsemellan. Jag gick fram till kistan, vars lock ej var påskruvat. Då ingen såg mig, böjde jag mig ned och viskade:

Du och jag, din stackare! Vi ska visa dem, att vi inte tänker skämmas!

Locket skruvades på och kistan bars ned. Vi ställde upp oss. Då infann sig rektorn med anteckningsboken i hand. Han sa, att han skulle anteckna våra namn och att den som följde kistan äventyrade relegering. Jag svarade för alla: Är det så, ska vi genast avlägsna oss.

Vi skingrades. När likvagnen vek om nästa gathörn stodo vi där i god ordning och slöto upp efter kistan. Men rektorn hade sina aningar. Han kom gående efter oss och det är ju inte svårt att gå kapp ett likfölje. Han kom till min sida och frågade i dämpad ton, om jag var ledaren. I detsamma började kyrkklockorna ringa!

Jag sa:

Hör inte rektorn att klockorna ringa? Varför skulle då inte vi få följa kistan?

Han blev verkligen förbluffad och mumlade att han inte kunde begripa detta. Så sa han viskande:

Min gosse, jag har utfärdat ett förbud och jag måste ovillkorligen fordra att det efterkommes. Du borde inse, att jag inte kan handla annorlunda. Du borde inse, att det är svårt och obehagligt för mig. Men att jag måste.

Jag sa:

Det inser jag och vi vill inte göra det svårare för rektorn än vad som är nödvändigt.

Jag stannade och de andra pojkarna stannade. När likvagnen kommit på något avstånd, sa jag tili pojkarna: Rektorn låter sig inte bevekas. Vi måste skingras.

Så skedde. Men efter några minuter svängde likvagnen om hörnet till Kyrkogårdsgatan. Där stodo vi åter — som redan på förhand avtalats — och slöto upp efter kistan. Nu fingo vi gå ostörda ända fram till graven. Sångarna ställde upp sig. Med prästen — samme unge präst som jag förut omnämt — hade jag talat och han stod på vår sida. Han viskade till mig:

Men nu skulle ringningen upphöra!

Ack herr pastor, sa jag, Medardus vet inte hur länge han ska ringa. Han upphör inte förrän jag skickar ett bud.

Skicka då ett bud, viskade han och jag skickade en av pojkarna. Nu bars kistan fram till graven. Vi hade skaffat oss några bloss, dock icke många. Just då kistan skulle sänkas i graven upptäckte vi rektor som med stora steg nalkades. Jag sa till sångarnas anförare:

Nu måste ni sjunga!

Han höjde sin taktpinne och gossarna stämde upp. Då stannade rektorn och tog av sig hatten. Skenet från blossen blänkte på hans stora kala hjässa.

Och över den döda som skymfligen svikit sin plikt att leva ljödo pojkstämmorna:

Integer vitæ scelerisque purus —

Wadköping firade jul. Gudmor Holländer gav middagar. Gudmor Utter tassade i vintermörkret från det ena lysande rikemanshuset till det andra för att samla kärleksgåvor. Gudmor Pflöke höll sig inne. Vi pojkar i sjätte och sjunde hade listat ut, hur det egentligen förhöll sig med fröken Leontins död. Rättvisan krävde ett avsevärt straff men Medardus höll sin mäktiga hand över gudmor Pflöke sägande alldeles som far: Hon är otillräknelig.

Då ska hon spärras in! genmälte vi andra. Och så snart någon av oss såg skymten av gumman, sprang han kapp henne och sa hövligt men bestämt: Nu ska stackars gamla fröken Pflöke genast vända och gå hem.

Stackare mig! gnällde gumman. Varför ska jag gå hem?

Annars händer någonting mycket, mycket obehagligt! Felet är inte mitt, men jag råder fröken Pflöke att fortast gå hem!

Gumman blev rädd och singlade in i sin kåks mörker. Engång mötte jag henne och gjorde som de andra, fast jag egentligen var rädd för gudmor Pflöke. Men vi hade tummat på det! Dock, den gången blev gumman sin väktare övermäktig; hon sa:

Att herr Love har hjärta att skrämma en gammal gumma! Vet han inte hur olycklig hans stackars mor är? Det vet annars hela stan.

Jag tog till flykten för att slippa höra en eller annan otäck lögn. De andra pojkarna voro emellertid mindre känsliga och gumman hölls inspärrad några veckor. Sen tröttnade vi och glömde hela saken.

En dag fick jag ett bjudningskort, på vilket fru Holländer anhöll om äran att få se herr studeranden Ludwig Arnfeldt som sin gäst. Jag gömde kortet i min plånbok men råkade som oftast tappa det, när jag var samman med kamrater. Då sa jag: Å, ja visst! Jag får inte glömma att jag är bortbjuden! I den tidens Wadköping måste man ha tagit studenten för att få sitta till bords med de stora vid högtidliga tillfällen. Orsaken till min tidiga upphöjelse var den, att gudmor Utter måste ha en kavaljer; och gudmor Utter, som aldrig talade om annat än de fattiga och deras elände, var en skräck för de glada gästerna. Mig skrämde hon ej.

Det året var det modernt med redikyler och damerna släpade dem med sig överallt och vid alla tillfällen. Naturligtvis var det eleganta tingestar av siden och spetsar. Men det första jag såg i fru Holländers förstuga, var min bordsdam, som just skulle stiga in i salongen med sin gamla fula slitna arbetspåse tryckt mot magen. Det gick min ära för nära och jag tiggde och bad, att hon skulle lämna den i förstugan.

Det kan jag inte, sa gudmor Utter. Var ska jag då stoppa käx och konfekt och annat? Min mage tål inte sånt, ser du, men jag känner magar, som, tåla.

Och hon steg in med sin fula påse.

Idén tilltalade mig, men jag tyckte att man inte skulle nöja sig med käx och konfekt. För att få stil på det, borde man taga hela middagen, möjligen med undantag för soppan. Jag smet in i skänkrummet och tog en tom käxburk och några blad smörgåspapper. I den tomma salen, där det festliga bordet stod dukat, fann jag

med tillfredsställelse att kuvertet till vänster om mitt bar fru Edeblads namn. Hon var känd för sin otroliga godhet och ännu otroligare dumhet. Allt artade sig bra. Jag lade smörgåspapperen under min tallrik och ställde lådan under bordet.

Naturligtvis kunde jag efter middagen ha fått min låda rågad i köket. Men det krävde icke skicklighet och erbjöd ingen spänning. Däremot var det spännande att inför trettio eller fyrtio par ögon med en taskspelares färdighet låta rätt efter rätt oförmärkt hamna i lådan. För att icke dö hungerdöden under min samaritanska verksamhet åt jag glupskt av smörgåsbord och soppa. Så började föreställningen. Gudmor Utter hjälpte mig med nit och skicklighet; hon skulle ha hjälpt mig att stjäla kyrksilver, om det blott kommit hennes fattiga till godo. Fisken klarade vi fint, likaså det blandade köttet, likaså mellanrätten, likaså steken. Jag lät bjuda mig två gånger av varje rätt och tog kolossala portioner. Fru Edeblad åsåg min hantering, först med ett oförstående löje, så med undran, till sist med förskräckelse och ömkan.

Kära Love, viskade hon djupt bekymrad, får du inte äta dig mätt hemma?

Jag viskade tillbaka:

Nog får jag men jag törs inte. Köksan hatar mig och lägger gift i maten åt mig. Därför gör jag så här när jag är borta, och sen reder jag mig några dagar. Men snälla tant, tala inte om det, för då är jag såld.

Å det var det värsta! mumlade den stackars fru Edeblad och jag slyngel suckade och sa:

Ja, köksor kan vara elaka, när de är på det humöret!

Fru Edeblad grubblade och glömde att äta. Efter en stund viskade hon ånyo:

Men kära Love, varför avskedar inte mamma den rysliga människan?

Jag svarade sorgset:

Det är en hel tragedi det, tant! Mamma vill nog avskeda henne, men hon får inte för pappa. Han är blixt kär i människan.

I den fula gamla ragatan! utbrast fru Edeblad högt.

Tssss, sa jag, för all del tant! Tänk på mamma!

Vi sågo båda på min mor, som satt ett stycke ifrån oss. Och jag hajade till! Skrattlusten, som varit nära att spränga alla dammar, sjönk plötsligt till botten. Mor var alldeles blek och i pannan mitt mellan ögonen fanns en djup rynka. Jag har sett den rynkan i mors panna kanske fem eller sex gånger i mitt liv; och jag tror att denna gång var den första. Jag tänkte: Se så där! Nu har mamma upptäckt mig och nu är hon förfärligt ond. Fattas bara att pappa också sett mig!

Far satt vid samma sida av bordet som jag och jag måste böja mig fram för att kunna se honom. Med hans lynne var det ingen fara! Tvärtom har jag väl aldrig sett honom så uppspelt, strålande och skälmaktig som just då. Han blev mig varse och ropade genom glammet:

Nej se herr Love! Kanske monsieur vill skåla med oss?

Han höjde sitt glas och hans dam tog också sitt och vände sig mot mig med det vackraste leende. Fru Elsa de Lorche var vid den tiden inte njugg på leenden. Och hennes leenden voro alltid mycket, mycket vackra. Jag skålade. Gudmor Utter viskade till mig: Pass på, nu kommer efterrätten! Tag mycket av den! Jag sa:

Nu vill jag inte mer.

Jag hade en känsla av, att olyckan stod vid dörren. Den känslan hade jag endast alltför ofta och den blev mycket sällan sannspådd. Mors ansikte skrämde mig. Jag hade en ohygglig visshet att någonting förskräckligt skulle hända. Men ingenting hände. I varje fall kom det icke till min kännedom.

Efter middagen kunde gudmor Utter inte ty sig, förrän hon fått min välfyllda låda i handom. Kaffet drack hon i förstugan med ytterkläderna på och skatten under armen. Jag frågade, vem som skulle begåvas. Hon svarade: Stackars gamla fröken Pflöke! Då blev jag djupt förbittrad! Skulle Pflökan smörja kråset med min goda middag? Hade hon inte vållat fröken Leontins död? Hade hon inte många andra nedrigheter på sitt samvete? Hade hon inte sagt att min mor var olycklig? Visste inte gudmor Utter, hur genomelak Pflökan var?

Kära Love, svarade gudmor Utter och höll lådan hårt tryckt till sitt bröst. Tror du verkligen att den gamla stackarn har det roligare och bättre, därför att hon är elak?

Gudmor Utter var och förblev omöjlig!

Mitt i jullovet fick Wadköping besök av baron Cederfelt — han, som väckt fars synnerliga harm genom att sluta sig till Frälsningsarmén. Han hade verkat ett år som missionär i Indien och nu skulle han skildra sina upplevelser i stora skolsalen. Far gick dit och tog mig med. Herr och fru de Lorche voro också där och vi satte oss bredvid dem. Cederfelt talade som om han avlagt rapport, korthugget och torrt. Han var mörk som en mulatt i ansiktet och såg mycket ståtlig ut. Far viskade till fru de Lorche: Sämre föredrag har jag sällan hört! Hon log och svarade: Men jag svaga kvinna börjar redan bli omvänd. Han är ju vacker som en ung gud!

Efter föredraget gingo herr och fru de Lorche, far och åtskilliga andra fram för att hälsa på Cederfelt. Jag såg, att han blev särskilt glad, när far skakade hand med honom; men jag såg också, att far hade sitt elaka löje i mungipan.

Vet du vad, Cederfelt, sa far plötsligt och hela sällskapet ryckte till. Vet du, vad jag hela tiden suttit och tänkt på? Jo, att du har en viss likhet med den underbart sköne romerske kejsaren Nero.

Hur så? frågade Cederfelt kort. Far svarade:

Även i dig har en stor skådespelare gått förlorad. När du talar om din mission, tror man faktiskt hela tiden att du menar allvar.

Den lilla fru de Lorche började skälva som ett asplöv; hon drog sin man nervöst i armen, men han tittade upp i taket och låtsades om ingenting. Cederfelt svarade så lågmält att det knappt hördes:

Skulle du inte vid närmare besinning vilja ta tillbaka vad du nu yttrade?

Ta tillbaka? upprepade far och höjde ögonbrynen. Senterar du inte komplimangen? Låt mig då säga: Skådespelaren i dig har ingalunda gått förlorad. Han sköter sig förträffligt.

Och far svängde om på klacken och gick följd av mig, som bara väntade, att Cederfelt skulle kasta sig över oss bakifrån. Det gjorde han inte. När vi kommo hem, berättade jag alltsammans för mor, under det att far hörde på. Jag tror att far var en smula stursk över sin bravad. Mor sa endast: Det var elakt!

Kan inte hjälpa det! genmälte far högdraget. Jag tål inte hyckleri i någon form.

Mor såg plötsligt upp från sitt arbete.

Verkligen? sa hon. Det visste jag inte.

Få ord och små ord. För mig ett piskrapp. Jag rodnade upp över öronen och smög mig ut.

Sent en kväll låg jag i min säng och läste. Antagligen Dickens som på den tiden var min favorit. Far och mor voro borta på någon av de oändligt många och långa julmiddagarna. Så hörde jag dem komma och jag släckte ljuset. Mor brukade se efter, om jag sov, och banna mig ifall jag låg och läste för länge. Alltså ämnade jag ligga, i mörker tills det blev tyst i huset. Men mor kom inte. Jag hörde dem tala i salen och jag var nära att somna. Då hörde jag i halvsömnen en ny röst, alldeles ny. Den var djup och mörk och stark, skälvande och hotfull. Jag satte mig upp och lyssnade. Det var mors röst men ändå ny för mig. Jag gick ut i gången och bort till salsdörren. Benen skälvde under mig; jag kunde inte stå rak. Mor och far talade på en gång. Vad de sade, fattade jag inte. Kanske ville jag inte fatta.

Jag hade aldrig hört dem gräla. Det hade inte ingått i mitt medvetande att de kunde gräla. Visserligen var far ofta häftig men sällan gick det ut över mor. Och hon hade aldrig sagt ett ont ord till eller om far. Nu var mor orkanen. Fars röst drunknade i hennes. Den hade en ny och underlig klang, mörka, sjungande, sviktande toner, som påminde om en orgels. Men också om en hunds tjut.

Vad hade hänt? Vad talade de om? Det ville jag inte veta. Jag öppnade dörren och de tystnade. Mor hade slitit av sig ytterkläderna; de lågo kastade här och var, även på golvet. Far hade pälsen på. Nu tog han mössan från bordet och gick ut i förstugan. Jag hörde honom regla upp dörren. Han gick alltså ut mitt i natten! Mor stod orörlig kvar. Jag återvann så mycken besinning, att jag kunde gå fram till henne och huttrande och hackande fråga, om jag skulle hjälpa henne. Hon stötte mig ifrån sig och svarade häftigt: Gå din väg! Gå genast och lägg dig.

Den natten låg jag länge och huttrade.

Jag visste inte, vad som hade hänt och ville icke veta. Men jag tog mors parti. Jag hade plötsligt upptäckt, att mor icke stod så milshögt över all småaktighet och smuts, som jag utan vidare antagit. Och jag kunde inte förlåta far att han vållat upptäckten. Jag strök ut honom. Jag såg honom icke, hörde honom icke. Han hälsade på mig, jag hälsade icke igen. Han talade till mig, jag svarade icke. Far blev icke ond. Kanske trodde han att jag var sjuk. Så fortgick det några dagar utan att mor tycktes lägga märke till mitt uppförande mot far. Men på andra eller tredje dagen tog hon mig i enrum att skriftas. Hade jag förlorat förståndet?

Varför svarar du inte, när pappa talar till dig?

Pappa, upprepade jag. Pappa? Han existerar inte.

Vad menar du? Existerar han inte?

Nej.

Mor satt en lång, stund tyst och fingrade på min rock. Hon rodnade och rynkan i pannan kom fram. Jag kände i hela min kropp, hur hon plågades, men jag kunde inte hjälpa henne. Slutligen sa hon:

Tänker du låta pappa umgälla, att jag bar mig dumt åt härom kvällen? Är det rättvist?

Ja, så kunde man också formulera problemet! Men jag svarade:

Jag vet inte, vad mamma talar om. Jag vet bara att han inte existerar. Jag ser honom inte och jag hör honom inte. Hur ska jag då kunna vara hövlig eller vänlig mot honom?

Och hon kom ingen vart med mig. Hon bad mig slutligen att tala förnuft med mig själv. Det gjorde jag verkligen: jag talade förnuft med herr Love Arnfeldt och underströk starkt, att han var orättvis. Men inte heller jag kom någon vart med honom. I tio dagar hälsade far vänligt på mig utan att få något svar. Han

berättade nyheter och talade om historier. Jag hörde icke. Han räckte mig saker. De föllo ur min hand. Mor bannade och bad, hon visste till sist inte vad hon skulle taga sig till. Men far låtsades om ingenting; han var mycket listigare än både mor och jag.

En kväll voro far och jag ensamma vid aftonvarden. Mor hade gått på en konsert men far hade stannat hemma, kanske med flit. Som vi nu sutto där och åto, började far tala om sina affärer. Det hade aldrig hänt förr. Far hade mycket vidsträckta förbindelser i Bergslagen och just vid den tiden sökte han få till stånd en sammanslutning av ett flertal stora bruk, gårdar och skogsdomäner. Han framlade sina planer för mig, alldeles som om jag varit en vuxen person. Jag förstod inte allt detta men allt detta intresserade mig. Många gårdar och gubbar kände jag. Gruvor, ugnar, valsverk, smedjor, pappersfabriker, forsar, skogar hade jag sett. Du minns väl det och det stället? frågade far. Jag var nära att svara men bet ihop käkarna, så att det knastrade i tänderna. Och far fortsatte att utveckla sina planer, som om jag svarat. Han sa:

Gubben Brenner på Larsbo blir nog den svåraste nöten att knäcka. Du ska få se att han stjälper hela lasset. Vi måste dra fram kraftledningen över hans mark. Men han är så förbaskat genstörtig. Man behöver bara be honom om en sak för att han ska göra tvärtemot. Minns du inte, när du bad honom att få ro ut i vassen —

Plötsligt avbröt jag:

Om pappa skulle be honom tvärtemot! Om pappa skulle be honom att för allan del inte släppa fram den usla ledningen —

Jag blev het om huvudet, när jag hörde min egen röst. Hjärtat sjöng i bröstet på mig, jublade! Jag hade talat! Jag behövde inte gå till domedag och tjura! Jag hade sluppit lös! Far ändrade inte en min, mor hade svårt att dölja sin förvåning, då hon sent omsider kom hem och hörde våra röster flätade om varandra i det livligaste samtal. Mor var emellertid trött och ville gå och lägga sig. Ja gärna det! sa vi. För all del! Låt inte oss störa! Och vi fortsatte att prata till klockan halv ett, då mor kom ut i nattdräkt och upplöste sammanträdet. Jag skulle säga godnatt åt far och gav mor en blick, som sände henne huvudstupa ut ur rummet. Far kysste mig på pannan, vilket var sällsynt. Far sa:

Riktigt stum är du alltså inte, min kära Love.

Jag snyftade till ett slag. Far brummade:

Nå! Nå! Vad är det för dumheter!

Men plötsligt snyftade han också! Varpå vi båda skyndsamt togo till flykten, var och en åt sitt håll.

Försoningen var fullständig om också icke långvarig. Samtalet med far fick dessutom en annan oväntad följd. Jag började arbeta! Efter sex års skolgång började jag läsa på allvar. Far hade framlagt sina planer för mig — alltså var jag väl ändå närapå vuxen? Det kändes mycket tillfredsställande och på samma gång allvarligt och förpliktigande. Av jullovet återstod ännu några dagar och de skulle utnyttjas väl. Jag satte genast upp ett schema, som obrottsligen måste följas. 6—9 läsning eller skrivning, 9—10 frukostrast, 10—3 läsning eller räkning, 3—4 middagsrast, 4—8 läsning eller räkning, 8—10 kvällsrast, promenad, besök hos Medardus, 10—2 läsning. Obs. Förnimmer lärjunge vid detta klockslag annalkande trötthet, vare det honom obetaget somnum carpere inter lodices. Denna eftergift åt skröpligheten fann jag dock ovärdig min nya sinnesart och höll mig vanligen vaken till klockan fyra på morgonen. Klockan sex ringde åter det obevekliga väckaruret.

Jag var våldsamt i farten och kände ingen trötthet. Däremot dukade jag ibland under för en annan och skamligare svaghet: bäst jag satt där om natten och pluggade blev jag mörkrädd! Spöken bekymrade mig inte men ugglan! Jag sa till mig själv: Nu är du fast i alla fall. Innan morgonen kommer, har du tagit livet av

dig. Det finns så många sätt, det är bara att välja, det är inte svårt. Innan väckarklockan ringer, är du död. Innan väckarklockan ringer! För att åtminstone komma den spådomen på skam rusade jag bort till väckarklockan, vred med fubbliga fingrar på skruvarna och lät henne ringa. Det öronskärande pinglet fördrev ugglan men med den plötsliga, djupa, mörka tystnaden återkom hon. Då måste jag smyga mig ut och vanka omkring på Wadköpings gator och torg. Jag vandrade i timmar och såg mycket, som förströdde mig. I gränderna fanns det lågt sittande fönster med trasiga rullgardiner; ofta lyste det bakom dem och jag kikade in. Såg åtskilligt. Ibland mötte jag glada herrar. Jag kände dem och de kände mig. Jag behövde inte frukta, att de skulle skvallra. En sån liten rackare! sa de. Han har varit hos flickor! Den börjar i tid! Jag lät dem tro så. Att giva efter för kroppens frestelser var i deras ögon ingen skam, snarare en heder. Men att giva efter för själens frestelser! Ja, redan att frestas! Är en skam.

Då såg jag en natt eld på himlen. En röd, flammande triangel. Den stod alldeles fri, utan stöd, och himlen runtom var svart. Det är Guds öga, tänkte jag. Nu har jag sett Guds öga! Det kommer snart att försvinna eller också kommer jorden att förgås just nu. Men lågan försvann icke och jag gick hem utan att närmare undersöka saken. Engång då jag, Ljung och Medardus avhandlade övernaturliga ting, berättade jag om lågan. Medardus ansåg liksom jag att det i varje fall måste ha varit någonting övernaturligt, ett tecken. Men Ljung ville veta var jag stod, när jag såg lågan. Jag sa honom det och han räknade genast ut att det måste ha varit eld ur gasverkets tämligen höga skorsten. Vi råkade i hetsig tvist och eftersom Ljung inte ville frångå sin åsikt, klådde vi upp honom. Under våra torterande nävar bekände han jämrande undret; men knappt hade vi släppt honom, förrän han, en andre Galilei, utropade: Det var i alla fall gasverkets skorsten! Ny tortyr ny bekännelse, nytt förnekande. Till slut sa han: Kom med i kväll så ska vi gå och se efter! Vi vägrade och vi kastade ut honom. Men inom mig måste jag med svidande hjärta giva honom rätt. Jag hade inte sett Guds öga. Det över naturliga och underbara svek mig.

Jullovet tog slut men min arbetsiver bestod. För att icke onödigtvis såra kamraternas känslor låtsades jag fuska, även då jag kunde min sak. Likväl fattade de misstankar. Va fan! sa de, läser du? Jag erkände att jag då och då tittade i en bok. Och jag tillade: Det gör för resten ni också! Fast ni låtsas fuska! Det var alldeles sant. Studenten började komma inom synhåll och fusket stod inte längre så högt i kurs. Jag fick läsa i fred och blott tre eller fyra obotfärdiga fuskare hade rätt att skänka mig sitt förakt. Bland dem var Medardus. Han sa:

Jag hade tänkt, att du kunde kvartsa i år. Så komme jag i kapp dig och vi kunde ta studenten på samma gång.

En månad tidigare hade detta varit ett tungt vägande tal; nu betydde det ingenting. För mig var det icke blott studenten, som kommit inom synhåll. Jag såg bruk och gårdar, ugnar, valsverk och smedjor, pappersfabriker och skogar, forsar och kraftstationer. Varför hade far invigt mig i sina stora planer om inte därför att han utsett mig till sin medhjälpare? Talade han någonsin med mor om sina affärer? Aldrig. Men med mig!

Knutsmässan kom och de hundrade fröjder. Vädret var vintrigt, väglaget gott. Ur den svarta, silvernitade himmelskupan flöt mörkret ned över Wadköping och över dess slätt, som låg snövit och snömjuk och snötyst från de skogklädda bergen ned till sjöns isfångna vassar. Stolt mötte Wadköping mörker och tystnad med fräsande gaslågor, flammande båglampor, ljus i vart fönster, dans i vart hus, musikanter på krogarna, slagsmål i gränderna, komedianter på tiljan, slädfart med glödgat vin och glödande kyssar, fina fester för stadens gäster. Undra sen på att de kommo från slättens tystnad och de mörka skogsbergen med bjällerklang och glada tankar bönder och bergsmän, de stora brukens än större patroner, herrgårdarnas herrar och storgodsens grevar och baroner! Väderbitna jägare fullhängda med rävskinn eller med matnyttigt vilt, laggegubbar med snöskrindan full av tinor och ämbar, slädar begravna under berg av frusna djurhudar och flådda djurkroppar, bondgummor med drivor av vita ägg upp kring de mångfaldiga kjolarna, rödkindade, snoriga ungar med gipskatten hårt tryckt mot den klappande barmen, gubbar med en kutting under vardera

armen och snuset bak den putande läppen — se där stadens gäster samt dessutom herrar i fina pälsar, präster med nyrakade anleten, länsmän och illitterata lagkarlar med räv bak örat, konstmakare från fjärran land samt ett och annat okänt bergslagstroll, tungt i jättestövlarna, yvskäggigt, trumpet och trögt.

Jag hade sett dem alla återvända år efter år. Nu såg jag dem med ny blick. De hörde mig till. Jag tänkte: Vänta gubbar! Snart kommer jag!

Rogershusbaronen körde det året efter fyrspann. Mitt i smällkalla vintern hade han fått en efterslång av sommarglöd. Hans blod brann, hans ögon flammade, hans läppar kysste. Sin Knutsmässa började han med en galant attack mot den gracila fru de Lorche, förde chevalereskt kärlekens vapen i trenne turneringar och drog sig tillbaka med en handkyss och en eloge över den sällsport starka dygd, som visste försvara en så sällsynt skönhet. Efter denna tribut åt den ideella kärleken ägnade han sig raskt och med sjunkande anspråk åt den vulgära. Dock fördes han snart av Backus från Venus till Mars och sedan han klått upp några bondpojkar som Wickberg tröstade med guld och goda ord, kände han sig äntligen på fjärde dagens morgon beredd att lyda Hypnos’ bud. Olyckligtvis hade den trogne Wickberg redan dukat under för sömnen, och baronen irrade hjälplös omkring, än troende sig vara på Rogershus, än inseende sitt misstag. Plötsligt fann han sig i Carlénska källarens festsal, där en samling allvarliga och högmögna män under landshövdingens ledning avhandlade ett viktigt järnvägsprojekt. Baronen blev förtjust och utropade: Bon dieu, en kär surpris att se så många remarkabla män på Rogershus. Välkomna mina herrar! Varpå han slog sig ned i en länstol, ropade på Wickberg och insomnade. Närmste man var kammarjunkaren Ursell; han väckte baronen och viskade: Käre bror, vi avhandla den nya järnvägen, som visserligen bör intressera dig, eftersom den skall gå över dina ägor. Men du tycks ej vara vid full vigör och jag skall gärna ledsaga dig till ditt sovrum. Baronen stirrade på honom med sina storkupiga ögon och utbrast:

Vad attan tusan säger du karl? Är Roger le Diables ättling ej vid full vigör?

Han sprang upp, begärde ordet och höll ett timslångt tal, som var så späckat med järnvägsteknik och järnvägsekonomi, termer och fruktansvärda siffror, att församlingens bönder bävande insågo, hur nära de varit att bli lurade av herremännen. Så länge han talade, höll han ögonen vitt uppspärrade för att hålla sömnen borta, men knappt var talets sista kläm framslungad mellan de maskstungna tänderna, förrän ögonen slötos till välbehövlig vila. Den påpasslige kammarjunkaren tog honom i sin famn och förde honom ut ur rummet, där förhandlingarna fortsattes. Landshövdingen såg att det pessimistiska talet gjort ett djupt intryck på bönderna, varför han tog dem avsides och yttrade nedlåtande och förtroligt:

Inte ska herrarna bry sig om, vad Bernhusen pratade! Ni såg ju att karlen var drucken!

Vartill häradsdomaren Aron Janse i Lilla Klockeberga genmälte:

Somliga är fulla av sprit och andra av fan. Vem ska en fattig bonne tro?

Och frågan förblev obesvarad. Min far arbetade ivrigt för att få järnvägen till stånd, och vårt hus blev ett huvudkvarter för projektets anhängare. Mor hade en bråd tid, frukostar, middagar, supéer i det oändliga. Gubbarna kommo och gingo, vänlag och fiendelag avlöste varandra vid vårt bord, telefonen gav alarm var femte minut och flickorna i köket arbetade dygnet om. Striden hetsade upp mig. Bland herremännen leddes oppositionen av Rogershusbaronen. Personligen hade han visserligen det största intresse av att järnvägen skulle komma till stånd, men när han nu engång i fyllan och villan satt sin adelsmannaära i pant för dess skadlighet, stred han mäktigt för denna åsikt, skrävlade och skroderade på alla möten. Jag tänkte: Den skulle man väl kunna oskadliggöra! Jag köpte en flaska kräkvin på apoteket och med flaskan väl dold under rocken gick jag upp på hans hotellrum. I nattduksbordet stod — som jag förutsett — en butelj rom. Jag ersatte en god del av denna vätska med kräkvin och tänkte: Får han bara det allra minsta lilla magknip, så far han ögonblickligen hem och lägger sig mellan lakan för fjorton dar. Ty sådan var han. Men nidingsdådet

fick en helt annan verkan än den avsedda. Stackars Wickberg fördes till lasarettet, där han visserligen mycket hastigt tillfrisknade. Kräkvinet alstrade split mellan herr Wickberg och baronen. Den förre trodde, att husbonden själv spelat sin trotjänare ett fult spratt. I sin rättmätiga harm och i skydd av sin sjukdom slog han återstoden av flaskans innehall i ett onämnbart kärl och höll det under baronens näsa. Några månader senare erkände jag mitt tilltag för Wickberg och baronen. Jag gick oskadd från bikten, medan Wickberg fick käppslängar kring benen och baronen tysta förbannelser över sitt huvud.

Mitt första försök att strida vid fars sida hade alltså utfallit illa. Bernhusen bekämpade alltjämt projektet på middagar och möten. Hans inflytande var dock ringa bredvid häradsdomaren Aron Janses. Honom följde bönderna som får sin gumse. Far hade stor övertalningsförmåga och visste umgås med alla sorters folk. Men han hade en svaghet. Fick han avsmak för någon — och det fick han ofta och plötsligt och utan rimlig anledning — kunde han knappt vara i samma rum som personen i fråga. En dylik avsmak hyste han för Aron Janse och fast han mycket riktigt uppskattade häradsdomarens inflytande, kunde han icke förmå sig att tala med honom eller ens visa honom vanlig hövlighet.

En kväll mot slutet av Knutmässodagarna skulle vi åter ha stort gästabud. Nu samlades nästan alla storpatronerna och godsägarna i vårt hus. Där var Rogershusaren och hans svåger, Siedel på Klockeberga. Där var den buttre, torre lille Brenner från Larsbo. Där var den urgamle bergmästaren på Frötjärn, herre till Hoby och alla bruk och gårdar runt sjön Kroken. Enögd, med hakan stödd mot bröstet och de slappa grå kinderna skälvande i spasmer vacklade han fram mot mor, som skyndade att möta honom. Kring hjässan hade han en tät vit hårkrans så lång att den flöt ut över skuldrorna. Han hade varit den mest fruktade mannen i Bergslagen, den mest hänsynslöse och den mest hatade. Nu var han ingen till skräck, ingen hatade honom, ingen älskade honom, ingen vördade honom. Men alla visade honom vördnad. Lilja på Viskingeholm, stormrik men gråblek av svält och fattigdomsångest var där och likaså hans måg den glade slösaren Bourmaister. Dessa och väl ännu några flera hade redan kommit, då följande hände. Far och Bernhusen stodo mitt under takkronan i förmaket och den hetsige baronen utropade:

Jag svär vid mina hermeliner att dessa fördömda stålskenor aldrig skola tangera mina domäner!

Far svarade:

Dina stackars hermeliner oroa mig inte men på häradsdomare ska vi med det snaraste sätta skottpengar.

Sade och vände sig om mot en nu inträdande gäst — häradsdomaren Aron Janse. Min spänning var stor! Jag stod bredvid mor och jag nöp henne hårt i armen. Aj! sa mor, såg sig förundrad omkring och upptäckte Aron Janse. Han stod stilla i dörren. Den väldiga, buktiga ryggen såg mig ut att kunna bära ett parlass och jag tänkte: Går det här illa så går det mycket illa. Med händerna knäppta på ryggen gick han fram mot mor, som återfick besinningen, och räckte honom handen med en välkomst. Han kramade hennes hand försvarligt i sin näve och sa:

Jag visste knappt om jag skulle kunna gå till så fint folk. Men när de var så gemena att skicka bjudning med själva son i huset, hade det väl sett illa ut att vägra sig.

Love?! utbrast far. Och jag svarade raskt fast ruskig i själen:

Ja, pappa, jag gick själv med bjudningen.

Nu var det avgörande ögonblicket inne. Häradsdomaren räckte far handen. En sekund tvekade han, men så slog han plötsligt till i bondnäven, så att det lät som en kraftig piskklatsch. Han sa:

Välkommen då, häradsdomare! Jag höll honom för att vara stursk, så jag må säga, att detta är lika kärt som överraskande.

De skakade hand och häradsdomaren försvann i gruppen av svartklädda herrar, själv grå i sin vadmal. Även jag försvann och höll mig hela kvällen beskedligt på mitt rum, väntande på efterräkningen. Ty ingen människa och allra minst far hade bett mig bjuda häradsdomaren eller överhuvudtaget tänkt på att bjuda honom! När jag sent omsider hört gästerna taga avsked, vågade jag mig in i salen. Där gick mor och stökade. Jag frågade efter far. Han satt på sitt rum. Ensam? Nej, med häradsdomaren! Och där sutto de en rund timme! Och när far efter handslag och många goda ord släppt ut honom, sa far till oss:

Nu kommer järnvägen till stånd!

Vilket icke hindrar, tillade han, att du egentligen borde ha smörj för ditt tilltag!

Vad gjorde det mig? Jag hade ingripit i händelsernas gång! Jag hade lagt stålskenor över Rogershus' domäner och böndernas ägor, blanka, raka, hårda skenor från den ena kanten av slätten, till den andra! Jag kunde dö, när det föll Gud in eller taga livet av mig, när det föll mig själv in — men stålskenorna skulle ligga där! Ingen Cornelius Nepos, ingen Livius skulle skildra detta dåd, men jag kunde åtminstone räcka ut tungan åt min egen slitne och kantstötte Nepos, som tycktes inbilla sig att allt märkligt redan hänt på hans tid och dessförinnan. Jag spann vidare på det lilla, som far anförtrott mig om sina planer, och gjorde därav ett jätteverk. Jag byggde fabriker av osedda dimensioner och uppfann maskiner med otrolig kapacitet. Mina fabrikat översvämmade världen och jag gjorde pojken Gawenstein till högste försäljningschef med generallöjtnants rang. Ljung blev min högra hand och fick en ännu högre rang. Men Medardus fick ingen. Jag gav baron Bernhusen, som jag tyvärr nödgats ruinera, en ståtlig livstidspension och skänkte min mor ett briljantdiadem. Jag var allt annat än snål och njöt av att giva. Men Medardus fick intet. Min far och jag hade en smula svårt att samarbeta, varför jag gjorde honom till hedersordförande — med briljanterad klubba av platina! — och chef en titre för alla mina företag, organisationer, jordbruksoch skogsdomäner, banktruster och andra truster. Jag utfärdade ett påbud, att ingen fick nalkas honom annat än med blottat huvud och förbjöd envar att motsäga honom. Själv påtog jag mig i hemlighet den svåra uppgiften att leda far utan att han märkte det. Jag var hänsynsfull och mild mot de flesta människor. Blott mot Medardus var jag brutal. Min mor blev högsta beskyddarinna för alla mina välgörenhetsinrättningar, barnhem, skolor. Hennes enkla titel var: Sacra Mater Hominum. Jag placerade gudmor Holländer vid hennes högra sida och gudmor Utter vid den vänstra. Än mer, vid hennes fötter placerade jag i trist majestät själva gumman Pflöke, ty jag ville allas upphöjelse även de mest förnedrade. Blott icke Medardus! Jag gav alla dem jag kände betydelsefulla anställningar och styrde med deras tillhjälp världsomfattande organisationer för handel, sjöfart, industri, penningväsende, hygien, moral. Jag förde vidlyftiga böcker över dessa organisationer och såg mig dagligen nödsakad att öka min personal, som slutligen steg till miljoner. Deras avlöning vållade mig svåra bekymmer men jag lyckades dock balansera inkomster och utgifter. För min egen person blev mycket lite över och jag levde tarvligt, unnade mig dock då och då en mandelmassgris eller en ask cigarretter. Däremot hade mina vänner och medhjälpare furstliga löner, och springpojkar och skurgummor i mina kanslier voro garanterade en minimilön av tvåtusen kronor, som på den tiden var ett ganska rikligt belopp. Ingen fick vara fattig. Undantagandes Medardus. Den angick mig inte.

Denna lek upptog min fritid och inte så litet av mina nätter. Men jag fortsatte att plugga som en häst. Ty bakom leken kände jag verkligheten — fars planer, som jag engång skulle vara med om. Verkligheten, det förlovade landet, Bergslagen med dess bruk och gårdar, ugnar, valsverk och smedjor, pappersfabriker och skogar, forsar och kraftstationer, dess kraftkarlar och krutgubbar, dess jäva bönder och redliga bergsmän!

Med Medardus hade jag en tvist. Han var missnöjd med min nya sinnesförfattning och mitt plugg. För våra gemensamma nöjen hade jag icke längre tid. Förr om åren hade vi tillsammans spelat Knutsmässobönderna ett eller annat spratt av Medardus' uppfinning, men hans barnsliga upptåg hade förlorat sin tjuskraft. Jag gav Medardus tusan. Jag hade icke ens anlitat hans bistånd i kräkvinsexpeditionen, som dock var ett företag i hans stil. Vi gingo icke längre i samma klass och träffades sällan. Men en dag överraskade jag honom i mitt

rum snokande bland mina papper. Jag blev vild av skam och vrede, slängde mina böcker i huvudet på honom och lyckades i första förvirringen återtaga mina papper. Några behöll han dock. Han granskade dem, hånfull och nyfiken. De innehöllo ett kostnads- och organisationsförslag jämte preliminär tidtabell för en planerad järnväg mellan hamnstaden Mogador (Marocko) och hamnstaden Djibouti (Franska Somali). Ett ganska storstilat företag. Vidare organisationsplan för en internationell milis till järnvägens beskydd, ty dessa trakter äro tillsvidare mycket osäkra. Lyckligtvis var alltsammans avfattat i chiffer och det mesta var ju siffror, gigantiska siffror, astronomiska tal. Medardus förstod ingenting, bläddrade vidare och fann tyvärr en kalkerad karta över norra Afrika med den nya järnvägen markerad i rött. Den var komprometterande.

Vad är det för ett rött streck? frågade han och jag svarade: En järnväg. — Han funderade. Inte finns det någon järnväg där, inte! Jag sa: Den kommer att finnas. — Han flinade och sa: Kanske du ska ta den i en kappsäck och resa dit ned med den? — Jag svarade: Kanske.

Och vad är det här för sk—t? frågade Medardus och viftade med de andra papperna. Jag sa: Det är övningar. — I vad då? — I dubbelt italienskt bokhålleri.

Till all lycka kände han dubbelt bokhålleri lika litet som jag. Han lade ifrån sig papperen och vi sutto en stund tysta och försökte lugna oss. Vi kände ett starkt begär att ryka ihop men vi höllo det för opassande. Eljest var tillfället icke olämpligt, ty av en händelse voro vi ensamma i hela våningen. Men vi hade vuxit ifrån dylika pojkaktigheter. Åtminstone var det min åsikt. Tillsvidare bjödo vi varandra var sin cigarrett och jag räckte Medardus tändstickan på det förbindligaste sätt, varpå han tackade lika förbindligt. Medardus drog ett bloss och framkastade likgiltigt:

Ska du bli bodknodd, kanske?

Affärsman.

Medardus fnös rök och en svordom:

Å fy fan! Jag säger bara fy fan!

Vad trodde du, att jag skulle bli?

Medardus ryckte på axlarna, antydande att han icke offrat den saken några tankar. Gesten var lögnaktig. Medardus rodnade sakta och stadigt från hakan upp över kinder och panna; och när rodnaden var fullbordad yttrade han likgiltigt:

Eljest hade jag tänkt att du kunde ha blitt detsamma som jag.

Jag sa: Vad skulle det vara bra för?

Han rodnade ännu djupare och svarade:

Å just för ingenting. Men man är inte så ensam om man är två.

Jag frågade icke, vad han tänkte bli. Därmed markerade jag mitt förakt. Medardus kände förolämpningen och stelnade till. Under samma överdrivet hövliga former som nyss togo vi åter fram våra cigarrettaskar och bjödo varandra cigarretter och eld. Plötsligt brast Medardus’ yttre stelhet och en glimt av hans inre eld bröt ut i orden:

Jag tänker bli skådespelare, förstås. Det är det enda som är något!

Nu gav jag strax lika för lika, utbristande:

Å fy fan! Skådespelare! Jag säger bara fy fan! Skådespelare är en person, som inte duger till någonting. Därför måste han hela sitt liv gå omkring och härma personer, som duga till någonting.

Medardus (lugnt): En skådespelare är allt som någon människa någonsin kan bli. Annat folk är lumpsamlare eller knappnålsfabrikanter eller vad tusan som helst. Men bara en eller två saker. Skådespelaren är allt.

Jag: Knappnålsfabrikanten gör knappnålar och för dem har jag någon gång användning. Men aldrig i livet har jag haft användning för en skådespelare.

Medardus: Tänk en köpman! Han köper en sak för tio öre och säljer den för femton. Men inte har den blivit fem öre värdefullare! Det är ju stöld!

Jag: Tänk då en skådespelerska! Hon säljer väl sig själv hel och hållen! Känslor och allt! Om ett fruntimmer tar betalt, därför att hon har fasligt djupa och sorgliga känslor, så är hon en tiggerska. Och tar hon betalt, därför att hon har stiliga ben, så är hon prostituerad. Men tar hon betalt för båda delarna, så är hon skådespelerska!

Medardus: Tänk din far till exempel! Tänk hur finurligt han lurat de dumma bönderna med sin järnväg! Du må tro, att Ljungs fattige far beundrar honom! Arnfeldt är en riktig föresyn för allt vad marknadstjuvar heter, säger han.

Paus. Därpå jag (talande för mig själv): Teatern är kvar från en tid, då lögn och förställning ansågs vara den nödvändigaste av alla konster. De, som riktigt kunde driva lögnkonsten till sin spets blevo skådespelare och de mindre lögnarna sutto på parkett och beundrade och försökte lära sig något. I våra dagar tycker man, att det är bättre att vara uppriktig och sanningsenlig. Fast det inte lyckas för alla. Och de, som det inte alls lyckas för, de blir alltjämt skådespelare.

Medardus (talande för sig själv): Ja, tänk vad bankdirektörerna ha blitt uppriktiga nu för tiden. Tro aldrig att de säger: Den här järnvägen måste ni ha, bondgubbar, för att kunna sälja era produkter; och nu ska jag vara snäll och hjälpa er. Nej han säger som sanningen är: jag behöver geschäft för mina pengar och jag behöver era pengar och därför ska ni släppa till jord och bygga mig en järnväg på det att jag och min fina fru och min fina pojke måtte vara rika och glada i all vår tid och ni bondjäklar fattiga och lessna.

Paus, varunder vi åter anlitade cigarrettaskarna. Denna gång slungade vi allt hyckleri och bjödo inte varandra. Mitt hjärta värkte som tandvärk av raseri. Jag trevade i blindo efter ett nytt moraliskt tillhygge och fann detta:

Vad du har gott om cigarretter nuförtiden! Är det hökarhustrun som är så frikostig? Då måste du väl mest ge henne en kyss för vart bloss?

Nu reste sig Medardus för att gå; han sa:

Föräldrarna ha skickat mig lite pengar.

Å kors! utbrast jag. Har de pengar? Min stackars far stjäl ju lite åt sig då och då, så att han kan hålla mig med cigarretter. Men hur ska vi förklara att din far och mor ha pengar? Vad ta de betalt för? Är det den känsliga själen eller de fagra benen?

Härpå svarade icke Medardus; men kommen till dörren vände han sig om och sa:

Du! Om jag inte missminner mig, kastade du en bok i skallen på mig, när du kom?

Medgivs! sa jag. För när jag ser en spion rota i mina hemliga papper, kastar jag alltid en bok i huvut på

honom. Det har blivit en vana.

Så eget! genmälte Medardus kallt. Och jag har den vanan att alltid klå upp folk, som kastar böcker i huvut på mig.

Det var den formella krigsförklaringen och vi drabbade samman. Vår tvekamp fortgick länge och ostörd i den för övrigt tysta våningen. Det var mitt sista slagsmål med Medardus, och jag behåller det i kärt minne. Han fick mycket smörj; jag fick mera. Till vår skam måste jag erkänna, att vi hela tiden gräto och snyftade. Det var dock icke slagens smärta som frampressade tårar och snyftningar men väl en fruktansvärd bitterhet i våra hjärtan. Äran kunde vi rädda genom att slåss. Bitterheten måste gråtas bort. Ynglingen kämpade, barnet grät.

HANNELES HIMMELSFÄRD

Klassens fönster stå öppna. Framför dem spatserar lektor Barfot av och an, händerna på ryggen. Han har stora, brun- och gråspräckliga polisonger, och när de börja guppa, veta vi, att den gode lektorn småskrattar invärtes och tänker på någonting angenämt. Då och då sticker han ut huvudet och snörvlar in luften genom sammantryckta näsborrar. På skolgårdens grusöken ligger ännu en och annan smutsig glaciär, smälter långsamt i kanterna och vattnet bildar gölar i spåren efter pojkstövlar. Träden vid grusöknens gräns börja skifta färg. För första gången i år hänger vaktmästarns hustru sin tvätt i det fria på streck mellan stora hemlighuset och vaktmästarbostaden. En sparv sätter sig på fönsterblecket, vilar ett ögonblick; i näbben en stor tuss hår. Lektor Barfot vänder sig till oss och säger:

Ni pojkar brukar klaga över, att det aldrig händer något i denna gudsförgätna stad. Ack I klagen men I klagen dumt! Ej mindre än fyra stora händelser inträffa årligen i Wadköping: vintern, våren, sommaren och hösten. Och just nu, gossar, nu händer våren!

Trots den bittra ordstriden och tvekampen mellan Medardus och mig, hade vi icke avbrutit alla förbindelser. När vi möttes, hälsade vi hövligt, kanske alltför hövligt. Vi bytte frimärken, vi gjorde små affärer i fågelägg och i vissa då för tiden mycket kuranta reklammärken för amerikansk köttextrakt. Den gamla förtroligheten var likväl borta och vi talades vid endast i affärer; men en rast kom Medardus till mig och sa:

Har du sett, att föräldrarna ska komma?

Det hade stått i tidningen och tillsvidare visste icke Medardus mer än vi andra. Han hade icke sett sina föräldrar på fyra år och kunde ha orsak att vara nyfiken på deras utseenden. Ty visserligen skickade modern honom ett eller annat porträtt av sig själv och av den store skådespelaren, men det var alltid scenporträtt av föräldrarna i mask och kostym. Porträtten åtföljdes av en bunke tidningsurklipp, där somliga meningar voro understrukna med rödpenna, andra överstrukna. Av de understrukna meningarna framgick tydligt nog att den store skådespelaren och hans vackra och eleganta hustru skredo jämsides från seger till seger. Vad de överstrukna meningarna innehöllo, vågade vi pojkar aldrig gissa oss till. När det blev tal om föräldrarna, var det klokt att hålla tungan rätt i mun och klokast att tiga. Medardus’ känslighet därvidlag var nyckfull och förbryllande. Det fick borgmästaren och hans stackars hund besinna.

De sista fyra åren hade konstnärsparet firat sina triumfer i Finland. Nu hade den store skådespelåren bildat eget sällskap och ämnade beresa fosterlandet kors och tvärs med Wadköping som utgångspunkt. Varför han valde Wadköping, vars borgmästare offentligen kallat honom en rumphuggen skådespelare, det vet jag icke. Kanske hoppades han, att den gode sonen skulle kunna göra någon förhandsreklam för sällskapet. Dylikt låg dock icke för Medardus. Visserligen gick han troget omkring till alla sina bekanta och frågade, om de sett att föräldrarna skulle komma. Men det var också allt. Jag för min del svarade kyligt, att jag sett notisen men att saken inte angick mig. Medardus drog sig sårad tillbaka.

Likafullt sökte han åter upp mig en vecka senare, och sa:

I morron kommer föräldrarna med fembåten. Ska du gå med ned till hamnen? För då är det bäst, att du går med mig. Annars får du kanske inte se dem.

Han trodde antagligen att hela Wadköping skulle trängas på kajen! Jag sa: Har inte tid! Han såg ledsen ut men icke överraskad; kanske hade han fått samma svar av andra. Med foten grävde han en grop i gruset, spottade i den, fyllde den åter med grus och sa:

Om du ångrar dig, så får du gärna följa med mig. Jag vet sen gammalt att de ha en massa grejor att bära.

Han gick utan att se på mig; och jag tänkte: Tack så hjärtligt! Roligare kan man ha än att bära grejor åt »föräldrarna»! Det retade mig, att han aldrig kunde säga far och mor eller pappa och mamma eller gubben och gumman eder vad som helst — nej bara föräldrarna! Och ordet ljöd i hans mun som en högtidlig förklaring att det ej fanns andra föräldrar i världen än hans! Likväl har jag sällan sett några föräldrar visa så liten föräldrakärlek.

Jag var alltså besluten att inte gå ned till hamnen; men strax före fem kom Ljung upp till mig och sa:

Du! följ med till hamnen. Om det inte står folk på kajen, så blir Medardus väldigt ledsen. Och det kommer inga!

Gott, sa jag, nog kan jag gå ned till hammen ett slag. Hade han sagt ett ord åt mig, så kunde jag väl ha skaffat folk. Nu är det för sent.

Vi gingo ned till hamnen. Ljungs farhågor besannades. Förutom de vanliga sjåarna och en och annan lagerbokhållare med papper i hand och penna bak örat, fanns där bara Medardus och tre eller fyra pojkar, som han lyckats släpa med sig. Vidare stodo i en rad: gudmor Utter, hökare Anderssons fru, vår skurgumma madam Klang, madam Runkvist och två andra madammer, som också brukade hyra ut dåliga rum åt tvivelaktiga gäster. Detta käringgarde hade Wadköping utsänt att hälsa Melpomene och Thaleia. Jag började skämmas å stadens vägnar och forskade förstulet och ängsligt i Medardus' anlete. Han såg verkligen ynklig och förödmjukad ut — för första gången. Gång efter annan spejade han upp mot Hamngatan för att se om icke en eller annan förnämlig man skulle infinna sig för att möta de stora föräldrarna. Men gatan låg så gott som öde. Han kramade min hand och viskade ivrigt och liksom urskuldande:

Du ska se, att det är väldigt intressant att titta på dem, när de inte ha smink eller något. Det är väldigt intressant!

Det tror jag visst, det, mumlade jag förlägen. Och där stodo vi och väntade, rätt nedslagna. Även jag, ty Medardus smittade mig. Äntligen kom båten. På fördäck stod en grupp små herrar och damer alla med kappsäckar och knyten i händerna. Mitt ibland dem stod en reslig karl. Medardus pekade och viskade: Det är han! Det rös i mig! — antagligen därför att det rös i Medardus. Så tjock han är! sa Ljung. Och en sån livad hatt hän har! Hatten var en slokhatt med väldiga brätten; under den stod den store skådespelaren med armarna korslagda över bröstet. Jag viskade: Ska du inte vifta åt honom? Medardus smålog överlägset: Det tjänar ingenting till. När han står så där med armarna i kors, ser han ingenting. Varför det? frågade jag. Medardus svarade kort och strängt: Han skapar.

Jag tyckte, att han i den stunden kunde ha lagt skapandet åsido och i stället tittat efter sin son, som han inte sett på fyra år. Likvisst förteg jag min åsikt och båten lade till. Några gummor med äggkorgar gingo i land, en karl med två kalvar och ännu några andra. Men den lilla gruppen förblev orörlig kring sin orörlige ledare. Medardus viskade: Vi måste gå ombord och tala om för honom att han är framme. Han är väldigt intressant, va?

Ljung och jag följde honom ombord. Han gick fram till den store skådespelaren, blottade sitt huvud och räckte fram handen. Fadern stirrade på honom, lyfte så långsamt sin högra hand och pekande ungefär mittpå hans näsa, yttrade han med klingande stämma:

Du är Medardus. Det ser jag på dina ögon. Du har din mors svarta ögon. Och min näsa. Kom i min famn!

Han slöt honom i sin famn och smällde av ett par kyssar i luften; så höll han honom framför sig och granskade honom, sägande:

Du har vuxit. När såg jag dig sist? För fyra år sen? Är det möjligt! Du har blivit en vacker pojke. Du har fått din mors underbara svarta ögon. Och min näsa. Och min höga panna, som inte heller skäms för sig. Hur gammal kan du vara? Nitton år? Är det möjligt? Men det stämmer! Din mor debuterade i Gävle som Margareta. Och då var du som man säger redan påtänkt. Nästa höst firar hon sitt tjuguårsjubileum. Det blir en stor dag. Jag skulle vilja ge Faust den dagen. Men kanske är det over evne i dessa tider. Man kunde också tänka sig Kameliadamen. Har du sett din mor i Kameliadamen? Ack jag glömmer att du inte sett henne på fyra år! Var kan du vara född? Nej låt mig tänka efter! Vi förlovade oss i Gävle. Det var det stora Fauståret. Sen kom Otello. Skulle du vara född Otelloåret? Jag har tagit upp den på nytt! Men du skall få se! Hur jag helt och hållet ändrat uppfattning. Han är inte längre brutal, han är genial! Han har den förråddes, den bakifrån stucknes geni! Ja, du ska få se! Se och jämföra! Jaså du är född det stora Otelloåret! I Wadköping? Verkligen? Då har du åtnjutit fördelen av att födas och fostras i samma stad i samma omgivning. Vi kringflackande konstnärer skulle icke sätta barn i världen. Det borde förbjudas oss. Även i vår konsts intresse. Vi skulle försaka faderskärlekens fröjder, ty ur försakelse spirar konsten. Vad livet vägrar oss, det skapa vi i vår konst. Kom inte och säg: Spela dig själv! Var dig själv på scenen! Humbug! Humbug, sir! På scenen skall man vara, vad man icke är! Man skall vara sin egen saknad! Sin bittra saknad!! Och vem är denne yngling?

Han pekade plötsligt på mig, som skam till sägandes stod där och gapade. Efter fyra års frånvaro hade denne far ingenting annat att säga sin son än att han var född Otelloåret och att han aldrig borde ha kommit till världen. Det förvånade mig men jag hälsade artigt, och Medardus nämnde mitt namn. Skådespelaren lade sin hand på min blottade hjässa och sedan på min axel. Jag såg i Medardus' svarta ögon att han avundades mig denna grace.

Arnfeldt? upprepade hans far. Son till direktören? O! Det är ett geni, ett kraftgeni! Konsten behöver sådana män. Utan Maecenas hade vi icke haft Horatii oden, epoder, satirer. Därför var Maecenas en gudarnas gåva till mänskligheten och detsamma vill jag säga om direktör Arnfeldt. Hälsa din far! Han känner mig. Vi konstnärer behöva stöd och skydd. Varför kunna vi göra anspråk på stöd och skydd? Varför bli vi konstnärer? Tekniken kan vem som helst lära; men få äro utvalda. Hur sker utvalet? Det är en hemlighet, som blott kan antydas. Det finns en punkt, wo die Flöhe ins Wasser springen! En framstående man, en greve, kom till mig i Hälsingfors och sa: Herr Tiliander, jag är en av edra beundrare, säg mig — hur blir man en stor skådespelare? Herr greve, man blir inte skådespelare med mindre än att man piskas till det. Förklara er, mästare! Herr greve, jag kan icke förklara, men jag kan giva er en liknelse. En sägen förtäljer oss att en man lyckades fasttaga en flyende räv vid svansen. Han ville komma åt djurets päls men han hade intet vapen, ingen kniv, blott en käpp. Med denna käpp piskade han räven så obarmhärtigt, att djuret kröp ut ur sin päls och lopp tjutande till skogs att dölja sin nakenhet. Nåväl, herr greve, tag en yngling: i kalufsen och piska honom så obarmhärtigt att han kryper ur skinnet. Av detta skinn, herr greve, kan ni göra en förträfflig skådespelare!

Och pojken då? frågade jag andlös. Ty om det också fanns något löjligt i hans ord så framsades de dock på ett sätt, som kom mig att tappa andan. Herr Tiliander böjde sig fram mot mig och hans vackra ansikte förvreds till en djävulsmask. Han viskade:

Tsss! Oss emellan sagt så gör han som räven — han springer naken i skogen och tjuter! Men tyst därmed! Ty det är hemskt! Och ännu mera oanständigt!

Nu kom ångbåtskaptenen fram till oss och frågade om herr Tiliander inte skulle gå i land snart. Skådespelaren vände sig blixtsnabbt om och gav honom en fruktansvärd blick ur en romersk imperators anlete. Imperatorisk var stämman.

Vad dristar ni? Står jag i vägen? Hindrar jag ert arbete? Nåja, så lämna mig då i fred! Vi människor ha en helig plikt som vi alltför ofta försumma. Att icke i onödan störa varandra! Jordelivet är kort, herr kapten, låtom oss njuta det i fred! I freeed!

Jaha, joho, mumlade kaptenen förläget och vankade bort. Herr Tiliander pekade plötsligt på Ljung. Ert namn? Ljung slog ihop klackarna, sträckte händerna utmed låren och svarade: Per Albert Ljung.

Känner jag inte. Men namnet är poetiskt. Jag älskar ljung. I den stora storm- och vansinnesscenen i Kung Lear hade jag hela scengolvet täckt av en tjock matta blommande ljung. Jag knäppte mina händer och bad en tyst bön: Helige Gud om Du ser att mitt hjärta blöder som denna ljung, låt mig då lyckas! Låt mig bära fram inför allt folket en gnista av din eld! Jag lyckades. En framstående person, en general, kom till mig och sa: Herr Tiliander, jag beundrar varmt er konst men ett misstag har ni begått — den myckna ljungen var stilvidrig. Jag sa: Det gör mig ont, ers excellens. Men ljungen fanns där icke för stilens skull, ej heller för er skull — utan för min! Besynnerligt, herr Tiliander, smyckar ni scenen för er själv och inte för publiken? Rätt gissat, excellens! Jag smyckar scenen för mig själv och jag smyckar mig själv för publiken. Stil, ers excellens, vad är stil? Det finns ingen annan stil än den, som vårt öras känslighet, vårt ögas klarsyn och vårt hjärtas rytm bestämmer. Ni sitter till häst på en kulle, herr general, och överblickar slagfältet. Och där, just vid den flodbrädden där upptäcker ni segerns gudinna. Där vinkar hon er med sin palm. Vad gör ni? Ni sänder er brigad i sporrsträck dit. Men en professor i taktik skyndar fram och ropar: Excellens, det strider mot de enklaste taktiska regler! Vad svarar ni? Jo ni svarar: Dra för fan i våld, professor!

Blev — blev han arg? stammade Ljung, som fått lära sig att det till ett samtal krävs minst två personer. Herr Tiliander stirrade frånvarande på honom och svarade:

Kolossalt. Han drog genast sin sabel och högg av mitt huvud. Jag sålde det till ett kuriosamuseum och lever på räntorna.

Denna blodiga drift förkrossade Ljung och skamsen drog han sig bakom Medard us, som nu först kom åt att fråga efter sin mor.

Tssss! viskade herr Tiliander. Din mor sover i kajutan. Stör aldrig sömnen, Medardus! Den är helig. Drömmen har en likhet med konsten: den skänker oss, vad livet vägrat att skänka. Jag funderar på att sätta upp Livet är en Dröm. Den liknar en morisk-gotisk katedral. Har någon sagt. Medardus vill du hjälpa din far att resa en katedral, ett tempel för anda och sanning?

Det sista sa han i en helt annan ton än det föregående. Överhuvudtaget böt han ton och uttryck och min så ofta och så plötsligt att vi blevo alldeles förvirrade. I Wadköping var man inte van vid dylikt. Nu slöt han Medardus i sin famn och kysste honom på kinden. Tårarna strömmade ur hans ögon. Jag tänkte: Varför grät du inte första gången du tog honom i famn? Är det över katedralen du gråter eller över sonen? För resten slutade han gråta lika tvärt som han börjat. Han släppte Medardus och fortsatte:

Men din mor håller på Sköna Helena. Det är ekonomiskt välbetänkt och vi ha sångröster. Din mor skulle bli en strålande Helena men hon har inte röst. Tösen där har röst men saknar kropp; hon är för outvecklad. Mina herrar och damer jag har glömt att presentera min son Medardus! Gud signe honom! Och här Medardus ser

du de kvinnor och män som tillsammans med dina föräldrar skola kämpa för äran, för konsten, för brödet. Gud signe dem!

Han gick fram till relingen och höjande handen yttrade han:

Var hälsad vackra stad! Vad har du i beredskap åt Thespiskärrans folk? Seger? Nederlag? Vi böja oss för din dom. I min person hälsar dig Laios’ olycklige son Oidipos, och Desdemonas själskvalde make —

Han räknade upp ännu några hjältar, som jag glömt. Jag viskade till Medardus: Varför gör han så där? Medardus mumlade förlägen:

Han talar väl om, vilka stycken de ska ge.

Det står ju på affischen, anmärkte jag. Och för resten är det ju bara några fattiga gummor och pojkar, som hör honom.

Publiken på kajen hade ökats med några gatpojkar och gummor, däribland fröken Pflöke. Gummorna stodo i en rad med händerna andäktigt knäppta över magarna. Gatpojkarna gapade och voro alltför häpna för att göra nojs. Ett par flakvagnar anlände för att hämta kulisser och dylikt som lågo längst fram i fören. De började lassa. Men herr Tiliander gjorde ingen min av att vilja gå i land. Han frågade Medardus, vad pressen hade sagt. Pressen hade tyvärr ingenting sagt. Vid denna underrättelse blev herr Tilianders ansikte stelt och kyligt som ett plåtansikte. Han yttrade i avmätt ton:

Pressen förstår icke sin uppgift. Den ägnar två spalter åt ett lantbruksmöte. Vad blir följden? Mjölkar korna bättre? Blir grödan kraftigare? Eller breder publiken mera smör på sitt bröd? Dricker den mera mjölk? De materiella intressena taga alltid ut sin rätt, pressens hjälp förutan. Mig skänker pressen några rader. Jag hatar reklam men jag behöver uppmuntran. Känner jag icke att jag är välkommen kan jag inte giva mitt bästa. Mitt näst bästa kan jag under alla förhållanden giva men icke mitt bästa. En framstående person, en professor, kom engång till mig och sa: Herr Tiliander, hur kan en genial konstnär som ni fästa något avseende vid ett pressomdöme, som ju dock sällan eller aldrig fälles av en fackman, en skådespelare? Jag svarade: Saken är enkel. Ni går en vårvinterkväll ut på isen. Den är uppluckrad av sol, undergrävd av varma flöden; där finnas vakar täckta av nattgammal is. Ni är professor i astronomi, ni håller blicken riktad mot himlen för att upptäcka edra vänner. Bredvid er går en man, låt oss säga en sportsman. Ett, tu, tre, plask! Där ligger ni i en vak. Mannen skyndar till er hjälp, faller på knä, räcker er sin stav. Kanske har han följt er, därför att han vet att ni är en stor man, en lärd man, en man vars blickar dväljas hos stjärnorna. Men ni ropar i er nöd: Tack vackert! Ni är ju inte professor i astronomi, inte ens docent. Hämta en kollega! Herr Tiliander, svarade professorn, liknelsen haltar. En professor i astronomi tittar inte på stjärnorna, när han går på svag is! Kan vara sant, medgav jag, men det gäller icke för oss. Vi konstnärer vandra hela livet på svag is. Därför är varje man, som räcker oss en hjälpsam hand, förmer än en vanlig dödlig. Han är Guds sändeman! Och märk väl, herr professor, de största konstnärerna gå på den svagaste isen. Ty de söka sig längst ut i havsbandet.

Det är nog gott och väl, insköt ångbåtskaptenen, men nu måste jag i alla fall säga herr Tiliander att han hindrar oss i vårt arbete. Här skulle fejas.

Den store skådespelaren tog långsamt ett kort steg bakåt, därpå hastigt ett stort steg framåt så att han kom kaptenen tätt inpå livet. Hans röst var dov, lågmäld och skälvande.

Herre, ni är en grobian! Ni är känslolös, vettlös och taktlös. Ni skall vara sjöman och borde veta, att det finns tecken, som man icke får lämna obeaktade. Vår farled är utprickad och ve den som icke har ögonen öppna och huvudet klart och kallt.

Han fattade kaptenen i kragen och släpade honom fram till relingen.

Herre! Jag kommer till Wadköping för att utkämpa mitt livs väldigaste kamp. Jag öppnar här ett fälttåg, som skall sträcka sig över hela riket Herre! Det gäller liv eller död! Och vem möter mig? Vem möter mig!

Kaptenen blickade sig slösint omkring men herr Tiliander skakade honom i fullt ursinne och röt:

Herre! Har ni någonsin hört talas om käringmöte? På Wadköpings kaj stå elva käringar, den ena värre än den andra. Och ni vill tvinga mig att gå i land! Elva käringar! Det fattas två i tretton!

Kaptenen skakade nu av skratt, men jag sa till Medardus: Fort! Låt oss jaga bort dem! Och jag, Ljung och Medardus störtade över landgången och började fösa de ojande och vojande gummorna framför oss. Gudmor Utter jämrade:

Här har jag stått en timme och frusit, därför att Medardus tiggde och bad att jag skulle komma ned. Och nu blir jag bortkörd. Kan jag rå för att jag är en gammal käring?

Det skulle vara skottpengar på er! svarade jag; ty jag var redan intagen till herr Tilianders förmån och eftersom han hatade dem, så hatade jag dem. Gudmor Utter gick hem i förargelsen men de andra gummorna ställde vi upp bakom hamnskjulet och förbjöd dem att sticka fram näsan så länge herr Tiliander var inom synhåll. Vi återvände ombord och förkunnade att vägen till Wadköping och äran var fri.

Jag ser nog det, mumlade herr Tiliander. Men de skulle ha gått frivilligt. Olyckans symboler kan man förjaga, icke olyckan.

Nu förnummo vi ljudet av en väldig gäspning och en sömnig röst frågade: Var är vi?

Uppför kajuttrappan kom i sakta mak en stor, fet, vacker kvinna. Någon sa: Vi är i Wadköping. Hon tvärstannade.

Wadköping! Var är Medardus?

Jag såg på Medardus. Han var vit i ansiktet och blå under ögonen. Han viskade entonigt som en fane: Det är mor, jag har inte sett henne på fyra år, jag har inte sett henne på fyra år —

Medardus gick några steg emot henne, stannade. Jag tänkte: Ska hon nu också smacka i luften och fråga var han är född? Men jag såg, att hon inte skulle göra det. Nyss helt blommerant efter sömnen, hade hon nu blivit lika vit som sonen. De hade samma svarta stenkolsögon och samma trotsiga uppsyn. Plötsligt skrek hon till som en örn och kastade sig över pojken. Hon begrov honom i ett famntag och hennes feta, kraftiga armar kramade så att det tör ha knastrat i benstommen. Vi hörde bara mummel och snyftningar och vi vände oss förlägna bort. Herr Tiliander vandrade med raska steg av och an, stödde huvudet än i den ena handen än i den andra. Slutligen sa han:

Mathilde, tänk på dina nerver! Medardus, tänk på din mor!

Hon släppte pojken, granskade honom ett slag och sa helt buttert:

Han har ju skaffat sig mustascher. Den slyngeln! Hur gammal är han egentligen?

Pang! sa jag för mig själv, nu börjar förhöret! Men hon fortsatte icke sina efterforskningar utan vände sig med mycken livlighet till herr Tiliander.

Vad är meningen? Varför låter du mig sova? Blir det någonting gjort när jag sover? Har du sett exempel på det? Varför har ni inte burit upp koffertarna? Ska jag göra allt? Varför står ni som stenbilder? Blir någonting

gjort då? Har ni sett exempel på det?

Redan vid hennes första ord hade truppen kommit i rörelse och virvlade som vissna löv för hennes muns vind. Hon stack till mig två kappsäckar med ett: Rör på benen! Herr Tiliander hostade och anmärkte att jag var direktör Arnfeldts son. Hon sa: Jag har inte frågat efter faderskapet. Har han två armar och två händer, så kan han också bära två kappsäckar. Raska på, herr Långben och ställ dem på flakvagnen. Här finns mera!

Som en röd hund snodde jag åstad, fick en idé, rusade in på hamnkontoret, ringde upp mor och bad henne genast sända vår droska och parhästar till hamnen. För att undvika långa förklaringar och kanske ett avslag sa jag: Fort, fort, det har hänt en olycka! Och ringde av. Vår droska kom mycket riktigt i full karriär och det såg präktigt ut. Jag sa som sanningen var, att min mor sänt den. Fru Tiliander grep min hand; jag mumlade några ord för att avböja tacksägelser. Men det var inte hennes avsikt att tacka; hon ville bara att jag skulle hjälpa henne upp i vagnen, ty hon var fet och tung. Herr Tiliander sa:

Hälsa er mor. Jag vill minnas att hon är en rätt vacker kvinna.

Truppen blottade sina huvuden eller neg, den store skådespelaren viftade med handen. Och Laios’ olycklige son körde in i Wadköping.

Så snart de båda stora kommit ut sikte, ägnade jag den övriga truppen min uppmärksamhet. Aldrig hade jag sett en sådan samling av malätna, urblekta och utmagrade stackare. Kanske kommo de från ett skeppsbrott och säkert stodo de inför ett skeppsbrott. Spinnsidan var särskilt klen och utrustad med ringa fägring, vilket djupt bedrövade mig. Blott en av töserna var täck och just densamma, om vilken herr Tiliander sagt att hon saknade kropp. Jag kunde icke dela hans åsikt och jag trodde mig vara kännare. I viss mån, måtte jag också ha varit det, vilket kommande händelser skulle visa.

Medardus tog nu ledningen, förde fram gumgardet och fördelade truppen på dessa värdinnor. Jag tänkte: Om gumman Klang får den vackra tösen, så ska jag gå och hälsa på gumman Klang. Hon är vår skurgumma och det är så längesen jag var där.

Men gumman Klang fick en flintskallig gubbe, den magraste jag sett. Och som påbröd en uppnäst, fräknig pojke.

Alla voro fördelade, den täcka tösen ensam kvar. Då ropar Medardus på gudmor Pflöke, han tar flickans kappsäck, som inte var stor, och med gudmor Pflöke på ena sidan och Medardus på den andra vandrade min älskade Hannele in i det usla Wadköping.

Ack jag älskade henne icke då! Det kom långt senare. Jag var bara lättsinnig och Per Albert Ljung var också lättsinnig ehuru icke i så hög grad som jag. Vi stirrade på varandra, vi blinkade cyniskt, vi gjorde gubbar, vi visslade. Så ropade vi Medardus tillbaka.

Vart ska du gå med jäntan? — Hem. — Ska hon bo hos Pflökan? — Ja. — Var? — I kammarn bredvid min skrubb. — Bredvid din skrubb! Det finns ju ingen dörr emellan! — Jag har hängt upp ett hästtäcke.

Ett hästtäcke? Ha, ha! Hi, hi! Ho, ho!

Vad grinar ni åt? fräste Medardus.

Du måste ju gå igenom kammaren för att komma ut!

Än sen? Jag kan väl passa så att jag inte kommer olägligt!

Olägligt? Ha, ha! Hi, hi! Ho, ho! Det ska bli roligt att se, hur länge det där hästtäcket varar! Ha, ha! Hi, hi!

Ho, ho!

Äntligen gick det upp ett ljus för Medardus. Han förstod våra skamliga anspelningar. Han gitte inte bli ond. Föraktet kvävde vreden. Underläppen putade ut och det rakskurna, kraftiga ansiktet blev trotsigare än vanligt. Han sa:

Idioter! Jäntan hör ju till truppen. Lika gärna, kunde jag pussa min egen syster. Om jag hade någon.

Han lämnade oss ganska flata. Vi hämnades genom att skratta åt honom. Skrattar bäst, som skrattar sist!

Kära min Hannele, sist skrattade du.

Till sist skrattar ingen.

Vart tog min flit vägen? Mina trägna studier? Min Livius, min Euclides, mina logaritmer och andra kunskapsträdets bitterljuva frukter? Fars planer och mina? Gruvor och gårdar, vattenfall och skogar, smedjor och fabriker, järnvägar i Bergslagen och i Sahara?

Putz weg!

Likväl var det icke en lättjans tid; den var fylld av möda och bekymmer. Jag skolkade flitigt ur skolan; till och med Per Albert Ljung skolkade. Medardus behöll den gamla vanan att infinna sig i morgonbönen. Han sa:

Det skadar inte med ett gudsord och det är skönt att sitta och grunna en stund, innan man ska gå i selen.

Herr Tiliander fick rätt: olyckans symboler kan man förjaga, icke olyckan. Wadköping hade nyligen sett några sceniska celebriteter: Knut Almlöf, August Lindberg, Emil Hillberg, Tore Svennberg. De stora skådespelarna hade åtnjutit all tänkbar hyllning och deras komparser all möjlig aktning. En misstanke grodde i Wadköpings själ: hade man gått för långt i entusiasm? Hade man betett sig småstadsaktigt? Lydande en psykologisk jämviktslag erfor Wadköping ett behov av att förakta. Även den störste komediant är dock en komediant Detta axiom förlorar Wadköping aldrig helt ur sikte, och vid herr Tilianders ankomst stod det klart för envar, att man gjort för mycket väsen av komedianterna. Se där varför borgmästaren saknades bland de elva käringar som mottogo den ädle Labdakiden, Desdemonas själskvalde make!

Truppen var till största delen nyuppsatt och den första veckan måste ägnas åt repetitioner. Vad är det för ett sätt? sa det föraktfulla Wadköping. Ska de inte kunna sin sak, när de kommer? Har de inte lärt konsten förut, så inte lär de den i Wadköping! När ridån äntligen gick upp för Kung Oidipos var truppens konstnärliga anseende på förhand fastslaget till ett minimum. Det sociala var ej större. Herr Markurell, värden på värdshuset Kupan, hade sett den förnämliga Carlénska källaren giva lysande fester för de stora teaterpamparna. Markurell var ny på platsen, han tänkte: Anagga! Komedianter, det är fint i den här hålan! Han bjöd truppen på supé. Men av stadens inbyggare, vilka kommo till festen? Perukmakare, sockerbagare, skorstensfejare, plåtslagare, skomakare! Förträffliga män och likväl helt och hållet främmande för Wadköpings societet. Den högre bildningen företräddes av lektor Barfot. Han höll ett högstämt tal för den store skådespelaren och hans konst, men när herr Tiliander tio minuter senare skulle besvara skålen, hade vinets gud redan befriat lektorn från bildningens tryckande börda och han sluddrade:

Sitt ned, komediant! För hundra år sen hade jag skämts att sitta vid samma bord som du! Och litet skam har jag nog kvar i kroppen.

Den store skådespelaren lämnade bordet och ställde sig i ett hörn av salen, armarna korsade över bröstet. Trugade av den välvillige herr Markurell ägnade sig hans komparser med iver åt bordets nöjen och råkade i

yra. Fru Tiliander förde snart sina kvinnor ur elden men karlarna hade svurit Backus och tålde ej mänsklig överhet. Likväl ville herr Tiliander ej övergiva sin myteristiska trupp utan stannade i sitt hörn dystert övervakande orgien och beredd att vid behov inskrida. Äntligen sinade herr Markurells välvilja och han kastade ut hela bunten. Jag, Ljung och Medardus fingo i uppdrag att lotsa herrar skådespelare till deras kvarter.

Ryktet överdrev festens orgiastiska glans. Man sa: De super! Och de super med perukmakare och skorstensfejare! Tänk på Lindberg! Tänk på Svennberg! Det var också komedianter men de umgicks i stans bästa hus! När jag hörde det, sökte jag förmå min mor att ge stor middag för herr och fru Tiliander. Jag lyckades till sist men verkningarna blevo ej lyckliga. Förtal låg i luften. Gudmor Pflöke flög ut i stan. Hon sa:

Stackars gamla jag har det så tråkigt! Jag får inte sova om nätterna. Det är ett ständigt rännande av manspersoner. Si, jag har ju en av de där komediantskorna i mitt hus. Och då vet man!

Det var den skamligaste lögn. Dagen efter sin ankomst fick Hannele blodhosta, gick till sängs och blev liggande fjorton dagar. Doktorn var den ende mansperson som besökte henne. Men nu visste man alltså, vad andas barn dessa kvinnor och flickor voro. Att gumman Pflöke ljög visste man också. När jag, Ljung och Medardus påpekade detta möttes vi ständigt av samma svar: Ingen rök utan eld! Jag lärde mig att hata det ordspråket.

Värre än gudmor Pflökes förtal verkade till en början gudmor Utters godhet. Truppen såg tämligen luggsliten ut och eftersom det var ett kringresande teatersällskap, måste dess fattigdom vara storslagen! Det var inte alldeles sant. Sujetterna voro visserligen fattiga men herr Tiliander hade ett litet kapital och sörjde faderligt för sin hjord. Emellertid råkade gudmor Utters hjärta i brand. Hon sprang från kvarter till kvarter, undersökte de stackars människornas garderober, synade deras underkläder och frågade, vad de bäst behövde. Herregud — alltid behöver man ju något! Den ene behövde strumpor, den andre skor, den tredje kragar. Kvinnorna behövde allt, eftersom kvinnor aldrig få nog av kläder. De trodde, att gudmor Utter var en rik gammal dam, som sökte placera sitt överflöd på ett Gudi behagligt sätt. Varför skulle de inte göra henne den tjänsten att taga emot hennes gåvor. Men gudmor Utter var fattig. Dessutom var hon den enda i staden som saknade klar uppfattning av fattigdomens skam och vådor. Hon satte upp en lista med rubriken: För de nödlidande teaterartisterna! Listan i hand gick hon ur hus i hus och då hon väl visste att ett Wadköpingshjärta kräver en hård stöt för att röras, skildrade hon eländet svart. Wadköping betalade och sa: Jaså redan under isen! Det är en trevlig trupp!

Herr Gawenstein mötte på Jordgatan den uppnäste och fräknige pojken. Han drog honom med sig ut på Stortorget, tog fram sin näsduk, tog fram sin penningpung, torkade sina ögon och stack en slant i den förbluffade ynglingens hand. Stackars människor, stackars människor! utbrast herr Gawenstein och skyndade bort för att undvika tacksägelser. Rodrigo, den fräknige, var för blyg att göra motstånd. Kanske trodde han också i första häpenheten att femöringen var en tvåkrona; och en tvåkrona är en svår frestelse även för en stolt men fattig yngling. Där stod han med sin femöring, vände snopen på den. Då nalkades med dyster värdighet polisen Larsson. Han betraktade pojken medlidsamt och yttrade:

Vet han inte, stackare han, att han inte får tigga?

Jag har inte tiggt! skrek Rodrigo. Gubbtjuven stack den i hand på mig!

Först tigger han och sen smädar han! konstaterade Larsson sorgset. Då får han nog lov att redogöra på station.

Nej! skrek pojken förtvivlad.

Och så gör han motstånd, fortsatte Larsson. Då anhåller jag.

Polisen var Långsamme Larsson och han behövde en hel kvart för att leda Rodrigo till stationen. Staden hann se på! Nu buras de in! Nu ha de börjat snatta! Medardus underrättades av en vän. Herr Tiliander skyndade till borgmästaren, men borgmästaren vägrade att taga emot en person, vars son huggit svansen av hans hund. Slutligen måste min far ingripa och Rodrigo släpptes. Men staden visste, vad den visste.

Under sådana omständigheter annonserades Konung Oidipos. Jag hade mina farhågor och såg mig nödd att försiktigt meddela dem åt herr Tiliander. Han delade dem alls icke.

Min käre vän, sa han, i tvåtusen år har Oidipos' mäktiga stämma talat till folken och i tvåtusen år har folken lyssnat betagna. Varför skulle just Wadköpingiterna vara sämre lottade än andra? Det är inte jag som lockar dem till teatern, det är Sofokles. Honom kunna de icke motstå.

O Zevs! sa jag till mig själv, skulle inte sockerbagare Wedblad och perukmakare Ström och kapten Edeblad och resten av Wadköping kunna motstå Sofokles' lockelser? Jo förvisso! Och jag kom överens med Medardus att låta hemligen trycka etthundra extra stora affischer i olika färger. Ljung och jag klistrade upp dem en natt på alla mera framträdande platser. Men det var ett missgrepp. Herr Tiliander fick stämning för olovlig affischering, husägarna blevo ursinniga och publiken fann affischerna cirkusaktiga och tarvliga. Vad kunde vi mera göra? Ingenting! Medardus arbetade på scenen från morgon till kväll, Ljung hjälpte till på lediga stunder. Jag prånglade ut biljetter. Det var inte särdeles svårt. Folk köpte och sa: Vi köper gärna för att de stackarna ska få respengar och lämna oss; men vi tänker inte gå och se på smörjan. Jag vidtalade då en hop pojkar att de skulle hålla sig i beredskap premiärkvällen. Om biljettinnehavarna icke infunno sig, skulle jag släppa in pojkarna på deras platser. En av vaktmästarna i banken — densamme som talat med fröken Leontin — var också vaktmästare på parkett; tack vare honom kunde jag besätta platserna efter behag.

Jag förmådde min mor att köpa tjugu parkettbiljetter. Dem delade jag ut bland lärarna i skolan. Jag påstod att det var herr Tiliander själv, som sände dem jämte en hövlig hälsning till den högre bildningen. Lärarna togo emot; de tänkte skicka sina pigor. Rektor tog icke ens emot. Han sa: Jag har sett dig och Ljung i dessa människors sällskap. Teaterfolk är överhuvudtaget ej lämpligt umgänge för ungdomen; allra minst ett band som detta. Inser du icke, vilken fara du löper?

Det insåg jag icke; han sa:

Du riskerar ditt sedebetyg! Även Ljung riskerar sitt sedebetyg. Jag hoppas, att ni inte vill utsätta er för denna den största skam som kan drabba en yngling. För den stackars Medardus kan jag tyvärr ingenting göra.

Jag blev ännu mera ivrig att befordra truppen Tilianders seger över Wadköping. Tyvärr voro mina medel mycket begränsade. Den stora kvällen kom. Jag bad mor att göra sig så fin som möjligt för att lysa upp parketten. Vår droska skulle köra herrskapet Tiliander till teatern och sedan hämta oss, fast mor avskydde att åka. Men folk skulle se att folk for till teatern. Efter middagen sa far, ganska förlägen:

Käre Love, du vet, att jag inte är vidare road av teater. Dessutom är jag litet förkyld —

Pappa gör naturligtvis som pappa vill, svarade jag och drog mig djupt kränkt tillbaka på mitt rum. Far kom efter och vi ingingo en kompromiss: han skulle få komma en halv timme för sent.

Mor och jag begåvo oss åstad. Det klack till i mig, då jag på avstånd såg hela teaterplan fylld med folk. Tyvärr var det idel skolpojkar. Möjligheten att få fribiljetter hade lockat alltför många men Ljung höll just på och utvalde de lämpligaste. Mor och jag voro ensamma på parkett. Mittpå första raden satt gudmor Holländer med två väninnor. Hon strålade som en drottning i siden och juveler — allt enligt mina order. Från scenen hördes buller och bång och en skroderande stämma. Plötsligt stack Medardus' huvud fram vid

ridåkanten. Jag förstod att han sökte mig och jag rusade upp på scenen.

Där stod herr Gawenstein. Han var teaterbolagets kassör och han krävde halva hyran i förskott. Erhöll han icke beloppet, skulle han stanna på scenen och med sin släta figur utan tvivel fördärva föreställningen. Han sa:

Jag ska underrätta publiken om, att truppen är insolvent. Det är ett fult ord, ett mycket fult ord. Men det hjälps inte.

Till mig sa han, viskande:

Var inte rädd, unge herrn! Det är inte så farligt som det låter. Jag ska bara skrämma dem. Livet är möda och allvar, unge herrn, men för sådana där är det bara lek. Det skadar inte att skrämma dem, så att de blir allvarliga och betalar. Det ska också vara en mycket sorglig pjäs det här och då skadar det inte med litet allvar. Men är det så att publiken börjat komma, så går jag.

Han gick. Medardus tackade mig med ögonen; han sa:

Kanske du vill se föräldrarna? De är färdiga. Jag tackade i min tur med ögonen och en livlig rodnad. Vi smögo oss fram mellan kulisserna och jag gick på tå och höll andan. Medardus knackade försiktigt på en dörr. Det är bara Arnfeldt och jag, viskade han; fru Tilianders mörka stämma svarade:

Stig på ni, pojkar!

Medardus öppnade, jag stannade bugande på tröskeln. Vid ett spegelbord satt Oidipos, reslig och hemskt skön med sitt svarta skägg, sina välvda ögonbryn, sitt långa svarta hår, sin kraftiga näsa, sin panna hög som ett tempel. Men armarna hängde slappt ned, ögonen doldes under spasmodigt skälvande, rödblå ögonlock, kroppen höjdes och sänktes av rosslande, långa andedrag. Bredvid honom stod Iokaste, skön och lugn. Med en solfjäder fläktade hon sin makes panna och kinder; och mellan varje rosslande andedrag förde hon ett stort glas mjölk till hans mun.

Befann han sig i själatåget? Jag stirrade skräckslagen och frågande på Medardus. Han viskade halvt förlägen, halvt stolt:

Det är alltid så. Just innan ridån går upp.

Iokastes stämma klingade mörk och tragisk:

Slå i lite mera mjölk, Medardus!

Jag bugade tyst för majestätet och återvände till min mor. Jag berättade, vad jag sett. Mor blev förundrad.

Tänk så egendomligt, sa hon. Tar han det så hårt? En stor stark karl! Det är besynnerligt att tänka sig att en man i Wadköping tar på allvar, vad en man i Tebe hade att lida för några tusen år sen. Jag tror inte att sådana människor är riktigt kloka. Eller också är det vi andra som inte är riktigt kloka. Skillnaden är för stor för att vi skulle kunna vara på samma sida om förnuftets gräns.

Det där begriper inte mamma, genmälte jag överlägset. Hon sa:

Det medges. Och gudskelov inte gunstig herrn heller.

En fjärdedel av parkett och första raden var besatt. Jag gav Ljung ett tecken att släppa in reserven. Pojkarna kommo; en och annan mor, syster eller flamma medfördes, för att det inte skulle få tycke av skolföreställning. Ljung skötte sig bra och jag kände mig lycklig. Medardus satte sig bredvid mig på fars

tomma plats. På andra sidan honom var det tomma platser ända fram till dörren. Föreställningen började. Tyvärr blev jag inte i tillfälle att ägna den mycken uppmärksamhet; jag var alltför upptagen av min omgivning. Medardus andades tungt. Jag såg på honom och fann att han satt nästan som fadern i klädlogen undantagandes att han höll ögonen vidöppna. Jag förde mun till hans öra och röt tyst: Snörvla inte! Han gav mig en förfärlig spark på skenbenet men upphörde att snörvla. Bakom mig knaprade gudmor Utter på sockerskorpor. Jag vände mig om och viskade förbittrad: Knapra inte! — Käre Love, viskade hon tillbaka, jag har inte ätit sen i morse. — Svält litet till då! väste jag och den beskedliga gumman stoppade in sina skorpor. Men framför mig prasslade fru de Lorche med en konfektpåse. Viskande befallde jag: Prassla inte! Den gracila lilla frun prasslade etter värre blott för att retas. Då satte jag mun till öra och yttrade förbittrad och hånande: Det är inte precis bildat att smacka, när man äter! Hon blev förbluffad och lät konfekten vara. Du stör oss, Love! sa mor. Jag blev snopen men svarade: Mamma borde blygas att prata under föreställningen!

Likvisst blev det jag, som betedde mig sämst. Äntligen vände jag min uppmärksamhet mot scenen och framför mig stod Oidipos. Plötsligt dök en gammal dröm upp i mitt minne, drömmen om den svarte mannen, som långsam men obeveklig vandrade på Wadköpings solbelysta gata sökande vårt hus. Dessutom skrämde mig Oidipos’ förunderligt stora ögon och hans stämma, som knappt var mänsklig i sin makt och prakt. Sådana ögon har jag sedan sett hos en annan Oidipos och hört en liknande röst: Mounet-Sully. Jag hukade mig ned. Då föllo över mitt huvud orden:

Nu skall jag kämpa som gällde det min egen far och rastlös söka den som tårar fällde —

Jag gled ned på golvet. Vad gör du? viskade Medardus. Jag makade undan hans ben och kröp ut på alla fyra. Jag tänkte: Jag kryper för att inte störa föreställningen. Men i själva verket var det inte riktigt så. Vaktmästaren i korridoren såg stort på mig och frågade om jag mådde illa.

Det ser mest ut, som om herr Love blitt skrämd!

Visst inte! sa jag, och skämdes. Jag skulle bara se efter om pappa kommit.

Vaktmästaren funderade:

Ibland, sa han, går jag in och tittar på när de spelar saker, som det är något bevänt med. Och då kan det hända, att jag tar till lipen, Det är väl ändå besynnerligt med en karl som står här kväll efter kväll och ser de tosingarna gå ut och in? Han borde väl veta, att det är lögn och förställning. Men det är väl det, att det kunde vara sant. Och så har man ju alltid sina bekymmer. Dom skäms man att gråta över och därför passar man på och gråter åt andras.

Herr Tiliander firade en triumf och blev en smula uppblåst. Han sa:

Förliter eder icke på jordens furstar men förliten eder på andens! Sofokles har segrat! Wadköping har kapitulerat. Vad säger du nu Mathilde?

Mathilde svarade:

Jag låter kassorna tala.

Kassorna talade om svält och nöd. Herr Tiliander sa:

Jag förstår så innerligen väl detta Wadköping! Det är en stor, rik, intelligent stad. Men Sofokles står dessa människor fjärran. Betänk att mästaren har tvåtusen år på nacken! I Wadköping pulserar ungt blod, nytt liv, nya tankar och känslor. Wadköping vill se det nyaste nya! Jag skall ge någonting splitter nytt! Jag skall ge

Hauptmanns Hannele! Eller om jag skulle ge Othello? Jag ger Othello!

Ja, han har ju bara tre sekler på nacken, anmärkte Mathilde.

Truppen Tiliander gav Othello, starkt beskuren visserligen, men mäktig. Tyckte jag, som satt kväll efter kväll så gott som ensam på parkett, huttrade och skalv dels av fröjd och dels av vrede. Ty kassorna talade alltjämt om svält och nöd. Jag ruinerade min stackars mor på teaterbiljetter men det förslog så litet. Barfot skrev flammande artiklar i Allehanda, hårt dömande Wadköping, som lät en ädel konst förtvina. Det tog staden med ro. Herr Tiliander var kanske en stor skådespelare men en medlem av hans trupp hade anhållits av polis Larsson på Stortorget för tiggeri av herr Gawenstein. Kunde man vänta sig något gott av en sådan trupp? Nej, sa Wadköping, tiggare vill vi ändå inte ha ibland oss! Gärna fattiga fast anständiga konstnärer men inte oblyga tiggare!

Fru Tiliander låg i sin skrangliga järnsäng på Lilla hotellet. Hon grät. Jag satt på sängkanten och höll hennes hand mellan mina och bakom mig satt Medardus och klappade henne på fötterna.

Ack att vi finge ge Sköna Helena! snyftade hon. Sköna Helena ger fulla hus! Har man sett exempel på annat! Ack att Tiliander ville!

Detta förvånade mig. Försåvitt jag kunde veta var den store skådespelaren även en stor toffelhjälte. Jag hade sett många rörande drag av blind lydnad och jag dristade antyda, att fru Tilianders vilja redan vore tillfyllest.

Är du tokig pojke! utbrast hon förtrytsamt. Tror du, jag dristar inverka på Tiliander? Han är väl ingen vanlig schatte! Det kan vara att jag gör min vilja gällande i struntsaker men i konsten bestämmer Tiliander. Och det fast det kan reta mig! För pengarna är mina. Jag har ärvt dem efter en moster, som var finbagerska. Så ärligt som den gumman knådat ihop var slant, så tycker jag att det är syndigt att spela bort dem för tomma bänkar! Vem har glädje av det? Varken vi eller den här fördömda hålan. Jag önskar att gumman moster måtte träffa Shakespeare och Sofokles i himlen! Hon var inte blyg av sig på jorden.

Nu inträdde med fart den store skådespelaren och då han såg sin hustrus förgråtna ansikte, slängde han mig åt sidan, kastade sig på knä och fattade hennes händer.

Säg ett ord! utbrast han. Och jag ger Sköna Helena! Fäll en tår till och jag går in som Kalkas! Vi ha röster, vi ha fägring vi ha allt utom musik och den kan vi skaffa. Sköna Helena! Det geniala skämtet! Vid alla gudar, du har rätt, Mathilde!

Ty pojkar! fortsatte han och sprang upp. Jag har lärt känna denna stad; och jag förstår den så innerligen väl. Det är ett idogt samhälle, en borgerlig Grottekvarn, där möda och tungt allvar härskar. Vad behöver dessa människor efter slutat arbete? Skratt mina gossar! Det geniala skämtet! Jag ger Sköna Helena! Det är ingenting att skämmas för! Jag ger Sköna Helena. Eller möjligen Hanneles Himmelsfahrt. Det är en stark pjäs, ett mäktigt drama. Vem står dess tunga allvar emot? Jag ger Hannele! Är du nu nöjd, Mathilde?

Han böjde ånyo knä vid hennes bädd. Hon slog armarna kring hans hals och svarade:

Så länge vi håller ihop och så länge vi hänger ihop, är jag nöjd, Tiliander.

Den ömma scenen rörde mig och jag försjönk i betraktelser. Men nu rörde mig någonting annat där bak. Det var Medardus' fot. Jag förstod dem diskreta vinken och vi smögo oss ut.

Herr Tiliander trodde sig känna Wadköping. Medardus trodde icke att herr Tiliander kände staden, men han trodde sig själv känna den. Jag åter trodde varken på herr Tiliander eller Medardus; jag trodde att jag kände Wadköping. Men den som kände staden var Per Albert Ljung.

För tredje gången skulle herr Tiliander föra sina trupper i elden och var övertygad om en glänsande Victoria. Ty den stora konsten måste segra. Vi ungdomar tvivlade. En dag gingo vi för att söka Medardus i hans skrubb. Där hade rått portförbud på grund av flickans sjukdom men nu var hon frisk igen. Och det var just hon som skulle spela Hannele. Vi bultade på dörren och våra hjärtan bultade inom oss. Hon öppnade och studsade tillbaka en smula teatraliskt. Medardus var inte hemma. Vilket vi visste på förhand. Hon bjöd oss artigt var sin stol och bad oss vänta. Eftersom det inte fanns flera stolar kröp hon upp i sängen och satt där med den lilla hakan inkilad mellan knäna. Hon såg på oss med allvarliga ögon och under ögonen hade hon blå ringar efter sjukdomen. Hennes hy var vackert skär; kinderna föreföllo att vara genomskinliga som alabaster. Hon såg mycket fattig ut och mycket sorgsen och jag kände mig mycket rörd. Ända till dess att hon plötsligt brast i skratt och frågade, varför vi sutto där och sågo dumma ut. Då rätade jag på mig och frågade kyligt, om frökens roll var svår. Hon svarade allvarligt:

Svår är den inte, men den är obehaglig.

Jag har hört, att fröken ska dö, sa jag. Det är väl svårt?

Pyttsan! fnös hon. Att dö är det lättaste som finns. Och man kan göra det så vackert! Men jag ska ju ligga i en säng. Och rätt vad det är ska jag stiga upp. Och då måste jag ju vara i bara särken. Och det kan väl herrarna tänka sig att det är obehagligt. Att gå omkring med bara, ben!

Jag sa:

Fröken kan ha ett långt linne, som räcker ända till fötterna.

Hon rynkade pannan och putade missnöjd med munnen.

Fru Tiliander säger detsamma. Men det kan inte falla mig in. Man ska väl vara realistisk på scenen! Jag vet nog, att det finns fina fröknar, som har linnen, som räcka ända till fötterna. Ånej, tack ni gossar! Törs ni inte se, hur en försupen snickares flicka är klädd om nätterna så ska ni inte komma och titta på mig! Jag är dotter till en försupen skomakare, så att jag känner måttet.

Ur sängen drog hon upp ett linne och höll framför sig. Det var verkligen inte särdeles långt. Jag kände mig ganska förlägen; men Ljung som blev alltmera bondsk med åren, utbrast:

Det var mig en lita särk! Då gäller det allt att tvätta sig bra om bena!

Fä! mumlade jag lagom högt att höras av Ljung allena. Hannele tog emellertid icke illa upp utan sa helt förnumstigt:

Det är klart. Man får ta till rotborste.

Medardus kom och efter djupa bugningar för den unga divan försvunno vi i hans skrubb.

Dagen därpå hade Allehanda och Dagbladet följande notis:

Tilianderska sällskapet, som med stor framgång uppfört så verkligt klassiska saker som Konung Oidipos och Othello, ger nästkommande tisdag urpremiär för Wadköping av Hauptmanns mäktiga och gripande drama Hanneles Himmelsfahrt. Den döende flickans roll spelas av den begåvade unga skådespelerskan fröken X. Då fröken X. nyligen tillfrisknat från en sjukdom, utsätter hon sin hälsa för en viss risk. Rollens säregna beskaffenhet nödgar henne nämligen att uppträda i en synnerligen lätt nattdräkt. På huvudstadens förnämsta scener som ock i utlandet har sedan länge s. k. trikåer varit bannlysta i naturalistiska dramer. För Wadköping torde detta vara en nyhet. Omsorgen om hälsan och en falsk blygsamhet måste här vika för den sant realistiska konstens krav.

Medardus sa:

Om jag visste, vem som satt in det här, skulle jag vrida näsan av honom.

Jag visste, att det var Ljung; men jag förrådde honom icke. Han hade frågat mig till råds och jag hade varken avrått eller tillrått. Visserligen fann jag knepet tarvligt men jag fann det också tarvligt, att de stackars Tiliandrarna skulle drunkna i Wadköpings dästa likgiltighet. Måndagen skolkade jag från några skoltimmar för att se Hanneles generalrepetition. När den sjuka flickan steg ur sängen hade hon på sig samma lilla linne, som hon visat Ljung och mig. Det var icke ens rent. Bredvid mig på parkett satt fru Tiliander insvept i svarta slöjor och med ett stort svärd i handen. Hon var nämligen Dödens ängel.

Vad tycker Love om det där? frågade hon och pekade på flickan. Är det oanständigt?

Det är realistiskt, sa jag. En fattig flicka har nog inte bättre linne än så.

Nej men en fattig flicka håller sig för god att visa eländet i rampljus! genmälte fru Tiliander, stötte svärdet kraftigt i golvet och avbröt repetitionen. Hon hann dock ingenting yttra, ty herr Tiliander kom plötsligt in på scenen i ytterkläder. Vad är det nu! skrek fru Tiliander och skyndade upp. Från alla håll strömmade sujetterna till och bildade snart en halvkrets kring den store skådespelaren. Av gammal vana undveko de att ställa sig mellan honom och publiken, som för tillfället representerades av mig, Ljung och madam Klang. Herr Tiliander talade lågmält, hans stämma darrade och han gjorde många pauser avsiktliga och oavsiktliga.

Mina barn, sa han, det finns i Moabs land ett berg, som kallas Nebo. Dit kom för många tusen år sedan en gammal man, uttröttad efter en vandring utan like, tyngd av missströstan och sina följeslagares nöd och klagan, frätt i hjärteroten av matken tvivel! Han hade följt sin tro, sin tro på Gud. Tvivel betydde för honom död. Då ledde den Barmhärtige sin tjänare upp på berget Nebo och det förunnades honom att skåda Kanans land. Mina barn, jag har fört er genom den öken som heter Tomma hus, jag har varken bjudit eder vaktel eller manna men sill och potatis. Jag har följt min tro, min tro på den stora konsten. Nu begynte matken tvivel att fräta mig i hjärteroten. Då ledde den Barmhärtige sin tjänare upp på berget Nebo. Det har förunnats mig att se Kanans land. Mina barn! Morgondagens hus är utsålt i dubbelt förköp!

Vad jubel! Vilka smattrande gälla glädjeskri från kvinnorna, vilka mullrande fröjderop från männen! Den store föll samman i Mathildes armar och snyftade. Och fru Mathilde glömde allt annat för att snyfta sin glädje samman med Tiliander. Tösen i linnet dansade en solodans framför rampen, framför Ljung och mig och madam Klang. Plötsligt dök Medardus fram ur kulisserna. Obeveklig som då han fordom hos prästen tuktade mitt självsvåld, grep han flickan i armen, skakade henne kraftigt och ledde henne ut från scenen.

Teaterfolk får lov att vara anständigare än några andra, sa han till mig och Ljung, då vi klandrade hans stränghet. De måste spela så mycket djävulskap, så det är bäst att vara försiktig i verkligheten.

Premiären blev en skandal, stillsam och tyst men mäktig i det tysta som de flesta skandaler i Wadköping. Ingen uppståndelse, inga visslingar. Men desto flera viskningar. Dagen därpå förbjöds styckets uppförande av magistraten. Herr Tiliander lyckades dock beveka de stränga herrarna genom att utlova trikåer och linne till fotknölarna. Trots denna betänkliga avmattning av styckets dragkraft, samlade Hannele goda hus. Alla människor måste se flickan som uppträtt i bara ett vanligt linne. Den smarte herr Markurell erbjöd herr Tiliander och hela hans trupp fri täring, om flickan finge passa upp hans gäster, de timmar hon var ledig. Herr Tiliander sparkade ut herr Markurell.

Men i Wadköping rasade hela våren en strid, som lektor Barfot döpte till Den stora särkfejden. Lektor Paulus Holmin, kallad »Aposteln», manade i Dagbladet de sunda att hålla sig de spetälska fjärran och i värsta fall med stenkastning driva dem ur staden. De spetälska var det Tilianderska sällskapet. Lektor Barfot

svarade i Allehanda med flammande patos, att han ville ställa sig mellan de stenslungande hädarna och den gudomliga flickan. Han skulle dö nöjd, om han finge kyssa det linne, som sannolikt invigt en ny epok i teaterns historia. Denna bottenlöst osedliga tirad framlade Aposteln inför skolans eforus, begärande Barfots huvud på ett fat. Den högvördige läste med många huvudskakningar och grymtningar artikeln, varpå han yttrade:

Att lektor Barfot önskar kyssa den där flickans linne finner jag tyvärr sannolikt. Men att han skulle vara nöjd med det, håller jag för otroligt.

Kampanjen fortsattes; lärare och läkare, präster och lekmän ingrepo och fyllde spalterna med insändare. Tidningsmännen kunde lägga upp och vila på sina lagrar; staden skötte själv under några veckor sina blad. Vi pojkar i sjätte och sjunde demonstrerade. Flickor, som delade våra fria och djärva åsikter, sydde oss halvtumslånga linnen som vi buro på rockuppslaget. Detta förbjöds oss vid risk av relegering. Då fäste vi märkena i hatt eller mössfodret och hälsade därefter med så överdrivna hattsvängningar, att våra bekanta väl kunde se, vad andas barn vi voro. Aposteln utlyste ett protestmöte mot »det Tilianderska sällskapets osedliga propaganda». Mötet skulle hållas i Missionshuset. Huset var en fristående byggnad med fönster på långsidorna. Vi borrade hål i de båda främsta fönstrens karmar; genom dessa hål drogo vi ett snöre som dåldes i en golvspringa. När nu Aposteln hunnit tala sig varm, sträckte vi snöret. Och se! ett skynke vid ena fönstret föll åt sidan och upp reste sig ett halft dussin spetsprydda linnen och skredo spöklika genom salen. Aposteln störtade ned från talarstolen, samlade spökena i sin famn och skyndade att avlämna dem hos polisen. Vem var ägarinnan till dessa linnen? Fann man henne, skulle man också finna gärningsmännen. En undersökning gav genast vid handen, att persedlarna icke tillhörde någon annan än lektorskan Holmin. Hur och när de lämnat hennes lavendeldoftande linneskåp förblev ouppklarat.

Underlöjtnant Carl-Henrik Brenner var särkpartiets hetaste kämpe. Han och hans unga kamrater och vänner fyllde varje afton parkett och applåderade frenetiskt, så snart Hannele visade sig. Bifallet var ingalunda andäktigt och tvivlets matk gnagde åter herr Tilianders hjärterot. Han började ana, att det icke var den stora konsten, som segrat. Kassorna voro emellertid goda. När stadsborna tröttnade, tog lantbefolkningen vid. Jag mötte onkel Bernhusen på gatan.

Nå min gode krummelur, sa han, vad har ni för er i Wadköping? Vad är det för en flicka man talar om? Och vad för en särk?

Jag redogjorde.

Bah! utbrast baronen. Les provinciaux sont des bêtes parlantes! Jag skall taga komedianterna i betraktande och finnes där ett uns talang, skall jag nog lära Wadköping vad dess frid tillhörer. Min salig morfarsfar var på sin tid chef för de kungliga spektaklerna, så jag torde icke sakna all kompetens.

Jag fäste mig icke vid hans skrävel och anade icke att hans teaterbesök skulle få betydande följder. Allra minst kunde jag ana, att han skulle visa sin seigneuriala kompetens så, som skedde.

Liksom Moses hade herr Tiliander kastat en blick in i det förlovade landet och liksom Moses skulle han ej få beträda dess jord. Han hade fört sin trupp genom öknen Tomma hus och hans mäktiga person hade hållit truppens mod och förtröstan uppe. I de Feta kassornas oas svek herr Tiliander sin trupp och truppen svek herr Tiliander. Apostelns upprepade attacker och tillvitelser grep fru Tiliander djupt och gjorde henne människoskygg. Hennes kärlek till konsten sammanföll helt och hållet med hennes kärlek till den store skådespelaren. Vid hans namn fick ingen fläck låda. Nu var detta namn en visa i var mans mun. Fru Tiliander blev sträng mot sin trupp. Hon övervakade medlemmarnas dagliga liv och då hon icke kunde vara allestädes närvarande, satte hon Medardus, Ljung och mig att vakta hjorden.

Den åbäkigt långe gubben, som bodde hos madam Klang, var dess svarta får, den ende i truppen, som drack. Han drack därför att han var så lång. Hans entré på scenen hälsades ständigt med en fnissning. I fars eller komedi skulle han kanske ha gjort lycka men han vägrade att spela fars eller komedi. Han kallades »Senaten» därför att han i Othello ensam representerade den höga församlingen. Rollen var stum och hans enda. Undra sen på att han drack! Han sa till mig:

Broder, glöm aldrig, att du har sett mig. När du blir gammal kan du ha roligt av att komma ihåg det. Jag är den längste karl som stått på svensk scen. Jag är en och nittionio, glöm aldrig det! Stora skådespelare ha vi många men hur många är långa?

Trösten var klen, brännvinet bättre. Han förledde sin rumskamrat, den fräknige pojken att dricka. Det blev min uppgift att övervaka dem. Fru Tiliander sa: Om någon av oss kommer i kurran, så är det slut med oss. Vi är hatkycklingar i Wadköping.

Res härifrån då! sa jag. Hon svarade: Ja men kassorna!

De goda kassorna höll dem fångna. Alltså vandrade jag mellan krogar och utskänkningsställen, och så snart jag fick syn på gubben och gubben på mig, ropade han med sin tragiskt ekande stämma: Är du nu här igen Love! Du sviker inte i dryckjom! Mitt anseende blev på så sätt inte heller vidare gott. Jag väntade varje dag en katastrof. Far och mor måste ju förr eller senare få nys om mina förehavanden. Men katastrofen dröjde.

Mitt tyngsta ansvar var icke ansvaret för gubben. Hanneles beundrare voro många och heta. De vaktade hennes vägar och sökte hennes sällskap. Medardus skulle ha hållit henne inneställd hela dagarna, om icke doktorn på det bestämdaste föreskrivit vandringar i det fria. Vi lämnade henne aldrig ur sikte. Hade gumman Pflöke varit att lita på, så hade vår uppgift varit lättare. Men gudmor Pflöke var förräderiet i egen person. Medardus sa till mig och Ljung:

Ni måste hjälpa mig. Jag räcker inte till. Föräldrarna ha annat att tänka på. Och jag kan inte lita på någon mer än på er båda. Ni ska inte bry er om, vad hon säger. För det är ju klart att en flickstackare vill ha litet roligt, den också. Kysser hon er, så bry er inte om det. Vad tusan gör det? Men hon är så liten och dum så hon vet inte, vad det vill säga att vara samman med karlar.

Vi turade om att hålla henne sällskap och följa henne på hennes vandringar. Jag gick med henne varje eftermiddag utmed ån. Unga herrar som jag kände och unga herrar som jag icke kände, mötte oss och slogo följe. Det var inte lätt att avvisa dem, ty Hannele skänkte mig intet bistånd. Hennes glädje över uppvaktningen var strålande och oförställd. Jag visste inte hur jag skulle bära mig åt. Jag tänkte många gånger på RogershusJacob, som brukade rusa fram och stampa mig på tårna, ifall jag kommit hans Blenda för nära. Den metoden skulle jag gärna ha använt. Men jag gick ju i sjunde nedre och hade ej blott flickan utan ock min egen värdighet att vakta.

En dag, då jag kom för att hämta Hannele, flaxade Pflökan fram ur sitt mörker och ställde sig i trappan. Jag fick på inga villkor stiga upp till Hannele. Hon hade huvudvärk. Medardus baddade hennes tinningar med kallt vatten. Den sista lögnen slog ihjäl den första, ty jag hade nyss skilts från Medardus. Gudmor Pflöke knuffades åt sidan och jag rusade upp på vinden. Just som jag kom, reglades kammardörren inifrån. Det hörde jag och brydde mig inte om att knacka utan gav den bräckliga dörren en spark, så att den föll inåt. Den träffade kavaljeren på ena foten eller benet och nu hoppade han omkring på ett ben, svor och jämrade. Kavaljeren var Carl Henrik Brenner. När han svurit ut tog han sina ytterkläder och gick utan att säga ett ljud vare sig till mig eller henne. Hon satt på sängkanten och tycktes inte det minsta förlägen. Jag betraktade henne med dystra blickar. Hon kom till mig och strök sig upp mot mig. Jag tänkte på Medardus. Man skulle sannerligen vara kvinna för att kunna svika Medardus' förtroende. Utan att se på henne tog jag hennes kappa och trädde den på henne.

Vi gingo den vanliga vägen utmed ån. Jag tänkte: Det hjälps inte; jag måste säga henne någonting riktigt hårt och bittert! Vad i herrans namn ska jag säga? Vi gingo tysta och rätt långt. Vi kommo till en sälg, som nyss fått sina kissekatter. Hon bröt några grenar. Vi satte oss på sluttningen ned mot ån; solen, som just gick ned, låg oss rakt i ögonen. Den röda mullen i de nyplöjda fälten på andra sidan ån glänste så vackert. Hannele strök mig över ansiktet med kissekatterna. Så tog hon mig om huvudet och kysste mig gång på gång. Det hade Medardus tillåtit; jag svek honom alltså icke. Hon kröp ihop bredvid mig och satt med den lilla hakan instucken mellan knäna. När hon satt så, tyckte jag alltid att hon var så ovanligt liten och ynklig. Och jag tänkte: Vad i herrans namn ska jag säga?

Då sa hon själv:

Vet du av, att jag snart ska dö?

Ånej du! tänkte jag. Så lätt slipper du inte undan. Här ska vi inte bli sentimentala! Jag svarade:

Nej, det vet jag inte av! Och det tror jag inte på. Men även om så skulle vara, så är det ingen anledning att vara slarvig!

Hon fäste sig inte vid förebråelsen; efter en stund sa hon:

Vet du av att pappa brukade stänga in mig i vedskrubben bakom spisen, när han skulle prygla mamma? Han sa själv, att ett litet barn inte borde se sin mors förnedring.

Jag visste, att det var sant; fru Tiliander, som känt hennes föräldrar, hade berättat det för mig. Jag insåg, att hur stränga och bittra ord jag än kunde finna, hur hårt jag än kunde straffa henne för hennes självsvåld, skulle jag dock aldrig kunna tävla med hennes far.

Och hon sa:

Vet du av, att när far äntligen tog livet av sig, så lät han mig se på? Han stängde in oss båda i köket och hängde sig. Jag kunde ingenting göra åt saken. Så snart jag förstod, att han inte längre kunde slå mig, kröp jag in i skrubben för att slippa se något. Men skrika vågade jag inte. Nej inte ens när han hängde där.

Åter tog hon mitt huvud mellan händerna och kysste mig. Och jag kysste henne. Hon sa:

Vet du vad? Det är så skönt att kyssa. Jag har längtat efter att bli kysst, så länge jag kan minnas. Och nu när folk börjar vilja kyssa mig, då säger de, att jag inte får! Vet du vad? Det ger jag katten!

Så sutto vi hela vackra vårkvällen under sälgen och kysste varandra. Folk lustvandrade på vägen bakom oss. Jag såg Aposteln skrida fram under sin stora slokhatt, blicken borrad in i den röda aftonhimlen. Jag tänkte: Kom, Apostel, tag min plats och lär den här flickan att hon icke får kyssa och kyssas. Ty jag kan ej!

Men Aposteln lämnade oss i fred. Kanske skänkte oss någon gudom den gåva, som i Wadköping är en nåd att bedja om: Osynlighet.

Den Tilianderska truppen stod inför sin upplösning. Skrala kassor är visserligen konstens ruin men goda kassor är icke dess räddning. Icke ens ett geni kan rädda ett konstnärligt företag, därest moralen brister. Den Tilianderska truppens moral var bruten. Jag, Ljung och Medardus sökte förgäves rädda dess anseende. Den långe »Senaten» och hans uppnäste lille rumskamrat hamnade natt efter natt i kurran. Cassius, en ädel, bredbröstad man, pantsatte hos Gawenstein ett par dyrbara örhängen, i vilka den allvetande Gawenstein igenkände hökarhustru Anderssons ägodelar. Härav föddes trassel, tissel och tassel, oenighet mellan äkta makar och skvaller i stan. Likväl skulle dessa och andra liknande oegentligheter ej mäktat krossa truppen, om ledningen alltjämt varit stark. Men nej! Den kraftiga fru Tiliander bröts ned; hennes make tog till

flykten.

Felet var på sätt och vis mitt. Då särkfejden bröt ut och Aposteln riktade de första dråpslagen mot truppen, förmådde jag medelst tjat och gnat, vackra böner och ädla tänkespråk, mina föräldrar att giva en stor middag för konstnärsparet Tiliander. Det skulle stärka deras ställning i Wadköping. Middagen kom till stånd och blev ganska lysande. Min far höll tal för fru Tiliander; landshövdingen talade för herr Tilianders ädla och geniala konstnärliga strävanden som — det ville talaren uppriktigt erkänna — han varken förstod eller gillade. Med sin vanliga snabbhet i repliken svarade herr Tiliander, att herr landshövdingens ord givit honom en svindlande förnimmelse av att ha nått tinnarna. Åtminstone skulle han aldrig kunna tillkämpa sig amplare vitsord än de nyss fällda. Trots denna lilla stöt och kontrastöt förblev stämningen god. För resten var huvudsaken att det lyste i våra fönster och att folk sa: Arnfeldts ger stor middag för Tilianders!

Men just vid middagsbordet grodde ett olycksfrö och den plantan blev giftigare än alla de andra. Herr Tiliander förde min mor till bordet och på sin vänstra sida hade han gudmor Holländer. Statens ståtligaste matrona hade ägnat ett femtonårigt änkestånd åt de mest förfinade kulinariska njutningar. Hon var alla läckergommars föresyn och patronessa; hennes kropp var fyllig och behaglig och hennes själ lika väl tempererad som hennes viner. Nu blickade hon för djupt i herr Tilianders underbara ögon, nu lyssnade hon med för känsligt öra till den store skådespelarens välljudande och välskolade stämma, nu tvingades hon att beundra en man, som hade en stor klassisk repertoars djupsinne och skönhet till sitt förfogande. En öm låga tändes.

Från den dagen och stunden fick herr Tiliander icke någon fred. Gudmor Holländer överhopade honom med gåvor. Den store skådespelaren var icke okänslig för hyllning. Han lät sig väl smaka. Fru Tiliander hade av gudarna slagits med blindhet. Hon skröt över den beundran som en av stadens främsta damer visade hennes man.

Redan på andra dagen efter vår fest sa herr Tiliander till mig:

Fru Holländer är mig en gåta. Men jag vill visst inte förneka, att hon är en mycket älsklig kvinna.

Dagen därpå sa han:

Love! När du engång blir gift, skall du finna, att man aldrig bör döma en människa efter skenet. Den trognaste man kan försättas i situationer, som sannerligen äro lika oskyldiga som oförklarliga. Min kära Mathilde är vid retligt lynne; jag bleve dig tacksam, om du kunde förströ henne på något sätt.

Jag gjorde, vad jag kunde. Men fru Tiliander vankade av och an mellan järnsängen och väggen och visste inte mycket om mig. Jag hörde henne mumla: Tjugu år! Och detta är tacken! Plötsligt frågade hon efter sin son. Jag sprang ut i stan och letade rätt på Medardus. När vi knackade på fru Tilianders dörr, svarade Medardus' mor med gråtmild röst:

Gå er väg, pojkar!

Och herr Tilianders lugna och mäktiga röst yttrade:

Gå Medardus! Allt är gott igen. Jag är hos din mor.

Men dagen därpå sa han:

Vi konstnärer ha det svårt i många fall. Man bjuder oss sin hyllning och vi tro att den ägnas konsten. Man glädes, man tar emot. Så upptäcker man plötsligt någonting helt annat bakom hyllningen. Vad ska man göra? Situationen är penibel. Ty min gosse betänk! Man är ju också gentleman. Det är svårt att vara

konstnär men det är besvärligare att vara gentleman!

Och ett par dagar senare:

Aposteln i Dagbladet säger att vi skådespelare äro ett otuktigt släkte. Han har rätt. Men under det att den gode borgaren omsätter sin kättja i handling eller i sedlighetsartiklar, förvandlar vi våra bångstyriga känslor till konst. Dock endast så länge publik och kritik är med oss! Är publiken kall, förlora vi vår konstnärliga ambition och bli ungefär lika osedliga som genomsnittsbrackan.

Herr Tiliander var stadd i upplösning. De i marmor huggna, rena och renliga dragen brusto och ansiktet blev på några få dagar pussigt. De stora tragöderna alltifrån Sofokles till Ibsen, Strindberg och Hauptmann hade behövt trettio hårda, karga år för att modellera herr Tilianders ansiktsmask och skänka honom ett ädelt utseende. Wadköpings välstånd i gudmor Holländers förföriska gestalt behövde en vecka för att utplåna, vad seklernas mästare mejslat. Det var icke fru Holländers person, hur yppigt skön den än må ha varit, som bragte hjälten Tiliander på fall. Det var icke ens hennes rikedom. Det var hennes välstånd, det feta, gedigna, flytande, flödande Wadköpingska välståndet, vars läckra smak av lätt förruttnelse genompyres av myrra- och aloedoften från kalvskinnsklädda biblar och andaktsböcker, av alla världsdelars kryddor och essenser och av den moderna teknikens raffinerade påhitt. Hjälten Tiliander föll i gudmor Holländers famn och förgjordes. Förvisso fanns häri ett tragiskt tema jämbördigt med världslitteraturens historias bästa och kraftigaste. Ty vem bragte gudmor Holländers junoniska dygd på fall? Vem älskade hon? Sannerligen, icke var det den släte karlen Tiliander, som väl varken var bättre eller sämre än andra karlar! På bakgården till hennes rika hus hade unga drängar vandrat i större kroppslig fägring än den Tilianderska och hon hade icke ägnat dem blick eller tanke. Vid hennes dignande bord hade stolta krigare, lärda lagkarlar, mäktiga ämbetsmän och skickliga köpmän ägnat henne all hyllning utan att detta värmt hennes blod. Vem älskade hon? Det var icke fru Holländer som älskade herr Tiliander; det var Wadköping som älskade Sofokles. Den urgamla trilogien framfördes: Abundantia älskar Heros och kväver honom i sin famn; kvinnan älskar mannen och mördar honom, därför att han icke är kvinna; människan älskar idealet och dränker det i dy. Ty visserligen kan idealet likna en groda; trivs dock ej i dy.

Herr Tiliander försvann. Samma dag lämnade fru Holländer Wadköping. Hennes ordningssinne hade krävt en läkarattest och doktor Rygell hade föreskrivit en tids vistelse i Wiesbaden eller Ems, Nauheim eller Karlsbad. Välmågans gudinna hade sjuknat och Wadköping sa: jaså! Ingen visste något och alla visste allt.

Fru Tiliander packade kappsäckar, som i tjugu år skakats, skavts och slitits på den fjäderlösa Thespiskärran. De goda kassorna till trots voro affärerna mycket tilltrasslade. Var femte minut knackade någon på dörren och begärde ersättning för ett eller annat. Truppens rekvisita och en del av fru Tilianders personliga egendom måste säljas. Jag, Ljung och Medardus stodo henne bi, så gott vi kunde, Ljung, som var den mest förslagne, skötte affärerna och lyckades lura själva herr Gawenstein. Medardus, stum och till synes okänslig, skötte packningen. Men för mig blottade fru Tiliander sin själ.

Jag har hållit ihop med Tiliander i tjugu år och jag kan säga Love, att jag har fått tåla allt möjligt av honom. Men vad gör det, vad man får tåla! Man är ju till för att tåla! Och att han far bort med det där fruntimret, det bryr jag mig inte om. Det får han svara för själv. Men att han har lämnat truppen i sticket, det är så svinaktigt så att jag inte har ord för det! Finns det en karl, som är trogen? Har man sett exempel på det? Nej. Men en karl ska i alla fall vara hederlig och det är inte hederligt att lämna truppen i sticket. Och jag ska säga Love en sak: jag är förvånad! Nog har det hänt förr, att Tiliander sprungit bort med fruntimmer och hållit sig undan. Men aldrig har han svikit ord och avtal och brutit ingångna förbindelser. Det har man aldrig sett exempel på. Men nu har man sett!

Vidare sa hon:

Tiliander kommer tillbaka, det vet jag nog. Han har bara sprungit med den där människan, därför att han tycker om god mat. Inte för annat! Och jag ska säga Love, att jag fäster mig inte så mycket vid krumsprång. Jag har inte sinne för sånt. Om det komme den stiligaste karl på jorden och gjorde mig inviter, så skulle jag säga: Snälla herrn, gå hem och lägg sig! Sånt där kan vara bra för folk, som inte har högre intressen. Men är man lite konstnärligt intresserad som jag, så har manannat i tankarna. Jag lastar inte Tiliander, därför att han sprang. Men att han svek truppen, det svider i mig som den värsta bålde.

Fru Tiliander realiserade sina tillgångar, betalade truppen en månads lön och for, jag vet ej vart. Av truppens medlemmar stannade några i staden. Den bredskuldrige Cassius blev förste man hos hökare Andersson. Desdemona blev hårfrisörska, den första i Wadköping. »Senaten» och hans uppnäste vän, Rodrigo, levde någon tid på krogarna, drogo sen ut på landsbygden, sjöngo skillingtryck för bönderna och mådde gott. Jago, en liten spenslig, blek karl, råkade en natt i krakel med polisen Larsson och fällde honom tre gånger till marken på Vedbotorget. Larsson var Wadköpings starkaste man och den spenslige aktörens kraftprestation förbluffade honom. Han tillkallade några kolleger och inför dessa vittnen skredo Larsson och Jago till regelrätt brottning. Jago fällde åter sin man, tryckte hans skuldror mot marken och reste sig med en stor gest. Samtliga herrarna begåvo sig nu till polisstationen där Jago visade flera prov på sin styrka. Sålunda förflöt natten under ädla tävlingar och samspråk, men i den grå gryningen erinrade sig Larsson, att Jago anhållits och gjort våldsamt motstånd. Saken var kvistig, ty den Wadköpingska rättvisans män beundrade kraften men avskydde pliktenligt dess missbruk. Problemet löstes med salomonisk vishet av borgmästaren: Jago anställdes vid polisen.

Resten av truppen skingrades för alla världens vindar; blott Hannele stannade. Hon ville icke lämna gudmor Pflökes mörka kyffe. För Medardus, Ljung och mig återstod ingenting annat än att vaka över henne och betrygga hennes framtid. Min mor åtog sig att skaffa henne en lämplig plats på landet. Under väntetiden måste vi pojkar se till att intet ont hände Hannele. Särkfejden fortsatte; visserligen ej i bladen men man och man emellan. Aposteln och hans meningsfränder firade seger på seger. Staden blev för varje dag alltmera upprörd och uppretad över att en så kort liten särk visats på dess scen. Den mäktiga sedliga indignationen borde — tycker man — ha rest en hög mur kring gudmor Pflökes hus, där det skabbiga lammet tillbragte sin dag och sin natt i sysslolöshet och fåfänglig väntan. Men vi pojkar fingo se på annat! Flickan, som redan var dömd av skvallret, tärd av sjukdom och vräkt ur alla livets boningar, åtråddes, ansattes, belägrades.

Varför stredo vi tre pojkar som vettvillingar för att försvara en bräcklig dygd, som ej begärde bättre än att få kapitulera?

Därför att hennes ångest var vår ångest.

Därför att varje människas nederlag är en skymf mot varje människa.

Därför att den hopplösa, fruktlösa, onyttiga striden, och allena den, är unga hjärtan värdig.

Därför att naturen bjuder de svaga att gå under och därför att människans heliga plikt är att säga nej till naturens löjliga bud.

Alltså stredo vi och den striden hade vi kanske funnit löjlig, om den icke varit så bitter. Pflökan var oss emot, nu som alltid. Hon menade, att mamsellen icke skulle taga skada av artiga kavaljerer, som känna sin plikt och beträda älskogsstigen med guldstoff under sulorna. Barfot visade hon bort och det var tur för oss, ty en lärare i skolan och en man, som kämpade så tappert i stora särkfejden, kunde vi svårligen mästra. Men Carl Henrik Brenner höllo vi stången! Han hade nyligen kommit från Karlberg, han var inte stort mer än skolpojke. Ingen falsk vördnad förlamade våra krafter; en natt klådde vi upp honom på Pflökans bakgård. Efter bataljen låg han på rygg och skådade flämtande upp mot den vårliga natthimlen; vi sutto på huk omkring honom, kippade efter andan och ströko de svettiga hårtestarna ur pannan. Och Carl Henrik sa:

Att ni är jäkliga mot mig, det kan jag förstå. Men vad har flickstackarn gjort er för ont? Begriper ni inte, att hon vill träffa folk?

Om vi begrepo! En stad i uppror, en fästning med myteri inom murarna kan ej vara svårare att försvara än vår Hannele. Hon ville inte veta av oss. Hon ville vandra utan vårt sällskap på gator och stigar; hon fordrade att få gå och komma, som det behagade henne. Vi blygdes att tillstå, varför vi vaktade henne. Vi påstodo, att hon var för klen till hälsan för att få gå ut allena. Carl Henrik gjorde narr av oss. Han påstod att Hanneles öde var så förutbestämt som något öde kan vara. Och varför skulle denna stackars tös traska dygdens steniga stig?

Vi svarade honom bistert:

Därför att vi satt oss i sinnet att hon ska!

Några dagar senare skulle Ljung och jag på frukostrasten göra Hannele vår uppvaktning. När vi sneddade Vedbotorget förnummo vi smattret av många hästhovar och fram ur den smala Jordgatan störtade Rogershus' fyrspann, frustande, eldiga fålar. Vi blevo till sten. Ty på kuskbocken satt bredvid kusken Medardus! Och i vagnen bredvid den pösande baronen satt vår Hannele. Hon vinkade åt oss och vi togo av oss hattarna långsamt och stillsamt som man gör då någon högtidlig procession drar förbi. Medardus' uppsyn var blek och bitter, pannan rynkad. Han stirrade framför sig och låtsades icke se oss. Baronen hälsade med en nådig handrörelse. Den syndige, gamle kanaljen for genom staden med buller och bång, förtjust att denna klara vårdag få visa brackorna, vad en homme de qualité kan tillåta sig. Vid hans sida strålade vår Hannele, förnäm och nätt som en liten prinsessa och svept i en splitter ny sidenkappa!

Så snart synen försvunnit, skyndade vi till Pflökan; men gumman var virrigare än vanligt och gav ingen förklaring. Efter middagen gick jag tillbaka till gudmor Pflöke och ännu en gång i kvällningen; varken Medardus eller Hannele hade återvänt. Just då jag skulle lägga mig, blev oron övermäktig; jag smög mig ut och sprang till Pflökans gård. Porten stod öppen; jag trevade mig uppför trappan och över vinden. Hanneles dörr stod på glänt. Jag hade inga tändstickor. Jag viskade: Medardus, Hannele; fick intet svar. Men jag kände, att någon fanns i rummet. Jag tog mig fram till Hanneles bädd och trevade. Där låg Medardus framstupa, påklädd och med mössan nerdragen till öronen. Jag skakade honom och gjorde frågor. Han borrade ner sig i bädden, ville inte svara. Jag hittade en tändsticksask; men när jag tänt ljus sprang han plötsligt upp och släckte det. Då höll jag mig tyst och väntade, att han skulle få lust att tala. Äntligen fick han.

Hannele hade hela morgonen sökt bliva honom kvitt. Hon hade sänt honom i allahanda ärenden och gudmor Pflöke hade likaledes givit honom uppdrag. Medardus trodde, att Carl Henrik var i faggorna. Han mötte honom på Storgatan och tänkte: Nu ska jag se, vart du går. Men Brenner gick åt helt annat håll och Medardus lockades att följa honom ett stycke. När han halvspringande återvände till gudmor Pflökes hus, varsnade han redan på långt håll det granna ekipaget och såg Hannele och baronen stiga upp. Han satte full fart och lyckades krångla sig upp på kuskbocken. Baron befallde kusken att kasta av honom men Hannele sa: Låt honom följa med; vi ska ju bara göra en åktur i det vackra vädret! De körde ungefär en halvmil; de kommo till en skogsbacke full med blåsippor. Stanna! befallde Hannele. Vi ska vända här, men först ska Medardus plocka mig blåsippor. Medardus hoppade genast av och gick uppför skogsbacken. Då hörde han piskan klatscha; fyrspannet satte av! Vägen gjorde en krok och han försökte genskjuta rymlingarna men kom för sent. Han luffade vägen framåt och tänkte: Håller jag den här takten så orkar jag nog springa ända fram till Rogershus och är där innan kvällen. Det hade han kanske orkat, om icke tanken på Hanneles förräderi blivit honom för tung. Han sackade av och slutligen vände han och lomade hem. Han sa:

I hela mitt liv ska jag inte glömma, att hon skrattade åt mig. Hon stod upp i vagnen och skrattade åt mig.

Kan det vara så roligt att lura en fattig fan.

Och jag hånade henne och sa:

Ja nu är hon i sjunde himlen och det här var också en himmelsfärd! Det lilla helgonet fick åka in i saligheten alldeles som profeten Elia!

Den glömmer vi! avgjorde Medardus karskt. Hon är som om hon aldrig hade funnits!

Vi tummade på att ofördröjligen glömma Hannele och skildes för att ostörda drömma om Hannele, som skrattat ut oss och gjort oss smälek och sorg.

Olyckorna haglade över mitt huvud, stundom åtföljda av örfilar. Mor tog mig i enrum och gav mig en orre på vardera örat.

Pappa har bett mig tala med dig, sa hon. Han skulle göra det själv men han är rädd att förivra sig. Den där flickan, som du dragit med, tycks ju vara ett verkligt praktexemplar! Har du reda på, vad det är för sorts flicka?

Trogen min tumning svarade jag:

Henne har jag glömt!

Om du glömt henne, anmärkte mor, så borde du inte sitta var kväll och skriva brev och vers till henne.

Jag brusade upp och förbjöd mor att rota i mina papper. Då fick jag orren nummer ett. Och mor sa:

Hur kan du dessutom understå dig att svara pappa, att du inte så noga vet, om du vill följa honom till London i sommar? Är det kanske den där mamsellen som gör gunstig herrn tvehågsen?

Följa honom till London! utbrast jag. Pappa har inte sagt ett ord till mig om det!

Nu föll orren nummer två. Ty mor hade själv hört far tala med mig om Londonresan. Men jag ljög icke! Det visade sig att jag bokstavligen taget blott haft ögon och öron för den Tilianderska truppen och Hannele. Jag hade talat och svarat som en sömngångare. En kväll hade far ånyo utvecklat sina planer, som redan delvis förverkligats. Några månader tidigare skulle jag ha lyssnat med hela min själ; nu visade jag mig så tankspridd, att far förargad skickade mig ut ur rummet. Även härför gjorde mor mig förebråelser. Men jag hade icke en aning om någonting. Bara Tilianders, teatern och Hannele!

Sannerligen, det var tid att vakna! Olyckorna haglade!

Rektorn kallade mig till sig och meddelade att jag skulle få nedsatt sedebetyg och underbetyg i ett flertal ämnen. Det var ingenting att göra åt den saken. Sockerbagare Wedblad presenterade mig en räkning på nära hundra kronor. Hannele tyckte om sötsaker. Tobakshandlaren ville veta, när jag tänkte betala Hanneles cigarretter. Min bokräkning var förfärlig, ty jag hade sökt odla Hanneles själ. Herr Markurell hotade att kräva min far, på vissa, ej ringa belopp. Under våra dagliga vandringar hade Hannele och jag intagit förfriskningar hos herr Markurell, som bjudit oss sitt bästa och dyraste, därför att han tyckte om Hannele och satte stort värde på mig. Skomakaren ville ha betalt för klackning och sulning av tre par damskor. Madam Runquist krävde mig för tvätt av den berömda lilla särken och andra plagg. Vart jag gick och var jag kom mötte mig fordringsägare. Min sparbössa och andra kontanta tillgångar voro för länge sedan tömda. Fars och mors frikostighet hade anlitats till det yttersta. Gudmor Holländer var borta. Jag gick till Gawenstein med ett silverschatull, som jag fått av onkel Bernhusen. Gawenstein gav mig 50 kronor. Vad förslog det! Vem bland de många skulle jag betala? Jag skrev på en lapp: Med hälsningar från Love! Lappen jämte

sedeln stacks i ett kuvert, som adresserades till fröken Hannele, Rogershus. Den dagen var jag fylld av fröjd och salighet men de andra dagarna voro svarta.

Jag försökte läsa men de redan fastställda underbetygen kvävde lusten. Dessutom stod det ingenting om Hannele i böckerna. Jag måste tala med någon om Hannele. Men med vem? Ljung hade åter gripit till böckerna och strävade segt och stadigt framåt under flitens fana. Han hade inte en minut över för mig och Hannele. Medardus hade helt och hållet lämnat skolan och tagit plats som dräng hos en åkare ute på väster. Med honom kunde jag icke tala, eftersom vi tummat på att glömma Hannele. Dessutom voro vi trots vänskapen rivaler och sedan föremålet för våra känslor svikit oss båda, blev rivaliteten besynnerligt nog starkare. Jag mötte honom ibland, där han kom åkande på sin flakvagn. Vi nickade åt varandra men bytte inte ord.

För att få tala om Hannele uppsökte jag Cassius i hökare Anderssons bod. Jag lät samtalet slingra i lämpliga bukter och frågade honom slutligen i likgiltig ton, om han någonsin kysst Hannele. Han tog sig fundersamt om hakan och svarade:

Låt mig se! Om jag kysst Hannele? Nej vet Love, det har jag inte gjort. Den där spetan är inte i min smak. Och så har hon svagt bröst. Dom ska man inte kyssa! Minns det!

Jag gick inte vidare till Cassius, men jag uppsökte Jago, som nyligen blivit konstapel. Efter lämpliga slingringar gjorde jag honom samma fråga och han gjorde samma gest som Cassius, sägande:

När jag tänker rätt på saken, så tror jag sannerligen att jag aldrig kysst henne! Annat än på scen, förstås. Vad det nu kan komma sig av? Men jag ska säga Love, att det är någonting satans dystert över den flickan. Hon skrämmer mig!

Jag tänkte: Ska jag verkligen gå omkring till alla människor och fråga dem, om de ha kysst Hannele? Ska jag inte kunna låta bli att tänka på Hannele?

Det kunde jag icke eller ville icke. Jag gick till Desdemona, hårfrisörskan. Så fort jag förde talet på Hannele, utbrast hon:

Den må herr Arnfeldt tro! Akta sig för den! Hon är fullfjädrad!

Jag mumlade några ord, tog min hatt och rusade ut. Det första jag såg på gatan, var ett Rogershusekipage! Jag kippade efter andan; stannade i porten och stirrade med dimmig blick på vagnen och hästarna och kusken. Det var icke det ekipage, som baronen själv brukade använda utan ett betydligt enklare. Jag gick fram till kusken och frågade, vem han kört till stan. Ingen; han hade kört in för att hämta doktorn. Fröken var sjuk.

Mycket?

Det kan jag väl aldrig tro, svarade kusken. Hon skalar omkring som en ekorre och är munter som en lärka. Och hans nåd spelar som en orre för henne. Så det är nog bara fruntimmerskrämpor.

Jag tuggade på en fråga och fick slutligen fram den:

Hur trivs fröken Blenda och fröken Hannele samman?

Åhå! sa kusken. Så svinaktiga är vi väl ändå inte! Att vi låter fröken Blenda stanna på Rogershus när vi ska ha fruntimmersfrämmande. Hon for utrikes just lagom till att vi skulle roga oss.

Där krossades min enfaldigaste förhoppning — så enfaldig att jag knappt vågar omnämna den. Jag hade

hoppats att baronen rövat min Hannele blott för att skaffa Blenda ett angenämt sällskap! Nu blev min traktan att så snart som möjligt komma till Rogershus. Far brukade rätt ofta besöka Bernhusen och en kväll, då han satt och läste tidningen, dristade jag fråga, om han inte snart skulle fara till Rogershus. Han svarade snävt: Inte så länge den där slynan är där!

Det klack till i mig och blodet sköt upp i huvudet, så att det svartnade för ögonen.

Varför kallar pappa henne slyna? Hon är inte någon slyna. Om pappa kallade gubben slyngel, vore det bättre och sannare.

Vad vågar du säga! röt far och sprang upp. I ögonen flammade de gröna lågor, som skrämt mig från vettet så många gånger. Men nu såg jag honom rakt in i ögonen och kände mig inte det ringaste rädd. Och far satte sig och började läsa i tidningen. Då gladde jag mig åt detta och kände, att jag aldrig mer skulle bli rädd för honom. Jag började berätta, hur det stod till i skolan och vilka betyg, som väntade mig. Utan att se upp från tidningen sa far:

Dina lärare har redan talat om, hur du skött dig. Du får läsa i sommar och naturligtvis kan du inte få följa mig till London.

Jag tänkte: När du far till London, far jag till Rogershus. Utan far kunde jag inte komma dit objuden. Men jag kunde taga in hos någon bonde i närheten eller också kunde jag ligga i en lada. Och då baronen sov middag, vilket skedde med stor regelbundenhet, skulle jag sitta hos Hannele och prata.

Men det var en månad dit, en hel månad! Hur skulle jag fördriva den? Jag kastade mig åter över mina stora planer: de väldiga järnvägsprojekten, underhavstunnlarna, ångbåtslinjerna, jättefabrikerna, trusterna, hela min stora, gagnlösa värld bygd av torra och fantastiska siffrors matematiska overklighet och likväl levande och genomdränkt av mitt blod och min längtan. Min stora, gagnlösa, overkliga värld, stor, gagnlös och overklig som Vår Herres. Och över denna värld var nu Hannele härskarinna. Hon fick en kult och dess ritual utarbetades i detalj. Ett antal latinska hymner skrevos och en gammal italiensk »parrocchiano» som jag funnit hos Gawenstein, efterapades. Vid vissa tider på dygnet, dels om dagen dels om natten skulle dessa hymner uppläsas under vissa bestämda ceremonier. Försummades en sådan ceremoni på grund av försovning eller andra orsaker, bestraffade jag mig genom att med cigarretten bränna mig på näsan. Jag valde näsan, emedan brännblåsan där syntes väl. Och folk kom till mig och sa: Hur i all sin dar kan man bränna sig på näsan? Då tänkte jag:

Nu talar ni med mig om Hannele!

Terminsavslutningen kom och jag uteblev från skolan, där mitt namn skulle nämnas med skymf. Far hade redan rest till London; mor satt hemma. Jag drev omkring vid ån och låg en stund under sälgen, där jag och Hannele kysst varandra. Vid middagstid återvände jag hem. Framför vår port stod Rogershusekipaget. Det gick runt för mig! Vad hade nu hänt och vad skulle hända? Jag kom in i förstugan och hörde Bernhusens röst från salen. Jag lyssnade ett ögonblick men mitt hjärta dunkade, så att jag icke förstod, vad som sades. Då steg jag in, stannade vid dörren och bugade. Baronen satt på en stol; han hade glömt att lägga av sig ytterkläderna, till och med galoscherna hade han på sig. Med mössan fläktade han sitt upphettade ansikte. De stora kupiga ögonen voro alldeles blöta och tårarna runno ymnigt. Min mor gick av och an och jag såg att hon var mycket upprörd. I pannan fanns det djupa vecket. Bernhusen vinkade åt mig och sa:

Min käre Love, jag har kommit för att hämta dig och de båda andra krummelurerna till Rogershus. Den lilla Hannele är ej fullt à son aise. Hon säger, att hon skulle vilja träffa sina pojkar. Hon förmenar att det skulle krya upp henne. Jag har framlagt ärendet för din mor, men hon har icke låtit sig bevekas. Gör nu du ett försök, min gode vän!

Jag tänkte: Mig kvittar det lika, om hon låter sig bevekas eller ej! Nu far jag till Rogershus! Trotset jublade inom mig nästan högre än glädjen. Känslan av att ingen människa i världen skulle kunna hindra mig från detta blev mig övermäktig och jag var nära att utbrista: Kom så far vi genast! Men nu var mor framme hos mig och yttrade med en stämma som inte alls hade den klang, jag väntat:

Hur tänker du göra? Du får själv bestämma.

Denna plötsliga eftergivenhet för min självbestämmanderätt skrämde mig för ett ögonblick. Jag kände som om jag förlorat ett stöd och förlorat det för alltid. Och jag mumlade försagd:

Naturligtvis gör jag som mamma vill.

Mor började åter sin nervösa vandring av och an; hon vred och snodde näsduken mellan fingrarna och betedde sig så underligt, att min försagdhet tilltog. Plötsligt reste sig baronen, gjorde en patetisk åtbörd och utropade:

Betänk! Betänk att det är en döende, som ber dig!

En hastig tanke snuddade vid mig: Döende? Nog är ju gubben bra gammal och skröplig men det där döende var väl ändå en överdrift! Icke ett ögonblick föll det mig in att hans ord kunde syfta på Hannele. Trots bättre vetande hyllade jag alltjämt i hemlighet den åsikten, att ungt folk inte kan dö. Om de inte själva taga sig av daga.

Nu sa mor med samma lugna, kyliga och ovänliga röst som nyss:

Jag vet, att Love vill fara och jag anser mig inte böra hindra honom. Axel kommer att bli mycket missnöjd med mig och jag själv kommer att bli ännu mera missnöjd med mig. Men — han får fara.

Utan att ens tacka rusade jag åstad för att varsko Ljung. Han skulle just gå till tåget för att resa hem. Gubben Ljung hade kommit till stan för att yvas över sonens vackra betyg. När han nu hörde att pojken var bjuden till det förnämliga Rogershus, yvdes han än värre och lade inga hinder i vägen. Hannelehistorien var honom obekant. Från Ljung sprang jag långt ut på väster och fann Medardus spolande en vagn. Jag tänkte: Han blir tokig av glädje! Ty det var jag själv. Men långt därifrån! Medardus lyssnade och spolade och spolade och lyssnade och då jag slutat sa han:

Det passar mig inte. Jag har plats och den kan jag inte lämna utan vidare. Ni latoxar och morsgrisar, som ingenting ha att göra, kan ju fara och hälsa på jäntan, om det gör henne ett nöje.

Jag försökte inte övertala honom, ty dels var han genstörtig som en gumse, dels var jag i grund och botten inte angelägen om hans sällskap. Jag frågade, om han inte ville sända en hälsning. Han kunde till exempel hälsa, att han inte längre var ond på henne. Medardus stod med den stora vagnsvampen lyftad; han kramade långsamt ur den och stirrade eftertänksamt på de smutsiga dropparna.

Hälsa henne, sa han, att när hon är död, ska jag komma och ge henne en kyss. Inte förr.

Jag sa:

Det tyckte du allt,var fasligt stiligt sagt, va? Men sånt barnjoller tar jag inte i min mun, gubbe lilla!

Och jag lämnade honom med värdighet.

Följande morgon bröto vi tidigt upp. Rogershusekipaget nöjde sig den dagen med parhästar men var ståtligt nog ändå. Skinande, eldiga fuxar, kusken och Wickberg på kuskbocken, Ljung och jag på baksätet och på

framsätet den väldige gubben. Trots försommarvärmen var han svept i allahanda fällar och filtar och när vi kommit utanför stadstullen tog han upp en stor och brokig sidenschalett, som han knöt om huvudet alldeles som en bondgumma. Nu kunde vi pojkar ej längre bemästra våra kvalda bröst, varför Ljung utropade: Nej se på katten som slåss med käringen! Och vi kunde frusta ut! Baronen, orörlig i sitt bylte, sneglade åt höger och vänster och muttrade avundsjukt: Det måtte ha varit en förbålt löjlig syn! Under färden hade vi mycken nytta av denna obefintliga katt och käring ty det gällde litet emellan att urskulda ett grin.

Baronens eget lynne var det yppersta. Han medförde ju åtminstone två av de utlovade pojkarna och dessutom en massa presenter. Vi körde i full karriär. Plötsligt siktade vi framför oss ett stort lass torvströbalar och uppe på lasset satt ingen mindre än häradsdomaren Aron Janse. Underrättad härom ropade baronen till kusken:

Johansson! Hundra riksdaler om han kör häradsdomaren i diket utan att för mycket skada honom eller oss. Och tar han skada, så blir det min sak.

Detta var just i Johanssons smak och skulle inte heller ha varit svårt, ty häradsdomaren höll tätt till dikeskanten. Emellertid måtte han ha anat oråd och vände i sista stund lasset så att det kom att stå tvärs över vägen. Vi stannade med ett förfärligt ryck. Upp flög baronen, fällar, filtar och schalar yrde om honom och ett flöde av ord. Häradsdomaren svarade helt lugnt:

Jag måste väl vända mig om och se, vad det var för ett åbäke som kom efter mig.

Gossar! skrek baronen. Sitt av och vält lasset!

Vi hoppade ur men nu trädde herr Wickberg emellan och lyckades avstyra ofoget. Vi fortsatte; men baronen ångrade då och då sin foglighet och påtade fredsmäklaren hårt i ryggen med sin käpp. Efter två timmars färd rastade vi i närheten av den gård, där far och jag engång övernattat. Den gamle hovjägmästaren hade redan länge vilat i sin grav och gården ägdes av en bonde. Denne kom ut till oss och bjöd Bernhusen att rasta under hans tak; men baronen var nu uppretad på allt vad bönder heter, avspisade honom snävt och tillsade Wickberg att duka under en stor ek i hagen. Här smorde vi kråset och tömde två flaskor av Rogershuskällarens stora märke Schloss Johannisberg. Jag skildrade mitt förra besök på gården och hur jag tillbragt halva natten med att skölja mig i mun efter den otäcke gubbens kyss. Baronen sa:

Den gamle skurken hade många laster och några som man icke gärna nämner. Men nu skall ni få höra någonting ganska kuriöst. Då min salig far låg på sin dödsbädd, lovade han mig, att om någon möjlighet funnes, göra mig ett besök från hinsidan graven. Därmed skulle han bevisa livets fortbestånd och själens odödlighet. Tyvärr har min salig far ej infriat sitt löfte och jag har förblivit en sant troende materialist. Emellertid råkade jag berätta saken för hovjägmästaren. Då säger den gamle helvetesbranden: Vad som icke lyckats din far, det skall lyckas mig. Jag lovar att göra dig ett besök på Rogershus. Hjärtligen välkommen min bror, svarade jag, du skall få en bägare rhenskt att läska din säkerligen brännheta strupe. Eh bien! Den gamle kanaljen har hållit ord! Hannele har sett honom! Härom natten vaknade hon vid att någon stod i rummet. Det var halvmörkt men hon kunde dock urskilja en lång mager gubbe. Fantomen försvann. Nåväl, Hannele har ju varken sett eller ens hört talas om hovjägmästaren och likväl träffar hennes beskrivning alldeles hans bild. Till på köpet bar han ett skrin under armen och knaprade på en sockerbit. Rätt kuriöst! Vad sägs om det?

Jag fann det högst besynnerligt men Ljung sa:

Är det något övernaturligt så är det knep. För något annat övernaturligt finns inte.

Även min åsikt, medgav baronen och gav order om uppbrott.

Vi nalkades Rogershus och baronen började bli orolig. Han öppnade alla sina paket och förevisade Hanneles presenter. Vi måste övertyga honom om att de allasammans voro utomordentligt vackra och lämpliga gåvor. Bland annat fanns där strumpor, som oroade honom; han mätte dem med sina egna åbäkigt långa ben och fann strumporna för korta. Ljung måste erinra mig om käringen och katten och vi skrattade befängt.

Hannele tog emot oss på slottstrappan omgiven av två betjänter i livré och tre nätt utstyrda kammarpigor. Själv var Hannele iförd en dräkt av förtitalssnitt, som klädde henne förträffligt. Jag förstod genast att hon spelade komedi och föreställde en fin friherrinna, en högättad och renhjärtad slottsfru. Jag viskade till Ljung att vi skulle kyssa på hand, då vi hälsade. Det gjorde vi och det togs väl upp. Så kommo överraskningarna. Betjäntflygelns port slogs upp och ut trädde Senaten, lång och värdig och med hela sin längd och värdighet svept i en blommerant sidennattrock. Efter honom kom den uppnäste Rodrigo utstyrd som jockey. Hannele höll hov! Och nu kulminerade häpenheten. Ur vestibulen framskred kärligt arm i arm det nyligen splittrade nu återförenade konstnärsparet Tiliander!

Senaten och Rodrigo, som i veckor befunnit sig på luffen, hade självmant infunnit sig; men paret Tilianders återförening hade kostat mycken möda och många skriverier. Föräldrarna! tänkte jag, hade Medardus det anat! Ingen människa frågade efter Medardus, varken Hannele eller föräldrarna. Först då vi skulle gå och lägga oss, råkade jag nämna att Medardus tagit plats hos en åkare.

Så lustigt! log Hannele. Att Medardus blivit åkardräng!

Herr Tiliander yttrade:

Det finner jag klokt. En skådespelare bör sätta sig in i alla levnadsförhållanden och samhällsställningar. Innan vi lämna trakten ska vi söka upp Medardus.

Å kära, sa fru Tiliander, vi träffades ju så nyligen.

Friherrinnan Hannele, Ljung och jag lustvandrade i parken; och jag frågade, hur hon trivdes. Hon såg storögd på mig.

Jag? Utmärkt förstås! Jag har väl aldrig drömt om att ha det så bra. Men det är en sak, som retar mig och den ska ni hjälpa mig med, pojkar! Jag kan inte få Roger att erkänna, att det finns ett liv efter detta. Är han inte dum? Så pass gammal, som han är, borde han väl vara angelägen om ett liv efter detta. Han tror inte ens, att de döda gå igen fast hans egen far lovat att visa sig för honom. Men jag ska lära honom!

Och nu fingo vi veta, att Ljung haft rätt: spökeriet på Rogershus var ett knep. Wickberg hade berättat historien om de båda löftena och skildrat hovjägmästarns utseende. Därav hade Hannele begagnat sig och förberedde spökerier i större stil. Hon ägnade hela sin brinnande själ åt dessa planer och våra själar fattade genast eld. Den ljusa juni är icke särdeles lämpad för spökerier men det kunde icke hjälpas. Vi skulle bedriva saken rationellt, försiktigt preparera baronen medelst underbara händelser och hemska berättelser, göra honom tvehågsen och orolig för att slutligen slå ett stort slag. Ljung, som var händig och påhittig, fick i uppdrag att konstruera vissa apparater, som lämpligt placerade och skötta, skulle åstadkomma underliga verkningar. Han skred genast till verket och en solhet förmiddag lågo vi alla tre framstupa i gräset och dryftade hans förslag. Baronen kom då och då ut, vandrade omkring oss på spattiga ben och påtade på oss med sin käpp.

Vad är det man amuserar sig med? Kan jag icke få deltaga i nöjet?

Jag berättar, vad jag såg i natt, svarade Hannele. Lägg dig i gräset och var alldeles tyst, så ska du också få höra.

Men baronen vågade icke lägga sig i gräset.

Vi behövde en smed för att åstadkomma vissa redskap och begåvo oss alla tre till den gamle smeden vid ån, som för resten var Ljungs farbror. Gubben tog emot oss illa. Till Ljung sa han:

Jaså du är den skamlingen, som stal läsprästens silverdosa. Hur kunde du krångla dig från tukthuset?

Jag försökte förklara sammanhanget; men nu vände han sina sura ögon mot Hannele, sägande:

Och det här ska väl vara nya märrträssen på Rogershus. Ser hon inte likare ut än som så, då har gubben börjat tappa känning på fruntimmer. Men ett kan jag säga henne: hon blir inte gammal. Bara på min tid kan jag räkna till både förti och femti märrträssar på herrgårn.

Och du fuling, sa han till mig, är icke du den nidingen, som ville spränga smedja för mig?

Visst inte! sa jag. Minns han inte, att fan var i smedjan och att vi såg, hur han skvatt ut genom dörren?

Men gubben stirrade framför sig och svarade:

Det minns jag! Och tror du inte att jag ser fan nu också? Där står han ackurat bakom dig! Men han går alltid i sällskap med förtjänte personer. Och den här gången har han en tjuv, en niding och en lungsiktig märrträss!

Plötsligt slog Hannele händerna för ansiktet och springande vägen framåt ropade hon:

Grymme gubbe, du har krossat ett oskyldigt hjärta och öppnat min grav!

Jag blev ett ögonblick rädd och skyndade efter henne; men den lilla komedianten skrattade bakom fingrarna och räckte ut tungspetsen åt min förskräckelse. Ljung stannade hos smeden; Hannele och jag gingo genom hagen mot Rogershus. Vi satte oss under en buske, som var just lik den sälgen vid ån, där vi suttit engång, då Aposteln såg syner i den röda himlen och vi sågo syner bakom fällda ögonlock. Nu gol en gök. Och Hannele ropade:

Säg mig kära fågel grå, hur länge skall jag ogift gå?

Göken gol 57 gånger i sträck!

Du ljuger! skrek Hannele förtrytsamt. Jag kan bli gift den dag jag vill!

Hon kröp tätt intill mig och viskade:

Säg mig kära gossöga blå, hur länge får jag på jorden gå?

Hon lade handen över min mun.

Tyst, tyst! Men svara mig med ögonen —

Hon stirrade sin ångest in i mina ögon, tills jag ingenting mera såg.

Nu gingo vi allasammans djärvt och beslutsamt till anfall mot onkel Bernhusen och hans skamliga otro. Herr Tiliander bidrog med underbara och hemska historier framsagda med dyster genialitet. Fru Tiliander ackompagnerade med mäktiga och gripande suckar. Rodrigo hjälpte Ljung med hans apparater och de båda uppnästa aporna skalade omkring på hustak genom vindsluckor och källargluggar. Jag instruerade Senaten som i tidens fullbordan skulle spela den hädangångne hovjägmästarens roll. Och våra ansträngningar visade snart nog sin verkan.

Jag förstår fördömme mig inte, hur det kommer sig, sa en afton baronen, men här råder en viss makaber stämning. Herr Tiliander kunde gärna variera samtalsämne en smula. Även en pålitlig materialist kan bli en smula enerverad av era kusliga historier! Har du sett något nyligen min kära Hannele?

Hannele ryckte på axlarna.

Du tror ju att det bara är inbillning. Jag tänker inte låta skratta ut mig!

En dag började det stora uret över portalem gå baklänges. Baronen fördes först ned på gårdsplanen och sedan upp till klockrummet, vars dörr var reglad. Rummet uppläts och befanns tomt. Ljungs sinnrika lilla apparat insatt i själva urverket upptäcktes ej och baronen måste om än motvilligt erkänna, att det hela var besynnerligt. Sedan vi på detta och andra sätt preparerat honom, skredo vi till den stora attacken. Senaten maskerades, instruerades och beströks med fosfor. Han skulle om natten intränga i baronens sovrum. Detta lät sig dock ej göras utan att herr Wickberg invigdes i planen och här stötte vi på allvarligt motstånd. Wickberg vägrade att tro sina öron.

Hur vågade man driva ett sådant gyckel med hans nåd? Den trogne tjänarens vördnad var sannolikt mindre uppriktig än hans skräck. Han sa:

Herrskapet känner inte herr baron så väl som jag. Han väjer för ingenting, när sinnet rinner på honom. Han har alltid en laddad revolver liggande på nattduksbordet, och den döde kommer att bli mera död än han önskar.

Wickberg lyckades verkligen skrämma Senaten och oss andra. Dock icke Hannele och hon drev sin vilja igenom. Klockan tolv på natten öppnade vi försiktigt dörren till den friherrliga sängkammaren. Tjocka gardiner utestängde fullkomligt sommarnattsljuset men en nattlampa gav ett tämligen starkt sken. Den måste först släckas och det åtog jag mig. Vidare måste revolvern läggas på så pass avstånd, att den icke genast kunde nås. Vidare skulle en vid sängen stående skärm ställas så, att det fosforescerande spöket plötsligt kunde försvinna i svarta natten. Under skydd av baronens oerhört starka och långdragna snarkningar fullgjorde jag mitt uppdrag. Ett myggnät täckte hela den stora sängen och befordrade vårt förehavande. Jag kunde inte låta bli att ta mig en titt under nätet. Baronen sov som ett gott barn med händerna knäppta över magens höga välvning. Nattmössan var neddragen över öron och ögon; munnen stod öppen.

Jag smög mig ut och spöket smög sig in. Han lyste just lagom. Ljung hade funnit en gammal eolsharpa, som han nu i ett yttre rum trakterade efter egen uppfinning. Den gav ett mycket klagande och hemskt ljud. Redan vid andra trakteringen upphörde hans nåd att snarka. Ljung lät en ny svagare ton sakta dö. Plötsligt hörde vi baronens röst ur mörkret:

Vad böveln? Vasa? Vad satan? Wickberg!

Rösten tystnade med en gurglande suck. Vi, som stodo vid dörren, befunno oss i en ohygglig spänning. Jag höll Wickberg hårt omfattad och skulle ha strypt honom, om han svikit oss. Ty spänningen gjorde mig litet galen. Spöket skred fram mot sängen; under armen höll han det omtalade sockerskrinet; vi kunde se hans långa magra mattlysande händer fingra på skrinet. Efter en lång tystnad förnummo vi en skälvande viskning:

Är det — är det — du — bro-broder?

Spöket böjde sakta sitt huvud. Åter tystnad, åter viskning:

Har — har — du — kom-kommit — som — som du lo-lovat?

Åter böjde spöket sitt huvud, åter tystnad, åter en viskning, ännu mera hes och skälvande:

Gå — gå — för guds skull — gå!

Spöket försvann först bakom skärmen och sedan ut till oss. Vi stängde ljudlöst dörren. Vi drogo oss tillbaka. Vi hade segrat.

Och vid frukostbordet visade sig vår seger ännu tydligare. Onkel Bernhusen satt och stirrade framför sig, åt nästan ingenting och sa ingenting. Vi sutto också tysta. Först när vi skulle resa oss från bordet, vände baronen sig till Hannele och yttrade lågmält:

Min kära krummelur, du och jag har stundom tvistat rörande möjligheten av övernaturliga tilldragelser. Jag vill säga dig, att jag inte längre är så säker på min sak, som tillförne. Fråga mig ingenting! Men så är det.

Hannele klappade honom på kinden och vi lämnade bordet och rummet. Just då jag stod i dörren ropade baronen på Wickberg. Betjänten stannade och även jag, båda en smula oroliga. Baronen befallde oss att stänga dörren och komma fram till honom. Han betraktade oss med bistra blickar och vår oro övergick till kuslighet. Äntligen sa han:

Nåväl mina gunstiga herrar, vill ni säga mig en sak? Hur spelade jag min roll i natt? Och hur skötte jag mig nyss? Jag förmenar, ta mig böveln, att icke ens dessa yrkeskomedianter skulle ha skött sig så väl som jag. Allt detta oss emellan. Hannele har haft ett litet divertissemang och tror sig ha överlistat mig. Och jag har överlistat Hannele. Det är oss människor emellan det viktigaste och det angenämaste. In i det sista. Kom ihåg det, krummelurer!

Han gav oss var sitt rapp med sin käpp och vi avlägsnade oss. Alla fingo veta, att baronen lurat oss; alla utom Hannele som skulle få behålla sin triumf. Men Hannele brydde sig inte längre om den triumfen utan längtade efter andra.

En morgon funno vi Medardus sittande på stora trappan med ett knyte under armen. Han hade sagt upp sin plats till den femtonde; och sedan han slutat arbetet den femtonde på kvällen, hade han givit sig åstad, eftersom han inte hade någonting att vänta på. Hannele tog emot honom en smula kyligt men han blev snart hennes favorit. Hon fick den idén att ställa till med en stor skördefest.

Jag är ju rännstensunge, sa hon, och nog skulle det vara bra roligt att vara med om en skördefest. Min mamma var med på en och den har hon beskrivit för mig hundra gånger så visst som en. Så jag vet precis hur det går till.

Vi sa:

Gärna det, Hannele. Om du väntar en månad. Ty, just nu finns det ingen skörd att festa för.

Men Medardus sa:

Vad nu? Kan man inte slå i hagarna? Innan korna trampa ner och förstör alltsammans.

Det var visdomens ord och Medardus kom högt i gunst. Stora tillrustningar gjordes. Av allt att döma måste Hanneles mamma ha varit på en skördefest, vars make ej firats varken förr eller senare. Herr Tiliander, som hade en poetisk ådra, vandrade av och an i allén, diktade skördevisor och sjöng dem med sin vackra djupa stämma. Fru Tiliander åtog sig att med några flickors hjälp skaffa skördefolket vackra dräkter. Ljung och jag skulle öva pojkar och flickor i folkdanser, vilket föll sig mindre lätt, eftersom vi själva icke kunde dansa dem. Senaten och Rodrigo drogo ut i bygden för att skaffa musikanter. Baronen fick i uppdrag att kuska från gård till gård och bjuda traktens honoratiores. Han vägrade bestämt och på goda grunder. Då lät Hannele

hemligen spänna för och hon och Medardus körde åstad att bjuda ståndspersoner. Framemot kvällen återvände de mycket modstulna. Ingen hade tagit emot dem. Värst gick det dem i Ekersta prästgård. Gråtfärdig efter alla motgångar hade Hannele framfört sitt ärende. Utan att svara ett ord hade prästen tagit henne i armen, lett ut henne och smällt igen dörren. Jag frågade Medardus, hur han kunnat tillåta detta och varför han inte mött våld med våld. Han svarade lakoniskt:

Därför att prästen var sjuttioåtta år på det sjuttionionde.

Emellertid tog Hannele sin motgång förnuftigt. Ståndspersoner måste hon visserligen ha med på festen, ty hennes mamma i tiden hade på sin fest rört sig bland grevar och baroner, kyrkoherdar och häradshövdingar. Sådana stodo ej att få, men dels voro vi ju själva fint folk, dels kunde en och annan snygg karl och kvinna av gårdens folk uppklädas och statera. Så att festen bleve vacker! Förberedelserna fortgingo alltså med oförminskad iver. Vi levde i stoj och ståhej, sus och dus, skratt och munterhet. Baronen blev väl emellanåt en smula trött och hans middagslur växte från två timmar till fyra. Men vi ungdomar regerade gården och om folk tyckte att vi levde rövare, så kunde det kvitta oss lika. För resten gjorde vi ingenting annat än att vi med iver, buller och bång förberedde den stora festen.

Tills Hannele en dag begärde att få tala med en präst.

Varför ville hon tala med en präst?

Jo, ser ni pojkar, jag är rädd. Jag är ohyggligt rädd och kuslig. Men det ska ni inte låtsas om. Jag skulle aldrig ha gjort det där med spökeriet. Det var det galna. Sen dess har jag varit rädd.

Och hon ville ovillkorligen tala med en präst. Vi rådgjorde med baronen. Prästen i Ekersta hade varit den rätte att vända sig till, ty Rogershus låg i hans församling och Rogershusherrn var till på köpet hans patronus. Men Carlander i Ekersta var den strängaste gubbe i kristenheten, en skräck redan för sina medbröder och för herr baronen en fasa. Alltså begav han sig till en annan prästgård och framförde sitt ärende. Prästen begärde en dags betänketid. Den dagen använde han till att rådgöra med sina kollegor i staden och på landet och nu visade sig att den stora särkfejden först och kvinnorovet sedan väckt den allra största förargelse inom menigheten. Dessutom påstod man, att vi ungdomar på Rogershus förde ett otuktigt leverne. Vilket var en fullständig lögn.

Prästens svar blev: Om den sjuka flickan önskar religionens tröst, är jag så villig som skyldig att giva henne den; dock endast under förutsättning att hon visar sin uppriktiga ånger genom att genast lämna Rogershus. Bernhusen vände sig till andra präster men fick överallt ordagrant samma svar. Då kände vi oss inringade. Ty Hannele begärde att få tala med en präst. Kunde vi framföra deras svar? Vi spelade glada och fortsatte med våra festliga förberedelser. Hannele deltog alltjämt i vår muntra brådska. Men för varje morgon undrade hon, om prästen skulle komma den dagen. Det gjorde oss förtvivlade. Nu voro våra förberedelser snart avslutade. Vi hade en dansbana med lövruskor och vackra girlander; vi hade byggt lövvalv och bersåer. Vi gingo allasammans med. Hannele i spetsen för att bese härligheten. Där var band och där var vimplar, där var fanor och blomsterkransar. Där fanns till och med kulörta lyktor, ty Hannele hade erinrat sig, att det funnits kulörta lyktor på den stora skördefesten. Och Medardus hade förklarat, att kulörta lyktor och fyrverkeri aldrig tar sig så bra ut som vid midsommartid. Är du nu nöjd? frågade vi, stolta fast oroliga. Hannele var nöjd.

Men när vi sutto vid kvällsbordet suckade hon och sa:

Jaha. Så kom han inte i dag heller, prästen.

Nu hade vi levat för länge i den ohyggliga stämningen. Rodrigo, som var en nervös och svag pojke, föll

först för frestelsen att sjunga ut. Han ropade tvärsöver bordet:

Vad ska du med präster? Det är ett byke!

Det begriper du inte! tillrättavisade Hannele förnumstigt. Det kan vara, att prästerna är ett byke men de är i alla fall präster. Och det finns inga andra.

Fru Tiliander yttrade:

Om inte samvetet friar, vad hjälper prästen?

Han kan hjälpa till att be, sa Hannele.

Herr Tilianders djupa stämma insköt:

Du är ett barn, Hannele, och ett barns bön stiger högre än andras. Sannerligen, det behövs ingen medlare mellan dig och Gud.

Och Senatens skrovliga falsett gnällde:

Nej! Allra helst som det inte finns någon Gud!

Du borde blygas, sa Hannele.

Gud är en prästlögn, inföll Ljung med sjundeklassistens hela pondus. Vad skulle eljest stackarna leva av? Minns du läsprästen Love? För detta heliga värv har rektor bemyndigat mig att taga tio kronor av var och en. Men märk väl! Ännu har ingen betalt så litet.

Hur mycket tänker du sticka åt honom? fräste Rodrigo.

Ni pojkar är dumma, sa Hannele lugnt. Det vet man förut.

Och vad ska vi säga om dig, min lilla krummelur? sporde baronen småleende. Du sökte nyligen bevisa Guds existens och själens odödlighet medelst ett litet divertissemang. Må vi hoppas att han icke existerar, ty eljest torde han känna sig en smula skandaliserad.

Hannele såg på honom med skrämda ögon och nickade långsamt. Herr Tiliander strök henne över kinden och yttrade milt:

Om den store, skrämmande, rättfärdige Guden existerade, skulle du, Hannele, icke sitta vid detta bord. Och du skulle icke vara sjuk. Och din barndom och ungdom skulle icke ha varit ett enda stort elände.

Nej hon sa så din stackars mor också, inföll fru Tiliander. Om det funnes en barmhärtig Gud, skulle den här flickstackarn inte ha funnits till.

Hannele såg från den ena till den andra. Det blev tyst. Så smålog hon blyg och skamsen, ängslig och spörjande.

Menar ni, att det inte alls kommer någon präst? Menar ni att de inte vill komma till mig?

Då skrek Rodrigo:

Nej det vill de inte! Kom det någon präst och hjälpte din mor, när din far pryglade henne?

Och Senaten:

Eller kom det någon präst, när din far hängde sig mitt för ögonen på dig?

Och jag:

Eller fanns det någon Gud i skrubben, där du satt?

Tystnad. Hannele böjde sig långsamt fram över bordet och stirrade på Medardus. Han var vit i ansiktet och höll huvudet djupt neddraget mellan axlarna. Hannele sa:

Medardus, är det inte sant att Ekerstaprästen lovat komma?

Då skreko vi alla i en bitterhetens extas:

Ekerstaprästen! Det tror du? Det tror du! Nej han mindre än andra.

Hannele steg upp, hon sa:

Då har Medardus ljugit.

Hon gick utmed bordet och stödde sig mot stolskarmarna. Vi hörde på stegen att hon hade svårt att taga sig fram, men ingen kom sig för med att hjälpa henne. Så kände jag hennes heta hand i min nacke. Hon tog mig i håret och vände upp mitt ansikte. Hon sa:

Du! Det vet jag nog att Gud inte fanns i min skrubb. Men just därför måste han finnas någon annanstans.

Hon gick och vi sutto kvar, modlösa. Vad hade vi gjort? Och vad skulle vi göra? Vi vände vårt missmod mot Medardus. Varför hade han ljugit och sagt att Ekerstaprästen skulle komma? Just den omöjligaste av dem alla!

Medardus svarade:

Därför att jag var hos honom i går och hälsade från baron att han måste komma.

Attan! Attan! fnös baronen. Det har du dristat göra i mitt namn och utan min vetskap? Och vad svarade krummeluren?

Ingenting, mumlade Medardus buttert. Han sa ingenting, han bara glodde på mig som en gammal uv.

Bernhusen utbrast:

Var du åtminstone hövlig, slyngel?

Medardus svarade:

Jag var hövlig men bestämd. Jag sa, att om han inte kom, skulle baron genast låta avsätta honom.

Här finns ingen hjälp, mumlade baronen. Jag intar sängen.

I detsamma steg herr Wickberg in och rapporterade:

Kyrkoherde Carlander kommer i allén.

Vi visste inte, vad vi skulle tro. Medardus steg plötsligt skyhögt i vår aktning. Bernhusen reste sig och utropade:

För böveln! Du har alldeles rätt min gosse. Kvinnor och svartrockar bör man hålla stramt. Men låt oss nu

vara hövliga.

Bröstande sig över sin oförtjänta seger struttade han åstad att möta prästen. Vi pojkar följde honom ut på gårdsplanen. Prästens pinntrilla höll i svängen upp till stallbacken och gubben kom till fots över gårdsplanen. Han var stor men mycket krokig; det blågrå håret var pösande och krulligt som fårull och vällde ut i valkar under hattbrättena. Näsa och öron tävlade i storlek; ögonen glittrade som mörkröda stenar under de gråmossiga, nedhängande ögonbrynen.

När nu denne gubbe fick se vår gubbe stående barhuvud mittpå gårdsplanen, tog han av sig hatten, nalkades och bugade, men räckte icke fram handen. Bernhusen som sträckt fram sin viftade en smula tafatt med den i luften och utbrast med smattrande stämma:

Det gläder mig ofantligt att herr kyrkoherden efterkommit min kallelse. På min salig fars tid var förhållandet mellan patronus och kyrkoherde hjärtligare än nu; men jag var likvisst övertygad om att min önskan skulle bli respekterad!

Jo, det var du! mumlade vi pojkar och prästen svarade:

En kallelse har jag efterkommit, herr baron och kammarherre; men icke er. Jag har hört att en sjuk person i ert hus önskar prästerligt bistånd. Det är för mig en befallning. Jag har också hört att mina ämbetsbröder uppställt visst villkor. Jag kan icke dela deras uppfattning. När själanöd ropar, uppställer jag icke villkor. Däremot har jag en bestämd önskan att framställa till herr baronen och kammarherren.

Bernhusen beviljade med en nådig handrörelse denna ännu outtalade önskan.

Nämligen, fortsatte prästen, att ni, herr baron och kammarherre så länge jag vistas under ert tak förblir stående här på gården just där ni nu står och som nu med blottat huvud. Detta som ett yttre tecken av den vördnad, ödmjukhet och ånger, ni bör känna.

Vasa? avbröt Bernhusen. Vasa? Vördnad! Ödmjukhet!

Vördnad fast icke för mig, Herrens tjänare, ty jag kan vara lika ovärdig som ni själv. Ej ens vördnad för den Herre, vars tjänare jag är; ty honom känner ni icke. Men vördnad för den varelse som ni och edra gelikar genom självsikhet och tuktlöshet bragt i själanöd.

Herr kyrkoherde, mumlade Bernhusen, vad fordrar ni! Jag skulle bli till åtlöje för mitt eget folk! Prästen svarade kort och torrt:

Om jag kunde få folk att gråta över er, skulle ni yvas. Och det är sannerligen icke min avsikt.

Bernhusen trampade som en björn på en het plåt men rörde sig icke ur fläcken. Då prästen skulle gå förbi honom gjorde han en nästan bedjande åtbörd och utbrast jämrande:

Och om jag icke uppfyller ert villkor?

Prästen svarade:

Jag har redan sagt herr baron och kammarherren att jag icke uppställer några villkor för att fullgöra min plikt. Finner ni min önskan billig, kan ni uppfylla den.

Han gick mot trappan. Vi skyndade i förväg för att varsko Hannele. Vi tänkte: Den här förfärlige gubben kommer att skrämma ihjäl henne! Hon var redan beredd, huttrade en smula och sa: Äh! Det kan inte bli värre än det varit!

Men när nu prästen kom, såg han större och fulare ut än på gården; och därför att han gick så krokig, såg det ut som om han måst böja sig för att kunna komma genom dörren. Hannele blev rädd och ropade:

Pojkarna ska stanna!

Är du rädd? frågade prästen. Är du rädd för mig? Eller är du rädd för Gud?

För er båda två! viskade Hannele.

Prästen sa:

Att du är rädd för Gud, det förundrar mig icke. Själv hör jag just inte till de ängsliga. Men för Gud är jag så rädd, att jag skälver i knävecken.

Darrande av iver och spänning viskade Hannele:

Är han så djävlig då?

Vi hoppade till, där vi stodo, och väntade någonting förfärligt. Men prästen yttrade lugnt:

Nej. Och då du är rädd för Gud och jag är rädd för Gud så bevisar det bara en sak: att vi är lika dumma båda. Men om vi nu skulle låta de unga herrarna avtroppa, så skall jag tala om för dig, vari vår dumhet består.

Varför får de inte stanna? frågade Hannele.

Prästen log och svarade:

Kära barn, du kan inte begära att jag gamle man skall skildra min dumhet inför dessa valpar. Vad jag har att säga, är bara avsett för dig.

Ja gå då pojkar, suckade Hannele.

Och vi smögo oss ut på tå. För att något förströ oss ställde vi oss i salsfönstren och tittade i smyg på baronen. Han hade verkligen stannat, där han stod! Ibland gjorde han visserligen en lov och hade väl eljest fallit, ty skriftemålet varade tre kvart. En gång närmade sig herr Wickberg men vände hastigt på halva vägen, antagligen hejdad av någon förfärlig blick eller hotfullt ord. Sen vågade sig ingen människa ut på gårdsplanen. Roger Bernhusen de Sars stod där allena och ståndaktig i sin löjlighet på gott och ont. Solskenet flödade över den kala hjässan, näsan kastade skugga som visaren på ett solur, svetten rann allt stridare, ögonlocken klippte allt långsammare som till sömn eller vanmakt. Han stod där, ett levande monument över sina dygder och odygder.

Äntligen var skriftemålet slut. Prästen kom ut på gårdsplanen. De båda herrarna bugade sig; för varandra och utan att byta ord vandrade prästen fram mot allén, baronen uppför trappan till sitt hus.

Och vi återvände till Hannele.

Jaha! sa hon. Tack ska ni ha, pojkar! Det var inte svårt. Gubben var beskedlig. Vet ni, vad det påminde mig om? Det påminde mig om en gång då mamma och jag stodo framför en stor svart trädgårdsport. Mamma var så rädd, att hon skalv. Fast jag inte visste varför och vet det inte ännu. Men eftersom mamma skalv så skalv jag också; och tänkte: Här bor nog den fule busen. För jag visste att det skulle finnas en buse, som var värre än pappa. Men vet ni vad? Just som jag var som räddast, gick trädgårdsporten upp och där stod en fin liten tösabit i min ålder. Vi lekte hela dan. Och hade det som i paradiset. Men vad mamma gjorde, det vet jag inte. Tänker att hon skurade.

Nu var Hannele lugn och nu skulle den stora skördefesten firas, skördefesten utan skörd. Men därav blev intet. Folket på trakten hade fattat hat till Hannele och till oss. En natt revo de dansbanan och förstörde alla våra vackra anordningar. Vi brydde oss icke om att söka gärningsmännen; fingo dock veta att anstiftaren varit smeden Ljung. Även han förblev ostraffad. Det skulle inte bli någon skördefest. Hannele lämnade inte mera sitt rum.

Jag talade med min mor i telefon. Far hade kommit hem från London. Mot förmodan hade han inte blivit ond över min vistelse på Rogershus. Far var och förblev oberäknelig! Han hade sagt:

Om nu Love är fästad vid flickstackaren så är det ju alldeles rätt att han stannar så länge det kan bereda henne någon glädje.

Men mor själv var orolig och undrade om jag inte borde lämna Rogershus. Jag hörde hennes milda stämma med en liten försiktig glimt av tvivel:

Tror du verkligen att hon bryr sig så mycket om —?

Då brast sanningen ur mig.

Bry sig om! skrek jag. Vad tror du, hon bryr sig om mig! Hon har aldrig brytt sig om mig och jag önskar att jag aldrig sett henne.

Jag hukade mig ned över bordet och grät. Telefonluren låg ett stycke ifrån mig; jag hörde mors röst som den svagaste viskning: — stanna — stanna —

Fru Tiliander skötte Hannele och förutom hon fick endast Medardus någon gång komma in i Hanneles rum. En dag sutto alla i salen, två rum från Hanneles sovrum, vars dörr stod öppen. Hon ropade på Medardus och han och hans mor skyndade in i hennes rum. Efter en stund återvände de: Medardus blek och med stora svettdroppar i pannan. Ett anfall, viskade fru Tiliander, men nu är hon lugn.

Då stod Hannele plötsligt mitt ibland oss, kommen på nakna, tysta fötter. Vi sutto orörliga och stirrade på henne som på ett spöke. I handen höll hon en vit näsduk eller lapp, drypande av vatten. Hon lade armen på Medardus’ skuldra och sålunda stödd gned hon hans läppar med den våta lappen. Hon smålog och sa med en röst som blivit så flämtande och svag att den knappt förnams:

Jag kom att tänka på — att jag kanske hade blod på läpparna — det kan vara farligt —

Ack Hannele, vad är i denna världen farligt?

Döden väl icke?

Jag, Ljung och Medardus sitta på Rogershus’ stora trappa och steka oss i solen. Framför oss på gårdsplanen står baronen och besiktigar en ridhäst, som nyligen inköpts. I allén promenerar herr Tiliander. Plötsligt kommer han med stora steg fram över gårdsplanen och säger i brydd och orolig ton:

Herr baron, någon kommer. Skulle det frågas efter mig, så ber jag er säga, att jag lämnat gården.

Och han försvinner.

Förbryllad sätter Bernhusen handen över ögonen och spejar nedåt allén. Vi pojkar resa oss och göra som han. En vagn rullar fram, sakta och sömnigt lunka hästarna. Den store skådespelarens oro är förklarlig fast överflödig. I vagnen sitter gudmor Holländer. När hon åker förbi baronen böjer hon tyst sitt huvud till hälsning, och då hon stiger uppför trappan nickar hon stum åt oss bugande pojkar. Objuden och ohindrad,

utan att fråga någon om lov gör hon sitt inträde på Rogershus.

Wadköping har tillgivit flickan hennes tilltag att i en alltför kort och ej ens alldeles ren särk framställa en försupen skomakares eller snickares dotter på dess scen. Wadköping har sänt sin ståtligaste och mildaste matrona, gudmor Holländer, gästabudets patronessa och dödsbäddens skyddsängel.

Samma dag Hannele dog, kom smeden Ljung upp på gården. Han ställde sig under dödsrummets öppna fönster och där stod han och grät. Slutligen gick en av betjänterna ut och körde bort honom.

Varför grät han? Han hade sett Hannele en gång och kände henne icke. Hon hade icke gjort honom vare sig gott eller ont. Då hon levde, gav han henne öknamn; och gjorde sitt bästa för att förstöra hennes skördefest. Då hon dog, ställde han sig under hennes fönster och grät. Varför det ena? Varför det andra?

Far, mor och jag äro strängt upptagna var och en med sitt arbete. Far arbetar för sina planer och företag, segrar och lider nederlag. Ofta är hans kamp mycket spännande och hans nervösa iver blir för varje dag allt hetsigare. Mors arbete är lugnt, nu som tillförne. En stor del av dagen sitter hon vid knyppeldynan vid fönstersmygen. Vad gör hon av alla dessa spetsar? Det begriper jag inte. Hon knypplar, därför att hon vill i lugn och ro fundera över mig. Hon bereder sig att i rättan stund ingripa. Om det skulle behövas. Inbillar jag mig.

Själv har jag blivit en studiernas slav. Far och jag ha enats om, att jag bör taga studenten ett år tidigare än avsett var. Det där med underbetyget var ju i alla fall en smula förargligt och gick vår ära för nära. Alltså pluggar jag, mina dagar proppas med lektioner och i nattens drömmar läser jag läxor.

Och jag tar studenten. Då uppstår frågan:

Vad ska Love bli?

Jag sväljer och sväljer och svarar:

Skådespelare!

Far hajar till; mor icke mindre. De taga varandra avsides och överlägga. Så här resonera de:

Om vi nu säga åt honom, att han icke får bli skådespelare, så blir han bums skådespelare och sluter sig till första bästa band. Alltså böra vi som försiktiga föräldrar säga någonting annat, även om vi därigenom skulle visa brist på auktoritet och karaktär.

Med denna baksluga resolution på fickan kommer far till mig och skådespelar själv så gott han kan, vilket inte vill säga synnerligen mycket.

Kära Love, börjar han, din mor och jag ha talats vid. Teaterbanan är ju nuförtiden — hm — inte bland de sämsta. Och en stor och erkänd skådespelare är ju utan tvivel — hm — en — en framstående och betydande person — hm — i sitt slag. Hans ekonomiska villkor lära också kunna vara — hm — ganska tillfredsställande — hm — för hans behov. Vi ha således ingenting att invända mot dina framtidsplaner. Men Love! Du vill naturligtvis inte bli någon sjätte klassens aktör? Då inser du nog också vilka omfattande förstudier denna bana kräver. Mer än de flesta! Du måste ligga några år vid universitet, du måste göra resor, du bör kanske också sätta dig in i affärer —

Naturligtvis kommer jag att rätta mina studier alldeles efter pappas önskningar, svarar jag med den väluppfostrade sonens hela belevenhet. Ty nu är det sannerligen längesen jag låg under salsbordet och sa åt fars stövel: Titta nu, att jag ligger här i alla fall!

Mellan studentexamen och de kommande studierna ligger en frisommar. Trött efter plugget går jag och driver, låter tankarna leka. Vad ska jag tänka på?

Jag tänker på att några jättestora meteoriter fallit ned i Ryssland. Deras vikt räknas i centner. Två av dem föilo ned i en stad och anställde kolossal förödelse. Från havet inrapporteras företeelser, som kanske också havt sådana jättemeteoriters fall till orsak; en vågkrater som sprutar upp fräsande ångmoln. Det vore just trevligt, säger folk, om detta bleve en himmelsk vana. Att bombardera oss. En jättemeteorit iakttages tillfälligtvis av en astronom som påstår att den havt en egendomlig form närmast att förlikna vid spetsen på en jätteborr. Den spred ett starkt rödgult sken. Stenarna borra sig mycket djupt ned i jorden och »skotthålet» fylles av ras. Om meteoriternas borrspetsliknande form ingår bekräftelser från flera håll. Dessa fall äro icke längre sällsynta om också den panik, som på vissa håll uppstått, måste anses obefogad. Man talar om ett meteorbälte. Då vi passerat det, skall denna obehagliga stenkastning eller beskjutning upphöra. Emellertid kan ej förnekas att skadorna redan äro betydande. Om man betänker den bebodda fasta jordytans relativa litenhet, så måste man anse den anmärkningsvärt illa behandlad. Äventyrsförfattarna påstå att det är marsborna som beskjuta oss. Jättekatastrofen i London och kort därpå i New York gör emellertid människorna mindre benägna att se skämtsamt på saken. Vetenskapen står maktlös; den kan förklara men icke försvara. Emellertid är det konstaterat att nedslagen drabba haven i samma proportion som landen. Ännu allvarligare än de oerhörda förlusterna i människoliv och material är månhända fenomenets moraliska och psykiska verkningar. Antalet psykoser och neuroser visar en oerhörd stegring i alla länder, där statistik föres. Det religiösa livet visar också oroande tecken till urartning. I de trakter som mest varit utsatta för meteoritregnet har nöden drivit hundratusentals människor ut på plundringståg. Ett faktum är att nedslagens frekvens stadigt växer och att detsamma tycks vara fallet med »projektilernas» storlek. Himmeln är ständigt molntäckt och dimma förekommer onormalt ofta. Dagligen måste man beklaga avbrott i en eller annan viktig kommunikationsled. Hur svåra skadorna i och för sig än äro betyda de dock mindre än dessa pulsådrors avskärande. Även stora kulturcentra ligga isolerade. De sociala vådorna kunna icke längre mätas, ty regeringar och styrelseformer skifta och äga knappt skenet av makt. Den allmänna nöden som inom vidsträckta områden förvandlar rika provinser till ödemarker är kanske icke så farlig som de psykiska farsoterna. De religiösa förklaringarna av världsbranden äro lika talrika som de vetenskapliga och lika gagnlösa, eftersom varje försvar är otänkbart. Den kväljande röklukten från de brinnande jätteskogarna äro jämte den ständiga dimman en ohygglig plåga. På grund av dimman gör också ett nedslag starkare psykisk effekt. Dimman antager redan någon minut före nedslaget en blodröd färg, som bådar en ofrånkomlig död.

Tänker jag —

Och hur har jag det själv i denna världsundergång?

Hannele går bredvid mig. Det är hon som visar mig allt detta. Hon är ju död och alltså räddad. Och hon har tagit mig under sitt beskydd. Hon för mig allt djupare ned i detta hav av het, kvävande, kväljande rök och dimma. Nu skymtar jag endast förvridna delar av människor och spillror. Det är dock någonting alldeles särskilt hon vill visa mig. På en helt liten fläck, som ännu bär grönt gräs stå två nakna män. De stå nedhukade, färdiga att kasta sig över varandra, vaktande varandra, avvaktande. Jag ser endast konturerna, ej deras anleten; därtill är dimman för tät och för mörk.

Plötsligt färgas dimman blodröd. På en gång rikta männen sina ansikten uppåt. Döden är över dem. Den mannen vars ansikte jag ser, sänker åter blicken till sin motståndare. I nästa ögonblick har han kastat sig över honom och huggit tänderna i hans strupe. I nästa ögonblick finns ingenting kvar av hans kött och blod eller av motståndarens kött och blod. Men genom världsrymder och evigheter svävar den triumferande tanken: Jag dödade innan jag dog!

Jag gjorde även andra resor i Hanneles sällskap och under hennes beskydd.

Om dagarna sällskapade jag med Per Albert Ljung, som större delen av sommaren bodde hos oss på landet. Vi dryftade våra framtidsplaner och många andra ting, höga och låga. Ljung var vid den tiden ett stort matvrak och gillade ej obetingat min mors kök. Ni har mycket bra vardagsmat, sa han till mig, men ni glömmer att helga vilodagen. Vi beslöto att resa in till staden och äta middag hos gudmor Holländer.

Så skedde. Först gingo vi till gudmor Pflöke, ty Medardus hade skrivit och bett mig söka reda på några kvarglömda tillhörigheter. Jag letade i hans skrubb och Hanneles kammare utan att finna dem. Då gick jag ned till Pflökan. Hon stod som vanligt i sin mörka vrå, puttrade och fräste. Men vid fönstret satt gudmor Utter och grät bitterligen. Hon hade hemburit ett eller annat offer åt väninnan och fått ovett. Och hon tog sig om sitt grå huvud och snyftade:

Om jag kunde begripa, hur någon kan nännas att vara så elak!

Fram singlade Pflökan och fräste:

Det ska jag säga dig, ditt våp! Jag är elak, därför att det roar mig att vara elak. Och jag är elak, därför att det roar dig. Hur skulle du eljest få gå omkring och känna dig helig och visa dig gudsnådelig? Ditt våp!

Gudmor Holländers middag tillfredsställde Ljung. Gudmor hade hos sig en flicka, som hette Brita. Henne tyckte jag mycket bra om. Ljung påstod, att jag försummat maten för flickans skull och att jag var kär i henne. Därom tjatade han sen så länge och istadigt att jag blev utledsen på honom och skickade honom till hans land igen. Flickan gitte jag icke ens uppsöka en andra gång, fast hon bodde flera veckor hos gudmor Holländer. Sant är dock att jag skrev vers till hennes ljuva behags ära. Sant är också att hon i tidens fullbordan blev min hustru.

Från Medardus fick jag fram på hösten brev. Han hade slutit sig till en nybildad trupp Tiliander och i Gävle — på samma scen där hans mor för första gången beträtt tiljan — hade han debuterat som Morske Akilles. Han hade gjort ett lysande fiasko. Och i förargelsen hade han gått och förlovat sig. Ty, skrev han:

»— om jag undantar föräldrarna är alla människor falska och jäkliga. Ljung också, du med! Värst är kvinnorna. Därför skall man i tid taga en ung en, som ännu inte är fördärvad. Henne skall man uppfostra strängt men hyggligt. Så att man åtminstone har en enda fattig själ att lita på och ty sig till i den teatraliska jämmerdalen.»

Vive valeque, Medardus!